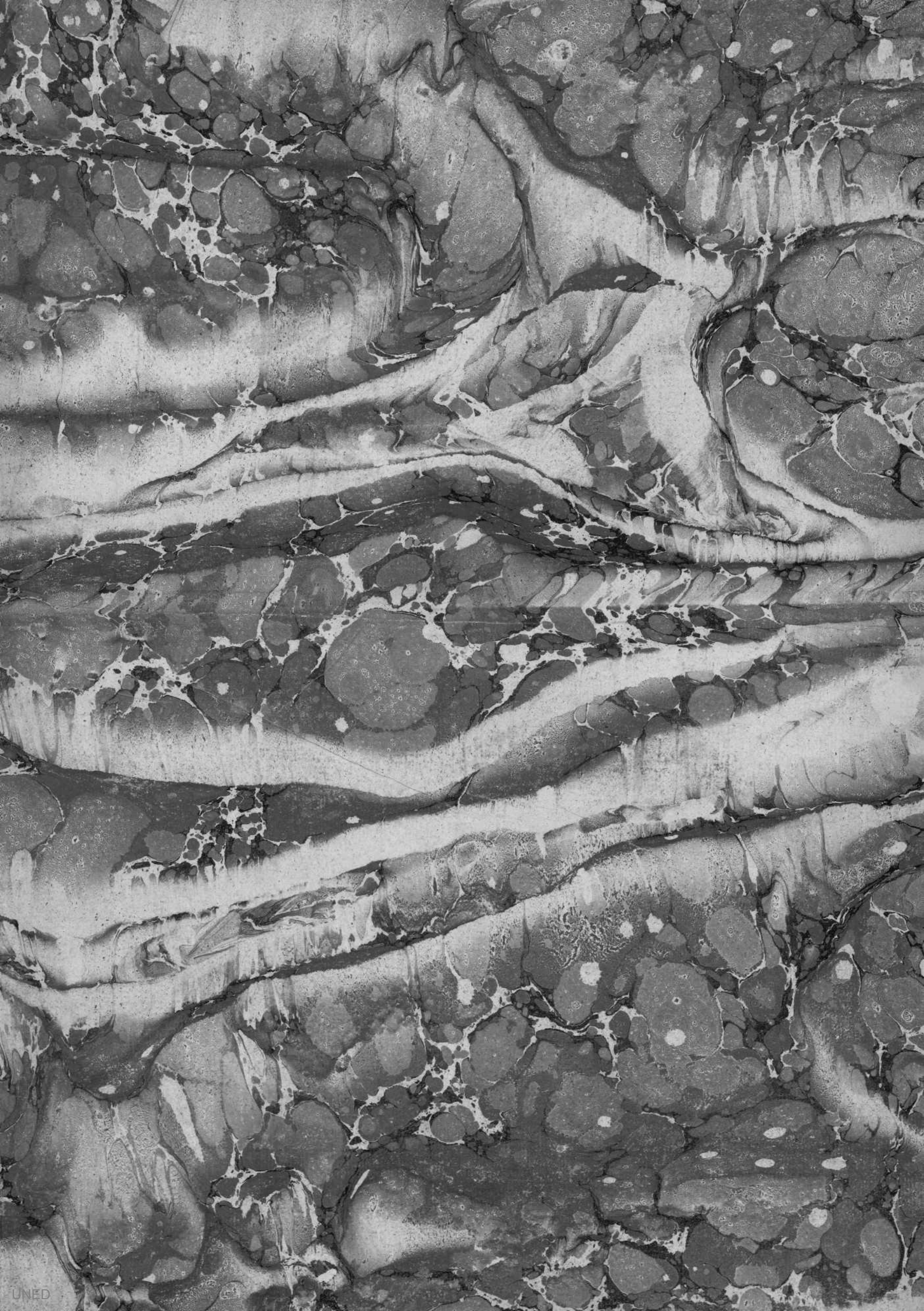

Condessa de Bornos
Est. Tabl.

FA.077

K.0000153535

6-7-11

2-h-xxvi-1-h-509-p-g

5691

276
(PP. Eobdamos)

**COLLECTIO PATRUM
ECCLESIAE TOLETANÆ.**

OPERA, MORTUORUM, ET REVERENDIS
EMINENTISSIMI DOMINI FRANCISCI
CARDINALIS DE LORENZANA,
ARCHIEPISCOPI TOLETANI, HISPANIARUM PRINATIS

5591

COLLECTIO PATRUM
ECCLESIAE TOLETANAЕ.

PP. TOLETANORUM

QUOTQUOT EXTANT

OPERA.

TOMUS TERTIUS.

RODERICI XIMENII DE RADA,

TOLETANÆ ECCLESIAE PRÆSULIS,

OPERA PRÆCIPUA COMPLECTENS.

OPERA, AUCTORITATE, ET EXPENSIS

EMINENTISSIMI DOMINI FRANCISCI

CARDINALIS DE LORENZANA,

ARCHIEPISCOPI TOLETANI, HISPANIARUM PRIMATIS.

MATRITI MDCCXCIII.

APUD VIDUAM IOACHIMI IBARRA, DIGNITATIS ARCHIEP. TOLET. TYPOGR.

REGIO PERMISSU.

PP. TOLETANORUM

QUOTIQUOT EXTANT

OPERA

TOMUS TERTIUS.

RODERICI XIMENII DE RADA,

TOLETANÆ ECCLESIE PRÆSULIS,

OPERA PRÆCIPUA COMPLECTENS.

OPERA, AUCTORITATE, ET EXPENSIS

EMINENTISSIMI DOMINI FRANCISCI

CARDINALIS DE LORENZANA,

ARCHIEPISCOPI TOLETANI, HISPANIARUM PRIMATIS.

MATRI MDCCXXIII

APUD VIDIAM IOACHIM BARBA, DIGNITATIS ARCHIEP. TOLET. TYPOG.

REGIO PERMISSA

PRÆFATIO.

SI quis forte miratur, nos, postquam duobus præcedentibus voluminibus nova luce donavimus opera SS. PP. Toletanorum, qui Ecclesiæ nostræ decus maximum, et ornamentum fuere, cum ob eximiam vitæ sanctitatem, tum etiam ob singularem sapientiam, nunc hoc tertio volumine typis recussa dare præcipua, quæ Rodericus Ximinius de Rada, clarissimus antecessor noster, de rebus gestis conscripsit; is, si attente consideret, ac animo secum ipse reputet, et qualis vir Rodericus fuerit, et quanta eius in Rempublicam litterariam merita, non dubito fore, ut nostrum consilium probaturus sit, et præsens opus summa cum voluptate perlecturus. Quamquam enim Sanctorum fastis publico Ecclesiæ testimonio adscriptum Rodericum non veneremur, tamen vita eius inculpate acta, candidi SS. Prædecessorum mores, quos in se diligenter expressit, et sapientia, qua illo sæculo eminuit, prope suo iure repetere videbantur, ut sicut ad SS. Patres antiquitate accessit, ita et inter veteres Patres locum eidem concederemus. Nam si postulat æquitatis ratio, ut cuius beneficio fruimur, eum ab oblivione, quæ ingrati pectoris mater est, quantum possumus, vindicemus; quis iniquo animo perferat, nos tam bene de tota Hispania merenti Præsuli vetustissimo ista, qua possumus, animi significatione respondere voluisse? Si virtutum pignora quærimus, fulserunt maxima in Roderico: si antiquitatem desideramus, quæ solet auctoritatem conciliare, nostri Præsulis perspecta omnibus est: at si beneficiis capimur, reperiemus certe nomen tanti viri immortalitate dignissimum.

Ille primus viam pandit, qua posterius possent ad primæva Hispaniæ sæcula ascendere, nostrorumque maiorum ortum, ac incunabula scire, monumentaque per-

lu-

lustrare. Continebatur Hispanica historia, quasi rudis indigestaque moles, obscurissimis chronicis: ad illa remotissima tempora interclusus erat aditus immensis difficultatum montibus: at Rodericus noster viam monstravit, lumen accendit, facem prætulit, offusas ignorantiae tenebras discussit, pretiosum à vili, ut ita loquamur, segregavit, et sedulo perlegens, quæ ante se litteris consignata erant, in meliorem formam redegit omnia, quæ ob priorum sæculorum barbariem in summa caligine et perturbatione demersa iacebant.

Neque vero audiendi sunt illi, qui de fama Roderici detrahendum arbitrantur, propterea quod in scribenda historia orationis ornatum et dicendi leporem persecutus non fuerit; nam etsi illis respondere possemus, hac de re non magnopere sollicitos esse solere graves et doctos viros, quibus carior est veritas, quam cum obscuritate iuncta latinitas, ut plerumque solet accidere; tamen stilum Roderici omnino horridum et incultum esse negamus, quin etiam, si illa tempora memoria repetantur, facile credimus politioem esse, quam ut æqui rerum æstimatores elegantioem efflagitare possint: illo etenim sæculo, quo ignorantia omnia defœdaverat, quo tantummodo de expellendis ex Hispania Mauris cogitabatur, quo Minerva, rauco tubarum clangore perterrita, silebat, Martis arma dumtaxat tractabantur, et Arabum ingluvies omnia susque deque verterat, divinaque humanis permiscuerat, instar cuiusdam miraculi historiam Roderici fuisse censemus.

Quod si veritati admixta aliquando minus certa, vel etiam fabulosa interdum videmus, haud erit difficile ab eiusmodi nævis illum vindicare, quin propterea auctoritatis, et venerationis, tanto Præsuli debitæ, quidpiam sit imminuendum: hi enim sunt eius generis defectus, quos humana diligentia cavere parum potuit illo sæculo misero, et infelici, quo acutissimus quisque quasi alienis oculis perspiciebat; vitasset autem illos proculdubio

Ro-

Rodericus, si fortunatiora tempora nactus fuisset: "Plane, ait Nicolaus Antonius, ex his historiarum monumentis (Roderici nempe), quantumvis plura præsertim de rebus antiquis minus recte senserit::: gravissimum tamen ante alios est, atque integer hispanicarum rerum usque ad ætatem suam scriptor, omnesque adivit vestustiorum se auctorum fontes."

Fateamur igitur nos tanto Præsuli maximis beneficiis devinctos; nisi enim ipse in nostrum commodum adeo naviter adlaborasset, multa, quæ nunc cognita habemus, in tenebris perpetuo iacerent.

Itaque bonarum litterarum profectui, nec minus Sedis et Dignitatis nostræ honori consulentes, ut novis typis opera Roderici ederentur, curavimus: rem maximè gratam facturos, sperantes, viris doctis præcipue, quibus avidissime desiderantibus facultas habendi ea nisi magnis sumptibus vix, aut ne vix quidem, suppetere poterat; admodum enim rara, et singularia facta fuere.

Est et aliud, quod de proposito nostro securiores, et certiores nos reddidit, postquam editiones antehac factas attente consideravimus, et ad MSS. recognovimus: namque invenimus illas pluribus mendis scatere, partim Typographorum incuria, partim eorum, qui operibus edendis insudarunt, cum ad manus habere correctiora manuscripta nequivissent. In quo nos curam nostram præcipuam (ne dicamus unicam) stetisse libenter fatemur; nam præter editiones hucusque vulgatas præ manibus habuimus exemplaria alia MSS. nostra vernacula, et etiam latina lingua conscripta, quæ ad emendanda et restituenda permulta, quæ in anteriores editiones mendosè irrepserant, incredibile quantum lucis præbuerunt.

Ut autem consilium, quod in singulis historiis edendis secuti sumus, aperiamus, principio animadvertimus, ex prologis earumdem satis superque constare ab Auctore eodem ordine scriptas fuisse, quo nunc in lucem edi-

edimus, sicut iam pridem monuerat prædictus Nicolaus Antonius: apud quem iure reprehensam habemus levitatem illorum, qui nullis rationum momentis ducti, aliqua ex his operibus Roderico abiudicare voluerunt; si namque prædicta exordia attente considerassent, minime in talem dubitationem incidissent. Sunt et alia multa de aliis operibus Roderico tributis, et præsertim de historia Catholica à clarissimo Bibliothecæ auctore ad rem notata, digna omnia, ut à viris sapientibus consulantur, quæ nos silentio prætermittimus, quia potest facile videri citatus auctor.

Deinde pro nostra editione hæc tantum admoneamus. Textum Roderici damus variantibus lectionibus adornatum, servatis his, quas Andreas Schottus ex codice Toletano, alioque ignoto, ut ex prima illius adnotatione apparet, deprompsit, adhibitis præterea, quas in aliis MSS. reperimus, inter quæ primum locum damus illi valde antiquo, et correcto, quod in Bibliotheca Complutensi Collegii maioris S. Ildephonsi asservatur.

Noluimus tamen variantes omnes lectiones semper indicare, quod non nisi implicatissimum laborem lectoribus afferret, sed tantum eas, quas ad pleniorum textus intelligentiam conducere posse existimavimus. Unum affirmare audemus, plerumque scilicet in textu lectionem verisimiliorem secutos, ceteris ad marginem relegatis; nusquam tamen hoc auctoritate nostra, sed MSS. Toletani, vel Complutensis testimonio fecimus: quando autem ex hisce genuina lectio haberi non potuit, ad alias investigandas animum appulimus; at etiam si fortasse aptas invenerimus, textui tamen ingerere ausi non fuimus, ne quis temere factum suspicaretur, sed ad marginem notavimus, ut videre est in lib. 2. de rebus Hispaniæ cap. 18. pag. 41. ubi ad illa verba textus *Montivagi ubi populi*, quo modo legitur etiam in codicibus Complutensi et Toletano, in margine indicavimus lectiones alias certe verisimiliores.

At ubi hisce mediis adiuti, lectionem restituere nequimus, antiqua remansit; maluimus namque illam imperfectam relinquere, quam viris doctis proprio Marte nostras quasi coniecturas obtrudere, quod absque eorum præiudicio fieri non liceret. Cuius etiam exemplum habetur in eodem lib. 2. cap. 4. pag. 26. in illis verbis: *Postquam vero Theodosius, qui cœpit regnare* : quem locum nolimus immutare, licet facillime ad perfectum sensum restitui potuisset: sicut et alibi in historia Vandalorum cap. 10. pag. 238. in illa oratione: *Gilimerius autem de potioribus Vandalorum* : ab illis verbis *multosque nobilium Vandalorum* :

Quod ad ortographiam attinet, cum ex illius defectu oriretur sæpe imperfectio textus, quod vitium in omnibus codicibus inveniebatur, eam reformavimus, prout necesse erat, ut istius artis regulis, tunc fere vel ignotis, vel neglectis, consentanea redderetur.

Hucusque autem dicta cum in aliis Roderici operibus quæ recudimus, præstitimus, tum maxime in historia Romanorum. Hanc etenim, quam Andreas Schottus ex MS. Toletano edidit, valde imperfectam è manibus suis exiisse comperimus: desunt in ea sæpe integræ orationes, sæpissime verba, vel etiam immutata obscurissimum sensum faciunt: quapropter maiori necessitate compulsi fuimus, fere semper ac discrepat à Complutensi lectione, hanc in textu apponere, illa ad marginem adnotata.

Historia Arabum, etsi adeo depravata non fuerit, ut præcedens, in editione Francofurtiensi, indigebat tamen maxima emendatione; nam præter interpunctionis vitia multoties inveniuntur immutata verba, corruptusque orationis sensus. Huic vero nostræ edendæ præter MSS. præ manibus habuimus eam, quam publica luce donavit (Lugd. Batav. anno 1625) Iacobus Golius, qui utpote in historiis Arabum, quorum linguam in Universitate prædictæ urbis publice docuit,

versatissimus, multa loca in editione Schotti subobscura declaravit, et alia corrupta restituit, non tamen omnia; quo factum est, ut nobis adhuc laboris nostri occasio relinqueretur, sicuti pro viribus fecimus: neque tamen gloriamur omne, quod optabamus, assecutos, scilicet, editionem istam prodire iam numeris omnibus absolutam; etiamsi confidimus meliorem redditam, et ceteras, quæ illam præcesserunt, multum anteire.

Hic igitur poteramus gradum sistere, cum ad id, quod intenderamus, scripta nempe Prædecessorum nostrorum novis typis edere, iam demum ventum esset. Sed priusquam ultimam manum operi adponeremus, voluimus alia adnectere, minime quidem à proposito nostro aliena.

Ea vero duabus appendicibus comprehensa sunt. Prima continet series Regum Hispaniæ, et Præsulum Toletanorum, brevem summam Conciliorum, quæ Toletana dicuntur, et indicem ceterorum, quæ prædicti Præsules celebrarunt, vel quibus ipsi interfuere: quod duabus præsertim de causis à nobis actum est. Cum enim sæpissime de omnibus his mentio fiat in operibus Toletanorum Præsulum, inque illis haud pauca emendatione digna occurrant, si ad chronologiæ exactæ rationem revocentur, præcipue in historiis Roderici, consultius duximus defectus illos hac via expungere, quam in singulis paginis, ubi inveniuntur, immorari, perpetuas notas et animadversiones hunc in finem inserentes. Insuper confidimus gratissimum lectoribus exiturum habere in promptu hæc, quæ et nusquam ante tam apte disposita prodierunt, et ad facta historica facilius memoriæ mandanda, et arctius retinenda, magnopere iuvant.

Altera vero appendix Descriptionem Templi Toletani complectitur, quam Blasius Ortizius eiusdem Ecclesiæ canonicus tradidit, et in eadem urbe vulgavit anno 1549, à quo tempore aliqua immutata sunt, quæ pro-

pro-

proinde necesse erat adnotari, sicuti fecimus brevibus paucisque animadversionibus ad calcem. Itaque existimamus ex his, quæ viri docti desiderare possunt ad Ecclesiam nostram Toletanam spectantibus, nihil omissum fuisse, quod nobis vel maxime in votis erat. Faxit autem immortalis Deus, ut historiæ totius Regni perficiendæ aliquantulum contulerimus.

[Faint, mirrored bleed-through text from the reverse side of the page, including words like 'Historia de rebus Hispania', 'Historia Romanorum', 'Historia Gothorum', 'Historia Hunnorum', 'Historia Arabum', 'Series Regum', 'Synopsis Conciliorum', 'Catalogus Patrum', 'APPENDIX SECVNDA', and 'Descriptio Templi Toletani']

INDEX GENERALIS OPERUM,

QUÆ IN HOC TERTIO TOMO CONTINENTUR.

RODERICI ARCHIEPISCOPI TOLETANI

<i>Historia de rebus Hispanie.</i>	fol. I.
<i>Historia Romanorum.</i>	209.
<i>Historia Ostrogothorum.</i>	224.
<i>Historia Hunnorum, Vandalorum, Suevorum, Alanorum, et Silinguorum.</i>	229.
<i>Historia Arabum.</i>	242.

APPENDIX PRIMA.

<i>Series Regum Hispanie.</i>	284.
<i>Synopsis Conciliorum Toletanorum.</i>	325.
<i>Catalogus Præsulum Toletanorum.</i>	345.

APPENDIX SECUNDA.

<i>Descriptio Templi Toletani.</i>	365.
------------------------------------	------

INDEX

SINGULORUM CAPITUM OMNIUM OPERUM,
QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.*Vita domini Roderici,**fol.xix.*

RODERICI ARCHIEPISCOPI TOLETANI

HISTORIA DE REBUS HISPANIÆ.

*Prefatio.**fol.I.*

LIBER SECUNDUS.

LIBER PRIMUS.

CAP.I. De fundamento huius historiæ.	5.	CAP.I. De schismate in Athanaricum, et Fridigernum, et hæresi Ariana.	23.
CAP.II. De Europa, et generationibus Iaphet.	6.	CAP.II. De fame Gothorum, et morte Valentis Imperatoris.	24.
CAP.III. De primis incolis, et primo nomine Hispaniæ.	7.	CAP.III. De quibusdam vastationibus, et pace Romanorum, et morte Athanarici et Fridigerni.	25.
CAP.IIIII. De adventu et victoria Herculis in Hispaniam, et pugna illius cum Geryone tricripite.	8.	CAP.IIIII. De strage Radagasi, et Stiliconis, et vastatione Italiæ.	26.
CAP.V. De victoriis Herculis, et edificatione civitatum in Hispania.	9.	CAP.V. De destructione urbis, et morte Alarici.	27.
CAP.VI. De morte Caci, et vastatione Ilii, et morte Herculis,	10.	CAP.VI. De victoriis Athaulphi, et morte eius.	28.
CAP.VII. De operibus Regis Hispanis.	11.	CAP.VII. De Sigerico, et Valia, et victoriis in Hispania.	29.
CAP.VIII. De origine, et primis actibus Gothorum.	12.	CAP.VIII. De Theudored, et casu Hunnorum.	30.
CAP.IX. De opinionibus originis gentis Gothorum, et commendatione eorum.	13.	CAP.IX. De Theudorico, et Regulis Suevorum.	33.
CAP.X. De situ Scythiæ, et de Gothorum exercitus regimine.	15.	CAP.X. De Eurico Rege.	35.
CAP.XI. De Tanai et ortu Parthorum.	16.	CAP.XI. De Alarico et Gisaleico.	Ibid.
CAP.XII. De feminis Gothorum, quæ postea dictæ sunt Amazones.	Ibid.	CAP.XII. De Theudio.	36.
CAP.XIII. De actibus Gothorum, et Amazonum, et de Telepho, et de Eurypylo Gothorum Regibus, et Regina Tomyri.	18.	CAP.XIII. De Agila Rege.	37.
CAP.XIIII. De victoriis Gothorum contra Persas, et Græcos.	19.	CAP.XIV. De Athanagildo, et Luiba, et Leovigildo.	Ibid.
CAP.XV. De sapientibus Gothorum, et Consiliariis eorundem.	Ibid.	CAP.XV. De Recaredo Rege.	38.
CAP.XVI. Iterum de bellis Gothorum, et Ostrogotha, et Gniva Regibus eorum.	20.	CAP.XVI. De Luiba, Victorico et Gundemaro.	40.
CAP.XVII. De Gallo, et Volusiano, et Claudio Imperatoribus, et pugnis eorum cum Gothis.	21.	CAP.XVII. De Sisebuto Rege,	Ibid.
CAP.XVIII. De Constantino Imperatore, et Geberic, et Hermanarico Gothorum Regibus, et eorum bellis.	22.	CAP.XVIII. De Suintila, et Rechimiro filio eius.	41.
CAP.XIX. De Hunnis, et morte Hermanarici.	23.	CAP.XIX. De Sisenando, et Cintila, et Conciliis eorum temporibus celebratis, et de Tulga.	42.
		CAP.XX. De Cindasvindo, et inventione Moralium per Taionem Episcopum.	43.
		CAP.XXI. De morte Cindasvindi, et Primatu Ecclesiæ Toletanæ.	44.
		CAP.XXII. De Recensvindo, et Conciliis eius tempore celebratis, et de Sancto Ildefonso.	45.

LIBER TERTIUS.

CAP. I. De regno Bambæ.	47.
CAP. II. De rebellione Hilderici.	Ibid.
CAP. III. De prodicione Pauli.	48.
CAP. IIII. De processibus Regis contra Paulum.	49.
CAP. V. De transitu Pyrenæi.	50.
CAP. VI. De adventu exercitus ad Nemausum.	52.
CAP. VII. De irruptione Nemausi, et desperatione Pauli.	53.
CAP. VIII. De legatione Argebadi Episcopi ad Regem.	54.
CAP. IX. De reparatione Nemausi, et restitutione sacrorum.	56.
CAP. X. De fuga Lupi ducis, et metu Francorum.	57.
CAP. XI. De reformatione Provinciæ Narbonensis, et reditu Regis in Hispaniam.	Ibid.
CAP. XII. De reparatione urbis Toletanæ.	58.
CAP. XIII. De regno Ervigii, et Iuliano Pomerio.	59.
CAP. XIV. De regno Egicæ, et scriptura Benedicto Papæ transmissa.	60.
CAP. XV. De morte Egicæ, et regno Vitizæ.	61.
CAP. XVI. De facinoribus, et fraudibus Vitizæ.	62.
CAP. XVII. De causis dissensionis, propter quas fuit destructio Hispaniæ subsecuta.	63.
CAP. XVIII. De regno Regis Roderici.	64.
CAP. XIX. De violentia facta filiæ Comitissæ Iuliani, et coniuratione cum Arabibus.	Ibid.
CAP. XX. De secundo introitu Arabum in Hispaniam.	66.
CAP. XXI. De destructione Gothorum, et commendatione Hispaniæ.	67.
CAP. XXII. Deploratio Hispaniæ, et de causa excidii Gothorum.	69.
CAP. XXIII. Qualiter Taric urbes occupavit.	71.
CAP. XXIV. De captione Malacæ, Murciæ, et Granatæ.	72.

LIBER QUARTUS.

CAP. I. De rebellione Pelagii contra Arabes, et de sorore sua, et regno eius.	74.
CAP. II. De introitu Pelagii in caveam, et strage Arabum, et captione Oppæ, et morte Alchamam.	76.
CAP. III. De translatione arcæ, et reliquiarum, et sacrorum librorum in Asturias.	77.
CAP. IIII. De morte Munucæ, et filiorum Vitizæ, et Comitissæ Iuliani, et Regis Pelagii.	78.
CAP. V. De regno Fafilæ, et Aldefonsi	

Catholici, et eorum morte.	79.
CAP. VI. De Froila, et operibus eius, et morte.	80.
CAP. VII. De Aurelio, et Silone, et Mauregato, et Veremundo Diacono.	Ibid.
CAP. VIII. De Aldefonso Casto, et piis operibus eius.	81.
CAP. IX. De Angelicis aurificibus, et Bernardo.	82.
CAP. X. De legatione ad Carolum, et victoria Regis Alfonsi.	83.
CAP. XI. De civitatibus Hispaniæ, à quibus acquisitæ.	84.
CAP. XII. De victoriis Alfonsi, et morte eius.	86.
CAP. XIII. De strage Normanorum, et victoriis Ranimiri.	Ibid.
CAP. XIV. De Rege Ordonio, et eius magnalibus.	88.
CAP. XV. De Aldefonso Magno, et eius præliis gloriosis.	89.
CAP. XVI. Item de præliis, et piis operibus Aldefonsi.	91.
CAP. XVII. Epistola Ioannis Papæ ad Aldefonsum Regem.	92.
CAP. XVIII. De sublimatione Ovetensis urbis in metropolim, et dedicatione Ecclesiæ Sancti Iacobi, et de Concilio Ovetensi.	93.
CAP. XIX. De incarceratione Garsicæ filii Regis, et morte Aldefonsi.	94.
CAP. XX. De præliis Garsicæ, et morte eius.	Ibid.
CAP. XXI. De Rege Ordonio, et bellis eius, et de translatione Ecclesiæ Legionensis.	95.
CAP. XXII. Item de præliis Ordonii, et uxoribus eius, et captione Magnatum, et morte Regis.	96.

LIBER QUINTUS.

CAP. I. De Froila, et Iudicibus.	97.
CAP. II. De Nunio Rasura, et filiis eius.	98.
CAP. III. De Comite Sancio, et morte eius.	99.
CAP. IIII. De Alphonso, et Ranimiro, et discordia fratrum.	100.
CAP. V. De regno Ranimiri, et rebellionem monachi Aldefonsi.	Ibid.
CAP. VI. De victoria Ranimiri, et Comitissæ Fernandi Gundisalvi.	101.
CAP. VII. De prodicione Abenaicæ, et victoria Ranimiri.	Ibid.
CAP. VIII. Item de præliis Ranimiri.	102.
CAP. IX. De Rege Ordonio, et dissensione cum Castellanis, et morte eius.	Ibid.
CAP. X. De Rege Sancio, et Ordonio Malo.	103.
CAP. XI. De Rege Ranimiro, et strage Normanorum.	104.

CAP.

- CAP. XII. De vastatione Castellæ, et Zemoræ, et Gallæciæ, et morte Ranimiri. 105.
- CAP. XIII. De Rege Veremundo, et miraculo tauri. Ibid.
- CAP. XIV. De insolentiis Veremundi, et uxoribus eius, et de victoria Almanzor. 106.
- CAP. XV. De irruptione Legionis, et Astoricæ. 108.
- CAP. XVI. De morte Almanzor. Ibid.
- CAP. XVII. De fuga Abdelmelich, et morte Regis Veremundi. 109.
- CAP. XVIII. De Aldefonso, et miraculo sororis suæ, et morte Comitissæ Garsie Fernandi. 110.
- CAP. XIX. De Sancio Comite, et piis operibus Aldefonsi. 111.
- CAP. XX. De Rege Veremundo, et filiabus Sancii Comitissæ Castellani. Ibid.
- CAP. XXI. De ortu, et genealogia Regum Navarrensi. 112.
- CAP. XXII. De Rege Garsia Enechonis, et filio eius Sancio. Ibid.
- CAP. XXIII. De Rege Garsia, qui dictus est Tremulosus. 113.
- CAP. XXIV. De Rege Sancio, et generationibus Regum Navarra. Ibid.
- CAP. XXV. De Infante Garsia, qui fuit occisus in Legione. 115.
- CAP. XXVI. De divisione regni, et infamatione Reginæ. 116.
- LIBER SEXTUS.
- CAP. I. De Rege Ranimiro, et genealogia Regum Aragoniæ, et de captione Osce. 117.
- CAP. II. De dissensione Aragonensium, et de regno Monachi Ranimiri. 118.
- CAP. III. De unione Regni, et Comitatus Barcinonæ, et filiis Comitissæ et Reginæ. 119.
- CAP. IIII. De Petro Rege Aragoniæ, et eius morte. Ibid.
- CAP. V. De Rege Iacobo, et filiis eius, et magnalibus eiusdem. 120.
- CAP. VI. De matrimonio Regis Ferdinandi cum sorore Veremundi, et de morte Sancii Regis. 121.
- CAP. VII. De victoria Regis Garsie contra Regem Ranimirum. 122.
- CAP. VIII. De morte Regis Veremundi. Ibid.
- CAP. IX. De unione regnorum Castellæ, et Legionis, et de filiis Regis Ferdinandi. 123.
- CAP. X. De discordia fratrum, et morte Regis Garsie. Ibid.
- CAP. XI. De monarchia Regis Ferdinandi, et de acquisitione Portugalliæ, et divisione Regnorum. 125.
- CAP. XII. De vastatione regni Toleti, et de translatione reliquiarum in regnum suum. 126.
- CAP. XIII. De religiosis actibus Regis Fernandi, et morte eius, et uxoris illius. 127.
- CAP. XIV. De discordia fratrum, et qualiter vicit Sancius Aldefonsum. 129.
- CAP. XV. De pugna fratrum, et transitu Aldefonsi ad Regem Toleti. Ibid.
- CAP. XVI. De venationibus, et prognosticis Aldefonsi. 130.
- CAP. XVII. Qualiter regna fratrum Rex Sancius occupavit. 131.
- CAP. XVIII. De obsidione Zamoræ, et Sancii Regis morte. 132.
- CAP. XIX. De recessu Aldefonsi ab Almenone, et reditu in terram suam. Ibid.
- CAP. XX. De sublimatione Aldefonsi in Regem, et de uxoribus, et filiabus eius. 134.
- CAP. XXI. De virtutibus Aldefonsi. Ibid.
- CAP. XXII. De obsidione, et captione civitatis Toletanæ. 135.
- CAP. XXIII. De dote Ecclesiæ Toletanæ. 136.
- CAP. XXIV. Quod Mezquita Maurorum facta est Ecclesia Christianorum. 137.
- CAP. XXV. De commutatione Officii Toletani. 138.
- CAP. XXVI. De schismate Clericorum, et de reditu Primatis, et de bonis viris à Galliis ductis. 139.
- CAP. XXVII. De schismate, et depositione Burdini. 140.
- CAP. XXVIII. De captione Alcalæ, et Valentia. 142.
- CAP. XXIX. De morte Regis Garsie, et sororum eius. 143.
- CAP. XXX. De adventu Arabum, et morte Avenabet. Ibid.
- CAP. XXXI. De strage Christianorum in Sacraliis, et victoria Aldefonsi in provincia Hispalensi. 144.
- CAP. XXXII. De obsidione Uclesii, et morte Infantissæ Sancii. Ibid.
- CAP. XXXIII. Quod Urraca Regis filia datur in matrimonium Regi Aragoniæ Aldefonso. 145.
- CAP. XXXIV. De morte Regis Aldefonsi, et miraculoso prognostico mortis eius. 146.
- LIBER SEPTIMUS.
- CAP. I. De separatione Regis Aragonum, et Reginæ Castellæ. 147.
- CAP. II. De victoriis Regis Aragoniæ contra Gallæcos et Castellanos, et morte Comitissæ Gomitii. 148.
- CAP. III. De electione Aldefonsi Regis in Regem. 149.
- CAP. IIII. De magnalibus Regis Aldefonsi circa principium regni sui. 151.

- CAP.V. *De ortu et genealogia Regum Portugalliæ.* Ibid.
- CAP.VI. *De insignibus præliorum Regis Portugalliæ Aldefonsi.* 152.
- CAP.VII. *Quod Imperator divisit imperium filiis suis.* 153.
- CAP.VIII. *De captione Cordubæ.* 154.
- CAP.IX. *De adventu Regis Franciæ in Hispaniam.* Ibid.
- CAP.X. *De ortu Almohadum.* 155.
- CAP.XI. *De captione Beatæ, et Almaria.* 156.
- CAP.XII. *De successione Regis Sancii in Regno Castellæ.* Ibid.
- CAP.XIII. *De restitutione magnatum Legionis per Regem Castellæ.* 157.
- CAP.XIV. *Quod Calatrava data fuit Abbati Fiteriensi, et de morte Regis Sancii.* 158.
- CAP.XV. *De Rege Aldefonso, et persecutione quam ab infantia toleravit, et de nutriciis eius.* 159.
- CAP.XVI. *De dissensione magnatum Castellæ super custodia Regis Castellæ, et de fuga eiusdem in Atentiam.* 160.
- CAP.XVII. *Quod Rex Fernandus obtinuit fere totam Extrematuram.* 161.
- CAP.XVIII. *De commendatione fidei, seu fidelitatis.* 162.
- CAP.XIX. *De Rege Fernando Legionensi, filio Imperatoris.* 163.
- CAP.XX. *De bello eiusdem cum Salamantinis.* 164.
- CAP.XXI. *De succursu civitatis Roderici.* Ibid.
- CAP.XXII. *De bello Fernandi Roderici.* Ibid.
- CAP.XXIII. *De victoriis Regis Fernandi, et morte eius.* 165.
- CAP.XXIV. *De Rege Aldefonso, et eius militia, et filiis.* 166.
- CAP.XXV. *De actibus Aldefonsi Regis Legionensis.* 167.
- CAP.XXVI. *De insignibus nobilis Aldefonsi, et captione Conchæ.* 168.
- CAP.XXVII. *Item de magnalibus, et piis operibus nobilis Aldefonsi.* 169.
- CAP.XXVIII. *De populatione Placentiæ, et exercitu Martini Primatis.* Ibid.
- CAP.XXIX. *De bello Alarcuris.* 170.
- CAP.XXX. *De discidio Regum Legionensis et Navarræ à Rege Aldefonso nobili.* 171.
- CAP.XXXI. *Quod Rex Aldefonsus nobilis dedit filiam suam in uxorem Regi Legionensi.* Ibid.
- CAP.XXXII. *De captione Victoriæ, Guipuscuæ, et Ibidæ.* 172.
- CAP.XXXIII. *De discidio Didaci Lupi, et obsidione Stellæ, et ædificatione monasterii regalis.* 173.
- CAP.XXXIV. *De constructione hospitalis, et institutione scholarum, et acquisitione Vasconiæ.* Ibid.
- CAP.XXXV. *De captione Salvæterræ.* 174.
- CAP.XXXVI. *De conducto bello, et morte Infantis Fernandi.* Ibid.

LIBER OCTAVUS.

- CAP.I. *De adventu Regum ad urbem regiam.* 176.
- CAP.II. *De adventu ultramontanorum ad bellum.* 177.
- CAP.III. *De concursu Pontificum et magnatum Hispaniæ ad congressum.* Ibid.
- CAP.IV. *De prærogativa virtutum, et largitatis nobilis Aldefonsi.* 178.
- CAP.V. *De processu ad bellum, et captione Malachonis.* 179.
- CAP.VI. *De captione Calatravæ, et discessu ultramontanorum.* 180.
- CAP.VII. *De occupatione montis, unde ad prælium processit Christianorum exercitus.* 182.
- CAP.VIII. *De processu ad locum pugnæ, et occursu Agarenorum.* 183.
- CAP.IX. *De dispositione acierum, et ordinibus bellatorum.* 184.
- CAP.X. *De victoria Christianorum, et strage Saracenorum.* 186.
- CAP.XI. *De magnalibus bellatorum.* 187.
- CAP.XII. *De captione Beatæ, et Ubertæ, et aliorum castrorum, et reditu exercitus.* 188.
- CAP.XIII. *De captione Alcaratii, et Alcantaræ, et aliorum castrorum, et fædere cum Rege Legionensi.* 189.
- CAP.XIV. *De obsidione Beatæ, et tregua cum Arabibus, et populatione Miraculi, et peste famis.* 190.
- CAP.XV. *De morte Regis nobilis Aldefonsi.* 191.

LIBER NONUS.

- CAP.I. *De regno Regis Enrici, et quod fuit Comiti Alvaro deputatus.* 192.
- CAP.II. *De contubernio Regis Enrici, et dominæ Mafaldæ.* 193.
- CAP.III. *De morte nuncii, et captione Montis alacris, et obsidione Villæ albæ.* 194.
- CAP.IV. *De morte Regis Enrici.* 195.
- CAP.V. *Quod Infans Fernandus factus est Rex Castellæ.* 196.
- CAP.VI. *De tumulatione Regis Enrici.* 197.
- CAP.VII. *De largitate Reginæ Verengariæ, et de captione Comitis Alvari.* Ibid.
- CAP.VIII. *Quod Comes Alvarus, et Comes Fernandus restituerunt quædam castra novo Regi.* 198.
- CAP.IX. *De Comitum morte Alvari, et Fernandi.* 199.
- CAP.X. *De laude Regis Fernandi, et eius uxore Beatrice.* Ibid.

CAP.

CAP.XI. <i>De rebellione quorundam magnatum, et morte Comitis Gundisalvi.</i>	200.	<i>Fernandi.</i>	203.
CAP.XII. <i>De filiis Regis, et primis vastationibus contra Mauros.</i>	201.	CAP.XV. <i>De ingressu Legionensi, et concordia Regis cum sororibus.</i>	204.
CAP.XIII. <i>De captione Capellæ, et fundatione Ecclesiæ Toleti, et Abenbut.</i>	202.	CAP.XVI. <i>De obsidione et captione Cordubæ.</i>	205.
CAP.XIV. <i>De morte Aldefonsi Regis Legionensis, et successione Regis</i>		CAP.XVII. <i>De restauratione, et dote Ecclesiæ Cordubensis, et campanis relatis ad Sanctum Iacobum.</i>	206.
		CAP.XVIII. <i>De traductione secundæ uxoris Reginæ Ioannæ.</i>	207.

HISTORIA ROMANORUM.

<i>Prologus.</i>	209.	<i>norum.</i>	217.
CAP.I. <i>De Regibus Latii.</i>	210.	CAP.VII. <i>De Annibale, et Asdrubale Regibus Pænorum, et destructione Seguntia, et strage Romanorum.</i>	Ibid.
CAP.II. <i>De adventu Æneæ in Italiam, et regno eius, et de Didone.</i>	211.	CAP.VIII. <i>Item de victoriis Annibalis, et Asdrubalis, deque victoriis Scipionis.</i>	218.
CAP.III. <i>De victoria Æneæ contra Latinum.</i>	212.	CAP.IX. <i>De destructione Cartaginis per Scipionem.</i>	219.
CAP.IV. <i>De Ascanio, et Regibus Albanorum.</i>	214.	CAP.X. <i>De Pompeio, et Iulio Cæsare.</i>	220.
CAP.V. <i>De creatione Senatorum, et militum, et Regibus Romanorum.</i>	215.		
CAP.VI. <i>De creatione Consulium Roma-</i>			

HISTORIA OSTROGOTHORUM.

<i>Prologus.</i>	224.	CAP.III. <i>De Theodorici hæresi, et morte eius.</i>	Ibid.
CAP.I. <i>De Regibus Ostrogothorum, et de actibus Theodorici.</i>	Ibid.	CAP.V. <i>De Gutide, et successoribus eius.</i>	227.
CAP.II. <i>De Odoacre, et morte eius.</i>	225.	CAP.VI. <i>De Totila, et actibus eius.</i>	228.
CAP.III. <i>De regno Theodorici in Italiam.</i>	226.		

HISTORIA HUNNORUM, VANDALORUM,

SUEVORUM, ALANORUM, ET SILINGUORUM.

<i>Prologus.</i>	229.	CAP.VIII. <i>De transitu Vandalorum in Siciliam, et vastatione urbis.</i>	236.
CAP.I. <i>De origine Hunnorum.</i>	Ibid.	CAP.IX. <i>De Hugnerico.</i>	237.
CAP.II. <i>De Honoria, et morte Attilæ.</i>	232.	CAP.X. <i>De Gutamundo, et Thrasamundo.</i>	Ibid.
CAP.III. <i>De Vandalis.</i>	Ibid.	CAP.XI. <i>De Historia Alanorum.</i>	238.
CAP.IV. <i>Quod Barbari à Pannonia in Gallias transfugerunt.</i>	233.	CAP.XII. <i>De regno Suevorum.</i>	239.
CAP.V. <i>De introitu Barbarorum in Hispaniam.</i>	Ibid.	CAP.XIII. <i>De Recchario, et morte eius.</i>	Ibid.
CAP.VI. <i>De regno, et fuga Vandalorum, et primo introitu Gothorum.</i>	234.	CAP.XIII. <i>De Suevorum Regibus.</i>	240.
CAP.VII. <i>De Giserico, et transitu eius in Africam.</i>	235.	CAP.XIV. <i>De Miro, et fine regni Suevorum.</i>	241.
		CAP.XV. <i>De Silinguis.</i>	Ibid.

HISTORIA ARABUM.

<i>Prologus.</i>	242.	CAP.III. <i>De victoria Machometi contra Romanos.</i>	245.
CAP.I. <i>De origine, et exordio Machometi.</i>	Ibid.	CAP.V. <i>De sublimatione Machometi in Regem, et de visionibus mendaciter excogitatis.</i>	Ibid.
CAP.II. <i>De instructione, et prima ostensione Machometi.</i>	243.	CAP.VI. <i>De disceptatione legis cum Coraxinis, et morte eius.</i>	248.
CAP.III. <i>De prædicatione, et rebellione eiusdem.</i>	244.		

CAP.VII. De Abubacar , Omar , et Moabia , et eorum præliis.	Ibid.	CAP.XXXI. De regno Abderramen , et Albacam.	Ibid.
CAP.VIII. De Izit , et Maula , et Abdelmelic filio eius , et victoriis eorum.	249.	CAP.XXXII. De Issem , et de eius Albagib Almanzor , et Abdelmelich.	269.
CAP.IX. De Ulit.	250.	CAP.XXXIII. De intestinis discidiis super regimine principatus.	270.
CAP.X. De morte Muzæ , et Ulit , et regno Zuleman , et morte eius.	251.	CAP.XXXIV. De adventu Comitum Sancii in auxilium Zuleme , et de victoria habita contra Almabadi.	271.
CAP.XI. De Izit , et Izit , et obsidione Tolosæ , et principatu Ambizæ.	252.	CAP.XXXV. Quod Almabadi devicit Zuleman , et obtinuit regnum eius.	272.
CAP.XII. De regno Hyscam.	253.	CAP.XXXVI. De prodicione Eunuchorum , et morte Almabadi.	273.
CAP.XIII. De Zath , et Abdalla , et Abderramen , et eius victoriis.	254.	CAP.XXXVII. Quod Issem secundo regnavit , et de insolentiis Barbariorum.	274.
CAP.XIV. De morte Abderramen , et fuga suorum , et Carolo Martello.	256.	CAP.XXXVIII. De confæderatione inter Issem , et Comitem Sancium , datis Castris.	275.
CAP.XV. De Abdelmelich , et Ocha.	Ibid.	CAP.XXXIX. De rebellionem Toletanorum , et discursu Barbariorum.	Ibid.
CAP.XVI. De insolentiis Hyscam , et infelicitate eius , et de Belgi , et morte Abdelmelic.	257.	CAP.XL. Quod Zuleman Cordubam acquisivit , et de fuga Issem in Africam.	276.
CAP.XVII. De Alulit Pulchro , et Abulcatar , et Thobam.	258.	CAP.XLI. De regno Zuleman , et discidiis intestinis.	Ibid.
CAP.XVIII. De Abdalla , Benallabeci , et Abderramen.	259.	CAP.XLII. De regno Haly , et morte Zuleman.	277.
CAP.XIX. De Issem.	261.	CAP.XLIII. De rebellionem Hayram , et morte Haly.	278.
CAP.XX. De actibus Issem.	Ibid.	CAP.XLIV. De regno Alcazim.	Ibid.
CAP.XXI. De prognostico mortis eius.	262.	CAP.XLV. De regno Hyahye.	279.
CAP.XXII. De morte Issem , et regno Albacam.	Ibid.	CAP.XLVI. De regno Mabomat , et Hyahye , et eorum discidiis , et de Idriz.	280.
CAP.XXIII. De rebellionem Toletanorum.	263.	CAP.XLVII. De schismatibus , et discidiis citra mare.	281.
CAP.XXIV. De cæde Toletanorum.	Ibid.	CAP.XLVIII. De regno Almoravidum in Hispania , et de morte Abenhabeth.	282.
CAP.XXV. De victoriis Albacam , et morte eius.	264.	CAP.XLIX. De monarchia Yuceph citra mare et ultra mare.	Ibid.
CAP.XXVI. De regno Abderramen , et navibus adventitiis.	265.		
CAP.XXVII. De morte Abderramen , et regno Mabomath.	266.		
CAP.XXVIII. De navibus Normanorum.	267.		
CAP.XXIX. Item de rebellionem Toletanorum , morte Mabomath , et regno Almondar.	Ibid.		
CAP.XXX. De regno Abdallæ.	268.		

APPENDIX PRIMA.

SERIES REGUM HISPANIÆ.

1. Athaulphus , et Placidia.	284.	15. Liuba I.	Ibid.
2. Sigericus.	Ibid.	16. Leovigildus , et Rinchildis , et Gosvinta.	Ibid.
3. Walia.	Ibid.	17. Reccaredus , et Ringuntis , et Clodovinda , et Badona.	288.
4. Theodoredus.	Ibid.	18. Liuba II.	289.
5. Turismundus.	Ibid.	19. Witericus.	Ibid.
6. Theodoricus.	285.	20. Gundemarus , et Hildaura.	Ibid.
7. Euricus.	Ibid.	21. Sisebutus.	Ibid.
8. Alaricus , et Theudicusa.	Ibid.	22. Reccaredus II.	Ibid.
9. Gesalicus.	286.	23. Suintila , et Theodora.	Ibid.
10. Amalaricus , et Clotildis.	Ibid.	24. Sisenandus.	290.
11. Theudius , seu Theudis.	Ibid.	25. Chintila.	Ibid.
12. Theudiselus , sive Theodiselus.	Ibid.	26. Tulga.	Ibid.
13. Agila.	287.		
14. Athanagildus.	Ibid.		

27. <i>Chindasvintus</i> , et <i>Reciberga</i> .	Ibid.	60. <i>Urraca</i> , et <i>Alfonsus VII.</i> et <i>Berengaria</i> , et <i>Rica</i> .	305.
28. <i>Reccesvintus</i> .	291.	61. <i>Sancius II.</i> et <i>Blanca</i> .	306.
29. <i>Wamba</i> .	Ibid.	62. <i>Alfonsus VIII.</i> et <i>Eleonor</i> .	Ibid.
30. <i>Ervigius</i> , et <i>Liubigotona</i> .	292.	63. <i>Enricus I.</i> et <i>Mafalda</i> .	307.
31. <i>Egica</i> , et <i>Cixilona</i> .	Ibid.	64. <i>Ferdinandus II.</i> et <i>Urraca</i> , et <i>Theresia</i> , et <i>Urraca de Haro</i> .	Ibid.
32. <i>Witiza</i> .	293.	65. <i>Alfonsus IX.</i> et <i>S. Theresia</i> , et <i>Berengaria</i> .	308.
33. <i>Rodericus</i> , et <i>Egilona</i> .	Ibid.	66. <i>S. Ferdinandus III.</i> et <i>Beatrix</i> , et <i>Ioanna</i> .	309.
34. <i>Pelagius</i> , et <i>Gaudiosa</i> .	Ibid.	67. <i>Alfonsus X.</i> et <i>Violantis</i> .	310.
35. <i>Favila</i> , et <i>Froiliuba</i> .	294.	68. <i>Sancius IV.</i> et <i>Maria</i> .	Ibid.
36. <i>Alfonsus</i> , et <i>Ermisenda</i> .	Ibid.	69. <i>Ferdinandus IV.</i> et <i>Constancia</i> .	311.
37. <i>Froila I.</i> et <i>Nunia</i> .	Ibid.	70. <i>Alfonsus XI.</i> et <i>Constancia</i> , et <i>Maria</i> .	Ibid.
38. <i>Aurelius</i> .	295.	71. <i>Petrus</i> , et <i>Blanca</i> , et <i>Maria</i> , et <i>Ioanna</i> .	312.
39. <i>Silus</i> , et <i>Adosinda</i> .	Ibid.	72. <i>Enricus II.</i> et <i>Ioanna</i> .	313.
40. <i>Mauregatus</i> , et <i>Creusa</i> .	Ibid.	73. <i>Ioannes I.</i> et <i>Eleonor</i> , et <i>Beatrix</i> .	Ibid.
41. <i>Beremundus I.</i> et <i>Ozenda</i> .	296.	74. <i>Enricus III.</i> et <i>Catharina</i> .	314.
42. <i>Alfonsus II.</i> et <i>Berta</i> , sive <i>Bertinalda</i> .	Ibid.	75. <i>Ioannes II.</i> et <i>Maria</i> , et <i>Elisabetha</i> .	Ibid.
43. <i>Ranimirus I.</i> et <i>Paterna</i> , et <i>Urraca</i> .	Ibid.	76. <i>Enricus IV.</i> et <i>Blanca</i> , et <i>Ioanna</i> , et <i>Ioanna</i> .	315.
44. <i>Ordonius</i> , et <i>Nunia</i> .	297.	77. <i>Ferdinandus V.</i> et <i>Elisabetha</i> .	316.
45. <i>Alfonsus III.</i> et <i>Ximena</i> .	Ibid.	78. <i>Philippus I.</i> et <i>Ioanna</i> .	317.
46. <i>Garcia</i> , et <i>Nunia</i> .	Ibid.	79. <i>Carolus I.</i> et <i>Elisabetha</i> .	318.
47. <i>Ordonius II.</i> et <i>Elvira</i> , et <i>Argonta</i> , et <i>Sancia</i> .	Ibid.	80. <i>Philippus II.</i> et <i>Maria</i> , et <i>Elisabetha</i> , et <i>Anna</i> .	Ibid.
48. <i>Froila II.</i> et <i>Nunilona Ximena</i> , et <i>Urraca</i> .	298.	81. <i>Philippus III.</i> et <i>Margarita</i> .	320.
49. <i>Alfonsus IV.</i> et <i>Ximena</i> .	299.	82. <i>Philippus IV.</i> et <i>Elisabetha</i> , et <i>Maria</i> .	Ibid.
50. <i>Ranimirus II.</i> et <i>Urraca Theresia</i> .	Ibid.	83. <i>Carolus II.</i> et <i>Maria</i> , et <i>Maria Anna</i> .	321.
51. <i>Ordonius III.</i> et <i>Urraca</i> , et <i>Elvira</i> .	300.	84. <i>Philippus V.</i> et <i>Maria</i> , et <i>Elisabetha</i> .	Ibid.
52. <i>Sancius I.</i> et <i>Theresia</i> .	Ibid.	85. <i>Ludovicus I.</i> et <i>Ludovica</i> .	322.
53. <i>Ranimirus III.</i> et <i>Urraca</i> .	301.	86. <i>Ferdinandus VI.</i> et <i>Maria Barbara</i> .	323.
54. <i>Beremundus II.</i> et <i>Velasquita</i> , et <i>Elvira</i> .	Ibid.	87. <i>Carolus III.</i> et <i>Maria Amalia</i> .	Ibid.
55. <i>Alfonsus V.</i> et <i>Elvira</i> .	302.	88. <i>Carolus IV.</i> et <i>Aloysia</i> .	324.
56. <i>Beremundus III.</i> et <i>Ximena</i> .	Ibid.		
57. <i>Ferdinandus I.</i> et <i>Sancia</i> .	Ibid.		
58. <i>Sancius I.</i> et <i>Alberta</i> , et <i>Urraca</i> .	303.		
59. <i>Alfonsus VI.</i> et <i>Agnes</i> , et <i>Constancia</i> , et <i>Berta</i> , et <i>Elisabetha</i> , et <i>Agnes Beatrix</i> , et <i>Urraca</i> , et <i>Sancia</i> .	Ibid.		

CONCILIA TOLETANA IN EPITOMEN REDACTA.

<i>Concilium I.</i>	325.	<i>Concilium XIII.</i>	337.
<i>Concilium II.</i>	326.	<i>Concilium XIV.</i>	Ibid.
<i>Concilium III.</i>	327.	<i>Concilium XV.</i>	338.
<i>Concilium IV.</i>	329.	<i>Concilium XVI.</i>	Ibid.
<i>Concilium V.</i>	333.	<i>Concilium XVII.</i>	Ibid.
<i>Concilium VI.</i>	334.	<i>Concilium XVIII.</i>	339.
<i>Concilium VII.</i>	Ibid.	<i>Concilia Toletana extra numerum invasionem Arabum præcedentia.</i>	Ibid.
<i>Concilium VIII.</i>	Ibid.	<i>Concilia celebrata à Præsulibus Toletanis in civitate Toletana, et in aliis Provinciis post Maurorum expulsionem.</i>	340.
<i>Concilium IX.</i>	335.		
<i>Concilium X.</i>	Ibid.		
<i>Concilium XI.</i>	336.		
<i>Concilium XII.</i>	Ibid.		

CATALOGUS PRÆSULUM ECCLESIAE TOLETANÆ
HISPANIARUM PRIMATIS.

S. Eugenius I.	345.	52. Raymundus I.	} 352.
2. Melancius.	} 346.	53. Ioannes II.	
3. Pelagius.		} 347.	54. Cerebrunus.
4. Patrunus.	} 348.		55. Petrus III.
5. Turibius.		} 349.	56. Gundisalvus I.
6. Quintus.	} 350.		57. Martinus II.
7. Vincentius.		} 351.	58. Rodericus I.
8. Paulatus.	} 352.		59. Ioannes III.
9. Natalis.		} 353.	60. Guterrius I.
10. Audencius.	} 354.		61. Sancius I.
11. Asturius.		} 355.	62. Dominicus Paschasius I.
12. Isicius.	} 356.		63. Sancius II.
13. Martinus.		} 357.	64. Ferdinandus I.
14. Castinus.	} 358.		65. Gundisalvus II.
15. Campeius.		} 359.	66. Gundisalvus III.
16. Sinticius.	} 360.		67. Guterrius II.
17. Praumatus.		} 361.	68. Ioannes IV.
18. Petrus I.	} 362.		69. Eximinius de Luna.
19. Celsus.		} 363.	70. Ægidius Albornozius.
20. Montanus.	} 364.		71. Gundisalvus IV.
21. Iulianus I.		} 365.	72. Blasius, seu Bascus.
22. Bacauda.	} 366.		73. Gomezus Manrique.
23. Petrus II.		} 367.	74. Petrus Tenorius IV.
24. Euphemius.	} 368.		75. Petrus de Luna V.
25. Exuperius.		} 369.	76. Sancius III.
26. Conancius.	} 370.		77. Ioannes V.
27. Adelphius.		} 371.	78. Ioannes VI.
28. Aurasius.	} 372.		79. Guterrius III.
29. S. Helladius.		} 373.	80. Alfonsus II.
30. Iustus.	} 374.		81. Petrus V.
31. Eugenius II.		} 375.	82. Franciscus I.
32. S. Eugenius III.	} 376.		83. Guilielmus I.
33. S. Ildephonsus.		} 377.	84. Alphonsus II.
34. Quiricus.	} 378.		85. Ioannes VII.
35. S. Iulianus II.		} 379.	86. Ioannes VIII.
36. Sisbertus.	} 380.		87. Bartholomæus I.
37. Felix.		} 381.	88. Gaspar I.
38. Gundericus.	} 382.		89. Albertus I.
39. Sinderedus.		} 383.	90. Garsias I.
40. Urbanus.	} 384.		91. Bernardus II.
41. Sunieredus.		} 385.	92. Ferdinandus II.
42. Concordius.	} 386.		93. Gaspar II.
43. Cixilla.		} 387.	94. Balthasar I.
44. Elipandus.	} 388.		95. Paschalis II.
45. Gumesindus.		} 389.	96. Ludovicus Emmanuel I.
46. Wistremirus.	} 390.		97. Franciscus II.
47. S. Eulogius.		} 391.	98. Didacus I.
48. Bonitus.	} 392.		99. Ludovicus Antonius II.
49. Ioannes I.		} 393.	100. Ludovicus Antonius III.
50. Paschalis.	} 394.		101. Franciscus Antonius.
51. Bernardus.		Ibid.	

APPENDIX SECUNDA.

DESCRPTIO TEMPLI TOLETANI.

- Præfatio Alfonsi Cedilii ad lectorem.* 367.
Præfatio Blasii Ortizii ad Philippum Hispaniarum Principem. 371.
 CAP. I. *De origine ac fundatione Toletæ, et eius ubertate ac temperamento.* 375.
 CAP. II. *De exordio Christianæ religionis in Ecclesia Toletana per Divum Eugenium eius primum Pontificem.* 378.
 CAP. III. *De Æra Cæsaris, et eius supputatione digressio.* 379.
 CAP. IIII. *De creatione Bernardi, primi Archiepiscopi post Toletum cultui Christiano redditam; atque consecratione et dedicatione, præterea primatu, ac dominio huius sacri Templi.* 382.
 CAP. V. *De huius sacræ Basilicæ fundamento in forma qua nunc inspicitur, ac prima eiusdem dotis constitutione.* 385.
 CAP. VI. *De Sacramento Eucharistiæ, ac eius custodia.* 386.
 CAP. VII. *De huius almæ Ecclesiæ ministris, eorumdemque ornatu, sacroque cultu.* 387.
 CAP. VIII. *De musica.* 389.
 CAP. IX. *De admiranda Virginis descensione in hanc sacram ædem, D. Ildephonso Sacellano suo vestem è cælo afferentis.* 392.
 CAP. X. *De peculiaribus Sanctis huius almæ Ecclesiæ urbis provinciæque Toletanæ patronis.* 397.
 CAP. XI. *De D. Eugenio, et exordio fidei orthodoxæ in alma Ecclesia Toletana.* Ibid.
 CAP. XII. *De Beata Leocadia.* 398.
 CAP. XIII. *De Beato Helladio.* 399.
 CAP. XIV. *De Beato Ildephonso, et eius corporis inventione.* 400.
 CAP. XV. *De Beato Iuliano.* 403.
 CAP. XVI. *De Beato Petro, Archidiacono Toletano.* 404.
 CAP. XVII. *De ornatu ac venustate altaris chorique maioris.* 405.
 CAP. XVIII. *De choro beneficiatorum.* 407.
 CAP. XIX. *Descriptio clathri qui est ante chorum Eucharistiæ.* 410.
 CAP. XX. *Descriptio clathri pro choro beneficiariorum.* 413.
 CAP. XXI. *De pavimento et apsidibus Ecclesiæ, eiusque vitreis fenestris.* 414.
 CAP. XXII. *De imagine equestri Stephani Illán in fornice Ecclesiæ depicta.* 415.
 CAP. XXIII. *De ostiis huius sacri Templi.* Ibid.
 CAP. XXIV. *De exteriori Sacrario.* 417.
 CAP. XXV. *De interiori Sacrario, reliquiis, ac ornamentis, quæ in eo habentur.* 419.
 CAP. XXVI. *De iis, quæ inter Sacrarium, et capellam, quæ dicitur novorum Regum, continentur.* 427.
 CAP. XXVII. *De Sacello, quod novorum Regum appellatur.* 429.
 CAP. XXVIII. *De Sacello Beati Iacobi.* 433.
 CAP. XXIX. *De Sacello S. Alphonsi.* 434.
 CAP. XXX. *De Sacello S. S. Trinitatis.* 435.
 CAP. XXXI. *De capella S. Nicolai.* Ibid.
 CAP. XXXII. *De capitulo, seu conclavi, ubi Archiepiscopus et Canonici congregantur.* 436.
 CAP. XXXIII. *De nominibus Archiepiscoporum huius sacri Templi usque ad nostra tempora.* 437.
 CAP. XXXIV. *De concionibus, quæ in hoc sacrosancto Templo habentur.* 439.
 CAP. XXXV. *De Sacellis Divorum Ægidii, Ioannis Baptistæ, ac Beatæ Annæ matris sanctissimæ Virginis Mariæ.* 441.
 CAP. XXXVI. *De Sacello Regum veterum nuncupato.* 442.
 CAP. XXXVII. *De capella Sanctæ Lucie.* 444.
 CAP. XXXVIII. *De Sacello Divi Eugenii.* 447.
 CAP. XXXIX. *De capella S. Martini.* Ibid.
 CAP. XL. *De Sacello Conceptionis Intemeratæ Virginis.* 448.
 CAP. XLI. *De Sacello Epiphaniæ.* Ibid.
 CAP. XLII. *De capella Mozarabum, et horum sacrorum origine.* 449.
 CAP. XLIII. *De Sacello S. Ioannis Baptistæ.* 455.
 CAP. XLIV. *De Sacello Crucifixi, alias dominæ Theresæ de Haro.* Ibid.
 CAP. XLV. *De ara del antigua vulgo appellata.* 456.
 CAP. XLVI. *De Sacello baptismatis.* 457.
 CAP. XLVII. *De Sacello Sanctæ Mariæ de Pietate.* 458.
 CAP. XLVIII. *De parochia Sancti Petri.* 459.
 CAP. XLIX. *De capellis chorum beneficiariorum circumstantibus, ac primo de Sacello Sanctæ Mariæ Magdalenæ.* 462.
 CAP. L. *De Sacello Beatæ Elisabeth de Ungaria.* 463.
 CAP. LI. *De Sacello Sanctæ Catharinæ.* Ibid.
 CAP. LII. *De ara Divæ Mariæ, quæ Hispanice del Strella dicitur.* Ibid.
 CAP. LIII. *De altari depositionis Sanctissimi Corporis Iesu à cruce.* 464.
 CAP. LIV. *De Sacello D. Michaelis.* Ibid.

CAP. LV. De Sacello Beati Petri Oxomensis. Ibid.

CAP. LVI. De ædícula, quæ Dominici Sepulcri dicitur. Ibid.

CAP. LVII. De ædícula Virginis Matris descensionis sacra, et oratoriis huius Ecclesiæ pilis adhærentibus. 465.

CAP. LVIII. De educatione infantium expositorum. 466.

CAP. LIX. De claustris descriptione usque ad domini Petri Tenorii Sacellum. 467.

CAP. LX. De Sacello domini Petri Tenorii Toletani Antistitis, et eius præclaris operibus. 469.

CAP. LXI. De numero beneficiatorum. 470.

CAP. LXII. De ultima claustris descriptione. 471.

CAP. LXIII. De exteriori turris descriptione. 475.

CAP. LXIV. De interiori turris descriptione, et cymbalorum nominibus. 476.

CAP. LXV. De palatiis Archiepiscopaliibus, et aula Conciliorum appellata. 478.

CAP. LXVI. De Conciliis Toletanis. 479.

CAP. LXVII. De officialibus tam capituli quam fabricæ huius almæ Ecclesiæ. 481.

Index parochiarum, ædium sacrarum, cænobiorum, xenodochiorum, et confraternitatum pientissimæ urbis Toletanæ. 486.

Index locorum quorum fit mentio in novem de rebus Hispaniæ libris. 495.

Addenda et corrigenda. 507.

VITA DOMINI RODERICI, ARCHIPRÆSULIS TOLETANI.

Odericus in oppido Pontis Reginæ in regno Navarræ natus est post annum 1170, et (ut fertur) circa annum 1180. Parentes, secundum omnes Historiographos Hispanos, illi assignantur Ximenius *Perez de Rada*, et Eva *de Finojosa*, soror S. Martini, qui primus Abbas fuit Hortensis monasterii ordinis Cisterciensis, et postea Episcopus Seguntinus.

Utroque genere, paterno et materno, clarissimus fuit noster Rodericus. Nam Ximenius, illius parens, fuit filius Petri *de Rada et Tizon*, et Todæ, dominorum villarum *de Cadreita* in regno Navarræ, et *de Cornago* in Castella: atque Eva, mater eius, filia fuit Michaelis *Muñoz de Finojosa*, et Sancix *Gomez*, qui domini erant oppidorum *de Cantabor, Bliccos, Boñices*, aliarumque hereditatum in Oxomensis Diœcesi.

Primis annis pueritiæ transactis, Rodericus Bononiam, ut Philosophiam et Theologiam addisceret, à parentibus missus, deinde Lutetiam Parisiorum translatus fuit; annoque 1201. Parisiis commoratum fuisse constat: unde, omnigena eruditione refertus, in Hispaniam revertens, cum inter Reges Castellæ, Navarræ, et Legionis, non leves discordiæ exortæ fuissent, ad eas dirimendas arcessitur: quod, adprobantibus Regibus, omniumque plausu peregit.

His permotus meritis Alphon-

sus VIII, Rex Castellæ, præclarum adeo virum, professioni ecclesiasticæ dicatum, promovere desiderans, mortuo domino Didaco *de Acebes*, Episcopo Oxomensis, ad hanc Sedem Rodericum evehi curavit circa finem anni 1207, vel initio sequentis: quam Cathedram Episcopalem, electus tantummodo, brevi tempore obtinuit; siquidem, eodem Rege procurante, Archiepiscopus Toletanus paulo post renuntiatus est, cuius electionem Innocentius Papa III. anno 1210. confirmavit. Enimvero, quod alicubi reperimus scriptum, dominum scilicet Rodericum Segunciæ Episcopum consecratum fuisse, manifestus est error, ex identitate nominis alterius Episcopi, qui circa hoc tempus prædictæ Ecclesiæ præerat, proveniens.

In Sede Toletana constitutus, statim indicia certa præbuit futurum esse Præsulem vigilantissimum æquè ac beneficium parentem omnium; omnibus enim auxiliis, quot et amplissima dignitas, et sollertissima prudentia sua illi suppeditabat, non nisi ad populi utilitatem, salutemque fuit usus. Quod ei præsertim facilius fuit propter auctoritatem, qua apud Regem Alphonsum pollebat, quem, suis consiliis iuvando, ad meliora semper adhortabatur. Ita factum est ut in præclaris Alphonsi gestis, quæ plurima sane fuere, Rodericus præcipuas partes habuerit, omniaque illum commendent. Illud

ve-

vero in primis , quod de gymnasiis publicis erigendis curaverit. Nam cum Hesperia nostra Arabum irruptione vastata , desolata , ignorantiaque tenebris densissimis esset involuta , ita ut non tantum populus , sed etiam clerus incitia maxima laboraret , fidelium grex Rectoribus careret , et idonei Magistri , qui in scientiis adipiscendis iuvenibus facem præferrent , aut nulli , aut pauci admodum invenirentur ; Rodericus dolens huiusmodi ignorantiam , malaque universa , quæ illam necessario consequuntur , Alphonso Regi auctor fuit , ut Academiam publicam in civitate Palentina erigeret , optimosque Magistros inibi constitueret. Quod si Rex Alphonusus ea de re , tamquam de Hispania optimè meritis , iure laudatur , quid de Roderico nostro sentiendum sit , ex dictis facile poterit lector coniicere.

Præclarum aliud Alphonsi facinus , ut cetera omittamus (nec enim animus est omnia persequi) , insignis fuit victoria è Mauris reportata in montibus Marianis prope locum , quem *Navas de Tolosa* vocant , miraculosa sanè. Nam XVI. kalendas Augusti , anno Domini 1212 , cum ingenti Saracenum copia collatis signis , adstantibusque Alphonso Castellæ , Petro Aragoniæ , et Sancio Navarræ Regibus , placato prius ieiuniis ac piis precibus divino Numine , atque exercitu sacra Exomologesi et Eucharistia expiato , adeo feliciter dimicatum est , ut ducenta Arabum millia cæsa memorentur , cum quinque tantum et viginti milites ex nostris desiderati fuerint. Crux etiam quæ ante Rodericum Archi-

episcopum à Dominico Paschasio , canonico Toletano , deferebatur , per confertissimos hostium cuneos divinitus illæsa penetravit , et usque in hodiernum diem in Ecclesia parochiali *de Vilches* , non longe à præfato loco , magna veneratione asservatur , et colitur. In hoc igitur prælio Rodericum præcipuas pastoralis muneris partes egisse , nemo est , qui inficietur , cum in administranda Eucharistia ante initum certamen , tum in adhortandis militibus ad pugnam , ac denique in erigendo animo Regis Alphonsi , à cuius latere non recessit. Percelebres sine dubio fuerunt victoriae à Rege Pelagio , in montibus Asturum obsesso , à Ranimiro Rivogiæ prope Clavigium , ab aliisque Legionis Regibus obtentæ ; sed hanc ad *Navas de Tolosa* partam profecto consecutum est , ut subsequenti tempore Hispalis à S. Ferdinando , regnum Murciae , Giennii , aliæque insignes civitates à S. Ferdinando , ab Alphonsis X. et XI. expugnarentur ; et denique à Catholicis Regibus , Ferdinando et Elisabetha , è Granata et eius regno iugum Mahometicum penitus excuteretur.

Cuius propterea victoriae ne unquam in Hispania nostra memoria deleretur , festum quotannis celebrandum sub titulo Triumphis S. Crucis institutum est , quo recurrente , vexilla , eo in bello Mauris adempta , omnium conspectui exhibentur ; quæ quidem , sicut et alia insignia ab Alphonso XI. in flumine salso prope Tarifam , tum à Philippo II , domino Ioanne *de Austria* duce , in insulis Echinadis , seu *de Lepanto* , ac demum Oranii , ali-

bi-

bique capta, Ecclesia Toletana custodit.

Lætus ergo Rodericus tam præclaro Crucis triumpho, in sedem suam reversus, Deoque gratias agens, officii pastoralis onus cumulatissime adimplevit: Parœciarum curam gessit: optimos ministros instituit. Collegiatam insignem Tablaticensem erexit, redditibus assignatis, qui ministris, ad divinum cultum in ea constitutis, necessaria vitæ subsidia præberent: fidei depositum illibatum custodiens, collapsam disciplinam restauravit: omnibus omnia factus, verbo et exemplo exhortans, fidelissimum se exhibuit gregis sui pastorem.

His licet curis intentus, aliis tamen necessitatibus sollerter subvenire satagebat: mira etenim in eo caritas, et in pauperes misericordia eluxit, lubentissime omnia, quæ illi supererant, elargiens; famis præsertim tempore, quo eius animus, et opes in omnes diffundebantur: quod ponderans cl. Mariana, paucis verbis eximiam ipsius caritatem complexus est, asserens, Præsulem Rodericum in sublevandis egenis primas partes egisse. Ob hæc publica beneficia, aliaque Roderici egregia merita, permulta oppida Rex Alphonsus Præsuli et Ecclesiæ Toletanæ donavit, videns certe proventus Ecclesiasticos tam laudabiliter in pauperes expendi: aliqua etiam privilegia ipsi eiusque successoribus perpetuo concessit. Quibus omnibus Regiis beneficiis Rodericus devinctus, non nisi in gratiam Principis, Maurorum expulsionem, pauperum curam, totiusque regni commune beneficium prudentissime fuit usus. Fe-

lix profecto ætas, in qua Alphonsus et Rodericus de tuenda communi salute ita inter sese videbantur contendere, adeoque ambo virtutibus elucebant, ut in dubium possit verti, quis eorum, Rex, an Archiepiscopus, possit, ac debeat melior, et sanctior denominari; quis eorum iustior, æquiorve censendus sit. Licet enim tam clara facinora de Roderico legantur, tamen egomet acta de sanctitate Alphonsi Regis, auctoritate Apostolica confecta, perspexi, uno tomo collecta, alioque separatim appositas auctoritates et sententias Scriptorum, tam nostratum, quam exterorum, de heroicis virtutibus, de præclaris gestis, famaue sanctitatis notissima apud omnes nationes Alphonsi VIII: qui, cum reverentis esset, cognomento *Bonus, Nobilis, et Sanctus* est appellatus. *Bonus*, propter bonas actiones, propter bonum regni regimen, propter illius coniugalem castitatem, erectionem monasteriorum, aliaque pia opera. Insignitus fuit etiam cognomine *Nobilis*, ob eius Regii generis paterni et materni excellentiam: quin etiam vulgo dicebatur *Sanctus*, quia toto vitæ suæ curriculo in heroico gradu emicuerunt in eo (salvo Sedis Apostolicæ iudicio) fides, spes, caritas, ceteraque virtutes; prudentia scilicet in regendo, iustitia in distributione præmiorum, et in plectendis sceleribus, fortitudo in adversis, in prosperis moderatio, in victu temperantia, in vestitu modestia, in incessu et loquela gravitas. Ex quo profecto intelligi potest, quanta in Rodericum gloria redundet, qui suis monitis, maturisque consiliis,

d

Re-

Regem, alioqui magnanimum, quasi subiectis facibus inflammavit, ut ad tantam gloriæ virtutisque laudem adipiscendam aspiraret, et à suscepto semel itinere non recedens, in dies magis magisque perficeretur ad extremum usque vitæ tempus, in quo ipsemet Præsul hortator adstitit, ea sanè diligentia, qua illi longo annorum spatio ut consiliarius integerrimus inservierat.

Alphonso vita functo, successit nepos illius S. Ferdinandus, qui, cum non minorem de Roderici dotibus opinionem haberet, illum ad amare, et multis honoribus cumulare prosecutus est. Iste etenim sanctissimus Rex fuit (quidquid alii scripserint) qui Præsulibus Toletanis, tempore nostri Roderici, et in gratiam ipsius, dignitatem Cancellariæ maioris Regni Castellæ concessit. Sancium præterea, atque Philippum, carissimos filios, omni scientiarum et virtutum genere erudiendos Roderico tradidit: qui sub tanto præceptore, non solum in religionis studio, sed et in Ethices, Politicesque disciplinis mirabiliter profecerunt. Quo factum est, ut subsequenti tempore Sancius ad Sedem Toletanam, Philippus ad Hispalensem merito sint evecti. Quanta deinde sollicitudine et vigilantia tam carorum pignorum sibi commissorum institutionem Rodericus curaverit, præterquamquod rei demonstravit eventus, ex eo quoque dignosci potest, quod, se absente, ad tantum obeundum munus suffecerit S. Petrum Paschasium, qui primo creditur, Episcopus Titularis, et Coadiutor eiusdem Archiepiscopi fuisse: ac postea evectus ad Cathedram Epi-

scopalem Giennii, dum loca Dioceseseos inviseret, et monitis salutaribus suum gregem instrueret, à Mauris captus, in urbe Granatæ vinculis detentus est, inibi, ne otio langueret, suos concaptivos Christianos sacra Mystera apertissime edocens, ut eius scripta testantur, in quibus non subobscurè indigitatur Immaculata Conceptio Virginis Mariæ in primo suæ animationis instanti; immo clarissimis verbis S. Episcopus eam explicat, et tuetur.

Sed iam res ipsa videtur postulare, ut de prudentia regiminis, quæ in Roderico eluxit, nonnulla disseramus. Præclarum huius virtutis specimen exhibuit, nedum in adhibendis toto sui Episcopatus tempore consiliariis Iurisperitis, et Theologis, ad suum onus Pastorale adimplendum, sed præcipue, dum S. Ferdinando suavit, ut Viros in utroque iure doctissimos seligeret, qui illum semper comitarentur; ex quo absdubio forma ad instruendas causas civiles et criminales in Regio Senatu Castellæ initium sumpsit: quamvis enim antea semper Legionis et Castellæ Reges probos viros, et Episcopos consulerent; post expulsionem tamen Mauro-rum ex utraque Castella Episcopi suo gregi invigilare potissimum, ac unice cœperunt, licet eorum aliqui Regem adhuc comitarentur. Supremum itaque Castellæ Regium Consilium fuit formatum plena cum facultate ad lites dirimendas, causasque in gradu appellationis decidendas in universo regno: ob eamque rem Consilarii Regii denominari cœperunt Adsesores, Auditoresque Regii, ut postremo

modo appellantur in Regiis Cancellariis, et Tribunalibus supremis Provinciarum.

Ut vero de pietate tanti Præsulis aliqua saltem perfunctorie dicamus, sollicitudo illa, quam præ oculis S. Ferdinandus semper habebat in instaurandis, et erigendis Ecclesiis Cathedralibus, Toletana, Hispalensi, Burgensi, Giennensi, Cordubensi, aliisque sui regni, non solum Religionem Regis commendat, sed etiam Roderici, quem Rex comitem sibi adscivit in plerisque, præcipue in Toletana, quam à fundamentis erexit, primumque eius lapidem in conspectu Regis sacravit; Architecto tam magnificæ molis Petro Petri, cuius epitaphium extat ante capellam Sacelli Imaginis, vulgo *del Sagrario*. Tanto Artifice dignum opus, tanto Rege dignæ in eo extruendo impensæ, tantoque Præsule vigilantia, et auxilium.

Magna quidem hæc sunt, et omnem cuiuslibet hominis, vel præstantissimi, curam exposcunt. Magnus vero Rodericus tanta facilitate, ac dexteritate omnia gerebat, ut negotiorum, rerumque agenda- rum multitudo aditum, reditumque ad scientiarum studium ei non intercluderet.

A Barbaris Hispania per quatuor ferè sæcula oppressa, non solum in laicorum statu, sed etiam in ecclesiastico miserandam inscitiae speciem exhibebat, quippe de armorum strepitu potius, quam de litterarum studio cogitabatur. Ad eam igitur excutiendam, et iuventutem erudiendam, Rodericus Historias, quas typis recudimus, iubente S. Rege Ferdinando,

scripsit: aliam quoque Catholicam historiam ingenti volumine composuit, incipiens à mundi creatione usque ad adventum Spiritus Sancti, et Evangelii prædicationem, quæ Compluti in Bibliotheca collegii maioris S. Ildephonsi inedita asservatur, à cuius nos editione abstinemus, quoniam plures historiae sacræ perpolitæ, selectissimæ, et accuratissimæ, in lucem iam prodierunt. Ad historiam igitur prophanam conscribendam ei iussu Regio fuerunt patefacti, seu exhibiti selectiores MSS. Latini, et Arabici, necnon vulgari sermone conscripti Codices, qui, si non autographi, saltem fideliter transcripti, ad manus Roderici pervenerunt: qui omnes in Bibliotheca à se erecta in monasterio Hortæ ordinis Cisterciensis, Diœcesis Seguntinæ, cui testamento ea legavit, dotem simul ad ædificium reficiendum constituens, fuerunt custoditi, donec miserando fato ignis absumpsit. Utinam tam pretiosa Codicum suppellex ad nostra usque tempora pervenisset! Haberemus monumenta complura, ex quibus aliqua, quæ nostri sæculi critici in historia doctissimi Præsulis animadversione et castigatione digna existimant, vindicari possent, acciperentque robur ac firmamentum. Mirandum ergo non est, clarissimum Præsulem, excellenti ingenio, maturoque iudicio præditum, eam sibi omnigenæ eruditionis laudem comparasse, quam hodiedum antiquorum annalium investigatores magnopere meritoque mirantur, quamque, auctore Mariana, Gravessonio, Natali Alexandro, aliisque emunctæ naris Scriptoribus, Patres Concilii IV.

Lateranensis magno cum plausu, ingentique veneratione suspexerunt: in quorum cœtu, secundum eorundem opinionem, concionem habuit variis sententiis, diversis Europæ idiomatibus illustratis, tamquam pulcherrimis floribus, hinc inde respersam. Nos autem præ oculis habentes non deesse graves historicos (præcipue cl. M. Florezium) qui Roderici ad hoc Concilium profectionem, haud levibus argumentis ducti, constanter denequent, nolumus iudicium proferre, remque hanc sub lite relinquimus; purum, putumque esse commentum dumtaxat affirmantes, quod ab aliquibus scriptum reperimus: Rodericum scilicet in Concilio Lateranensi, ut Primatus Toletani causam sustineret, B. Iacobi Apostoli in Hispanias adventum dene-gasse; traditionemque Aragoniorum, Beatam Dei genitricem, priusquam in cœlum conscenderet, visendi, solandique S. Iacobi causa, Cæsaraugustam advenisse firmiter profitentium, ad aniles fabulas reie-cisse. Atque huius nostræ sententiæ tametsi plurima produci possent momenta, uno dumtaxat contenti erimus, quo nisi nostra nos fallit opinio, commentum illud prorsus eliminatur: in historia quippe, seu Breviario Catholico, cuius MSS. Codicem in Ildephonsiana Bibliotheca custodiri superius diximus, perspicue innuit Rodericus B. Iacobum in Hispanias prædicandi Evangelii gratia venisse.

Nec eget Ecclesia Toletana emendicare ad sustinenda privilegia Primatis sublesta testimonia, aut cum Pseudochronicis Flavii Dextri, Marci Maximi, Archi-

presbyteri Iuliani Perez, aliisque similibus Primatus iura à primis Ecclesiæ sæculis repetere: sat sit, à sæculo VII, et ex Conciliis Toletanis XII. et subsequentibus certo constare, Præsulem Toletanum tamquam Primatem præfuisse usque ad invasionem Arabum non tantum Metropolitæ Tarraconensi, Hispalensi, Bracarensi, et Compostellano, seu Iriensi, sed etiam Narbonensi in Gallia Gothica, eiusque suffraganeis. Cum igitur tempus captivitatis non sit computandum, quasi postliminio post expugnatum Toletum ab Alphonso VI. restituta fuit Ecclesia Toletana suæ pristinæ dignitati; eiusque immunitates, summaque privilegia Pontifices, et Reges sæpe confirmarunt; ipsoque Præsule Roderico instante, stabilita fuerunt à Summo Pontifice Honorio III, cuius bullæ asservantur in archivio Ecclesiæ Toletanæ: hodieque nostrorum Regum Catholicorum pietate, ipsis adstantibus, dum proponuntur indulgentiæ ab Archiepiscopo Toletano, celebrante in Regia Capella, concessæ, Assistens Cappellanus Regius eum Hispaniarum Primatem clara et aperta voce pronunciat.

Sed ut ad alia Roderici nostri gesta revertamur, cum S. Ferdinandus ad sibi conciliandos Legionensium animos Legionem commorari decrevisset, bellumque adversus Mauros Caseatæ, vulgo *Quesada*, prope Cazorlam gerendum instaret; operæ pretium duxit nostro Præsuli totius belli, curæque exercitus summam committere: quod Rodericus tanta prudentia, dexterritateque administravit, ut brevi tempore non solum Caseatam, et

Ca-

Cazorlam, sed etiam alia plura oppida à Mauris munita expugnaverit. Quo factum est, ut Rex tam insignium victoriarum cumulo lætus, Archiepiscopo gratiam referens, ei suisque successoribus Cazorlæ Præfecturam contulerit.

Tam egregiis honoribus, tantoque splendore illustris, Ecclesiam suam prudentissime rexit inclitus Rodericus, usque dum postremo vitæ suæ tempore Lugdunensi Conventui, iussu S. Pontificis habito, interfuit: quo absoluto, cum in Hispaniam reverteretur, navique vectus Rhodani undas traiceret, vehementi febre correptus est: qua in dies aucta, obdormivit in Domino 4. idus Iunii, anni 1247; eiusque corpus translatum fuit ad Hortense monasterium in quo sepeliri testamento decreverat, infra cœnotaphium Alphonsi VIII. ob reverentiam, et amorem erga Regium illius Benefactorem (si forte inibi erectum fuerat, ut opinamur; namque corpus Alphonsi Regis sepultum Burgis, ibique iacere compertum est), ubi hodieum incorruptum servatur; ut anno 1766, R. P. Raphael Cañibano, eiusdem

monasterii Abbas, et reliqui illius religiosi cœnobii monachi diligenter conspexerunt, nostramque Toletanam Ecclesiam litteris hac de re datis certiolem fecerunt.

Ad dextram maioris sacelli Hortensis templi asservatur hucusque vetustissimum monumentum, quod fideliter, et apicibus quoque servatis, subiungere consentaneum duximus.

Ricardus, monachus huius Hortensis, Regii, Imperialisque monasterii alumnus eiusdem sæculi auctor cum illustrissimo venerabili, ac vere sancto domino, scilicet domino Roderico Ximeno de Rada, Oxomensis primum Episcopo, postea Toletano Antistite, Hispaniarumque Primate unico totius Hispaniæ lumine; in ipsius illustrissimi domini venerationem, gratitudinem, et obsequium, memoriæ protulit sequens Encomiasticon Leoninum carmen.

Deinde conspicitur effigies venerabilis Roderici, quem duo Angeli ad cœlestem patriam videntur comites ducere, ut ibidem hisce duobus versibus declaratur.

*Angelicis manibus ad sidera tollitur iste,
Cœli numinibus sociandus. Laus tibi Christe.*

Sequuntur immediate eo tempore non impolita carmina, quæ hic quo-

que eadem fidelitate transcripta subiicimus.

*Fontibus Bononiæ potatus Philosophiæ,
Primas Hispaniæ, Patrum Pater, arca Sophiæ.
Flos Prælatorum iacet hic Præsul Rodericus,
Ut rosa flos florum redolens, et valde pudicus.
Pontificum norma, lux cleri, laus populorum,
Iste fuit forma virtutum, mors vitiorum.
Cultor iustitiæ, patriæ pax, dux probitatis,
Schola pudicitie, via iuris, vas bonitatis.
Dapsilis in mensis, vita sacer absque querelis,*

Pal-

Palmis extensis mittebat munera cœlis.
Doctor præclarus linguæ splendore serenus,
Prudens, et gnarus, cœlesti dogmate plenus.
Largus pauperibus, tribuens pia munera dignis,
Prodigus hospitibus, adimens sua dona malignis.
Sic annis multis Toleti sede sedebat,
Gentibus incultis vitalia verba ferebat.
Prædicat, erudit, arguit, allicit, arcet, et urget,
Corripit, obsecrat, instruit, increpat atque mala.
Summum Pontificem Lugduno Præsul adivit,
Patrem felicem, lætus quia vivere quivit.
Cum quo colloquium vir iustus habere cupivit,
Quem tam mente pium, quam castum corpore scivit.
Hispaniam rediens affatu percelebrato,
Ad Rhodanum veniens requievit sine beato.
In Rhodano moritur, et mortuus hic tumultatur,
Hic corpus tegitur, sed spiritus astra rimatur.
Annus millenus, bis centum, sextus, et unus,
Et quadragenus, dedit hoc venerabile funus.
Idus bis bino Iunii migrat Rodericus,
Nutu divino felix Hostensis amicus.
Frater Richardus bona sectans, ad mala tardus,
Hæc prompsit metra, cui detur sors sempiterna.

Legitur demum tritum illud, et mus, exaratum epitaphium.
 ab eodem Richardo, ut conii-

Continet hæc fossa Roderici corpus, et ossa.
De cuius morte soli bene contigit Hortæ.
Pontificum gemma, totius gloria gentis,
Laus, decus Hispaniæ, verus fons, arca Sophiæ.
Et pius, et mitis, cunctis uberrima vitis
Extitit alumnis, caruit sua vita calumniis.
Mater Navarra, nutrix Castella, Toletum
Sedes, Parisius studium, mors Rhodanus, Hortæ
Mausoleum, cælum requies, nomen Rodericus.

Anno Domini MCCXLVII. obiit Archiepiscopus Toletanus IV. idus Iunii.

En, lector, magni Roderici historiam presso sane, simplicique stilo brevissime conscriptam; neque enim tanti viri, sine cuius consilio, teste eodem Mariana, nihil arduum, nihil magnum tam præclari Reges gesserunt, vel omnia

ficandis immorari consentaneum censuimus, satius existimantes præcipua huius viri gesta indigitare, quem vivum Reges, Proceres, omniumque ordinum homines suspexere, post mortem vero historici omnes, saniorisque iudicii Scriptores laudibus cumularunt.

SERENISSIMO

INVICTO ET SIMPLI AUGUSTO DOMINO

FERNANDO

DEI GRATIA REGI CASTELLAE ET TOLETAE

Legionis, et Galicie, Corduba, etque Murcia, Ro-

dericus indignus cathedrae Toletanae sacerdos hoc epis-

sculum, et Regi Regum perpetuo adherere optat

RODERICI TOLETANI ANTISTITIS OPERA.

SERENISSIMO,
INVICTO, ET SEMPER AUGUSTO DOMINO SUO
FERNANDO,

DEI GRATIA REGI CASTELLÆ, ET TOLETI,
Legionis, et Gallæciæ, Cordubæ, atque Murciæ, Ro-
dericus indignus cathedræ Toletanæ sacerdos hoc opu-
sculum, et Regi Regum perpetuo adhærere ^(a) optat.

(a) In MS.
Complutensi de-
est optat.

*Idelis antiquitas et antiqua fidelitas primævorum do-
ctrinx et genitrix posterorum credit actibus minorari,
si sibi soli se genitam reputaret. Cum enim per ea
quæ facta sunt, Dei invisibilia percepissent, quia morte in-
terveniente non poterant permanere ea, quæ divina revelatio-
ne, studio vigilantis, doctrina, usu, memoria, intellectu cir-
ca creaturarum opera, ratione prævia invenerunt; investiga-
ntes experimenta rerum et enigmata figurarum, futurorum no-
titiæ providerunt, et duce spiritu præsentia perceperunt, et
futura indagis prænoverunt. Sed oblivio, quæ semper memo-
riæ adversatur, pedissequa negligentia subsequente, quod di-
ligentia adinvenerunt, gressu obvio lituravit. Caterum ne desi-
dia sapientiæ inimica itinera studii occultaret, illi qui pro luce
sapientiam habuerunt, et eam rebus omnibus prætulerunt, figu-
rales litteras invenere, quas in syllabas congesserunt, ut his com-
pingerent dictiones, quibus ut ex trama et stamine quasi à te-
xentibus oratio texeretur: et per hoc futuris sæculis præterita
ut præsentia nunciarent, et vigilata studia artium liberalium et
officia mechanica subtiliter adinventæ scriptura posteris conser-
varent. Cursus siderum, motus planetarum, dispositiones signo-
rum, effectus astrorum, quæ Astronomorum curiosa diligentia*

adinvenit, cubitorum Geometriæ distinctiones, et graduum differentias, et punctorum distantias, quo obiectu luna lucida denigretur, qua eclipsi solis claritas ^(b) tenebrescat, qua indagine herbarum notitiam et earum efficaciam experimentis physicalibus percipere, sine scriptis qua memoria posset quantumlibet instans solertia reminisci, ne dixerim invenire, nisi principiorum notitia præcessisset, quæ primævi inventa successoribus conscripserunt? Verum quia humana studia multifarie variantur, pari providentia et eodem studio sollicitudo diligens eorundem descripsit acta sapientium et stultorum, fidelium et ethnicorum, virtutes catholicas et politicas, iura canonica et civilia, ut per hoc mundi cursus in suo ordine dirigatur, et gesta principum, quorum aliquos ignavia fecit viles, alios sapientia, strenuitas, largitas, et iustitia futuris sæculis commendavit, ut quanta sit differentia utrorumque, exitu comprobetur, et discant posteri bonorum exemplis inniti, et ^(c) malorum semitis declinare. Quia etsi ad tempus bonorum videatur Dominus oblivisci, in fine misericordiam non abscindet. Et si ad tempus etiam impii prosperentur, tolluntur in altum, ut lapsu corruant graviore. Quis enim de creatione mundi, de Patriarcharum successione, de exitu de Ægypto, de lege veteri, de Regibus terræ sanctæ, de exterminio eorundem, de annunciatione, ^(d) de nativitate, de passione, resurrectione, et ascensione Domini Jesu Christi, earum testibus morte sublatis, posset relatione veridica esse certus, nisi libri canonici, aut evangelia testarentur? Quibus, eo quod scripserunt, tanto amplius obligamur, quanto per eorum doctrinam in præteritorum notitia innovamur. Gloriosa etiam prælia Romanorum et aliarum gentium, quæ in mundo varietate mirabili acciderunt, sine scriptura à memoria excidissent. Cum igitur Hispaniarum successus variorum principum cruentis cladibus iteratus et linguam mutarit, et origo suæ gentis pluribus intercepta dominiis

(b) Compl. tenebrescit.

(c) Compl. a malorum.

(d) Compl. nativitate, passione.

sit oblita, iam fere gens et origo incolarum Hispaniæ ignoratur. Quia igitur placuit vestræ excellentiæ Maiestati, ^(e) meæ re- (e) Compl. Maiestatis.
quirere ignorantiam parvitas, ut si ^(f) quæ de antiquitatibus (f) Compl. qua.
Hispaniæ, et de iis etiam quæ ab antiquis vel modernis temporibus acciderunt, meæ memoriæ occurrissent, petitioni vestræ
describere laborarem, et ut à quibus gentibus calamitates Hispania sit perpessa, et Hispanorum Regum ^(g) origo, et eorum (g) Compl. originem.
magnalia, qui Patrum glorias imitatione sequuti sunt gloriosa, per scripturæ meæ indaginem ad diligentiam nostræ notitiam pervenirent. Ego vero tanti Domini, tam excelsi, non possum precibus contraire, et vix possibile cogor ob reverentiam attentare. Tempore enim vastationis Arabum scripta et libri cum pereunte patria perierunt, nisi quod pauca diligentium custodia evasere. Itaque ea quæ ex libris beatorum Isidori et Ildephonsi, et Isidori iunioris, et Idacii Gallæciæ Episcopi, et Sulpicii Aquitanici, et Conciliis Toletanis, et Iordani sacri palatii Cancellarii, et Claudii Ptolemæi orbis terræ descriptoris egregii, et Dionis qui fuit historiæ Gothicæ scriptor verus, et Pompeii Trogi, qui fuit historiarum orientalium sollicitus supputator, et aliis scripturis, quas de membranis et pictatiis laboriose investigatas laboriosius compilavi, à tempore Iaphet Noe filii usque ad tempus vestrum, gloriosissime Rex Fernande, ad historiam Hispaniæ contexendam, quam sollicite postulastis, prout potui, fideliter laboravi. Inter omnes autem principes Gothorum Reges sæcula præcipuos habuere, et testamentali edicto Hispaniæ legavere, quorum insignia usque ad tempora quæ me prætereunt, derivavi, addens aliqua quæ eorum historiæ famulantur, necnon et clades quas Hispania pertulit ante eos. In qua Hispania, peragratis Asiæ et Europæ provinciis, et vastatis, ultimo dominio resederunt, ubi etiam ab Arabibus sub Roderico Rege Dei iudicium pertulerunt. Vobis itaque Castellæ, et Toleti,

et Legionis, et Gallæciæ, Cordubæ, et Lusitaniæ, Murciae et
 Gienni, inclite Domine Rex Fernande, ortum eorum qui primo in
 Hispaniis habitavere, et bella Herculis quæ exercuit super eos,
 et quæ Romani mortis iudicia intulere, et quibus ^(b) Vandalos,
 Silingos, Alanos, et Suevos exitiis consumpserunt, prout ex an-
 tiquis libris et relatione fidei recolligere potui, ego Rodericus in-
 dignus cathedræ Toletanæ sacerdos, stilo rudi, et sapientia
 tenui, ad præconium ⁽ⁱ⁾ vestræ gentis, et vestræ gloriam Ma-
 iestatis sollicitus compilavi, pro venia supplicans eo quod munus
 tam exiguum ausus fui lectorum diligentia exhibere, et con-
 spectui tanti Principis præsentare.

(b) Compl.
 Vandalis, Silin-
 gi, Alanis, et
 Suevis.

(i) Compl. nos-
 tra.

5

RODERICI
ARCHIEPISCOPI TOLETANI

DE REBUS HISPANIÆ.

LIBER PRIMUS

De fundamento huius historiae.

CAPUT I.

Veritas Genesis attestatur, quam Moyses scripsit spiritu prophetiæ, humanum genus vagum et profugum, in terra miseræ aberravit, donec culpa hominum inundante ceteris enecatis periculo cataclysmi, Noe solus cum filiis et uxoribus, Domino protegente, fuere ^(a) ut seminarium humani generis reservati. Hæc sunt nomina filiorum eius: Sem, Cham, et Japhet; ^(b) sed horum filii pœnas peccantium iam obliti culpas ablutis criminibus adiecerunt, et volentes Altissimo simili, turrin superbiæ erexerunt. Sed pares in culpa pari ut Lucifer præcipitio corruerunt. Et sicut ibi divisi Angeli divisa officia sunt sortiti, ^(c) ita cum omnia in divina essentia sint contenta, ab his ubique ei semper assistitur, et per eos in terris salutis ministeria disponuntur. Boni vero his consimiles habent præ oculis divinæ iudicium maiestatis, et filiali timore Altissimi offensam metuentes, Dei dulcedinem, licet in ænigmate, iam prægustant. Alii autem Angeli qui damnando homini inviderunt, et mortifera suggererunt, Dei iudicium

non evadunt, sed semper eos culpa et supplicium comitantur. Noe itaque generatio in Chaldæa, et Damasci Syria, et maiori Armenia, ^(d) et Assyria in qua Ninive dicitur esse sita, incertis sedibus vagabatur: et ceteræ regiones Asiæ, Africæ, et Europæ vacuæ habitatoribus ^(e) solitudine quiescebant, donec primordia nostræ originis, superbia confundente unitatem simplicium linguarum, divisio separavit. Et quia loquelæ diversitas convictus, mores, et animos variavit unilingues, aliam et ceterarum linguarum alias sortitæ sunt regiones, et prout unius linguæ professio exigebat, diversos populos effecere, et ab invicem segregati climata, provincias, et patrias diviserunt, et lingua alia alienationem à proximo suggerebat, et non tam discidio quam odio separati loca placida elegerunt, in quibus sedes commodas locavere, et propriis ^(f) terminis non contenti ^(g) alios invadere præsumpsere, et ex iniuriis mors et gladius provenere, et nomina sua in terris et cognationibus vocavere, postea linguas idiomatibus distinxerunt. Filii Sem possederunt Asiam, sed non totam.

^(a) Toletanum et Complutense MS. legunt. in seminarium.

^(b) Compl. et alia lectio habent. sed et bonum.

^(c) Compl. et Al. ita ut cum.

^(d) Compl. et Al. sive Assyria.

^(e) Compl. et cultoribus solitudine Al. habet. et cultoribus sollicitudine.

^(f) Al. terminis terræ.

^(g) Compl. alienos.

tam. Filii Cham Africam habuerunt. Filii Iaphet ab Amano et Tauro montibus Ciliciæ, ^(b) quæ sunt in Asia, et totam Europam usque Gades Herculis in finibus Hispaniæ possederunt: et quod filii Cham, et Iaphet aliquid in Asia habuere existimo actum bello. Sed quia de generatione Iaphet cura est prosequi in hoc libro, de aliis fratribus hic omitto.

De Europa et generationibus Iaphet.

CAP. II.

Europa autem incipiens à Tanai fluvio ex una parte Tyrrheno, ex alia septemtrionali, et Gaditano Oceano terminatur. Tanain vero hunc dico qui ex Ripheis montibus oriens ⁽ⁱ⁾ ad hæc præceps ruit, ut cum vicina flumina Mæotis et ^(j) Bosphorus gelu sæpissime solidentur, solus ex confractuosis montibus evaporans numquam algore Scythico indurescit. Hic Asiæ Europæque terminus famosus habetur. Fretum autem Gaditanum in finibus Galliciæ à Gadibus Herculis nomen habet: Oceanum septemtrionalem qui versus Septemtrionem plurimas insulas in se tenet, scilicet ^(k) Scandiam, Frisiam, Scotiam, Angliam, et Hiberniam, et alias minores: deinde omnes regiones citra Tyrrhenum, cum insulis quæ Tyrrheni litore includuntur, scilicet ^(l) Maiorica, Minorica, Ebusus, Frumentaria, Corsica, Sardinia, Sicilia, ^(m) Mytilene, Venetiæ, Creta, donec ad paludem Mæotida pervenitur; Constantinopolitana et civitas in

Europa noscitur constituta: hos omnes terminos, et usque ad Gadiram, ⁽ⁿ⁾ quæ cum Pelle includit Decapolim, filii Iaphet Gomer, et Magog, et Madai, Iavan, Thubal, Mosoch, ^(o) Thiras, in linguis et cognationibus (ut dicit Isidorus) possedere. Porro filii Gomer Asenec, à quo Rhegini Calabriæ, Isidorus ^(p) Ascenez, à quo Sarmatæ, sive Sauromatæ, quos Græci Rheginos vocant, et ab his processerunt Calabri, Siculi, Appuli, et Latini qui Latium habitaverunt: et ^(q) Riphath, à quo Paphlagonæ, Paphlagonia contigua Galatiæ, et sicut dicit Cornelius Nepos, Paphlagonæ in Italiam transvecti mox Veneti sunt vocati, à quibus Veneti Ligures, et Æmilii processere: et Thogorma, à quo Phryges, qui terram suam Phrygiam appellarunt. Filii autem Iavan Elisa, à quo Græci, qui ^(r) Æolidæ dicuntur: Tharsis à quo Cilices, qui Ciliciam habitarunt, quorum metropolis Tharsus: Cetim, à quo ^(s) Citiaxi, Isidorus Cyprii, et secundum ^(t) hoc Cyprus à filiis Iaphet, non filiis Sem provenit, quorum civitas ^(u) Citium dicitur: Dodanim, à quo Rhodii, quorum civitas ^(x) Rhodus dicitur. De Gomer filio Iaphet Galatæ secundum Iosephum, et Isidorum; qui latine Gallogræci dicuntur. Olim enim Senones Galli quamdam partem Græciæ invadentes, à Gallis et Græcis Galatiam quasi Gallogræciam appellarunt. De Magog Scytæ, qui et ^(y) Massagetæ appellantur, et Gothi secundum Isidorum, Vandali, Suevi, Alani, atque ^(z) Hunni. De Madai Medi, à quibus Media nomen

⁽ⁿ⁾ Compl. quæ cum Pelle includit Al. quæ cum Pelle concludit.

^(o) Compl. et Tiras.

^(p) Compl. Aschanet.

^(q) Compl. et Al. Raphat.

^(r) Compl. et Al. Æolidæ.

^(s) Compl. et Al. Citbii.
^(t) Al. bæc.

^(u) Al. Titbrum.

^(x) Compl. Rodam.

^(y) Compl. Massagetes.

^(z) Compl. Hugni.

sum-

^(b) Compl. et Al. et Syriæ, quæ.

⁽ⁱ⁾ Compl. et Al. adeo præceps.

^(j) Compl. Bosphorus.

^(k) Compl. Schantiam. Al. Scanthium, Cybele, Thule.

^(l) Compl. Maiorica, Eviza, Frumentaria Al. Maiorica, Minorica, Ebusa, Frumentaria.

^(m) Tol. et Compl. Mute-lene.

sumpsit. De Iavan Iones, qui et Græci, à quibus ^(a) Ionium mare, ex quibus Græci qui Troiam et fines eius ^(b) habitaverunt, processerunt: qua destructa duo fratres Priamus et Antenor Venetias navigio pervenerunt, ex quibus Antenore mortuo, et Paduæ tumu-

Deseruere cavo tentoria fixa Lemano.)

Qui has continet regiones; Lothoringiam seu Brabantiam, Vestfaliam, Frisiam, Thuringiam, Saxoniā, Sueviam, ^(e) Boiariam, Franconiam, Carinthiam, Austriam: et inde Gallias infringentes, à fractione patriæ, et eorum ferocitate Francia fuit dicta. ^(f) A navigio simili è Troia Brutus adveniēns, eam quæ nunc Anglia dicitur, à suo nomine Britanniam nominavit, à qua et olim Silvaria, nunc citra mare minor Britannia nominatur. De Mosoch filio Iaphet Cappadoces, quorum metropolis Mazana, quam Tiberius Cæsar à suo nomine Cæsaream appellavit. Thiras, à quo Thraces quasi Thiraces (ut dicit Isidorus) et à nomine patris sui terram incolatus sui Thraciam vocaverunt. Hæc ideo dixi, quia cogit historia quam assumpsi, de incolis Europæ aliqua declarare.

De primis incolis, et primo nomine Hispaniæ.

CAP. III.

Quintus autem filius Iaphet fuit Thubal, à quo ^(g) Iberi, qui et Hispani (ut dicunt Isidorus et Hieronymus) processerunt. Filii autem

lato, Priamus cum comitibus Germaniam occupavit, et ab ^(c) ipso germano Antenore Germania fuit dicta. Quæ nunc à ^(d) Teutates, qui est Mercurius, Teutonia nominatur, à Latinis autem Lemania dicitur à Lemano fluvio (de quo Lucanus:

Thubal diversis provinciis peragratu curiositate vigili occidentis ultima petierunt, qui in Hispaniam venientes, et Pyrenæi iuga primitus habitantes in populos excrevere, et primo Cetubales sunt vocati, quasi cœtus Thubal: et attendentes stellam quæ ibi post solis occubitum occultatur, occasum eius ^(h) vespertinum stellam Hesperum vocavere. Dicitur autem Europa à quadam filia Regis Agenoris sic vocata, quam Iupiter rapiens tertiæ parti mundi ex eius nomine nomen dedit. Hi post divisionem linguarum, ut regiones adirent, et ut Nemrod tyrannidem evitarent, divisi sunt in linguas et nationes, et linguam quæ nunc latina dicitur, observarunt: alii et filii Iaphet qui in Europæ partibus resederunt, linguas alias habuere, Græci aliam, Blaci et Bulgari aliam, Cumani aliam, Sclavi, Boemi, Poloni aliam, Ungari aliam, Insulæ etiam Hibernia, et Scotia specialibus linguis utuntur. Teutonia vero, Dacia, Norvegia, Suetia, quæ à Suevis et Scythis nomen accepit, Flandria et Anglia unicam habent linguam, licet idiomatibus dignoscantur. ⁽ⁱ⁾ Scandia et aliæ septemtrionales Oceani insulæ quæ Europæ annūme-

ran-

(a) Al. Ioni-cum.

(b) Compl. habitaverant.

(e) Compl. et Al. Baryariam.

(f) Compl. et Al. et navigio.

(g) Tol. et Compl. Iberes.

(c) Compl. et Al. ipso et Germano.

(d) Compl. Theutos.

(h) Compl. et Al. vespertinum.

(i) Al. Schan-thia.

rantur, aliis linguis utuntur. Wallia etiam contigua Angliæ, et Britannia minor circa litus Britannicum linguas proprias sunt sortitæ: similiter ^(j) Vascones et Navarii. Cetubales itaque in populos dilatati ad plana Hispaniæ descendunt, et iuxta fluvium qui nunc Iberus dicitur, villas, et pagos, et oppida construxerunt, et inibi remanentes, qui prius Cetubales, ab Ibero fluvio corrupto vocabulo Celtiberes se vocarunt: unde et eadem provincia Celtiberia appellatur, quæ ^(k) oceano Tyrrheno et Pyrenæis montibus terminatur. Hanc ^(l) Carpetaniam quæ in se quatuor habet oppida, scilicet Aucam, et Calagurram, Tyrassonam, et Auripam, quæ post Cæsaraugusta ab Augusto Cæsare fuit dicta, vis Romanorum principum occupavit, quæ tamen sicut referunt Plinius et ^(m) Sisebutus, ad Carthaginensem provinciam pertinebant. Deinde ad alias partes Hesperix procedentes in terris suis cognationes et nomina vocavere, et in diversis provinciis diversos principes habuerunt, ex quibus fuit Geryon, et alii qui usque ad Herculem duravere. ⁽ⁿ⁾ Phaleg autem tempore cuius linguarum divisio facta fuit, usque ad ^(o) Geryonem sub quo Hercules fuit natus, ^(p) MCCLXIII. sunt anni. A morte Herculis usque ad captionem Troiæ, anni XIII. A captione Troiæ usque ad Romulum, qui Romam condidit, anni CCCXLII. A Romulo usque ad Consules, anni CCXLI. A Tarquinio Super-

(j) Compl. Vascoles.

(k) Compl. Oceano Tyrrheno, et Ibero, et Pyrenæis Al. Oceano Ibero, et Pyrenæis.

(l) Tol. Carpetaniam Compl. Carpentaniam.

(m) Al. Sisebutus.

(n) Compl. Phaleg Al. Phales.

(o) Compl. et Al. Gedeonem.

(p) Tol. et Compl. MCCLXXIII.

bo ultimo Regum Consules rexerunt ^(q) populum Romanum per annos CCCCLXIII. Et post hunc regnavit solus Caius Iulius Cæsar annis III. mensibus VI. Tempore Consulium Africa et Hispania à Scipione destructis, ^(r) Toleton et Brutus duo Consules condiderunt Toletum centum et octo annis antequam Julius Cæsar regnare cœpisset, tempore Ptolemæi Evergetis Regis Ægypti. Nunc ad historiam Herculis revertamur.

(q) Compl. Populum per annos CCCCLXIII. sed in margine notatur alibi legi. CCCCLXIII.

(r) Al. Toletonus.

De adventu et victoria Herculis in Hispaniam, et pugna illius cum Geryone tricipite.

CAPUT. III.

Cum itaque Hercules fere tota Asia occupata, pervenisset ad saxum miræ magnitudinis et excel sæ, ut saxum et populos qui se inibi ^(s) receperunt, expugnaret, et incolas in deditionem cogeret, terræ motu repulsus in Libyam navigavit, habens secum Atlantem Astrologum magnum pronepotem magni Atlantis fratris Promethei, qui fabulose dicitur homines de luto formasse, et spiritum immisisse. Mercurius, ^(t) et nepos eius multarum artium peritus tempore Moysi scribitur claruisse. Hunc Atlantem Hercules carum habebat, eo quod eius consilio regebatur. Erat et mons altissimus, qui dicebatur Atlas, sed quia Hercules Atlantem magnis honoribus extollebat, æquivocato nomine dixit poeta:

(s) Compl. et Al. receperant.

(t) Al. etiam.

Hercule supposito sidera fulsit Atlas.

Habebat etiam secum Traxili-

num in Musica clarum contra peri-

ri-

riculum Sirenarum. Eo enim tempore Argonautarum dicitur periculum accidisse, et in finibus Hesperiae navium suarum stationem locavit, et in illa parte turrets fortissimas fabricavit, quæ essent posteris in monumentum, quæ adhuc hodie Gades Herculis nuncupantur. Erat autem tunc temporis in

Hesperia princeps quidam, qui Geryon vocabatur, et abundabat gregibus et armentis, et habebat tria regna, quæ nunc dicuntur Gallæcia, Lusitania, Bætica: unde et iste Geryon cum esset alias fortis et ferox, triceps scribitur fabulose, de quo Ovidius in 9. Metamorph.

..... *Nec me pastoris Iberi*

Forma^(u) triceps, nec forma triplex tua, Cerbere, movit?

Et idem in lib. Heroidum:

(x) Prodigium triplex armenti dives Iberi

Geryones; quamvis in tribus unus erat?

Expressius autem de morte Virgilius in septimo Æneid.

..... *Cum iam Laurentia victor,*

Geryone extincto, Tirynthius attigit arva,

Tyrrhenoque boves in flumine lavit Iberos.

Contra hunc pugnavit Hercules, et repetito bello ferocem virtute domuit, et prostravit privatum vita, patrimonio, et armentis, obtentamque partem illam Hesperiae populis qui secum à Galatia venerant, captam tradidit habitandam: unde et à Galatis Gallætia quinta provincia Hispaniæ nomen accepit, licet ab ^(y) antiquis alia causa eius nominis assignetur.

De victoriis Herculis, et ædificatione civitatum in Hispania.

CAP. V.

Et inde procedens in eam quæ nunc Lusitania dicitur, prope fluvium Anam in campo Hispaniæ propter victoriam habitam ludos instituit recolens Olympiadem, quam ^(z) Pelops avus eius maternus instituerat in Olympo, et eam provinciam à lusu Liberi patris fi-

lii Iovis, et Ana flumine, Lusitaniam nominavit, ^(a) eoque in Olympiade portentum Iovi Olympiaco fabricabant. Inde procedens ad Bæticam, in planitie quæ Bæti flumine irrigatur, civitatem Hispalim ^(b) erexit, nomen adaptans, eo quod prima habitacula, palis suppositis, tegimen susceperunt, et in ea Spalos, qui secum de prope Scythiam venerant, accolæ collocavit. Provincia autem illa à situ, et flumine nomen sortitur. Hispani enim valles, planitie commodas Vegas vocant. His tribus ^(c) regionibus ^(d) præditus Geryon dicitur præfuisse. Procedensque per Carthaginensem provinciam occupans devastavit, et Cacum qui in Carpetania et Celtiberia morabatur, bello contritum in fugam coegit. Hic dicitur Vulcani filius, cuius habitatio principalis in monte Carpetaniæ, qui adhuc hodie mons Caci dicitur, celebris habebatur, cui

^(a) Compl. quod.

^(b) Compl. populavit.

^(c) Al. regnis.
^(d) Compl. prædictus.

^(u) Compl. triplex.

^(x) Al. prodigiumque.

^(y) Al. aliquibus.

^(z) Compl. et Al. Pelopius.

armentorum, et gregum, et venationum copia famulabatur, et in ^(e) Tol. *Sureo.* in ^(e) Sirreo iugo sublimior invenitur, cuius principium prope Lermam, Tyrrheno prope Socorbicam terminatur. Cacus autem bello inferior, fugæ prodigus, Laviniam petiit, et in montem qui nunc Aventinus dicitur, in spelunca saxea, et profundissima, tenebro-saque metu Herculis se recepit, cuius aditum gravis moles, catenis appensa ferreis, protegebat, quam ipse paterno artificio fabri-

caverat. Hic semivir et semifer dicitur fabulose, eo quod immanitate horribilis, et atrocitate terribilis adiacentium orarum homines ^(f) inopes cladibus infestabat, et tam hominum quam ferarum strages innumeras exercebat, (quorum capita dira superbia detestandis postibus ^(g) affigebat,) de ^(h) truncis vero miserabilibus execrandam ⁽ⁱ⁾ ingluvies rabiem satiabat. Verum Hercules in radice montis Caci ex iis qui secum de Tyro et Ausonia venerant, (de qua dicit Lucanus:

Cumque superba foret Babylon spolianda trophæis Ausoniis.)

^(j) Compl. *polarvit.* Civitatem propter victoriam habitam ^(j) auxit, et ex Tyriis et Ausoniis nomen indidit Tyrassonam: indeque ad munitiones Celtiberiæ properans, coactos in deditionem recepit. Et quia bellis urgebat, civitatem Urgellum ædificavit eisdem. Ausoniis etiam qui secum venerant, Annues oppidum cum territorio subiugavit, eisque contradidit, quod Ausoniam nominavit, cuius civitas Vicus hodie nuncupatur; ibique ex novem navibus sui pedisequis, ceteris ad Gallæciam applicatis, ^(k) nona ad litus applicuit Celtiberiæ, ubi civitatem ædificavit, ^(l) ex nona Barcha Barchinonam appellavit, tractisque Græcorum deliciis ad stationem navium in freto Britannico remeavit, et obtenta Hispania, immo verius desolata, quæ à sui principio quamprimo ^(m) Cetubales habitarunt, satis prospera felicitate gaudebat, infelices populos quos longa quies inermes fecerat et ignavos, Græcorum iugo qui naturaliter subditis sunt infesti, gladius

Herculis subiugavit, dimissoque eis Hispano quodam nobili, qui secum ab adolescentia fuerat conversatus, ab eius nomine Hesperiam Hispaniam nominavit: ipse autem ascensis navibus in Italiam est profectus.

De morte Caci, et vastatione Ilii, et morte Herculis.

CAP. VI.

Cumque ad loca ubi nunc Romæ gloria principatur, Hercules pervenisset, et heros Tirynthius unus ex magnis heroibus cum armentis Geryonis à finibus Hispaniarum edomitis remearet, et ⁽ⁿ⁾ montis Aventini vallibus se cum Iberis armentis secus ripam ^(o) Tiberis fluminis receptaret, et armenta nobilia per amœna pascua sub famosi Tiberis marginibus lascivirent, Vulcanides insuspecta tranquilli soporis gratitudine fruebatur: sed ne quicquam sceleris intentatum suæ nequitiae remaneret,

^(f) Compl. et Al. *inopinis.*

^(g) Compl. *af-fringebat.*

^(h) Al. *Strucis.*

⁽ⁱ⁾ Compl. et Al. *ingluviei.*

^(k) Al. *nonam.*

^(l) Compl. *quam.*

^(m) Compl. *semper legit Cetubales.*

⁽ⁿ⁾ Compl. et Al. *et in.*

^(o) Al. *Turreni.*

ret,

ret, quatuor præelectos tauros cum totidem paris formæ coniugibus ex armentis fallaciter absentavit, et ut falleret vestigantem, ^(p) per caudam traxit retrogrado in speluncam. Aurora vero ^(q) postera rubescente, claviger cum armentis cœpit iter carpere consuetum, et pecudes in recessu devexas valles mæstis mugitibus impleverunt, ad quarum voces altisonas una boum remugiit in spelunca, et ex insperato furta sacrilegi revelavit. Tunc Hercules furibundus collis Aventini ambitum anhelis cursibus terlustravit, frustra sublatis pecudes investigans, cum potius recessum quam accessum vestigia testarentur. Demum vero cernens semifærum in speluncæ aditu residentem, aeriî culmen montis cursu celeri impetivit, trinodem clavam dextera relibrante. At proles Vulcania tunc timore trepidans insueto, cursu refugit ^(r) concito in speluncam, aditu accurate mole saxeâ iam obstructo. Ad quem cum Hercules nullomodo posset aditum reperire, sicut erat prævalidus, cornu rupis duris impulsibus laceravit, et aditu ad speluncam virtute valida præparato, cœpit Hercules Vulcanidem, nunc telorum imbribus, nunc saxorum impugnare grandinibus. Sed semifer impar viribus, ad eum Hercule propinquante, frustra artium paternarum auxilium invocavit, ignes fumificos incessanter ore stygio evomendo, quibus innatas speluncæ tenebras condensabat. At orbis domitor expertus metus, contempto discrimine tetri rogi, caliginosis ignibus saltu præcipiti se iniecit, et semifærum trepidantem arreptum guttu-

re suffocavit, et vastatis partibus Italiæ ac subiectis, in Græciam transfretavit, resumptoque exercitu vastavit Ilium, et Antæum palæstræ inventorem, cum non posset in terra, elevatum in aere interfecit. Postea Olympiades diu neglectas ob memoriam ^(s) Pelopis restauravit: et tandem dolore ^(t) collei vexatus pyræ ardenti coactus impie se ingessit, et qui multos extinxerat, se extinxit: licet fabulose dicatur à Deianira data camisia concrematus, quæ tamen dedit ignorans. Nam quidam maleficus Deianiræ suasit, quod Hercules aliam præfererat, sed si hanc camisiam indueret, captus amore maneret. Maleficus autem venenum incentivum camisiæ miscuit, qua indutus Hercules vivus arderet: unde Ovidius:

Incendit demum Deianira virum.

^(u) Interiit anno vitæ suæ LII. Per idem tempus Alexander Helenam rapuit, bellumque Troianum decennale surrexit.

De operibus Regis ^(x) Hispanis.

CAP. VII.

Hispan autem vir industrius, strenuus, et de Heroum maioribus, quem Hercules præfecerat genti miseræ ^(y) Hispanorum, dissipatam Hispaniam reparavit, et opera fortissima prudenter extruxit, quarum aliqua adhuc extant, turres in Pharo Gallæciæ, et in ^(z) Gadibus, quas et ^(a) moderna tempora admirantur. Civitatem iuxta iugum Dorii ædificavit in loco subiecto promontorio quod Cobia dicitur,

B 2 et

(p) Compl. et Al. pede per caudam.

(q) Al. postea.

(s) Pelopii ita legunt Compl. et Al.

(t) Compl. et Al. coli vexatus.

(r) Al. condito Compl. habet conscito.

(u) Compl. non habet interiit.

(x) Compl. Hispanii.

(y) Compl. Hesperorum.

(z) Compl. gradibus.

(a) Al. bodier-na.

et quia secus Cobiam sita, Secobia nuncupatur, ubi aquæductum construxit qui miro opere civitati aquarum iniectioibus famulatur: et in multis aliis locis inveniuntur opera ab operibus nostri temporis aliena, quæ tanto amplius admiramur, quanto ab antiquiori tempore adhuc extant. Græcorum ergo servitute Hispania remansit oppressa usque ad tempora Romanorum: medio tempore regno diviso plurimum præda diripientium vastationem non potuit fugere, ^(b) quia leonum faucibus cogebatur inferri.

(b) Al. qua.

De origine et primis actibus Gothorum.

CAP. VIII.

Igitur quia magnorum petitio me coegit Gothorum originem et acta describere, prout ex diversis historiographorum scripturis colligere potui, usque ad mea tempora contextui et descripsi. Verum cum ^(c) diversæ sint opiniones de Gothorum origine, Claudius Ptolemæus orbis terræ descriptor egregius refert, in Oceani solo esse magnam insulam nomine Scandiam, quam Pomponius Mela dicit esse positam in Codano Oceani maris sinu, lateribus pandis per longum ducta sese concludens. Et ^(d) habet ab Oriente Vistulam fluvium, qui à Sarmaticis montibus ortus, in conspectu Scandiæ trisulcus illabitur Oceano septentrionali, et dividit Scythiam, et Germaniam, et habet ab Oriente vastissimum lacum de quo egreditur fluvius dictus Vagi, quasi eius utero generatus, et transiens per par-

(c) Compl. divisæ.

(d) Tol. legit Insulam.

tes australes undosus volvitur in Oceanum. Ab Occidente immenso pelago circumdatur. A Septentrione innavigabili Oceano est conclusa. Et licet in Scandia insula multæ et diversæ maneant nationes, septem tantum nomina eorum meminit Claudius ^(e) Ptolemæus, scilicet Gothi, Vesegothi, Ostrogothi, Dani, Rugi, Arothi. Thani, quibus postea ^(f) Rodolphus Rex fuit, qui audita virtute Regis Theodorici, contempto proprio regno eius militiæ sese dedit. In cuius Scandiæ quadam parte tanta est frigiditas, quod apes ^(g) nusquam reperiuntur, et circa solstitium æstivale XL. diebus et noctibus continue lux habetur, et in solstitio hiemali eodem dierum et noctium numero nox continua tenebrescit. Sunt et ibi aliæ gentes, ^(h) qui velut Turingi eximiis utuntur equis, et pelles sapphirinas cum aliis gentibus commercantur, et decora nigredine pellium, cum vivant inopes, ditissime vestiuntur: Ostrogothi item et Dani, qui ex ipsorum stirpe progressi Herulos propriis sedibus expulere. Hæ itaque gentes corpore et animo grandiores pugnabant sævitia belluina. Ex hac ergo ⁽ⁱ⁾ Scandia insula quasi gentium officina, et nationum vagina, Gothi cum Rege suo nomine ^(j) Veric quondam memorantur egressi, et quam cito terram exeuntes à navibus attigerunt, dedere illico nomen loco Gothiscandiam nominantes, et locus ille ^(k) hodie Gothiscandia appellatur. Et inde venientes ad sedes Ulmerrugorum qui tunc in ripis Oceani habitabant, commisso prælio, eos à propriis sedibus ^(l) pepu-

(e) Compl. Ptolemeus.

(f) Compl. Rodolphus.

(g) Al. nunquam.

(h) Al. quæ.

(i) Al. Scantbia Compl. ubique legit Schantia.

(j) Al. Verius.

(k) Compl. adhuc hodie.

(l) Tol. et Compl. expulerunt.

pulere, eorumque vicinos Vandalos subiugantes suis victoriis applicarunt, et diversos Reges ex suo genere habuerunt.

De opinionibus originis gentis Gothorum, et commendatione eorum.

CAP. IX.

Post mortem Veric regnavit in eis Gadaric, qui fuit magnificus triumphator, et multos in Scythia, et Gepidia, quæ nunc Dacia dicitur, populos subiugavit. Post hunc filius eius Philemer: et videns Philemer Rugorum terram ubertatis penuria laborare, dedit consilium, ut ab illis sedibus transmigrarent. Et cum diu sedes altissimas et congrua loca perquirerent, ad ultiores Scythiæ terras venit, ubi regionis ubertatem et votiva gaudia admiratus, decrevit, ut in propriis residere. Et cum terram requireret ut explorans, et pontem in vasto flumine reperisset, et regionem ultra placidam perspexisset, decrevit regionis intima peragrare: et parte exercitus iam transmissa, pontis structura corruit transeuntium pedibus^(m) conquassata, nec transmissis licuit remeare, nec aliis transvadere. Is enim locus (ut fertur) paludibus tremulus concluditur voragine circumiecta, qui utraque confusione impervius invenitur: verumtamen adhuc hodie et voces armentorum audiri, et indicia hominum deprehendi quamvis à longe commeantium, relatio⁽ⁿ⁾ protestetur. Pars vero Gothorum, quæ apud Philemer citra remanserat, optatum potita solum

ad gentem Spalorum advenit, ubi conserto proelio victoriam sunt adepti: exinde ut victores ad extremam partem Scythiæ quæ adiacet Ponto mari, cum triumpho venerunt, et Scythiam suis victoriis subiecere. Et quia ibi diutius resederunt, et^(o) regimen tenere, Scythiæ ut indigenæ sunt vocati. Et licet Gothi ad gentes alias sæpius divertissent, rectores suos in Scythia dimittebant, penes quos gentis tuitio consistebat. Hæc quæ diximus de gentis Gothorum principio, Abavius descriptor gentis Gothorum egregius verissima historia attestatur, in quam sententiam multi de maioribus consenserunt. Iosephus quoque annalium relator verissimus, qui veritatis regulam et causarum origines retraxit fideliter, et Isidorus Gothicæ gentis indigena, et Chronicorum dissertor optimus, hæc quæ diximus de Gothorum principio cur omiserint, ignoramus. Sed tantum ab hoc loco eorum prosapiam memorantes, Iosephus Scythas, Isidorus Getas asserunt appellatos. Sed cum de eorum antiqua origine opiniones variæ habeantur, plus occultat varietas, quam declarat. Iosephus dicit de Magog filio Iaphet Scythas^(p) et Massagetas processisse. Unde quidam nituntur ea quæ Ezechiel Propheta contra Gog et Magog spiritualiter prophetavit, Gothorum actibus adaptare. Isidorus Doctor, nullius scientiæ expers, eos Getarum, sive Scytharum docet ex genere processisse, et e littera mutata in o Getæ dicuntur Gothi. De quibus Poeta:

*Mortem contemnunt laudato vulnere Getæ.
Sed*

(o) Al. Regnum tenere Scythicum, indigenæ.

(m) Compl. concassata.

(n) Compl. protestatur.

(p) Compl. qui et Massagetæ.

Sed Iosephus et Isidorus, quia ortum eorum à Scandia omisere, Scythas et Getas ab incolatu patriæ, non ab origine appellarunt. Hi septemtrionalia iuga tentantes, Scythica regna montibus ardua possederunt: et pars illa adhuc hodie Gothia appellatur. Interpretatio autem nominis eorum est lingua nostra fortitudo, et re vera; nullius enim gentis strenuitas ita regnis et imperiis se obiecit. In primo enim egressu à Scandia gentem stolidam Ulmerrugorum et Vandalorum à suis sedibus eiecerunt, iuga Scythica subiecere, ^(q) Vexorem Regem Ægypti prælio fugavere, Asiam subiugarunt, et eorum aliqui inibi remansere, ex quibus Parthi, ut dicitur, processere. Horum feminae relictæ à viris armis in præliis claruere, et partem Asiæ subiecere, Armeniam, Syriam, Ciliciam, Galatiam, Pisidiam, Ioniam, et Æoliæ, domuere. Telephus Rex Gothorum vicit Danaos, interemit Thersandrum, insecutus fuit Ulysem, Cyrus famosus à ^(r) Tomyri fuit occissus. Darius filius ^(s) Hytaspis, et filius eius Xerxes ab Anciro Rege Gothorum inferiores in prælio sunt inventi. Hos Alexander vitandos docuit, Pyrrhus pertimuit, Cæsar exhorruit. Cum Pompeius pro arripiendo Reipublicæ principatu contra Iulium Cæsarem arma movit, et isti ceteris fortius dimicarunt. Thraciam irruere, Italiam vastavere, Romam ceperunt, Veronam ædificarunt nomen imponentes, quasi væ Roma in odium Romanorum, et Gallias sunt aggressi, Hispanias sunt adepti, ibique apud Toletum

sedem vitæ et ^(t) imperium locavere. Hi postquam Scandiam reliquerunt, in tabernaculis et tentoriis habitaverunt, terras uberes seminabant, nusquam munitiones, vel domicilia fabricabant: et licet terras, et civitates, et oppida subiugarunt, semper bellis et vastationibus insistebant, contenti dominio populorum, prædis divites et tributis. A sui principio ferocitati dediti belluinæ, vix humanæ rationis debitum attendebant. At postquam mores aliarum gentium videre et urbes, humaniores effecti, benignitatem et mansuetudinem induere, adeo quod et philosophos habuerunt, ad quorum sapientiam humili studio pervenerunt. Diu propriis ducibus se rexerunt, et postea regale fastigium ascivere, quod et sacerdotio ornare. Hos omnes Europæ populi tremuerunt. Alpium obices his cesserunt. Post exterminium Scythiæ gens Vandatica à Pannonia non tam eorum præsentia fuit trita, quam opinione fugata. Eorum impetu Alani sunt extincti. Suevi inter ^(u) confractuosos Hispaniarum angulos eorum armis periculum finis sunt experti, et regno quod desidiose tenuerant, turpiori dispendio caruere. Libertatem semper bello quam pace potius servavere. In bellandi necessitate vires precibus prætulere, et in armis spectabiles, hastis et iaculis, arcibus et sagittis, ensibus atque clavis, equestri et pedestri prælio confligebant: cura tamen equorum carior illis fuit: talis et iaculis pro recreatione præludere affectabant. Ludorum certamina usu gerebant in armorum experientia.

(t) Compl. imperii.

(q) Tol. Velosum Compl. Vexosum.

(r) Compl. Thamaris.
(s) Compl. Idaspis.

(u) Compl. anfractuosos.

So-

Solo navalis belli exercitio caruerunt usque ad tempora Sisebuti, sub quo ad tantam gloriam pervenerunt, ut victoriarum ^(x) insignibus non solum terras, sed et ipsa maria subsulcarint. ^(y) Fuere autem magnanimi, et audaces, et naturaliter ingenio faciles, et subtiles, in proposito providi, et constantes, gestu et habitu approbandi, viribus ^(z) pollentes, statura ardui et proceri, ^(a) diri vulneris, manu prompti, corpore validi, membris apti, dispositione compositi, et coloris albi.

(x) Compl. insignis.

(y) Al. Quærun-
t autem naturali-
ter magnanimi,
et audaces, in-
genio faciles.

(z) Compl. et
Al. præpollentes.
(a) Al. duri vul-
neribus.

*De situ Scythiæ, et de Gothorum
exercitus regimine.*

CAP. X.

Scythia siquidem Germanæ terræ confinis, ab Occidente, ubi ^(b) Ister amnis oritur, dilatatur, habens ab oriente Seres, in sui principio Caspii maris litus, ab Occidente Germanos et flumen Vistula, à Meridie Ponto et extremo alveo Danubii terminatur. In principio ^(c) Scythiæ sunt montes Riphæi, qui Asiam dividunt et Europam, ex quibus oritur Tanais fluvi-
us, qui in palude Mæotica finem facit. In Scythia autem prima gens ab

(b) Al. instar.

(c) Al. et me-
dio Scythiæ.

^(b) *Gradivumque patrem Geticis qui præsidet* ⁽ⁱ⁾ *arvis.*

Unde Gothi Martem semper cultura asperrima placavere, opinantes bellorum præsullem captorum sanguine complacandum. Tertia vero sede super Ponticum consederunt,

^(j) *Armeniosque arcus Geticis intendite nervis.*

Habere et carmina, et modulationes, et instrumenta musica,

Oriente sunt Gepidæ, ad Aquilonem Mysia, ab Africo magnus Danubius, ab Occidente Venetiarum natio populosa, quorum nomina, licet nunc per varias familias et loca mutantur, principaliter tamen Sclavi nominantur. Gothi ergo descensus Alpibus quibus inhabitabant, destructa Græcia, Macedonia, Ponto, et Asia, et Illyrico, Macedoniam et Illyricum annis fere quindecim tenuerunt, et post iuxta Mæotidem, quæ fuit eis prima sedes Scythiæ, commorantes, Philimer Regem habuisse noscuntur. In secunda, id est Daciæ et Mysiæ, ^(d) Zeutam eruditum philosophum habuerunt; post hunc Dicensium, post hunc ^(e) Zamolxem, quem miræ philosophiæ et eruditionis historiographi protestantur. Nec defuerunt eis qui eos in sapientia erudirent, unde et Gothi sapientiores pene omnibus barbaris extitere, Græcis pene consimiles, ut refert ^(f) Dion, qui eorum historias composuit græco stilo, et generosos dicit inter eos Pileatos vocari, ex quibus Reges et Sacerdotes ordinabantur, et adeo laudatos in bello probavit, ut Mars quem Poetæ Deum belli pronuntiant, ex eis dicatur ortus fuisse. Unde ^(g) Vergilius:

(d) Tol. et Compl. solo.

(e) Compl. Zamolxem.

(f) Compl. Dio.

(g) Compl. Virgilius.

(b) Compl. et Martem patrem.

(i) Compl. arvis.

(j) Armeniosque ita habet Compl.

iam humaniores et prudentiores effecti, et divisi per familias castra figebant. Arcus ex nervis magno studio compingebant. Unde Lucanus:

et psallentes.

De

(k) Compl. et Al. *Atbanauo.* De ^(k) *Tanai et ortu Parthorum.*

CAP. XI.

(l) Compl. *Amazonarum.*
(m) Compl. et Al. *Vesosus* hic et infra.

(n) Compl. et Al. *Tanausus.*

(o) Compl. *pe-*
ne.

(p) Compl. non
habet *sive exu-*
les.

Scythis quos ^(l) Amazonum viros prisca tradit auctoritas, ^(m) Vexores Rex Ægypti bellum intulit, in quo à Gothorum exercitu victus fuit, quibus præerat Rex ⁽ⁿ⁾ Tanaus; et nisi Nilus et munitiones quas propter incursus Æthiopum Vexores fecerat, obstitissent, eum cum patria extinxisset. Cumque eum ibi positum lædere non valeret, revertens, ^(o) fere totam Asiam subiugavit, et Formi Regi Medorum tunc sibi caro ad persolvendum tributum subditam esse fecit, ex cuius exercitu non nulli victores provincias subditas contuentes in omni fertilitate pollere, deserto suorum agmine in Asiæ partibus resederunt. Ex quorum genere dicit Pompeius Trogus Parthorum prosapiam descendisse. Unde et lingua Scythica Parthi, id est fugaces ^(p) sive exules dicuntur, suoque generi respondententes, inter omnes pene Asiæ nationes soli sunt sagittarii et acerrimi bellatores. De nomine vero Parthorum aliqui ethymologiam traxerunt, ut dicerentur Parthi, quasi parentum fugaces, quia à parentibus recesserunt.

De feminis Gothorum, quæ postea dictæ sunt Amazones.

CAP. XII.

(q) Compl. et Al. *Tanausum.*

Hunc ergo ^(q) Tanaim post mortem sui inter numina posuere, post cuius decessum exercitus eius collocatis ibi feminis ad gentes

alias diverterunt, quibus diutius immorantibus, mulieres coactæ ad incursus hostium arma sumpsere, ex quibus aliquæ redire ad viros, aliæ remansere. Illæ autem quæ remansere, in prædam à vicinis gentibus tentabantur, sed doctæ armis fortiter restitere, hostesque super se venientes cum magna verecundia abegerunt. Eodem tempore fuere apud eos qui in Scythia remansere, duo iuvenes elegantes ex regali progenie procreati, alter Plinius, alter ^(r) Scolpythus vocabatur, qui egressi de terra sua cum multitudine iuvenum, habitaverunt iuxta fluvium qui dicitur ^(s) Thermodon. Incolæ autem eius terræ eos et suos bellis et factionibus occiderunt. Mulieres vero eorum de virorum interitu condolentes, paucos qui evaserant occidere, ut omnes viduæ pari fletu virorum sanguinem vindicarent; nec exinde maritalia gaudia admitterunt, sed tantum pugnis et præliis institerunt. Cum quibus autem pacem habebant, concubitu se tradebant, et partus tempore masculos enecabant, et feminas reservabant, et dextras mammillas abscindere decrevere, ut armis et sagittandi officio expeditius uterentur. Virgines autem earum, spreto officii mulierum, armis et venationibus insistebant, quæ audientes alias feminas sui generis à Gothis relictas præliis exerceri, in earum coloniam transierunt; quæ omnes simul fretæ, maiori audacia se ad invicem cohortantes, quia sine principatu incertius ferebantur, duas prudentiores et audaciores ^(t) Lampedo videlicet et Marpesiam elegere, easque principatui præ-

(r) Compl. *Scolopythus.*

(s) Tol. *Thermodontus* ita etiam Compl. sed Al. *Thermeloontus.*

(t) Compl. *Lampeto* hic et infra.

præ-

præfecere. Quæ dum curam rerum gererent, et propria defendentes aliena vastarent, sorte Lampedo cepit fines patrios contuendos: Marpesia vero, feminarum agmine sumpto, novum genus exerci-

(u) Compl. *su-
perat.*

Ac si dura silex, (u) aut stet Marpesia cautes.

Hic ergo multum temporis Amazones confortatæ, inde egressæ

(x) Tol. *Tales.*

(x) Tale fluvium transiere, Armeniam, Syriam, Ciliciam, Galatiam, Pisidiam, omniaque (y) loca felici (z) exercitu domuere, et reversæ Ioniam Æoliamque deditas sibi provincias effecere. Ubi diutius dominantes, civitates castraque suo nomine dicavere. Ephesi quoque templum Dianæ miræ pulchritudinis ob sagittandi ac venandi studium, quibus se artibus dedicarunt, effusis opibus condidere. Tali ergo casu ex Scythia genitæ feminæ potitæ (a) victoria, per centum fere annos regna Asiæ tenuere, et sic demum ad proprias socias in cautes Marpesias quas superius diximus, ad montem Caucasum repedarunt. Quæ videntes proles suas rarescere, à vicinis gentibus concubitum petiere, ita ut facta nundina (b) in anno semel masculis misceantur, et eadem die futuro tempore revertentes concubitui se concedunt, patribus masculos, sibi feminas reservantes, et armorum usui deputantes. Dum vero hæc feminæ partes Asiæ devastarent, Persarum exercitus supervenit, qui cum feminis bellum aggressi, XL. millia feminarum cum Marpesia occidere. Post Marpesiam Sinope filia eius materno principatui subrogatur: post hanc regnavit (e) Ori-

(y) Compl. et

Al. *Asia loca.*

(z) Compl. *exi-
tu.*

(a) Compl. et

Al. *victoriam.*

(b) Compl. ad-

verbium *semel*

legit priusquam

in anno.

(c) Compl. *Ori-
dria hic et infra.*

tus attentavit, et in Asiam proficiens diversas gentes bello contrivit, alias pace concilians ad Caucasum remeavit, ibique certum tempus demorans locum saxum Marpesiæ appellavit. Unde et Vergilius:

thyia, quæ adversus Menelaum et Herculem movit bellum, et plus dolo quam pugna Orithyia victa, ab Hercule fuit capta, et de exercitu feminarum fere centum millia in ore gladii cecidere. Hercules autem restituit Orithyiam sorori suæ (d) Antiopæ, quæ cum Orithyia correignabat. Postea Orithyia misit ad Scythiam, ut Scythæ auxilium sibi destinarent, quo contra magnum Herculem prælium repararet. Arpedo autem regnabat illo tempore apud Scythas, qui recolens Amazones ex Scytharum, seu Gothorum genere processisse, dolens tam insignes feminas deperisse, misit filium suum in auxilium Amazonum cum magna multitudine bellatorum, à quorum facie (e) veritus Hercules in Græciam se recepit. Post Orithyiam suscepit regnum Penthesilea, quæ audiens Græcos in Troiæ exterminium advenisse, succursui se contulit Troianorum cum LXX. millibus armatarum, et ibi strenue multa gessit. Tandem ibidem cum multis ex suis ab Achille dicitur interfecta. Post Penthesileam (f) Thalestris suscepit regnum Amazonum. Hæc, (g) acta pace cum Alexandro, qui et Paris, Græcos desiit infestare. Erant autem Amazones varia veste compositæ, capillis à fronte tonsis, à cervice demissis, mammillis dex-

(d) Compl. *An-
tiabi.*

(e) Al. *victus.*

(f) Tol. et
Compl. *Talisae-
ridis.*

(g) Compl. et
Al. *facta.*

tris abscissis, sinistras strictura tunicae coarctabant. Et erant eo tempore plusquam ducenta millia armatarum. Et hæ Gothorum feminae usque ad Iulium Cæsarem regnum egregie tenuerunt: exinde usque ad hæc tempora regnum tenent in terra quæ vulgariter dicitur Feminea.

De actibus Gothorum, et Amazonum, et de Telepho, et de Eurypylo Gothorum Regibus, et Regina Tomyri.

CAP. XIII.

Sed quia de viris Gothorum sermo assumptus fuerat, ^(b) et quanta fuerit gentis illius gloria, de feminis fecimus mentionem quarum fortitudine hoc probatur. Orosius dicit Gothos Regem nomine Telephum post multa tempora habuisse. De quo Iuvenalis,

.....Impune diem consumpserit ingens Telephus.

Is ergo Telephus Herculis filius, sorori Priami fuit coniugio copulatus, procerus corpore, sed terribior in vigore, qui paternam fortitudinem propriis viribus æquans, genas et formam similitudine præferebat. Huius regnum Mysiam appellavere maiores. Cum itaque Hercules tempore Gedeonis fuisse dicatur, et ante Telephum filium Herculis plures Reges habuerit gens Gothorum, scilicet Veric, et Gadaric, et ⁽ⁱ⁾ Philemer, et Zanolxem, et ^(j) Tanaim, et diu post, Telephum filium Herculis, et Hercules fuerit tempore Gedeonis, qui ludicavit populum Israel centesi-

⁽ⁱ⁾ Compl. ubique legit *Philemer*.

^(j) Compl. et *Al. Tanasum*.

mo octogesimo quinto anno, et ita videtur, quod multis annis ante tempora Gedeonis Gothi à Scandia sunt egressi. Is ergo prædictus Telephus habuit bellum cum Danais, in qua pugna ^(k) Thersandrum ducem Græciæ interemit, et dum Aiace infestus invadit, Ulysemque prosequitur, ictibus equo cadente ipse corruit, Achillisque iaculo femore sauciatus diu mederi nequivit: Græcos tamen, quamvis saucius, ex suis finibus propulsavit. Telepho vero defuncto, ^(l) Eurypylus successit in regno ex Priami Regis germana progenitus, qui cum ob Cassandræ amorem bello interesset Troiano, parentibus soceroque ferre auxilium cupiens, mox veniens est extinctus. Post longa vero tempora Cyrus ille famosus Rex Persarum, cum ^(m) Tomyris Regina Getarum sive Massagetarum sibi exitiabile bellum inferret, transmisso Araxe fluvio, mortis et regni poenas subivit, cuius caput abscissum Tomyris in utrem humano sanguine plenum misit dicens: "Satiare sanguine quem sitiisti." Tunc Regina Tomyris adepta victoriam tantamque prædam, in partem Mysiæ, quæ nunc Amazonia dicitur, victrix abscessit, et mutato nomine minorem Scythiam appellavit, et civitatem Tamer à suo nomine ædificavit, et adhuc hodie ⁽ⁿ⁾ succestrices earum feminae agentes militiam, strenuæ habentur in opere militari, et terra earum adhuc hodie dicitur vulgariter Feminea.

^(k) Compl. *Thessandrum*.

^(l) Compl. *Eurypylus* ubique.

^(m) Tol. toto capite legit *Atamiris*: Compl. *Atbamaris*.

⁽ⁿ⁾ Compl. et *Al. successoris*.

De victoriis Gothorum contra Persas et Græcos.

CAP. XIII.

(o) Tol. et Compl. Hydaspis.

Post hæc Darius filius (o) Hystaspis Rex Persarum, Anchiri Regis Gothorum filiam in matrimonio postulavit, rogans pariter et deterrrens, nisi suam perageret voluntatem. Cuius affinitatem Gothi spernentes, legationem et petitionem pariter frustravere; qui quia repulsus, et dolore stimulatus, contra ipsos egit exercitum septingentorum millium armatorum, navibusque pene à Chalcedonia usque ad Byzantium instar pontium tabulatis, duobus mensibus fatigatus octo millia perdidit armatorum. Timens autem ne pontem eius adversarii occuparent, celeri fuga in Thraciam repedavit, nec Mysiæ solum credidit esse tutum. Post cuius decessum Xerxes filius eius paternas iniurias ulcisci desiderans, de suis septingenta millia, de auxiliantibus vero (p) trecenta millia habuit armatorum. Naves rostratas mille ducentas, quæ ad navale bellum rostris ferreis armabantur, onerarias autem (q) ad tria millia legitur habuisse. Et contra Gothos profectus (r) bellum non fuit ausus tentare, sed eorum animositate et constantia superatus absque certamine confusus recessit. Philippus quoque Pater Magni Alexandri cum Gothis amicitias foederans, (s) Olympiadem Neoptolemi regis Molossorum filiam accepit uxorem, ut tali affinitate roboratus Macedonum regna firmaret. Qua tempestate Philippus inopiam pecuniæ passus, Odissicanam Mœ-

(p) Al. quatuorcenta.

(q) Compl. non habet ad.

(r) Compl. ad.

(s) Compl. Medumpam Gudile Regis filiam.

siæ civitatem, quæ propter viciniam Tomyri Regina Gothidi erat subiecta, vastare curavit. Sed sacerdotes Gothorum qui (t) Pileati vocantur, patefactis portis, cum citharis et vestibibus candidis obviam (u) egressi, patris diis, ut sibi propitii Macedones repellerent, voce supplici modulantes: quos Macedones sibi fiducialiter occurrere contuentes, (si fas est dicere) ab inermibus terrentur armati, et soluta acie quam ad bellandum, non ad urbis excidium (x) construxerunt, inito foedere ad (y) propria sunt reversi. Quem dolum cum post longum tempus cognovisset Sitalcus egregius doctor et ductor Gothorum, CL. millia pugnantium congregavit, et Atheniensibus bellum intulit, in eis Perdicca tunc regnante, quem Alexander, apud Babyloniam ministri insidiis portans interitum, porrecto annulo in Atheniensium principatu reliquerat successorem: magnoque proelio (z) in hoc inito Gothi inventi sunt pro victoria superiores, et pro iniuria quam (a) in Mœsia Græci fecerant, Gothi in Græcia discurrentes cunctam Macedoniam vastavere.

(t) Compl. pii.

(u) Compl. et Al. egressi sunt.

(x) Compl. et Al. construxerant.

(y) Al. patriam.

(z) Compl. cum boc.

(a) Al. cum Mysia.

De sapientibus Gothorum et Consiliariis eorundem.

CAP. XV.

Deinde regnavit in Gothis (b) Borvista, et venit ad eum in Gothiam Dicineus, quo tempore Sylla in Romanis habuit principatum, et Dicinei consilio Germanorum terras (c) quas Franci detinent, occuparunt, et dedit ei Borvista fere

(b) Al. Borvisti.

(c) Compl. et Al. quas nunc Franci.

regiam potestatem. Gothorum regnum Cæsar qui pene totum mundum suo subiecit imperio, crebro pertentans, non potuit subiugare, neque Caius Tiberius Imperator tertius Romanorum, licet sæpius attentarit. Gothi autem hoc commodum, hoc salubre, hoc votivum, hoc agendum in agendis et in iudiciis iudicabant, quod Dicineus eorum consiliarius approbat. Ipse autem mores eorum barbaricos immutavit, ipse fere omnem Philosophiam, Physicam, Theoricam, Practicam, Logicam, dispositiones XII. signorum, planetarum cursus, augmentum lunæ et decrementum, solis circuitum, Astrologiam, et Astronomiam, et naturales scientias Gothos docuit, et ex belluina ferocitate homines et philosophos instauravit. Hæc et alia Dicineus Gothis peritia sua tradens, mirabiliter enituit apud illos, et non solum mediocribus, immo et Regibus imperavit. Elegit præterea nobiliores et prudentiores, fecitque Sacerdotes, quos ad Theologiam instituens vocavit speciali nomine Pileatos, et quia ^(d) tiaris capita palliabant, arbitror sic vocatos. Decedente vero Dicineo, pene pari veneratione Eumusicum habuere, quia nec impar in sollertia habebatur. Etenim Rex et Pontifex ob sui peritiam illis fuit, et in summa iustitia populos iudicabat. Et hoc rebus humanis exempto, ^(e) succedit in regno post multa tempora Dorpaneus.

(d) Tol. et tiaris.

(e) Compl. et Al. succesit.

Iterum de bellis Gothorum, et Ostrogotha, et Gniva Regibus eorum.

CAP. XVI.

(f) Anno XII. ante Æram conditam usque ad Æram CXXV. in qua regnavit Domitianus, et fiunt anni CXXXVII, scriptum non reperi, et ideo hic omisi. Demum autem Domitiano imperante Æra CXXV, Gothi eius avaritiam metuentes, foedus quod cum aliis principibus pepigerant, ^(g) dissolventes, ripam Danubii diu possessam à Romano imperio, deletis militibus cum eorum ducibus, vastavere. Caput ^(h) Oppii Sabini, qui inibi Romanis præerat, abscidentes, castella, et civitates, et oppida Romanis subdita devastarunt: qua necessitate Domitianus cum omni virtute sua Illyricum prope-ravit pene Republica iam exhausta, et Fusco eis prælato cum electissimis viris, amnem Danubii consertis navibus instar pontis transire coegit contra exercitum ⁽ⁱ⁾ Dorpinei. Tum Gothi insignes reperti arma capessunt, primoque conflictu Romanos devincunt, Fuscoque duce imprimis extincto castra militum divitiis spoliant Romanorum, magnaue potiti gloria per loca proceres suos pro gloria et fortuna Semideos vocaverunt. Hi autem licet communiter dicerentur Gothi, illi ^(j) autem qui in Scythia commorantes in Orientali plaga manebant, Ostrogothi, qui in Occidentali, Vesegothi specialiter vocabantur. Et gens ista mirum in modum, in ea parte Scythiæ qua manebat, in Ponti litore tan-

Æra 125.

(f) Compl. De gestis Gothorum à XII anno ante æram.

(g) Al. dissolventur.

(h) Tol. et Compl. Oppii.

(i) Compl. te Al. Darpanai.

(j) Compl. not. habet autem.

tan-

tanta terrarum spatia, tot sinus maris, tot ^(k) concursus fluminum tenens enituit, ut Vandalus et Margomanus ^(l) Squadrorum Princeps eorum essent ^(m) subditi. Fastida Rex Gepidarum ab Ostrogotha Rege Gothorum, aut bellum sibi parari, aut terræ spatium legatione præmissa petiit derelinqui. Tunc Ostrogotha, ut erat animi solidi, respondit relatis, bellum tale se abhorrere, durumque fore et omnino scelestum configere cum propinquis, loco vero non cedere ⁽ⁿ⁾ fore dignum. Gepidæ autem in bella irruunt, et inclinata parte Gepidarum, Rex eorum pudendis opprobriis ad patriam fugit bello coactus. Victores Gothi discessionem ^(o) contenta in sua patria toto tempore feliciter remanserunt. Post decessum Ostrogothæ Gniva ad ^(p) regimen sublimatur, qui exercitum dividens in duas partes, unam partem ad vastandam Mœsiam dirigit, quæ negligentibus Principibus fuerat destituta; ipse vero Philippopolim ire festinat, et diu obsessam invadit, prædaque potitus Priscum ducem qui inerat, foederavit, quasi cum Imperatore Decio pugnaturus, qui Decius cœpit regnare Æra CCLXVII. Ad conflictum igitur venientes, illico Decii filium sagitta crudeli ^(q) vulnere sauciavit. Quod pater advertens, ad confortandos animos fertur dixisse, perditione unius militis ^(r) nihil est Reipublicæ diminutum: affectu tamen paterno compatiens hostem invadit, aut mortem, aut ultionem filii exposcendo, dispositoque proelio finem consequitur vitæ, Imperii, ultionis.

De Gallo, et Volusiano, et Claudio Imperatoribus, et pugnis eorum cum Gothis.

CAP. XVII.

Defuncto autem Decio, Gallus et Volusianus filius eius regnum adepti sunt Romanorum, et regnare annis duobus, Æra CCLXX. Gallo autem in fata cedente, Gallienus per se arripuit principatum Æra CCLXXI. tempore cuius Gothorum exercitus cum multis navibus per Hellespontum in Asiam transierunt, ubi multas eius provinciæ civitates, et opulentissimum templum Dianæ quod superius diximus Amazones condidisse, extractis divitiis succendere, et spoliatam Chalcedoniam subvertere, quam postea Cornelius habitus reparavit. Quæ etsi urbis regiæ dignitatem obtineat, antiquæ ^(s) pugnæ posteris signa præfert. Hac ergo felicitate, victoriis, spoliis, prædaque ditati, transeuntes per Hellespontum in suo itinere Troiam et Illium vastavere, et quæ erant à bello Agamemnonis vix aliquantulum reparatæ, hostili gladio iterum feriuntur. Post tale excidium iterum Asia eorum experta est feritatem. Nam ^(t) Anchialon civitatem aggressi, quam mari vicinam Sardanapalus Rex Assyriorum dicitur construxisse, ibi multis feruntur mansisse diebus aquarum calidarum recreatione iucundi. Erat ^(u) autem ad infirmorum efficacissime sanitatem. Exinde ad propria repedarunt. Cumque regiones Romanis subditas devastarent, Claudius Imperator qui cœpit regnare Æra

Æra 270.

Æra 271.

^(s) ruina ita legit Compl.^(t) Al. Anthioloc. Compl. habet Anthiolos.^(u) Al. enim. Compl. erant enim ad infirmorum.^(k) Compl. cur- sus.^(l) Al. Scandorum, vel Scandiorum.^(m) Compl. et Al. subditi servituti.⁽ⁿ⁾ Compl. et Al. ferens.^(o) Al. contentus. Compl. legit contempta.^(p) Al. regnum.

Æra 267.

^(q) Compl. finire.^(r) Compl. non.

Æra 286. CCLXXXVI. occurrit, et ^(x) victores coegit ad primas sedes Scythiæ remeare. Romani autem Claudium Augustum, pro eo quod tam fortissimam gentem à finibus Reipublicæ removisset, insigni gloria honorantes, in foro illi aureum clypeum, in Capitolio auream statuam collocarunt.

^(x) Compl. victos.

De Constantino Imperatore, et Geberic et Hermanarico Gothorum Regibus, et eorum bellis.

CAP. XVIII.

Demum cum auxilia plurima Diocletiano et Maximiano Romanorum Principibus præbuisent, succedente Constantino Cæsare Magno, qui cœpit regnare Æra 326. CCCXXVI, aliquamdiu sunt neglecti, eo quod Cæsar Magnus, succedentibus sibi prosperis contra Parthos et Persas, in superbiam tumisset. Et cum Diocletianus Achillem in Alexandria superasset, et Maximianus Herculeos et ^(y) Quingentinos in Africa attrivisset, cœperunt Romani Gothorum auxilia dedignari. Tunc Gothi Sarmatarum regionem aggressi, copiosissimis super Romanos agminibus irruere, et vehementi virtute cuncta deprædatione et gladio vastavere. Adversus quos Constantinus aciem instauravit, ingentique certamine Danubium compulit pertransire, de diversis gentibus virtutis gloria clarus, sed de Gothorum victoria amplius gloriosus, quem Romani acclamante senatu laude sunt publica prosecuti, quod tantam gentem vice-

^(y) Compl. et Al. Quingentianos.

rit, quod patriam Reipublicæ reformarit. Gothi autem ad iuga propria revertentes, ibidem aliquandiu habitarunt, sed quia licet ^(z) vitia virtutibus non cedebant, iterum contra Romanos rebellia attentarunt, et sub Ariaco et Aurico qui tunc temporis Gothis præerant, Pannoniam et Italiam devastantes, Liguriam invaserunt, et commoditate regionis illecti studuerunt famosissimam Romanæ urbis æmulam in suo nomine condere civitatem, quæ ab aliquibus creditur fuisse Verona, quæ (ut alibi diximus) quasi væ ^(a) Roma est appellata. Aliqui dicunt fuisse Sicambriam, quæ fuit iuxta paludem Mæotidem ^(b) ædificata. Post Ariacum et Auricum Geberic succedit in regnum anno Constantini XXVII. Æra CCCLIII. Nam hic cum esset nobilissimus genere, gloriam generis sui avorum magnalibus voluit adæquare, et primicias regni in gente Vandalica cupiens ostentare, contra Huimar Regem eorum bella tentavit, victumque coegit à patria exulare. Huimar autem et Vandali expulsi à sedibus à Constantino Principe, Pannoniam petierunt, ibique fere per sexaginta annos locatis sedibus, Imperatorum decretis velut incolæ parvere, et post longum tempus à Stilicone magistro Romanæ militiæ, Consule et Patricio, invitati Gallias occuparunt. Ubi finitimos deprædantes, impredientibus Gothis non potuere ad primas sedes in Pannoniam remeare. Nam Geberico rebus humanis exempto, Hermanaricus regimen suscepit in Gothis anno Constantini Imperatoris secundo, Æra CCCLVII.

^(z) Compl. et Al. victi à virtutibus non cessabant.

^(a) Compl. Romæ.

^(b) Compl. et Al. populata.

Æra 353.

Æra 357.

Hic

Hic multas et bellicosissimas gentes perdomuit, suisque legibus parere coegit, quem merito non nulli Alexandro maximo compararunt. Siquidem cum gentes domitas haberet subiectas, et apud omnes earum subiectione clarus floreret, non est contentus, nisi gente Herulorum quibus præerat Alaricus, fere trucidata, residuum suæ subiiceret ditioni. Nam gens prædicta quamvis multos sua velocitate subigeret, Gothorum tamen subiacuit stabilitati, ut et ipsa inter gentes reliquas Hermanarico serviret. Post Herulorum cædem Hermanaricus in Venetos armavit, qui quamvis armis despecti, præ numerositate tamen primo resistere conabantur, et licet ab una stirpe exorti Venetiani et Slaviani dicantur, hos omnes Hermanaricus subegit, et ut propriis laboribus imperavit.

De ^(c) *Hunnis, et morte Hermanarici.*

(c) Compl. et Al. *Hugnis Tol.* ita semper.

CAP. XIX.

Hermanaricus autem Rex Gothorum qui (ut superius retulimus) multarum gentium extiterat triumphator, aliquo vulnere saucius ægram vitam imbecillitate contraxit, et tunc Alamber Rex Hunnorum in Ostrogothos, qui iam à Gothis seiuncti manebant, insiluit, et prostravit. Hermanaricus autem dolore vulneris et Hunnorum potius, vitæ suæ anno ^(d) VX. est defunctus. Cuius mors Hunnis occasionem præbuit prævalendi, ipsique Gothi qui remanserant, extinctis pene Ostrogothis et Vese-gothis, ad Valentem Imperatorem nuncios transmiserunt, ut partes Thraciæ et ^(e) Mœsiæ eis traderet ad manendum: qui annuit, et petitas terras contulit excolendas, et Danubium transmeantes Daciæ et Thraciæ largitione Principis inserderunt.

(d) Compl. et Al. CX.

(e) Compl. et Al. *Vicesiæ.*

LIBER SECUNDUS.

De schismate in Athanaricum et ^(f) *Fridigernum, et heresi Ariana.*

(f) Al semper habet *Fridigernum.*

CAP. I.

Primus Gothorum gentis administrationem suscepit Athanaricus *Æra* CCCLXXXI, et regnavit annis XIII; qui persecutione crudelissima adversus ^(g) fidem commota, contra Gothos qui in gente sua christiano nomine censebantur, cædes ^(h) cœpit, ex quibus plurimos qui volebant idolis immola-

re, fecit martyres, reliquos autem multis persecutionibus afflictos dum interficere præ multitudine abhorreret, dedit licentiam in Romanorum provinciam transmigrare. *Æra* CCCLXXXIX. Gothi in Istrum adversus semetipsos in Athanarico, et Fridigerno divisi, alternis se cædibus devastarunt: sed

Æra 389.

Æra 381.

(g) Al. *fideles.*

(h) Compl. et Al. *incepit.*

sed Athanaricus Fridigernum Valentis Imperatoris auxilio superavit, et ei coepit potentia præeminere. Verumtamen Fridigernus quasi Subregulus habebatur. Tandem vero ne gentis Gothicæ gloria scinderetur, Fridigernus cum iis qui in Oriente Ostrogothi dicebantur, et Athanaricus cum Vesegothis in Occidente tabernacula metabantur. Tunc Gudila Episcopus eos legem docuit christianam, et scripturas novi ac veteris Testamenti linguam transtulit in eandem: et Gothi qui hactenus idololatriæ superstitioni dediti gentilibus sacrificiis se vovebant, iam nunc fide suscepta Ecclesias construxerunt, et Sacerdotes evangelicos habere, specialesque litteras quas eis cum lege Gudila eorum Episcopus tradiderat, habuerunt, quæ in antiquis^(j) Hispanorum et Galliarum libris adhuc hodie superextant, et est littera quæ dicitur Toletana. Huius rei gratia legatos cum muneribus ad Valentem Imperatorem miserunt, et doctores propter suscipiendam christianæ fidei regulam postularunt. Valens autem à veritate catholica devius, et Arianæ hæresis perversitate detentus, ut audivit Gothos fidem catholicam suscepisse, applausit eisdem, et missis hæreticis Sacerdotibus Gothos persuasione nefanda sui erroris dogmati aggregavit, in tam præclaram gentem virus pestiferum transfundendo: sicque errorem quem recens credulitas bibit, tenuit, diuque servavit usque ad tertiam Synodum Toletanam, quæ fuit sub Recharedo Principe celebrata. Gothi autem statim ut Valentis litteras suscep-

re, et sibi dogmatis sui Ecclesias construxere, et talia iuxta eundem Arium de ipsa divinitate documenta sumpsere, ut crederent Filium Patris maiestate esse minorem, et æternitate posteriorem, Spiritum autem Sanctum nec^(j) Dominum esse, nec ex substantia Patris existere, sed per Filium creatum esse, utriusque ministerio deditum, et amborum obsequio subditum: aliam quoque Patris sicut Personam, sic et naturam asserentes, aliam Filii, aliam denique Spiritus Sancti, ut non iam secundum sanctæ scripturæ traditionem unus Deus, et unus^(k) Dominus coleretur, sed iuxta idololatriæ superstitionem tres Deos, et Dominos faterentur: cuius blasphemiam malum per decessum temporum, Regumque successum annis pluribus tenuere; qui tandem salutis suæ reminiscentes, et inolitam perfidiam detestantes, ad unitatem catholicæ fidei redierunt Æra CCCXC.

(j) Al. Deum.

(k) Compl. non habet unus.

Æra 390.

De fame Gothorum, et morte Valentis Imperatoris.

CAP. II.

Gothi qui primum Christianos à sedibus suis expulerunt, rursus ab Hunnis et ipsi cum Athanarico et Fridigerno suis Regibus sunt expulsi: transito Danubio, cum vim ferre non possent, Valentis Imperatoris imperio armis depositis se dederunt. Sed ubi viderunt se opprimi à Romanis contra consuetudinem libertatis, rebellia tractaverunt. Verum famis periculo^(l) eminente, Fridigernus et Athana-

(l) Compl. et Al. imminente.

na-

(j) Compl. et Al. Hispaniarum.

(m) Compl. et Al. *cæperunt exercitus.*

naricus qui vice Regum illis præerant, (m) exercitus inopiæ condole-
re, et immundorum animalium morticina eis dare, ita ut mancipium pro uno pane, aut decem libris carniū mercaretur. Man-

(n) Al. *defectis.*

(n) distractis, filios eorum avarus mercator poscebat, parentes autem saluti pignorum providentes, elegere ingenuitatem potius perire quam vitam, dum qui venditur, vitæ servetur. Contigit illo tempore, ut Dictator Romanorum Fridigernum Gothorum Regulum dolo ad convivium invitaret. Sed cum Fridigernus doli nescius cum paucis convivio advenisset, suorum in prætorio occisorum vox suspectis auribus (o) intonuit, et voce flebili non (p) ignota, illico velocitate egreditur Fridigernus, suosque socios eripiens ab interitu imminente, ad Romanorum necem instigat. Qui nacti votivam occasionem, elegerunt bello magis quam fame deficere, et Lupicinum et Maximinum duces gladio occidere: et illa dies Gothis famem, Romanis securitatem ademit, cæperuntque Gothi iam non ut advenæ et peregrini, sed ut cives et domini, possessoribus imperare, (q) totasque septemtrionales usque ad Danubium sub iure tenere: quod comperiens in Antiochia Valens Imperator, mox armato exercitu in partes Thraciarum egreditur, ubi lacrimabili bello commisso, vincentibus Gothis in quodam

(o) Compl. et Al. *intonavit.*
(p) Al. *ignorata.*

(q) Al. *septemtrionales portas.*
Compl. *totasque partes septemtrionales.*

(r) Compl. et Al. *prædium.*

(r) prælio iuxta Adrianopolim saucius ipse fugit, ignorantibusque quod Imperator in tam vili casella delitesceret, Gothis ignem, ut

(s) Compl. et Al. *assolet.*

(s) assolent, apponentibus, cum

regali pompa crematur: et merito ipse ab eis temporali crematur incendio, qui tam pulchras animas æternis ignibus tradiderat concremandas. Invenere autem Gothi illo prælio confessores priores ex Gothis, quos dudum propter fidem à suis finibus expulere, et voluere eos participes fieri prædæ suæ, qui cum acquiescere nolissent, fuere ex eis aliqui interfecti, alii montuosa loca tenentes sibi refugia construxere, et non solum (t) perseveratione Christiani catholici, sed (u) et in concordia Romanorum à quibus dudum excepti fuerant, permansere. Eo tempore Vesegothi Thraciam Daciamque Ripensem post tanti trophæi gloriam, tanquam solum genitale potiti, colere inceperunt.

(t) Compl. *perseverarunt.*
(u) Al. *etiam.*

De quibusdam vastationibus, et pace Romanorum, et morte Athanarici et Fridigerni.

CAP. III.

Gratianus autem qui cœpit regnare Æra CCCXCI, et regnavit annis VI, post obitum Valentis patris sui Theodosium qui agnominabatur Hispanus, filium Theodosii Comitis electum præfecit imperio Orientis anno regni sui quinto, et fratrem parvum Valentinianum Romano imperio subrogavit. Qui Valentinianus regnavit cum Theodosio annis VIII. Cum autem esset Theodosius acris ingenii, consilio et virtute præclarus, præceptorum severitatem sic liberalitate et blanditia temperavit, ut remissum exercitum ad fortia provocaret. At vero milites

Æra 391.

D Prin-

Principe meliore comperto impetendi Gothos fiduciam acceperunt, eosque Thraciæ finibus pepulere. Sed cum Theodosius pene usque ad desperationem ægrotasset, Frigidernus cum Gothis diviso exercitu Thessaliam, Epirum, Achaïam, et Alatheos cum residuis copiis deprædatus, Pannoniæ supervenit. Quod cum Gratianus Imperator qui à Roma in Gallias secesserat, comperisset, mox ad eos collecto exercitu venit, et eorum exercitum cui præerat Frigidernus, primo adventu prostravit. Sed cum qui evaserant, ad Athanarici exercitum confugissent, ^(x) et mox Athanaricus deliberavit collegæ sanguinem vindicare. Sed Gratianus occurrens venit ad eos, non tam armis, quam gratia et muneribus complanandos, pacemque firmat victualia concedendo. Quod audiens Theodosius, postquam convaluit, gratum tulit, et in hanc pacem ipse consensit, Athanaricumque Regem qui Frigiderno successerat, sibi benignis moribus et muneribus sociavit, et Constantinopolim accedere invitavit, qui acquiescens, cum Theodosio urbem regiam est ingressus, miransque urbis situm, stationemque navium, populosque diversarum gentium, quasi in uno fonte è diversis mundi partibus scaturire: "En, inquit, »cerno, quod incredulus audiebam." In tali ergo admiratione, maiori- que à Principe suffultus honore, obiit paucis mensibus interiectis, quem Princeps affectionis gratia, plene plus mortuum quam vivum honorans, dignæ tradidit sepultura.

(x) Compl. non
habet et.

De strage ^(y) Radagasi et Stilicomis, et vastatione Italie.

(y) Compl. Radagasi ita sæpius: Tol. et Al. in sequentibus legunt Radagaysus.

CAP. IV.

Defuncto igitur Athanarico ^(z) *Æra* *CCCCXIII*, attendentes Gothi Theodosii benignitatem, Romano imperio se dedere, fuereque sine Rege *XXVIII* annis: et exinde dicti sunt Fœderati, quos Theodosius contra Eugenium tyrannum qui occiso Gratiano Gallias occuparat, plusquam viginti millia armatorum fideles et amicos intelligens secum duxit, victoriaque de prædicto tyranno potitus ultionem exegit. Sub Theodosio Alani, Vandali, et Suevi Hispanias sunt aggressi: Alani Carthaginem et Lusitaniam sortiuntur: pars Vandalarum qui Silingui dicebantur, Bæticæ resederunt: reliqui Vandali cum Suevis Gallæciam sunt adepti. Postquam vero Theodosius qui cœpit regnare cum Gratiano *Æra* *CCCXCII*, et regnavit cum eo annis quinque, et Valentinianus regnavit Romæ annis septem, et Theodosius in Oriente post mortem Valentiniani iunioris regnavit ^(a) *Monarcha* annis decem, et fiunt in universo anni *XVII*. Hic pacis et Gothorum gentis amator fuit, et rebus excessit humanis *Æra* *CCCCXII*; et successere ei Arcadius et Honorius filii eius, et regnare annis *XXV*: qui luxuriose viventes Gothis consueta donaria subtraxerunt. Mox Gothis increvit fastidium, verentibus ne longa pace eorum strenuitas solveretur, et iudicarunt indignum se Romanorum subditos potestati, eosque sequi quorum leges et im-

Æra *414*.
(z) Compl. et Tol. *CCCXCIII*.

Æra *392*.

(a) Compl. *Monarchus*.

Æra *412*.

pe-

perium contempserunt, et quos in proelio sæpius devicerunt. Sed dum Regem eligere procurarent, anno XI. Arcadii et Honorii Æra 423. **CCCCXXIII.** in Radagaso et Alarico divisi, se variis cædibus lacerarunt. Tandem in concordiam veniunt ob excidium Romanorum, et pari intentione uniforme consilium inierunt, ut ambo pariter correignarent, Alaricus tamen ^(b) potior haberetur, et ad deprædandas Italiæ regiones ad invicem dividuntur. Sed Radagasus genere Scythæ, cultui idololatriæ deditus, barbaricæ ^(c) inhumanitatis feritate sævissimus, cum ducentorum armatorum millibus Italiæ partes vastatione aggreditur vehementi, spondens in contemptum Christi Diis suis Romanorum sanguinem ^(d) immolaturum. Cuius exercitus ab Stilicone duce Romano in montuosis locis Tusciæ circumclusus, fame est potius quam ferro consumptus, ipse postremum Rex captus et interfectus. Quo extincto, consors regni ^(e) alacrius cœpit regnare solus, nomine quidem Christianus sed hæreticus professione. Qui dolens tantam multitudinem Gothorum extinctam, habito suorum consilio, ad Honorium misit legationem, ut, si permetteret, Gothi pacati in Italiam residerent: sin autem aliter, bello foret agendum. Sed Honorius utramque pollicitationem formidans, inito consilio cum senatu, ut eos à finibus Italiæ pellerent, provincias longe positas, scilicet Gallias et Hispanias quas pene perdiderant, concesserunt. Gothi autem acceptam donationem sacro oraculo confirmatam, et ad patriam sibi tradi-

tam processerunt. Post quorum discessum nihil mali in Italiam perpetrato, Gothi nihil à Romanis suspicantibus, Stilico Patritius et socer Honorii, qui fuerat natus de genere Vandalorum, gente perfida et dolosa, in Alpibus Gothos invadere procuravit. Sed Gothi recollectis animis, ut solebant, et recolentes tantam multitudinem cum Radagaso extinctam, omnem pene exercitum Stiliconis usque ad interneccionem furibundo animo prostraverunt, et in Liguriam quam transierant, rediere, eamque prædis et spoliis devastantes, Æmiliam pariter vastavere, et Tusciam discurrerunt.

De destructione urbis, et morte Alarici.

CAP. V.

Et ne ^(f) victrix cædium expers remaneret, Alaricus cum suis in vindictam sanguinis Radagasi adversus Romam proelium inceperunt, obsessamque magnæ ^(g) claudis impetu irruperunt. Sicque urbs cunctarum gentium victrix, Gothicis triumphis victa succubuit et captiva. Gothi autem tantæ fuerunt clementiæ, quod omnibus indulxerunt qui ad Sanctorum limina confugerunt, nec quemquam à Sanctuariis extraxerunt. Ingressi urbem omnibus pepercerunt, sed iis quos extra loca Martyrum invenerunt, Christi et Sanctorum nomina invocantibus, simili misericordia indulserunt, in reliquis autem, etsi præda hostibus patuit, feriendi licentiam pietas refrenavit. Incursantibus vero Gothi in

^(f) Al. et ne atrox cædium expers. Compl. et ne actrix cædium expers cædium remaneret.

^(g) Al. cædis.

illa vastitate per urbem, dum quidam potens virginem consecratam ætate provectam in transitu reperisset, eam modeste admonuit, ut si quid apud se auri argentique haberet, voluntarie exhiberet: illa fideli conscientia, quod habuit, revelavit. Cumque ille vasorum formam et pulchritudinem ex illa antiqua Romanorum opulentia miraretur, virgo ait: "Hæc vasa mihi de sacrario beati Petri Apostoli sunt commissa: præsume, si audes: ego sacram hostiam non audeo tibi dare." Gothus ille ad nomen Apostoli magno pavore perterritus, hoc Regi per nuncium nunciavit, qui Rex confestim reportari omnia ad sacrarium Sancti Petri per virginem illam summa cum reverentia, iussit, dicens: cum Romanis se bellum gerere, non cum Apostolis Iesu Christi. Rediit igitur virgo reverentissimis officiis honorata, redeunt et cum illa omnes qui ei se sociaverunt, super capita sua vasa illa aurea et argentea cum hymnis et canticis reportantes. Concurrerunt undique ad voces canentium de latibulis agmina christiana. Concurrerunt et Pagani Christianis admixti, et dum servos Christi se esse fingerent, calamitatis excidium evaserunt. Capta est itaque Roma ab Alarico anno MCLXIII.

(b) Tol. et Compl. conditionis sue.

(i) Compl. et Al. ut beatus.

(b) ditionis suæ. Et (i) beatus Innocentius Papa primus refert: (qui tunc temporis apud Ravennam positus, ut peccatoris populi non videret excidium) "Illa irruptio non hostis fortitudine sed Dei iudicio acta fuit." Hac tempestate Gothi Placidiam Theodosii Imperatoris filiam, Arcadii et Honorii Impe-

ratorum sororem, cum ingenti auri argentique thesauro Romæ capiunt, adeptisque multis opibus Romanorum, tertia die eversa urbe, partibus et incensa, incliti et spoliis et victoria recesserunt. Deinde per Campaniam, (j) Brutiam, Lucaniamque simili strage bacchantes, Rhegium pervenere. Inde consensis navibus cum (k) Siciliam exiguo ab Italia freto divisam transire (l) disponunt, infesto mari periclitati, multum exercitum perdere, quibus tanta fuit gloria de Romanæ urbis obtentu, ut nihil mali se passos arbitrarentur, eventum naufragii victoria compensantes. Post paucos autem dies apud (m) Consentiam quam ipse destruxerat, Alaricus morte subita est defunctus XXVII. regni anno Æra CCCCL, quem sui nimia dilectione lugentes, Barsento amne à suo alveo derivato, in medio amne, collecto captivorum agmine, locum effodiunt sepulturæ, in cuius foveæ gremio Alaricus cum multis copiis sepelitur, et loco oblecto rursus amnem proprio cursui reddidit, et ut nesciretur ab aliquo, omnes fossores captivos qui interfuerant, extinxerunt.

(j) Al. Briciam.

(k) Compl. et Al. ad Siciliam.

(l) Compl. disponent.

(m) Compl. Consentiam.

Æra 450.

De victoriis Athaulphi, et morte eius.

CAP. VI.

Alarico sepulto, ad regni fastigium Athaulphum consanguineum eius, forma menteque consimilem, sublimarunt Æra CCCXLIX, Æra 449. et regnavit annis sex, qui etsi non adeo proceræ staturæ, pulchritudine tamen corporis erat in oculis

in-

intuentium graciosus. Hic suscepto regno rediens Romam, si quid remanserat, totum abrasit more con-
 sumentium locustarum, nec tantum privatis divitiis, immo publicis Italiam spoliavit, ⁽ⁿ⁾ imperante Honorio resisteré non valente: cuius sororem Placidiam quam Gothi Romæ ceperant, tum propter nobilitatem, tum propter pulchritudinem, in Foro Iulii civitate Æmiliæ sibi matrimonio copulavit: et Honorio rebus exhausto, iam quasi cognato deferens, reliquit Italiam, et ad Gallias se convertit; quod cum audissent Burgundiones et Franci qui prius Gallias infestabant, cœperunt se suis finibus coarctare. Vandali, Alani, et Suevi quos Gothi fugaverant à Pannonia, qui et in Galliis se receperant, relatione maiorum didicerant, qualiter Geberic Rex Gothorum incommodis et cædibus eos in Pannonia coarctarat, et à Gothis coacti ad partes confugerant Galliarum. Unde audito eorum adventu, se ad ^(o) Hispanos transtulerunt. Cumque Athaulphus diu Gallias infestasset, ei ut Principi paruere. Confirmato itaque Gothorum regno, Athaulphus audiens insolentias barbarorum, cœpit condolere miseris Hispanorum, et occurrere incursibus Vandalorum. Dum autem relictis Galliis Hispanias peteret, à quodam suorum apud Barcinonam fuit inter familiares fabulas iugulatus Æra
 CCCCLV. Huius Athaulphi et Placidiaë matrimonio conantur quidam adaptare prophetiam Danielis: *Filiam Regis Austri assumet Rex Aquilonis, nec stabit ex eis germen*: et vocant Regem Austri

⁽ⁿ⁾ Compl. et Al. Imperatore.

^(o) Compl. et Al. Hispanias.

Æra 455.

Dan. II. 6.

Theodosium, et Regem Aquilonis Athaulphum, nec stetit ex eis germen, quia prolem non habuerunt. Sed aliter exponitur in Daniele de Regibus Syriæ et Ægypti, nec respectu loci ubi prophetavit, regnum Romanum versus Austrum consistit. Interea Stilico Comes de quo diximus, cogitavit Honorium pellere de imperio Romanorum, et suum filium Eucherium subrogare: sed Honorius stratum bello cum Eucherio filio interfecit.

De Sigerico et Valia, et victoriis in Hispania.

CAP. VII.

Post obitum Athaulphi Princeps Gothicis eligitur Sigericus Æra
 CCCCLV, et regnavit anno uno. Æra 455.
 Erat autem Sigericus Romanorum clade in urbe notissimus, statura mediocris, profundo animo, sermone rarus, contemptor luxuriæ, ira turbibus, habendi cupidus, ad sollicitandas gentes prudentissimus, contentionum semina iacere, odia miscere paratus, claudicans equi casu. Hic cum plures haberet filios, sperans regnum filiis proven-
 turum, ne intestino bello, sicut in reliquis gentibus assolet provenire, populus vexaretur, cœpit ad pacem intendere Romanorum. Ordo in filiis iste fuit: primus ^(p) Gisericus pater et dominus: sequens Hunericus: tertius Gunte-
 mandus: quartus Trasamundus: quintus Hildericus. Cum igitur Sigericus proponeret Gothos ob causam filiorum pace diutina detinere, et Romanorum beneplacitis connive-
 re,

^(p) Al. Gese-ricus.

re, Gothi quorum belli quam pacis potior causa fuit, contra ipsum continuo conspirarunt, et eum factione impia peremere. Æra 456. CCCCLVI. Valia Sigerico in regno succedens, regnum tenuit tribus annis, belli causa Princeps à Gothis effectus; sed ad pacem divina providentia ordinatus, (mox enim ut regnare cœpit, fœdus cum Imperatore Honorio pepigit) Placidiam sororem eius olim captam ei restituit honoratam, promittens Imperatori se propter Rempublicam adiutorem. Itaque ad Hispanias per Constantium ^(q) Patricium evocatus, Romani nominis causa barbaris intulit magnas cædes, Vandalos, Silinguos in Bætica bello prostravit, Alanos qui ^(r) dominabantur Vandalis et Suevis, adeo ^(s) cecidit, ut extincto Athace ipsorum Rege, pauci qui superfuere ex Alanis, obliiti regni nomine, Gunderico Regi Vandalorum qui in Gallæcia ^(t) residebat, sese darent, et dum cum Valia conflagere tentavissent, non potuerunt eius potentiam sustinere. Devictus itaque cum Vandalis Gundericus fugam in Africam meditatur, et dum à bello Hispaniæ vellet in Africam transfretare, in freto ^(u) Gaditani maris vi gravissimæ tempestatis effractus, memor illius sub Alarico naufragii, omisso navigationis periculo, relictis Hispaniis fugam in Gallias procuravit. Prostratis igitur Vandalis, Alanis, et Suevis, potitus victoria, ab Hispaniis gloriosus Valia revertitur in Tolosam, Romano imperio fugatis hostibus aliquantas provincias, secundum quod promiserat, derelinquens. Et data est sibi ab Imperatore ob

meritum victoriæ secunda Aquitania cum provinciis et civitatibus aliquantis. Post hæc apud Tolosam, longa valetudine deprimente, excessit à rebus humanis, qui felix fuerat, licet parum.

De ^(x)Theudoredo, et casu Hunnorum.

(x) Tol. et Compl. semper legunt *Theudoredus.*

CAP. VIII.

Valia Rege defuncto, Theudoredus succedit in regno Æra 459. CCCCLIX, et regnavit annis XXXIII, qui regno Aquitanico non contentus, pacis Romanæ fœdus recusat, pleraque municipia Romanorum suis cædibus occupavit, Aurelianum nobilissimum Galliæ oppidum obsessum multis viribus oppugnavit, à cuius obsidione ^(y) eminente virtute Etii Romanæ militiæ ducis non impunitus abscessit. Iussu igitur Valentiniani Imperatoris Etio remoto à militiæ principatu, cum Theudoredus Narbonem urbem fame et obsidione diutina infestasset, rursus à Litorio Romanæ militiæ duce Hunnis auxiliantibus effugatur. Litorius autem dum primum gessisset bella Reipublicæ contra Gothos, denuo dæmonum signis aruspicumque responsis fallaciter circumventus, bellum cum Gothis iniit moriturus, amissoque Romano exercitu, miserabiliter interiit superatus: fecitque intelligi, quantum illa quæ cum eodem periit multitudo, prodesse potuerit, si fide potius quam fallacibus dæmoniorum auspiciis dimicasset. Extincto igitur Litorio et receptis epistolis Valentiniani, Theudoredus cum Romanis pace in-

Æra 459.

(y) Compl. et Al. imminente.

(q) Al. *Principem.*

(r) Compl. *potentabantur.*
(s) Al. *cessit.*

(t) Compl. *resederat.*

(u) Compl. *Gaditani.*

inita, denuo adversus Hunnos Gal-
liarum provincias devastantes, at-
que urbes plurimas evertentes, in
campis Catalaunicis contra Hunnos
et Regem eorum Attilam bellum
assumpsit. A parte Romanorum
tanta Etii Patricii cui innitebatur
Respublica, virtus enituit, ut in
ea parte Hunnorum ferocitas so-
piretur auxiliantibus Francis, Bur-
gundionibus, Saxonibus, Urioni-
bus qui quondam fuerant Roma-
ni milites, sed tunc in auxilium
requisiti. ^(z) Sangibanus autem Rex
Alanorum metu perterritus futu-
rorum, Aurelianis civitatem Galliæ,
ubi sistebat, pollicetur Attilæ se
daturum. Sed ubi Theodoredus et
Etius cognovere, ante adventum
Attilæ iniectis aggeribus occupa-
runt, et quia suspectum, custodi-
ri faciunt Sangibanum, quem cum
gente propria in die belli medium
statuere. Attila autem Rex Hun-
norum tali discrimine conturbatus
timuit experiri, et futura cœpit
per aruspices sciscitari, qui præ-
nuntiantes infausta, hoc solatii præ-
dixere, quod ductor adversæ par-
tis occumberet, et sua morte trium-
phum sedaret. Erat autem in cam-
pis illis locus superexcrescens,
quem uterque cupiebat exercitus
obtinere. Dexteram partem Hunni,
sinistram Gothi et Romani cum
suis auxiliis occuparunt. Inter quos
dextrum cornu tenebat Theodore-
dus, sinistram Etius cum Roma-
nis, medium Sangibanus. Ex ad-
verso autem acies Hunnorum or-
dinatæ in quorum medio cum suis
Attila consistebat, ut hac ordina-
tione ab imminente periculo ser-
varetur, excepto cornu Attilæ mul-
tiplices populi et nationes diversæ

quas suæ subdiderat ditioni, suæ
gentis exercitum ambiabant. Atti-
la autem sollicitus super omnes,
suos erigit ad certamen. Sed Thu-
rismundus Theodoredi filius, et
Etius dux Romanus cruento Mar-
te collis supercilium occuparunt.
Arderico Rege Gepidarum qui ob
nimiam fidelitatem consiliis inter-
erat et secretis, et Valamer Rege
Ostrogothorum qui erat secreti
tenax, doli ignarus, blandus allo-
quio, cum essent audacia strenui,
et eos Hunni sæpius infestassent,
ne dixerim subiecissent, adiuvan-
tibus supra modum, venientes Hun-
nos collis beneficio facile turbave-
runt. Attila autem videns suos
causa dicta turbatos, eos alloqui-
tur, ne qui hactenus invicti exti-
terant, nunc inferiores invenirentur.
Hæc et alia illo dicente ac-
censi, in pugnam præcipitantur,
et præsentia Regis cunctationem
^(a) inertibus auferebat, bellum ma-
nibus aggrediuntur atrox, multi-
plex, immane, pertinax, cui si-
mile antiquitas nulla narrat, in quo
gesta talia referantur, ut nihil es-
set quod in vita sua ^(b) conspici
potuisset egregius, qui huius spe-
taculi non fuit contemplator. Tan-
ta enim fuit cruoris effusio, ut flu-
minis alveus, sicut solet imbris
inundare, fluentia traheret mixta
cruore. Tunc Theodoredus Rex
Gothorum, dum adhortans suos,
discurreret per exercitum qui pu-
gnabat, cuius telo ^(c) occidit, igno-
ratur, nisi quod equo desiliens
calcantium pedibus conculcatus
vitam clausit ultimæ senectutis:
hoc fuit quod Aruspices Attilæ
prædixerunt. Ibi etiam fuit occi-
sus cognatus Attilæ Laudericus.

Tunc

(z) Al. toto ca-
pite *Sanguiba-
nus.*

(a) Tol. *men-
tibus.*

(b) Compl. et
Al. *conspicere.*

(c) Al. *cecide-
rit.*

Tunc Gothi se ab Alanis dividentes, Hunnos fortiter invaserunt, et pene Attilam extinxerunt, nisi quod videns suorum interitum fugit ad castra, et in ambitum quem ex plaustis et scriniis sibi firmaverant, se recepit. Thurismundus autem Theodoredi filius de colle quem cum Etio occupaverat, credens se nocte ad agmina propria remeare, ad carpenta hostium ignarus accessit, quem fortiter dimicantem quidam de equo deiecit capite vulneratum, sed suorum prudentia liberatus à præliandi intentione cessavit. Etius etiam noctis confusione divisus, cum inter hostes medius vagaretur, si quid adversi Gothis acciderat, intrepidus inquirebat, tandem ad castra veniens reliquum noctis scutorum defensione transegit. Die autem postera clarescente, campos plenos cadaveribus aspexerunt, et tamen Hunni erumpere non ^(d) audebant. Sciebant autem Gothi Attilam non nisi magna clade percussum certamina deviare, quamvis tamen armis teperet, tubis canebat minans incursus, velut leo confossione venabuli provocatus, qui speluncae aditus obambulando, nec audet insurgere, nec cessat fremitibus vicina terrere. Sic Attila Rex bellicosus licet inclusus suos turbabat. Fertur autem desperatis rebus in supremo agmine de sellis equinis pyram struxisse, ut si irruerent adversarii, flammis se ingereret consumendum, ne aut aliquis eius vulnere lætaretur, aut in potestatem hostium dominus tantarum gentium deveniret. Verum Gothi de ignoto Regis interitu admirati, et quod in eius absentia tanta ^(e) fuit

felicitas subsecuta, doloribus stimulati, exploratum diutius et ploratum, demum inter densissima cadavera reppererunt, et cantibus honoratum inimicis spectantibus abstulere, et per globos dissonis vocibus inter bella furentia funeris debitum exolverunt, et subrogati filii gaudium funesto funeri miscuerunt. Thurismundus autem gloriosus pro bello, ut tanti patris decebat filium, peractis lacrimis orbitatis, virtutis impetu in Hunnos mortem patris voluit vindicare, et super hoc Etium Patricium, tamquam seniore, prudentia ^(f) maturum, duxit in articulo consulendum. Ille vero metuens, ne elevati victoria Gothi consurgerent in Romanos, consuluit ut ad sedes proprias remearet, et regni paterni initium roboraret, ne Germani eius procuratis copiis prævenirent. Quod consilium non ut callide fuit actum, sed ut fides sincera, ut utile acceptavit. Sic enim humana fragilitas dum suspicionibus carere conatur, agenda plerumque rerum occasione relinquit. ^(g) Thurismundus patre mortuo in campis Catalaunicis ubi pugnaverat, et victor extiterat, ad maiestatem regiam sublevatur Æra CCCXCII, et regnavit anno uno, cum patre duobus, qui tamen patri annumerantur. Et licet fratrum et fortium turba gauderet, ipse tamen sic sua initia temperavit, ut nullius reperiret de regni successu certamen. In hoc itaque famosissimo bello ab utrisque partibus tercenta ferme millia cæsa feruntur, exceptis XV millibus Francorum et Gepidarum qui ante bellum mutuis vul-

(d) Al. valebant.

(f) Compl. prudentiaque maturum.

(g) Tol. toto cap. legit Thurismundus.

Æra 492.

(e) Al. fuerit.

vul-

vulneribus conciderunt. Multa signa cœli et terræ eodem tempore præcesserunt, quorum prodigiis tanta belli crudelitas signabatur. Nam assiduis terræ motibus homines conturbati, à parte Orientis luna fuscata, à solis occasu apparuit stella Cometes, atque ingenti magnitudine ^(b) infausta diu fulsit: ab Aquilonis plaga cœlum rubuit sicut ignis, immixtis per ruborem igneum lineis clarioribus, quæ in speciem hastarum fulgentium rutilabant. Nec mirum si tantarum gentium tanta strages tot portentis divinitus monstraretur. Attila igitur cognita discessione Gothorum, et tamen dolo metuens procuratam, diu se continuit intra castra. Thurismundus vero Tolosam à campis Catalaunicis est reversus. Euphromus autem Episcopus ⁽ⁱ⁾ Augustudini innumera occisorum cadavera sepelivit. Igitur Attila Danubium transiens, post bellum Catalaunicum contra Alanos movit ^(j) bellum. Quod cum Thurismundus Rex Gothorum non imparis gloriæ præsensisset, in auxilium Alanorum exercitui Attilæ mox advenit, consertoque prælio, sicut in campis Catalaunicis, pavenda Romanis vexilla Attilæ effugavit, ipsumque Attilam fugientem coegit ^(k) oblitum olim trans Danubium repetere mansiones: et ille famosus Attila victoriarum dominus, bello gemino consternatus, inglorius effugatur. Thurismundus vero repulsis ab Alanis Hunnorum catervis Tolosam rediit, et pace composita inter suos, dum ^(l) insolentius solito cœpisset agere, anno regni sui secundo, cum de vena sanguinem minuis-

set, fuit à suo cliente consilio fratrum interfectus. Sed ante mortem una manu parvo ganipulo quem tenebat, sui sanguinis ultor fuit, et de insidiantibus aliquos interfecit.

De ^(m) Theudorico, et Regulis Suevorum.

CAP. IX.

Theudoricus germanus eius post necem fraternam Æra CCCXCIII. annis tredecim imperavit, et Rechiarium Suevorum Regem cognatum suum reperit inimicum. Hic enim Rechiarus, ex quo Theodoredi Regis filiam duxerat, de se præsumens, universam pene Hispaniam sibi credidit occupandam, habens sedes Gallæciam et Lusitaniam, è quibus egrediens Hispanias invadebat, cui Theudoricus cognatus suus, ut erat modestus, per legatos pacifice demandavit, ut non solum recederet à finibus alienis, verum etiam nec præsumeret attentare. ⁽ⁿ⁾ Cumque ad eum Theudorici legatio advenisset, tumido animo sic respondit. ^(o) "Si hic murmurans Tolosam venio, ubi sedes, et si poteris, ibi reside." His auditis, Theudoricus, compacatis gentibus quibus arma moverat, à Gallia Gothica contra Rechiarium properavit. Cui cum Rechiarus cum magna copia occurrisset, conserto prælio iuxta fluvium Urbicum inter Astoricam et Legionem, Theudoricus victor enituit. Cæsis Suevorum agminibus aliquantis, et multis captis, plurimisque fugatis, ipse postremo Rex Rechiarus telo saucius cum

^(m) Tol. Theodoricus toto cap. Compl. hic habet Theodericus, sed infra semper ut Tol.

Æra 493.

⁽ⁿ⁾ Tol. et Compl. hæc etiam habent: ipse enim Rechiarius ratus est opportunum regnantis initia attentare. Cumque ad eum.

^(o) Tol. Sic hic murmurans?

E pau-

^(b) Al. infausta pronuntians infulsit. Al. lectio habet prænuntians. Compl. rectius legit infausta prænuntians diu fulsit.

⁽ⁱ⁾ Tol. et Compl. Augustuduni.

^(j) Tol. guerram ut infra sæpe: guerram etiam habet hic Compl.

^(k) Tol. et Compl. oblitus.

^(l) Al. insolentius.

paucis aufugit, carensque præsidio Suevorum, navem conscendit, solius fugæ præsidio comitatus, adversaque procella Oceani Portugale proiicitur, ibique captus, adversario redonatur privatus regno, victoria, atque vita. Theudoricus vero victor existens, subactis percipit, eisque præfecit clientem proprium nomine Aliulphum, qui Suevorum persuasionibus incitatus prævaricari præsumpsit, credens se æqua cum domino potestate provinciam obtinere: erat quippe Avernorum stirpe genitus, à nobilitate Gothici sanguinis alienus. Quo comperto, Theudoricus contra eum exercitum destinavit, qui mox veniens, eum in primo certamine superavit, et suorum auxilio destitutus capite plectitur, sensitque iratum, quem nescivit servare placatum. Tunc Suevi Rectoris intuitum contuentes, Sacerdotes suos ad Theudoricum supplices direxerunt, quos ob Pontificalem reverentiam grate suscipiens, non solum impunitatem Suevis indulgit, sed ut sibi de suo genere Principem elevarent, flexus misericordia condonavit. Occiso Rechiario, Theudoricus de Gallæcia ad Lusitaniam pertransivit, et dum Emeritensium urbem intenderet deprædari, Sanctæ Martyris Eulaliæ miraculo territus, cum suo exercitu mox discessit, et cum parte exercitus duces dimisit, qui ea quæ in Hispaniis adquisierat, tuerentur, et partem unam exercitus cum duce qui Ceurila dicebatur, ad Bæticam destinavit, partem aliam cum Sunerico et Nepotiano ducibus Gallæciæ deputavit, qui Suevos apud

Lucum sævis cædibus vastavere: et ex tunc Gothorum duces in Hispaniis præfuerunt. Exinde Theudoricus, Suevorum gente cum suis Principibus subiugata, in Galliam Gothicam est reversus. Et tunc Agrippinus Comes, ut Gothorum auxilia mereretur, Narbonam tradidit Theudorico. Post cuius discessum Suevi bifarie sunt divisi: alii Masdram Massilæ filium in Principem elegere, qui tantum duobus annis regnavit, alii ^(p) Frantam. Masdra autem statim mortuo, pars Masdræ filium eius substituit ^(q) Remismundum, qui cum Franta illico pacem fecit: et ambo pariter fœderati partes Lusitaniæ devastabant. Post biennium mortuo Franta, pars eius Frumarium sibi ^(r) præfecit, qui cum Remismundo super regni præeminentia litigaret, evertit ^(s) Flaviam, vastationes in patria exercendo. Remismundus et Lucum, et Auriam, et maritima devastabat. Sed post biennium Frumario decedente, Remismundus pace cum Gallæcis inita, Suevorum in Gallæcia obtinuit principatum. Suevi enim eum sibi in Regulum præfecere: qui ad Lusitaniam transiens, Coimbriam pace ^(t) detentam diripuit, et exhaustis, Ulysbonam etiam occupavit, Lusidio cive et incola, qui illic præerat, eam tradente. Post aliquot dies Remismundus his successibus elevatus ad Theudoricum Regem Gothorum nuncios destinavit, et pacem et amicitiam postulavit. Quos Theudoricus benigne recipiens, annuit postulatis, et in signum veri amoris coniungem misit ei per Sallanum quemdam ex officio palatino cum ad-

(p) Al. Frabta.

(q) Al. Remismundum.

(r) Compl. præfert.

(s) Al. flammam vastationesque.

(t) Tol. et Compl. decptam.

ie-

iectione munerum et armorum. Et recepta coniuge et muneribus, cœpit amplius superbire, et Sallanum donariis honestatum remisit ad Theudoricum cum epistolis suæ laudis: qui cum ad Galliam rediisset, Theudoricum ab Eurico fratre suo reperit interfectum.

De Eurico Rege.

CAP. X.

(u) Al. *fratri.*
Æra 506.

Euricus pari scelere, quo et (u) frater, successit in regno Æra DVI, et regnavit annis XVII, in quo honore proventus et crimine, partes Lusitaniæ impetu devastavit, Pampilonam et Cæsaraugustam misso exercitu in deditionem recepit, superioremque Hispaniam suæ subdidit potestati, (x) Tarracōnem et provinciæ nobilitatem quæ ei repugnauerat, irruptione exercitus peragravit. In Gallias autem reversus, percupida festinatione succensus, audivit Valentinianum à Maximo interfectum, et ipsum Maximum ab Urso Romano milite interemptum. Unde attendens Romanum imperium conturbatum, Arelatum et Massiliam subiugatas principatui suo adiecit, et contra Riothimum Regem Britonum, qui cum XII. millibus in auxilium venerat Romanorum, bella restaurans, victor extitit, et oppressor. Ad hæc omnia (y) eum Gizericus Rex Vandalorum, qui expulsus ab Hispania regnabat in Africa, consilio et muneribus incitabat, ut dum Respublica turbaretur, ipse in Africa quiete placida frueretur. Quod Euricus grate suscipiens, Hispanias Galliasque cum Burgun-

(x) Al. *Tarracōnum etiam.*

(y) in Al. *eum non habetur, neque in Compl.*

dionum (z) provinciis subiugavit. Cumque quadam diē apud Arelatum Gothos ad colloquium congregasset, et Gothi manibus tela tenerent à parte ferri alia viridi, alia roseo, alia nigro, alia croceo colore, naturalem ferri speciem vidit aliquamdiu immutatam. Sub hoc Rege Gothi legum suarum statuta ad scripturæ seriem redegerunt: nam antea tantum moribus et consuetudine tenebantur. Obiit Arelati Euricus Rex, et morte propria vitam finivit.

(z) Al. *provincia.*

De Alarico et (a) Gisaleico.

(a) Al. *Gisaleico.*

CAP. XI.

Eurico mortuo Arelati, filius eius Alaricus apud Tolosam ad Gothorum regimen sublimatur Æra DXXIII, et regnavit annis XXIII: adversus quem (b) Fluduinus Francorum Princeps Galliæ Gothicæ regnum affectans, Burgundionibus sibi auxiliantibus bellum movit, fuisque Gothorum copiis ipsum postremo Regem apud Pictavium prælio interfecit. Gisaleicus superioris Regis filius ex concubina, quia Amalarius filius Alarici ex Amalavente Regina, filia Theodorici Regis Ostrogothorum, qui in Italia tunc regnabat, erat parvulus vix quinquennis, Narbonæ Alarico mortuo subrogatur Æra DXLVI. regnans annis quatuor, sicut genere vilis, ita infelicitate et ignavia summus. Denique (c) ut eadem civitas à Gundebado Burgundionum Rege direpta fuisset, iste cum magna suorum clade Barcionem se recepit, ibi moratus, donec regni fascibus fugæ igno-

Æra 523.
(b) Compl. *Fluduingius.*

Æra 546.

(c) Compl. *habet dum pro ut: Al. ita habet dum eadem civitas à Gundelado.*

minia privaretur. Vidensque non posse proficere, in Africam transfretavit, poscens suffragium Vandalorum, qui sine auxilio ab Africa rediens, ob metum Theudorici in Aquitaniam se recepit. A qua post anni circulum in Hispaniam est reversus, atque ^(d) Theudorici Regis duce, duodecimo à Barcino milliario commisso proelio, effugatur, et interiit trans ^(e) Druentiam fluvium Galliarum. Sicque honore primo caruit, et post vita-

^(d) Compl. à Theudorici.

^(e) Compl. et Al. Druentium.

De Theudio.

CAP. XII.

Post mortem Amalarici, mater professa sexus fragilitatem, cum sperneretur à Gothis, Theodium consobrinum, olim filii sui tutorem, ob germanitatis gratiam à Tuscia arcessivit, ubi private degebat, et eum in Regem cum ^(f) coniventia Principum elevavit Æra 570. DLXX, et regnavit annis XVII. mensibus quinque. Qui dum esset hæreticus, pacem tamen concessit Ecclesiæ, adeo ut licentiam catholicis Episcopis daret in unum apud urbem regiam convenire, et quæcumque ad disciplinam Ecclesiæ pertinerent, libere ^(g) ordinarerent. Eo regnante, dum Francorum Reges cum infinitis copiis in Hispaniam convenissent, et Tarraconensem provinciam devastarent, Gothi duce Theudisclo, obicibus Hispaniæ interclusis, Francorum exercitum multa cum admiratione victoriæ prostravere. Sed dux idem, prece atque ingenti pecunia sibi data, viam fugæ hostibus residuis unius diei noctisque

^(g) Compl. et Al. ordinare.

^(f) Al. conventientia.

spatio condonavit, cetera infelicium turba cui transitus collati temporis non occurrit, Gothorum perempta gladio non evasit: et sic insidiosam Francorum calumniam repulit ab Hispanis. ^(b) Theudius vero immemor beneficii Amalaventæ, post aliquos dies eam fecit in balneo strangulari: et quia ipsa se et filium Justino catholico Orientis Principi commendarat, cum audisset facinus, condoluit interfectæ, et misit ⁽ⁱ⁾ Belisarium ducem et Patricium, ut in Theodium vindicaret. Sed ipso intercepto negotiis Romanorum, ante adventum eius fuit Theudius interfectus, et sic remansit impietas impunita. Post tam felices successum victoriæ transfretum Gothi minus provide navigarunt. Denique dum adversus milites qui Septam oppidum invaserant, pulsus inde Gothorum militibus, Tyrrheni litora pertransissent, et ^(j) eidem castrum magna vi certaminis expugnarent, adveniente die Dominico armis depositis quieverunt, ne diem sacrum proelio funestarent. Hac igitur occasione reperta, milites repentino incursu aggressi exercitum mari undique terraque conclusum, inermem exercitum adeo prostravere, ut nec quidem unus supereset, qui tantæ cladis excidium nunciaret. Nec mora ipsum Principem debita mors prævenit; vulneratur enim à quodam in palatio, qui iam dudum dementis speciem, ut Regem deciperet, simularat. Finxit enim arte insaniam, ut Principem trucidaret: quo vulnere Rex prostratus, vi gladii indignantem animam exhalavit. Fertur autem in emissionem sanguinis coniu-

^(b) Al. Theudis: ita etiam Compl. toto capite.

⁽ⁱ⁾ Compl. et Al. Belesarium.

^(j) *idem f.* Compl. *idem.*

rasse, ne quis interficeret percussorem, dicens se congruam meriti vicissitudinem recepisse, quod et ipse privatus commiserat in ducem suum. Interempto Theudio, Theudiscus dux exercitus Gothicus præficitur incunctanter Æra 587. DLXXXVII, et regnavit anno uno, mensibus tribus. Qui dum plurimorum potentum connubia prostitutione publica macularet, et ob hoc necem pluribus procuraret, præventus manu coniuratorum Hispali confoditur, et inter epulas iugulatur.

De Agila Rege.

CAP. XIII.

(k) Al. Theudisculo. Æra 588. DLXXXVIII, et regnavit annis quinque. Iste adversus Cordubam movit bellum, et in contemptum religionis Catholicæ sepulturam beatissimi Aciseli Martyris hostium et iumentorum præsentia profanavit, et inito certamine contra cives, pœnas dignas, Sanctis inferentibus, prout meruit, est expertus. Nam belli præsentis ultione percussus, filium cum copia exercitus interfectum, et thesaurum omnem cum insignibus opibus confusus amisit. Ipse victus, ac miserabili metu fugatus, apud Emeritam se recepit, adversus quem, interiecto aliquanti temporis spatio, Athanagildus tyrannide regnum præsumpsit, dum exercitum contra se missum Athanagildus apud Hispalim prostravisset. Hinc Gothi videntes excidio proprio se everti, et magis metuentes, ne in

Hispaniam Romani milites hac invaderent occasione, Agilam Emeritæ peremerunt, et Athanagildi (l) se regimini tradiderunt.

De Athanagildo, et Luiba, et (m) Leovigildo.

CAP. XIV.

Occiso Agila, Athanagildus tyrannide fit successor Æra 593. DXCIII, et regnavit annis XIII. Hic cum iam dudum Agilam regno privare conaretur, auxilia militum ab Imperatore Iustiniano poposcit, sed submovere Agilam à regno non potuit, donec à suis fuit Agila interfectus. Decessit autem Athanagildus Toleti propria morte, et vacavit regnum mensibus quinque. Post Athanagildum Narbonæ præficitur Luiba Gothicis Æra 607. DCVII, et regnavit tribus annis, qui secundo anno postquam adeptus est principatum, Leovigildum fratrem non solum successorem, sed et participem regni fecit, et Hispaniæ provisorem, ipse Galliæ regno contentus. Sic regnum duos sustinuit, (n) cum nulla potestas patiens sit consortis. Huic autem unus tantum annus in ordine temporum reputatur, reliqui Leovigildo fratri annumerantur. Duxerat autem Leovigildus uxorem nomine Theodosiam filiam Severiani ducis provinciæ Carthaginensis, qui fuerat filius Regis Theoderici. Luiba vero defuncto, Leovigildus adeptus est Hispaniæ et Galliæ principatum Æra 610. DCX, regnavit annis XVIII. Hic bellis regnum desiderans ampliare, opes instituit congregare, studio eius exercitum concordante fa-

(l) Compl. sese.

(m) Tol. et Compl. Leovigildo.

(n) Compl. et Al. dum.

favore victoriarum, et animositate præclarus multos populos subiugavit. Cantabriam namque iste obtinuit, et destruxit: ^(o) Baregiam iste cepit: Sabaria ab eo fuit devicta: cesserunt ei plurimæ rebelles Hispaniæ civitates. Fudit quoque diverso proelio milites adversantes, et quædam castra quæ occupaverant, eis abstulit dimicando. Hemergildum deinde filium contra imperium tyrannizantem obsessum Hispali dolo cepit, et quia nefandis ritibus noluit consentire, tormentis variis cruciavit. Demum securi percussus parricida impius dignum Deo Martyrem consecravit. Postremum bellum Suevis intulit, regnumque eorum in ius Gothorum bello celeri commutavit, et magna ex parte potitus Hispaniam ampliavit. Nam antea gens Gothorum angustis finibus arcebatur. Sed offuscavit in eo error impietatis tantæ gloriam probitatis. Denique Arianae perfidiæ furore repletus, in catholicos persecutione commota, Leandrum Hispalensem et ^(p) Mausonam Emeritensem sanctissimos Episcopos, et alios plurimos exilio relegavit, Ecclesiarum redditus infiscavit, et privilegia earum ^(q) abstulit, multoque ^(r) terroribus Arianae pestilentia applicavit, plerosque sine persecutione illectos auro rebusque ^(s) decepit. Ausus quoque inter cetera hæresis suæ contagia catholicos rebaptizare, non solum ex plebe, sed et Sacerdotalis ordinis dignitate, sicut Vincentium Cæsaraugustanum, quem de Episcopo apostatam esse fecit, et tanquam à cælo decidit in infernum. Extitit autem quibusdam suorum

perniciosus: nam quoscumque potentissimos ac nobilissimos vidit, aut capite mutilavit, aut ablatis opibus spoliavit, et proscriptos in exilium relegavit. Fiscum quoque iste primus locupletavit, primusque ærarium de rapinis ^(t) civitatum hostiumque manubiis avarus locupletavit. Primus etiam inter suos regali veste regia coopertus resedit in regali solio more Regum. Nam ante eum Reges qui fuerant, in vestibus et ^(u) confessionibus militibus communiter convivebant. Condidit civitatem in Celtiberia, quam ex nomine filii sui Recopolim nominavit. In legibus quoque ea quæ ab Eurico videbantur incondite constituta, correxit studio vigilantanti, plurimas leges adiiciens prætermittas, plerasque superfluas resecavit. Sed dum infirmitate acriter torqueretur, præcepit filio Recaredo, ut Episcopos ab exilio revocaret, et Leandrum Hispalensem, et eius germanum Fulgentium Astigitanum qui in doctrina ecclesiastica fulgebat insignis, tanquam Patres audiret, et eorum monitis obediret. Obiit autem defunctus propria morte Toleti.

De Recaredo Rege.

CAP. XV.

Leovigildo defuncto, in regno successit eius filius Recaredus Æra DCXXVIII, et regnavit XV. annis. Hic fuit cultu præditus religionis, et paternis moribus longe dissimilis. Nam ille irreligiosus et bello promptus, hic fide pius et pace præclarus. Ille ^(x) armatorum exercitu gentis imperium dilatavit,

(t) Compl. civium hostiumque manubiis.

(u) concessibus f. Compl. legit confessionibus Tol. in margine habet ut Compl.

(o) Tol. Are-giam, Compl. et Al. Baregiam, ut in textu.

(p) Tol. Mausonam, cum in sequenti cap. legit Mausonam.

(q) Compl. tulit.

(r) erroribus f.

(s) deiecit f.

Æra 628.

(x) Compl. armorum exercitio.

hic

hic gloriosus eandem gentem trophæo fidei sublimavit. In ipsis enim regni sui exordiis per Leandrum et Fulgentium in fide catholica institutus, totius Gothicæ gentis populos, inoliti erroris labe deterosa, ad cultum rectæ fidei revocavit. Synodum deinde Episcoporum sexaginta duorum ad condemnationem Arianæ hæresis de diversis Hispaniæ et Galliæ provinciis in urbe regia congregavit, et eidem Concilio religiosissimus Princeps devotus advenit, gestaque Concilii subscriptione firmavit, abdicans, Pontificibus et palatii primoribus, clero et militia approbantibus cum populo universo, perfidiam quam hucusque Gothorum populus didicerat ex dogmate Ariano, prædicans trium personarum unitatem, unum Deum, Filium à Patre consubstantialiter genitum, Spiritum Sanctum inseparabiliter à Patre et Filio procedentem, et esse amborum unum Spiritum, unde et unum sunt. Egit etiam gloriose bellum adversus infestas gentes fidei auxilio sublevatus. Francos enim cum LX. ferme millibus armatorum in Galliam Gothicam irruentes, misso adversus eos Emeritensi duce Claudio, glorioso triumpho repulit, et prostravit. Nulla umquam in Hispaniis Gothorum victoria, vel maior, vel similis invenitur. Prostratis enim et captis plurimis millibus hostium, residua pars exercitus Gothi sequentibus usque ad regni sui confinia cæsa fugit. Sæpe etiam contra insolentias Romanorum et irruptiones Vasconum plurima bella gessit. Unde non magis bella tractasse, quam gentem Go-

thicam quasi in ludo palæstræ pro usu certaminis videtur exercuisse. Provincias autem quas pater prælio acquisivit, iste pacifice conservavit, æquitate disposuit, moderamine gubernavit. Fuit autem placidus, mitis, egregiæ bonitatis, tantaque in vultu gratia abundabat, et tanta animi benignitate dulcis erat, ut omnium mentibus influens,^(y) et malos in suæ dilectionis reverentia conservaret: adeo liberalis, ut opes privatorum, et Ecclesiarum prædia quæ paterna labes fisco addixerat, iuri debito restauraret: adeo clemens, ut tributa populi indulgendo sæpius relaxaret. Multos etiam ditavit rebus, plures honoribus sublimavit, opes suas in miseris, thesauros in egenis recondens, sciens ad hoc illi fuisse regnum collatum, ut eo salubriter frueretur. Bonis initiis addidit bonum finem: fidem^(z) rectæ gloriæ quam in initio regni percepit, novissime publica confessione et pœnitentia consummavit. Toleti fine pacifico migravit ad Christum. Anno quarto gloriosissimi Regis Recaredi idibus Maii tertia Toletana Synodus celebratur, et inter secundam Synodum sub Montano et istam fuerunt LXII. anni. Et hæc fuit sub Heliadio, et interfuerunt Mausona Emeritensis, Euphemius Tarracensis, Leander Hispalensis, Nigetius Narbonensis,^(a) Pantardus Bracarensis, et suffraganei eorum. Et in hoc Concilio fuit ab Hispanis eliminata hæresis Ariana, qua infecta fuerat gens Gothorum à tempore Athanarici Regis et Valentis Imperatoris qui dedit Gothi doctores, ut eos in Ariana perfidia con-

(y) Al. etiam.

(z) Al. enim: ita quoque legit Compl.

(a) Al. Pantardus: ita quoque habet Compl.

confirmarent. Sed in hoc Concilio eliminata spurcitia eius sectæ, Gothi in vera confessione fidei catholice remanserunt, et ponitur ibi homilia Sancti Leandri Episcopi de laude Ecclesiæ pro ^(b) conversione Gothorum, quæ sic incipit: "Festivitatem hanc omnium esse sollemnio rem festivitatum novitas ipsa significat," et cetera. Et fuit istud Concilium LXII. Episcoporum.

De Luiba, Vicerico, et Gundemaro.

CAP. XVI.

(c) Tol. et Compl. semper habent *Recharedum.*

Æra 643.

(d) Compl. *Wivtericus* toto capite.

Æra 645.

(e) Tol. *Luibane.* Compl. *Luibane.*

Post ^(c) Recaredum Regem cœpit regnare Luiba filius eius Æra DCXLIII, et regnavit annis duobus, ignobili quidem matre progenitus, sed virtute indolis insignitus, quem in primo flore adolescentiæ ^(d) Vicericus sumpta tyrannide innocuum Regem deiecit, præcisæque dextra occidit anno ætatis XVI. regni autem secundo, Æra DCXLV. Extincto ^(e) Luiba, Vicericus regnum quod vivente illo invaserat, vindicat annis VII. vir quidem strenuus in armorum arte, victoriæ tamen expertus. Nam cum adversus Romanos bellum sæpius intentasset, semper inglorius est inventus, nisi quod quosdam milites ducens Seguntiam captos cepit. Hic in vita illicita multa fecit, in morte autem gladio periit, quia gladio fuerat operatus, mors quippe innocentis non pertransivit inulta. Inter epulas enim prandii coniuratione quorundam extitit interfectus, corpus autem viliter expor-

tatum vilis est ^(f) sepultum Æra ^(f) Al. *bumatum.* DCLII. Gundemarus post Vicericum regnum suscepit, et regnavit annis duobus. Hic Vascones una expeditione vastavit, alia militem Romanum obsedit. Propria morte Toleti decessit.

Æra 652.

De Sisebuto Rege.

CAP. XVII.

Sisebutus Rex Christianissimus post Gundemarus ad regale fastigium evocatur Æra ^(g) DLIII. regnans annis VIII. mensibus sex. Qui in initio regni Iudæos ad fidem christianam ^(b) permovens, æmulationem quidem habuit, sed non secundum scientiam; potestate enim compulit quos provocari oportuit fidei ratione: sed sicut Paulus dicit: *Sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuntietur, in hoc gaudeo, et gaudebo.* Sisebutus itaque Iberiam ut vir sapiens et nimium litteraturæ deditus per annos VIII. retentat. Hic per Hispaniam urbes Romanas sibi subiecit. Venerabilem Helladium Toletanæ sedis metropolitanum Episcopum sanctitatis præconio præfulgentem Ecclesia veneratur. Isidorum Hispalensem metropolitanum tunc temporis Hispania ⁽ⁱ⁾ celebrabat sanctissimum, doctorem egregium et præclarum, qui anno septimo præfati Principis Sisebuti contra Acephalorum hæresim apud Hispalim in ^(j) secretario Sanctæ Hierusalem Concilium celebravit, atque per veridica doctorum testimonia Syrum quemdam Acephalum Episcopum supra fatam hæresim vendicantem exuperat, et

Æra 654.

(g) Compl. DCLIII.

(b) Al. *præmomens.*

Philipp. I. 18.

(i) Al. *celebrat.*

Æra 658.

(j) Al. *sacrario.*

ve-

vera Concilii assertione eius eloquia condemnavit, atque à suo errore præfatum Pontificem diu docendo perpetualiter liberavit. Fuit autem Sisebutus eloquio nitidus, litterarum sapientia doctus, in iudiciis strenuus, ac præstantissimus pietate, mente benignus, gubernatione regni præcipuus, in bellicis documentis et victoriis semper clarus. Astures enim sæpius rebellantes misso exercitu in deditiōnem reduxit. Rucones montibus arduis ^(k) conceptos undique per duces evicit. Ecclesiam Sanctæ Leocadiæ Toleti miro opere fabricavit. De Romanis quoque personaliter bis feliciter triumphavit, et quasdam eorum urbes pugnando ^(l) subegit, residuas intra fretum omnes exinanivit, quas gens Gothorum post in suam redegit facile ditionem. Tantæ clementiæ extitit erga victos, ut quos hostilis potentia mancipaverat servituti, dato pretio restitueret libertati, eiusque thesaurus redemptio existeret captivorum. Hunc alii proprio morbo, alii immoderato medicaminis haustu, alii veneno asserunt decessisse: cuius exitus non solum religiosis, sed etiam optimis laicis exstitit luctuosus. Huius temporibus nefandus Mahomet nequitiam sectæ suæ stultis populis prædicavit. Obiit itaque Sisebutus relicto filio Recaredo parvulo, qui post patris obitum Princeps paucorum dierum, id est septem mensium, consummatur. Huius vitæ brevitatis nihil habuit memoria dignum.

De Suintila, et Rechimiro filio ejus.

CAP. XVIII.

Gloriosissimus Suintila filius Regis Recaredi suscepit divina gratia regni sceptrum Æra DCLXIII, et regnavit annis X. Iste sub Rege Sisebuto ducis nactus officium castra domuit Romanorum. Rucones etiam superavit. Postquam vero regni apicem est adeptus, urbes residuas quas in Hispaniis manus occupaverat Romanorum, conserto prælio obtinuit, et subiecit, auctamque triumphæ gloriam præ ceteris Regibus felicitatem mirabiliter reportavit. Totius Hispaniæ monarchiam intra fretum Oceani, quod nulli retro Principum est collatum exclusis Romanis, primus obtinuit inter Gothos. Auxit eo prælio virtutis eius titulum duorum Patriciorum obtentus, quorum alterum prudentia suum fecit, alterum virtute prælii subiugavit. In initio regni incursus Vasconum coarctavit, qui Tarraconensem provinciam infestabant. ^(m) Montivagi ubi populi adventus eius terrore percussi, confestim quasi debita iura noscentes, remissis telis et complosis ad precem manibus, supplices submitunt ei colla: Oligitis civitatem Gothorum stipendiis suis et laboribus, ut eis parceret, fabricarunt, (hanc quidam dicunt Olorum, quidam Olitum) pollicentes iurisdictioni parere, et imperio obedire. Præter has militaris gloriæ laudes plurimæ in eo virtutes regiæ effulsere, fides, prudentia, et industria, in iudiciis examinatio provida, in regimine

Æra 663.

^(m) Al. Ubi Montivagi populi: Al. forte melius Ubi moti vagi populi.

(k) Compl. consptos.

(l) Compl. subiecit.

cura præcipua, circa omnes largitas læta, erga inopes misericordia semper prompta, ita ut non solum Princeps populorum, sed etiam pater pauperum vocaretur. Toleti propria morte decessit Æra 673. DCLXXIII. Huius filius Rechimirus in consortio regni assumptus pari cum patre solio correxnavit, in cuius infantia ita sacræ indolis splendor enituit, ut in eo et vultu et mente paternarum virtutum effigies appareret. Isto fere cum patre mortuo, superstites remanere alii duo filii Suintilæ Sisenandus et Cindasvindus, quos susceperat ex Theodora filia suprascripti Principis Sisebuti. Sed beatus Isidorus, Gothorum historiæ descriptor egregius, usque ad quintum annum Principis Suintilæ fuit seriem historiæ prosecutus, et quarto anno regni Scintilæ, non dico Suintilæ à quo tertius fuit iste, cum beatus Isidorus in Hispalensi Ecclesia sollemnia celebrasset, et populum sibi commissum coelestis frumenti adipe satiasset, se eorum orationibus commendavit, et ultimum vale dicens, obitum suum quem propheticè noverat, revelavit. Obiit itaque quarto ⁽ⁿ⁾ Principis anno, Æra DCLXXXI. secundo nonas Aprilis.

(n) Compl. prædicti Principis.

Æra 681.

De Sisenando, et Cintila, et Conciliis eorum temporibus celebratis, et de Tulga.

CAP. XIX.

Post Suintilam et Rechimirum filium eius cœpit regnare Sisenandus Æra DCLXXIII, et regnavit annis quinque et mensibus XI.

Æra 673.

Iste per tyrannidem ^(o) in Gothorum solio collocatur. Qui anno regni tertio sui, LXVIII. Gallia et Hispaniæ apud Toletum Episcopis ^(p) congregatis cum absentium vicariis et palatii senioribus in Ecclesia Sanctæ Leocadiæ Virginis et Martyris Christi, exstante adhuc Isidoro Hispalensi Episcopo, et in multis iam libris fulgente mirifice, de diversis causis Concilium celebravit sub Iusto urbis regiæ Primate, et subscribunt ibi Isidorus Hispalensis, ^(q) Selva Narbonensis, Julianus Bracarensis, Audax Tarraconensis, Iminus vicarius Emeritensis, et suffraganei eorum, et fuerunt omnes LXVIII, et istud fuit quartum Concilium Toletanum. Post mortem Sisenandi ^(r) Cintila Gothis præficitur Æra DCLXXIX. uno anno mensium numerato regnans quatuor annis. Hic quintum Concilium Toletanum Episcoporum XXIII. procurat sub Eugenio regiæ urbis Primate. Ubi non solum de rebus mundanis, verum etiam de divinis multa ignavis mentibus à lumine gratiæ sunt infusa. Quanta vero Sanctorum congregatio cum Episcoporum vicariis assistentibus, et cum senioribus palatii qui digni interesse concilio habebantur, exstitit aggregata in Ecclesia Sanctæ Leocadiæ Virginis, liber canonum gloriose declarat. Huic Synodo Braulio Cæsaraugustanus Episcopus præ ceteris illustris effulsit, atque piam doctrinam christianis mentibus decenter infudit, cuius et opuscula nunc usque Ecclesia veneratur. Huius eloquentiam Roma, urbium mater et domina, per epistolare alloquium est mi-

(o) Compl. in regni Gothorum.

(p) Al. aggregatis: ita etiam Compl.

(q) Tol. Silva.

(r) Compl. Cintila.

Æra 679.

mi-

mirata. Et in hoc Concilio subscripsit ^(s) Selva Tarraconensis, et aliqui de suffraganeis suis et ^(t) vicariis absentium Episcoporum. Sextum Concilium de observatione fidei catholicæ et aliis ecclesiasticis disciplinis fuit tempore eiusdem Principis Cintilæ celebratum sub Eugenio urbis regiæ metropolitano et Primate, subscribentibus Selva Narbonensi, et Iuliano Bracarense, et Honorato Hispalensi, et Protasio Tarraconensi, et eorum suffraganeis, et vicariis absentium Episcoporum. Mortuo Cintila, Tullgas, bonæ indolis et radicis Gothorum, regnum suscepit Æra 683. DCLXXXIII, et regnavit duobus annis. Iste blandus et catholicus in omnibus est inventus. Regna sibi subdita pacifice dilatavit. In iudicio rectus iudex, claruit largitate, ^(u) magna fuit lenitate. ^(x) Synodos à suis prædecessoribus confirmatas simili auctoritate confirmavit. Doleat gens Gothorum tam cito talem indolem amisisse, cunctis flentibus, quia flos tantæ indolis in fructum non adolevit. Toleti propria morte ^(y) decessit.

De Cindasvindo, et inventione Moralium per Taionem Episcopum.

CAP. XX.

Post Tullgam Cindasvindus per tyrannidem regno Gothorum in vaso coepit Iberiæ triumphaliter principari Æra DCLXXXV, et regnavit annis decem. Hic in Toletana urbe Synodale decretum XXX. Episcoporum cum omni clero, et vicariis eorum Episco-

porum quos languor vel inopia detinuerat, et cum palatino collegio quod interesse collegiis ^(z) merebatur, anno regni sui quinto indixit laudabiliter celebrandum, discurrentibus tantum notariis quos ad recitandum ordo requirit: et hoc fuit septimum Concilium Toletanum sub Eugenio metropolitano et Primate urbis regiæ celebratum XV. calendas Novembris, ^(a) de refugiis et præsiidiis, ^(b) ecclesiasticis disciplinis: et interfuerunt, et subscripserunt Orontius Emeritensis, Antonius Hispalensis, Protasius Tarraconensis, et eorum suffraganei, et absentium vicarii, omnes numero XL. Et fuit in hoc Concilio magna turbatio, eo quod liber Moralium quem beatus Gregorius ad petitionem beati Leandri ^(c) composuerat, deperditus negligentia in Hispaniis non exstabat. Unde et idem Princeps, sacro Concilio approbante, Taionem Cæsaraugustanum Episcopum, religione et litteratura præstantem, et sollicitum Scripturarum, ad Romanum Pontificem cum sua petitione pro libris Moralium navigio destinavit; et dum à Papa de die in diem responsio differretur, quasi in armario Romanæ Ecclesiæ præ multitudine voluminum non posset quæsitum de facile reperiri, orationis causa Taio Episcopus in Basilica Apostolorum Principis pernoctavit: ab ostiariis Ecclesiæ conniventia est petita; at ubi impetravit, circa noctis medium cum se lamentis nimis ante beati Petri loculum irrigasset, ^(d) et mox luce missa cœlitus adeo tota Ecclesia illustratur, ut nec modicum quidem lumina-

^(z) Compl. merebantur.

^(a) Compl. et Al. De Refugiis et perfidis clericis, sive laicis, et aliis ecclesiasticis disciplinis. ^(b) Tol. de Ecclesiæ disciplinis.

^(c) Compl. composuerat.

^(d) Compl. non habet et.

^(s) Compl. non habet Selva. ^(t) Compl. vicarii.

^(u) Compl. et Al. præfuit lenitate.

^(x) Compl. Synoda à suis decessoribus confirmata.

^(y) Compl. decessit.

ria Ecclesiæ relucere, et tunc vidit Sanctorum agmina in voce psallentium introire. Denique ubi timore nimio Episcopus territus, et quasi exanimis iam iaceret, oratione ab eis completa, ex illa Sanctorum curia ad eam partem in qua Episcopus consistebat, duo senes in dealbatis vestibus accesserunt, et cum eum iam pene mortuum invenissent, ad statum pristinum reduxerunt dulci alloquio salutatum. Cumque interrogarent ob quam causam à tam remotis partibus advenisset, aut cur in ea Basilica sic vigiliis institisset, et quasi inscii omnia quæsivissent, Episcopus multis eloquiis consolatus, fiducialiter sic est fatus: "Obsecro domini, qui »sunt illi, et quæ Sanctorum illa »caterva quæ sese tanto lumine »comitetur?" Cui dixerunt: "Duo »Principes quos cernis manibus se »tenere, sunt Petrus et Paulus »Apostoli Domini nostri Iesu Christi: ceteri successores eorum qui »in ista Basilica requiescunt." Cumque causam, cur venerat, explicasset, et percunctatur, qui essent ipsi qui ad eum venerant consolandum, alter eorum respondit: "Se esse Gregorium, pro cuius »libris devotissime laborasti, et ideo »venimus, ut quod expetis, re- »velemus." Dixeruntque: "In ar- »mario librorum et theca penultima invenies quod requiris." At ille pro oraculo lætus quærit, si in illa tam sancta multitudine Sanctus Augustinus adesset, pro cuius libris non minori quam pro libris beati Gregorii desiderio tenebatur. Tunc ille vir clarissimus, et omni spectatione gratissimus,

inquit: "Augustinum quem quæ- »ris, altior nobis continet locus." Certe ubi ad eorum pedes cœpit prouere, citius ab eius oculis senes Sanctissimi cum luce qua venerant, abiere, ipso et ostiariis simul territis vehementer. Cumque sequenti die visionem Romano Pontifici revelasset, in Apostolorum Sede venerabilis Taio existit gloriosus qui antea despicabilis habebatur: et reperto libro prout Sanctorum oraculum ^(e) revelarat, recepta benedictione Papali, ad suum Principem est reversus, libro, gaudio, et gloria comitatus, habitus Romæ et in Hispaniis venerandus.

(e) Al. rever-
lavit.

*De morte Cindasvindi, et Pri-
matu Ecclesiæ Toletanae.*

CAP. XXI.

Cindasvindus Recensvindum filium suum regno Gothorum præponit, regnans per se annis sex, mensibus novem, et cum filio suo Recensvindo annis quatuor, diebus quindecim. Iste à Romano Pontifice obtinuit privilegium, ut secundum beneplacitum Pontificum Hispanorum Primatiæ dignitas esset Toleti, sicut fuerat ab antiquo: et per ^(f) multas Synodos cum Episcopis celebratas Ecclesiam erudit. Huius tempore ab omni perturbatione Hispania conquievit, adeo ut nullus in ea infidelis reperiretur, vel qui arma sumeret rebellandi: libros Sanctorum Patrum diligenter fecit perquiri, et instituta beati Isidori firmiter observari. Hic perfidum Theodistum Hispalensem Episcopum Synodali sen-

(f) Al. multa
synodiæ cum Epi-
scopis celebrata
Ecclesiam eru-
divit. Compl. ita
etiam legit, sed
pro synodiæ ha-
bet synoda.

(g) Compl. et Al. exulavit pro exulare fecit.

(h) Compl. Toletano.

sententia in (g) exilium misit, et dignitatem Primatiæ quam ab antiquo habuerat, totius approbatione Concilii Toletanæ Ecclesiæ confirmavit. (h) Obiit Toleti.

De Recensvindo, et Conciliis eius tempore celebratis, et de Sancto Ildefonso.

CAP. XXII.

Æra 695.

(i) Compl. quinque.

(j) Compl. restat ergo ut.

(k) Compl. Mysterium animas instruit ignorantes.

(l) Al. Narbonæ et Tarracônæ.

Recensvindus post mortem patris successit in regno Æra DCXCV, et regnavit annis XVIII. et mensibus XI, in universo XXIII. annis. Sed (i) quini anni ei in ordine temporum non computantur, quia patri cui correxerat, numerantur. (j) Restat ut ei decem et octo anni et menses undecim computentur. Hic ter Concilia, clarente Eugenio urbis regiæ metropolitano, Toleti instituit celebrari XLVI. Episcoporum cum infinito clero, et vicariis desistentium, atque officariis dignissimis palatinis in Basilica prætoriensis Sanctorum Petri et Pauli Apostolorum. Et non solum de mundanis actibus, verum etiam Sanctæ Trinitatis (k) Mysterio animas instituit ignorantes. In diebus huius anno quinto regni eius fuit octavum Concilium Toletanum, præsentibus et subscribentibus Orontio Emeritensi, Antonio Hispalensi, et Potamio Bracarense, et eorum suffraganeis, necnon et Episcopis provinciæ (l) Narbonensis et Tarracônensis, sub Eugenio Toletano Pontifice et Primæ sollemniter celebratum, et fuerunt numero LII. Episcopi, et X. vicarii absentium, et plures Abbates, et XVI. de viris illu-

stribus officii palatini: et ponuntur in serie eiusdem Concilii leges quædam à prædicto Recensvindo Principe promulgatæ. Nonum Concilium Toletanum fuit tempore eiusdem Principis anno VII. regni sui sub Eugenio urbis regiæ Pontifice celebratum, præsentibus et subscribentibus Episcopis aliarum provinciarum numero XVI, et vicariis absentium, et (m) viris illustribus ex officio palatino. Decimum Concilium Toletanum fuit tempore eiusdem Principis anno VIII. regni sui, et sub Eugenio Pontifice celebratum, et (n) subscripserunt (o) Fugitinus Hispalensis, Fructuosus Bracarense, et suffraganei, et vicarii aliorum numero XXV. Hic fidem catholicam ex corde diligens, à sciolis sanctæ Scripturæ petebat, dubia Scripturarum et articulos fidei declarari, adeo quidem cum divinæ Scripturæ semper collatio delectabat: altaria Christi ornamentis variis decorabat. Huius temporibus eclipsi solis, stellis meridie apparentibus, omnis Hispania territatur, atque incursionem Vasconum non cum modico exercitu repulit sine damno. Recensvindus itaque cunctos mire dilexit, et à cunctis dilectus fuit. In villa propria quæ tunc (p) Gerticos, nunc Bamba dicitur in territorio Palentino, obiit calendis Septembris, ibique sepultus fuit Æra DCCXIII. Nono huius Recensvindi Principis anno suscepit Sanctus Ildefonsus pontificatum Ecclesiæ Toletanæ. Fuit autem beatus Ildefonsus genere nobilis, discipulus beati Isidori, monachus professione, vir per omnia laudabilis, et præcipuus sanctitate, de-

(m) Compl. pluribus.

(n) Compl. subscribunt.
(o) Al. Fugitivus.

(p) Al. Genticos.

Æra 713.

mum-

mumque Pontifex Toletanus. Huius tempore cum Helvidius et Pelagius à Galliis venientes, plerasque partes Hispaniæ infecissent, virginitatem beatæ Virginis infamantes, beatus Ildefonsus illis occurrens sacrarum Scripturarum testimoniis, et lingua melliflua, et gratia in labiis suis diffusa, eorum dogmata confutavit, et ab Hispaniis confusos abegit. Unde et in festo gloriosæ Virginis, quod in Hispaniis XV. calendas Ianuarii celebratur, cum ipse ad matutinale officium comitatus clero et populo et multis luminaribus ad Ecclesiam convenisset, apparuit ei beata Virgo choris Apostolorum, Martyrum, atque Virginum comitata, et sic ait: "Quia fide certa, conscientia pura, lumbos tuos virginitatis cingulo cinxisti, et gratia labiis tuis diffusa virginitatis meæ gloriam in cordibus fidelium depinxisti, accipe vestem de thesauris Filii mei, ut ^(q) etiam in hac vita vestimento gloriæ adoreris, et ea in meis et Filii mei solemnitatibus vestiarius." Et his dictis, cum glorioso cœtu quo apparuerat, ad gloriam Filii remeavit. Beatus autem Ildefonsus de promissis securus suscepto munere lætus remansit. Hac autem veste nullus post eum uti præsumpsit, nisi Sisibertus Archiepiscopus qui culpa sua ab illa sede propulsus, fuit exilio relegatus. Sedit autem novem annis, et duobus mensibus

(q) Compl. et Al. iam.

in cathedra Toletana, et expleto XVIII. Recensvindi Principis anno, qui sine patre Cindasvindo XVIII. annis regnaverat, X. calendas Februarii vitam finivit Toleti, et in Ecclesia beatæ Leocadiæ ad pedes beati Eugenii ^(r) decessoris sui cum magna reverentia est sepultus: et multa de operibus quæ conscripsit ante pontificatum, et cetera post pontificatum miro eloquio consummavit, aliqua etiam morte præventus imperfecta reliquit. Et quia divina gratia perfuderat os illius, Ildefonsus os aureum dicebatur, et etiam quia in diversis libris melliflue loquebatur, et de virginitate beatæ Virginis nitido politoque eloquio peroravit. Ancora fidei eius tempore in tota Hispania, ^(s) Gothica Gallia roboratur: et libri ab eo editi postquam fuere in Conciliis lectitati, et ab omnibus approbati, tamquam cibi divinæ gratiæ in fide pusillanimes refecerunt. Et cum beatus Isidorus scripsisset Gothorum originem usque ad quintum annum Regis Suintilæ, S. Ildefonsus scripsit tempora Gothorum, Alanorum, Vandalorum, et Suevorum à quinto anno Suintilæ usque ad octavum decimum Recensvindi, ^(t) (et Isidorus iunior qui à principio mundi incipit chronica, usque ad octavum decimum Recensvindi annum fideliter prosequutus, et usque ad destructionem Hispaniæ per Arabes ipse scripsit.)

(r) Al. prædeccessoris.

(s) Compl. et.

(t) In Tol. desunt, quæ in parenthesi de Isidoro iuniore narrantur.

LIBER TERTIUS.

De regno Bambaë.

CAP. I.

Defuncto itaque Recensvindo, ibidem ab omnibus Bamba vir nobilis, de Gothorum nobili genere, strenuus, pacificus, mansuetus, qui ante regni fastigium multorum revelationibus celebris habebatur, ad regni fastigium unanimiter sublimatur Æra DCCXIV, et regnavit annis novem, mense uno, et quamvis renuens et invitus, demum tamen minis et terroribus vix consensit, sed decrevit se à Regis nomine temperare, donec in maiori Ecclesia urbis regiæ unctionis reciperet sacramentum. Mox igitur à principibus Toletum ducitur, et in primate Ecclesia beatæ Virginis à Quirico eiusdem Pontifice in Regem omnibus annuentibus consecratur, (et omnes in electione eius promissione spontanea subscripserunt, et fidem ei et patriæ iuraverunt, et Paulus futurus proditor subscripsit cum aliis) et iuravit, ^(u) et iam cultu regio insignitus, ante altare divinum fidem catholicam est professus, et iuramento leges et consuetudines iuri consonas confirmavit. Et in ipsa hora qua à Pontifice ungebatur, cunctis cernentibus visus est vapor ab eo loco, ubi unctionis oleum fundebatur, in modum ^(x) virgæ funeæ ascendisse, et visa est apis de eius capite ^(y) prosiluisse, et ad cœlos continue volitasse. Et qui diligentius cogitabant, intelligebant per eum Gothorum regnum

feliciter exaltandum, et in pacis dulcedine gubernandum.

De rebellionè Hilderici.

CAP. II.

Sed quia novitas perturbationibus raro caret, ^(z) in primo anno regni eius turbatio non modica excitatur. Nam Hildericus qui Nemausensis urbis Comitatum tenebat, faventibus sibi ^(a) Gumildo pernicioso Magalonensi Episcopo et Ranimiro Abbate, contra statuta Gothorum Iudæos in patriam revocavit, et virum venerabilem Aregium Nemausensem Episcopum rebellionis suæ vecordia nisus est irretire, quem quia non potuit laqueare, à sede expulsum Francorum manibus tradidit illudendum, et Ranimirum Abbatem perfidiæ socium in pontificatu exulis subrogavit, et à duobus Episcopis proditionis consortibus fecit contra statuta canonum consecrari. Demum à temeritatis insania non verentes Hildericus Comes, Gumildus Magalonensis, Ranimirus Nemausensis intrusus, coniuratione iterum innovata, à monte Cameli usque ad Nemausum terram dividunt, coniurationis complices adsciscentes, ut fidelitatem infidelitas superaret, et furoris sui vesania non contenti, cives et agricolas qui adventum Bambaë

^(z) Tol. et in primo.

^(a) Al. Gumilo alibi Gumello.

Æra 714.

^(u) Compl. iam.

^(x) Compl. et Al. virgule fumæ.

^(y) Tol. et Compl. prosiluisse.

no-

novi Principis expectabant, cœperunt prædis et vastationibus lassari. Quod cum ad Regis notitiam pervenisset, misit illico cum exercitu Paulum ducem qui ex Græcorum prosapia nobili ortus erat, sed gentis suæ versutiam non oblitus, cœpit remissius agere, et militum corda qui accensi ad proelium veniebant, ut regni iniuriam vindicarent, à gradu proprio retardabat, et persuasionibus inclinabat, dicens, impedimenta Principis militantibus expedire. Et iam publice fidem promissam Bambæ Principi violavit, et ut ad optatum fastigium perveniret, Renosindum Celtiberiæ ducem et Hildisum adhuc in palatino officio consistentem arcano consilio circumvenit, ut suis insidiis consentirent. Simulabat enim sui desiderii virus occultans contra rebelles regiæ potestatis exercitum circumferre: quod vir magnæ sanctitatis

(b) Compl. Argebatus.

(b) Argebatus Antistes Ecclesiæ Narbonensis sollerter percipiens, nisus est præcludere aditum civitatis. Sed et hoc ipsum ad notitiam Pauli venit, et antequam reverendus Antistes, quod fideliter cogitaverat, effectui manciparet, Paulus portas Narbonæ præcursoribus militibus occupavit, et circumfusa exercitus multitudine, habita concione, cœpit iniurias in Antistitem retorquere, eo quod urbis ingressum nisus fuerat impedire.

De proditione Pauli.

CAP. III.

Et cum iam corda fere omnium inclinasset, rebellionem contra regiam maiestatem quam corde con-

ceperat, publice denudavit, iureiurando promittens Bambam pro Rege se nullatenus habiturum, nec in eius consistere famulatu, sed suasit, ut Regem ex se ipsis eligerent, cui et ipse, ut ceteri, in omnibus obediret. Ad hæc Renosindus factionis conscius sic respondit: "Regem nolumus nisi Paulum, et ipsum in Regem eligimus, et ei ut Principi obedimus." Tunc omnes coniuratione astricti illud idem voce publica acclamarunt. Paulus vero fidelitatis immemor, ambitione anhelus, præsumptione superbus, consensit crimini proditorum, et mox regalibus insignibus insignitus, omnes sibi allieuit iuramento sub eadem forma qua ipse cum aliis Toleti iuraverat Bambæ Regi. His peractis regnum obtentans, alios minis, alios donis, alios pœnis sibi alliciens, Francos et Vascones datis muneribus ad sui auxilia incitavit. Hildericum Comitem, (c) Gumildum, Ranimirum Pseudopontifices de facili suæ perfidiæ sociavit: et nec solum Gallia Gothica, sed et pars Celtiberiæ acquievit consilio proditorum. Paulus vero tantorum coniurationibus iam securus se cœpit parare, ut intraret Hispanias proditor contra dominum pugnaturus, et regni confinia invasurus. Dum hæc agerentur, Vascones quietis ignari loca Pyrenæi et Cantabriæ invaserunt rapinas agentes, ut eius gentis (d) etiam hodie facta et desideria attestantur, qui libenter rapiunt aliena. Quod cum ad Bambæ notitiam pervenisset, contra iniuriosos de iure procedens, à finibus Cantabriæ et Pyrenæi confusos abegit.

(c) Compl. Gumillum.

(d) Tol. non habet etiam.

De

(e) Al. pro-
cessu. De (e) processibus Regis contra Paulum.

CAP. III.

Regem autem in finibus Cantabriæ commorantem à partibus Galliciæ perculit celer rumor de (f) rebellionem Pauli et Hilderici. Cumque illustribus palatii rumoris instantiam revelasset, bifarie consilia dividuntur: alii redire ad patriam, et ampliolem sumere apparatus, contra proditores patriæ processuri: alii suadebant, ut incontinenti procederent perfidos invasuri. Cumque Regis catholici sollers cura consilia nutantia audivisset, suos magnanimus sic affatur: "Quid Paulus et sui attentaverunt, iam audistis: eos ergo expedit præveniri, ne crescat incendium tanti mali; et Gothorum gloriam non deceret repetere propria, donec tanti facinoris iniuria vindicetur; (g) et pudendum esset, ut Paulus proditor qui fraude non armis patriam supplantavit, Gothorum gloriæ audeat repugnare, et qui imbellem gentem pro quiete patriæ non valuit subiugare, Gothorum (h) militiæ hostem se audeat exhibere, quasi nulla virtute eius tyrannidi resistere valeamus, cum à sæculis Gothorum magnalia omnes populi omnesque Principes sint experti. Etsi enim de Francorum viribus Paulus præsumat, claret clare, quod sæpe Franci invasi ab hostibus, Gothorum auxilia implorarunt, et eorum beneficiis sunt erepti. Si quando et proelium intercessit, semper Gothi superiores Gallicis sunt inventi. Properemus igitur

resistentium contubernia devastare, ut armis impares armis duplicibus devastentur: et gloriosius erit etiam deficientibus alimoniis arma (i) capessere, quam abundantia ignavia detorpere. Iuvat et quod Gothorum nobilitas semper donavit nobiles libertate, quos Franci servitute (j) crudelissima oppresserunt. Ab hinc ergo Vasconum cladibus accedamus, et per eos ad seditiosorum interitum properemus." His auditis exercitus gratulatur, et accensis animis Gothorum gloriam æmulari, et scissuram patriæ resarcire viribus meditatur; et transitum faciens per Calagurram et Oscam, per vallem Pyrenæi, quæ (k) Aspa dicitur, Vasconias sunt aggressi, quas per dies aliquot devastantes, et eorum campos incendiis concremantes, et castra plus lignea, quam lapidea fabrica elevata pugnibus et machinis deiecerunt, ita ut qui se adiutores Paulo sponderant, deposita feritate, vitam servari, pacemque largiri, datis obsidibus postularunt, quas non tam precibus, quam muneribus vix potuere à Principe obtinere. Et acceptis obsidibus et tributis, paceque firmata, Rex Bamba et suus exercitus ad Galliam processerunt, et divisit exercitum in tres manus: unam partem versus Ruthenum et Albam Aquitaniæ civitates, cui præfecit Desiderium nepotem suum qui tunc temporis in (l) Narbonensi habebatur: aliam partem versus Ausoniam contra eos qui faventes Paulo in Celtiberia rebellarant: tertiam vero per viam Tolosæ versus Narbonam, (m) Biterram, et Agatham destinavit.

(i) Compl. capessere.

(j) Tol. nobilissima.

(k) Al. aspera.

(g) Compl. et Tol. non habent et.

(h) Tol. militis.

(l) Al. Narbone provincia. Compl. legit in Narbonensi provincia.

(m) Al. Biterram.

G Rex

Rex autem cum potiori multitudine eam manum quæ per Ausoniam iverat, sequebatur. Sed quia inimicus bonorum operum semper nititur in bonis operibus zizaniam seminare, quidam de exercitu rapinis et adulteriis delectati, etiam domos incendiis consumebant, quod Rex iustus ita acriter vindicavit, ac si læsæ maiestatis criminis essent rei, ut ceteris fieret exemplum, ne similia attentarent; et alloquens exercitum peroravit: "Cum bellum immineat, non licet illicitis implicari, quia Dei benignitas est omnis immunditiæ execratrix. Cavendum est ergo, ne Dei iudicium facinoribus provocemus, et non viribus hostium, sed nostris sceleribus consternamur, et quod Gothorum gloria armis efficere consuevit, nostris excessibus amittamus; et ego qui præsum, merito confusione subiaceam, si impunita facinora derelinquo. In Domino igitur confidentes, purgati à crimine procedamus." Cumque ⁽ⁿ⁾ Barcinonem pervenisset quæ erat una de rebellantibus, eam incursu celeri acquisivit, ^s in eadem capiens satellites repugnantes, scilicet ^(p) Euredum, Pompedium ^(q) Guntifredum, Vulsum diaconum, et Nulfredum. Deinde Gerundam incursu simili subiugavit, ubi fuere ei litteræ præsentatæ, quas Paulus proditor Amatori eiusdem urbis Antistiti miserat sub his verbis: "Audi vi quod Rex Bamba cum exercitu ad vos venire disponat, sed tua prudentia non conturbetur, (nec enim hoc fieri puto) et tamen quem primum de nobis ambobus ibi tua sanctitas cum

exercitu viderit accedentem, ipsum se credat habere dominum, et in eius ^(r) debet persistere caritate." Hæc miser scripsit, nescius quod contra se iustum iudicium proferebat. Unde et verba rescripti Rex Bamba considerans, dixit ei, non in his scriptis Paulum à semetipso locutum, sed nescientem prophettasse.

(r) Compl. de-beat.

De transitu Pyrenæi.

CAP. V.

Egressus itaque Princeps à civitate Gerunda, conserto exercitu, venit ad municipium Pyrenæi quod ^(s) Cauco liberi nuncupatur, ubi est portus maris navigantibus commodus et securus. Ibi etiam Pyrenæus mari finitur. Et castra alia ^(t) Vultuariam et Libyam sibi subiecit, quæ quidem castra auro, et argento, et sericis, et bonis aliis abundabant, quæ omnia exercitui advenere, glorioso Principe manus ab his omnibus continente. Unde et ad serviendum sibi animos omnium inflammabat. Cumque ad castrum Libyæ quod est caput ^(u) Ceretaniæ, pervenisset, Hyacinthus Episcopus Helenensis cum ^(x) Aragisclo sibi castrum capere nitebatur, sed nec castrum capere potuit, nec Bambæ Principis manus evasit. Missisque duobus ducibus cum parte exercitus, Rex Bamba castrum quod Clausura dicitur, eisdem decertantibus occupavit, captis ibidem Ranosindo et Hildigiso cum multo agmine perfidorum qui ad defensionem castri convenerant fastuosi, ^(y) quos iidem duces,

(s) Al. Colibre.

(t) Compl. Vultuariam.

(u) Compl. Ceretaniæ.

(x) Al. Aramscio.

(y) Tol. quod.

(n) Compl. Barcinoniam.
Al. Barcinonam.

(o) Tol. et.
(p) Al. Euredium.

(q) Al. Guntifridum.

ces, post terga manibus alligatis, glorioso Principi præsentarunt. Victimirus etiam unus ex perfidis qui se in Sardonia ^(z) receptarat, relicto castro aufugit timidus in Narbonam, et Paulo usurpato Principi facta Bambæ Principis nunciavit, qui corde solutus, ut fuerat particeps factionis, sic fuit etiam et timoris. Unde et à Narbona fugiens servili animo consternatus, adventum Principis non sustinuit expectare, et Victimiro qui à Sardonia fugerat, tuitionem Narbonæ commisit, relictis ibi Ranimiro Pseudoepiscopo, Argemundo, et Gultritione primicerio, qui etiam Ranimirus, viso exercitu, antequam civitas inciperet expugnari, fugam petiit, sed mox in territorio Biterrensi capitur, et reducitur fugitivus. His igitur munitionibus occupatis, gloriosus Bamba fatigatum exercitum et manum quam per Tolosam miserat, recollegit, et se et suos donans quieti, biduo ibi mansit. Cumque exercitus undique convenissent, manum unam misit per mare, ut Narbonam navali impetu coarctarent. Ipse vero quatuor præmisit principes cum electo exercitu armatorum, qui Narbonam machinis impugnarent, cumque ad muros urbis principes pervenissent, secundum legem oblata pace, salutem, si se Regi redderent, pollicentur. Victimirus autem qui pro Paulo inibi rebellabat, cœpit Regem conviciis lacessere, et ceteris mortis periculum et Pauli potentiam minitari. Quod Gothorum animositas impatiens tolerare, incanduit animis, et ora blasphemantium iaculis impetivit. Immanis utrinque pugna

conseritur, et alternatim sagittarum immissionibus impetuntur, et dum ab utrisque fortiter agitur, à Regis exercitu tot lapidum ictibus civitas infestatur, ut videretur omnibus quasi alluvione grandinis subvertenda. Per quatuor enim fere horas à fundibulariis sic fuit civitas infestata, ut nec quidem respiraculum superesset. Tunc Gothorum agmen virtute magnanima dilationem victoriæ non præstolans, ad portas urbis fiducialiter accesserunt, et succensis portis ingressi sunt civitatem. Tunc Victimirus ingressu Gothorum ^(a) turbatus, in Ecclesia beatæ Virginis se recepit, plus gladio quem manu tenebat, se ^(b) iactans defensurum, quam reverentia Aræ sacræ. Unus autem de exercitu audiens eum verbis superbiæ intonare, sumpta tabula invasit eum: sed miser et vilis corde dissolvitur, et ^(c) in terra cadens vivus capitur, et privatus gladio quem tenebat, vinctus ducitur, et cum his quibus urbem tueri decreverat, flagellis durissimis flagellatur. Civitate itaque triumpho nobili iam obtenta, et multis bellatoribus communita, Bitterram et Agatham civitates victoria simili subiugarunt, comprehensis Agathæ Vilismundo Episcopo, et Aragislo, et Ranosindo germano Episcopi Vilismundi. Post hæc contra Magalonam suas acies direxerunt: quod audiens Gumildus Pseudopontifex eius urbis, qui tunc aderat proditionis conscius, mente et animo consternatus fugam iniit, et Nemausum ad Paulum pervenit. Rex autem Bamba urbem exercitu circumfuso et navali prælio sic arctavit, quod Ma-

(z) Al. receptarant.

(a) Al. stupefactus.

(b) Compl. iactans.

(c) Compl. terram.

galonam simili victoria subiecit, pariter et munivit.

De adventu exercitus ad Nemausum.

CAP. VI.

Post hæc contra Nemausum Gothorum acies diriguntur. Prima acies quatuor ducibus cum magno bellatorum agmine commendatur, in qua erat robusta iuventus fere triginta millium pugnatorum: et isti seduli præcursores, Regis exercitum præcedentes, in ortu auroræ Nemausi conspectibus advennerunt coram oculis conclusorum, clari nobilitate animorum, pariter et armorum. Erat autem Paulus Nemausi cum complicibus factionis et cum Francorum exercitu in auxilium advocato. Verum in eadem civitate cum Paulo ^(d) erant potiores, et qui tandiu eius perfidiæ pertinaciter adhæsere, donec cum ipso facti degeneres perierunt, Gumildus Episcopus, Fruiscus, ^(e) Flodorarius, Victimirus, ^(f) Ranemundus, Adosyndus, Adulphus, Maximus, et Gothila, et alia peccantium synagoga, quasi stuppa pertinacia simili colligata. At ubi venientem Regis exercitum conspexerunt, cum paucos crederent, in campo configere decreverunt, sed suspicantes insidias superesse, eligunt in urbe rei exitum præstolari, præsertim cum crederent peregrina auxilia citius adventura. Ubi autem terris solis claritas est infusa, tubis clangentibus cœpit Gothorum exercitus muros urbis acriter impugnare, et eos etiam qui erant in urbe, fundis, iaculis,

et sagittis exitialiter coarctare, et pugna simili qui interius resistebant, exteriorem exercitum impetebant, et æquali certamine tota die et tota nocte crudeli Marte undique concertarunt. Unus autem conspiracy partis eminus ex muro proloquens, talia proclamavit: "Quid hic (inquit) »pugnæ insistitis morituri? Cur »ad lares proprios non reditis? Cur »ante tempus vitæ dispendium »procurastis? Cur prærupta mon- »tium, concava vallium, conden- »sa nemorum, aspera collium non »requiritis? Ut cum auxilii nostri »advenerit fortitudo, possitis ibi »saltem ad modicum vitæ dispen- »dio providere: nec ut terream, »sic perero, sed vestræ miseriam »condescendo. Imminent enim au- »xilia adventitia, quæ tanto vos »durius extirpabunt, quanto vir- »tute et multitudine præemine- »bunt, et tertia dies est hodie, ex »quo ab illo exercitu huc adveni- »^(g) Nec enim vestro Principe con- »fidatis, quem vobis ostendam à »nostris auxiliatoribus captivatum. »Non ergo expedit pro eo ulte- »rius decertare, quem forte iam »constat nostrorum gladio interiis- »se, et cum nostra victoria vos »involverit, spes vobis veniæ nul- »la erit:" nec hæc dicens bellan- »tes terruit, sed ad pugnam potius animavit; ad murumque viriliter accedentes, pugnam acuius dimicantes. Et tunc ad Regem Bambam nuncios destinarunt, ut exercitus in auxilium properaret, ne forte adversæ partis auxilia prævenirent. Auditis nunciis, in noctis initio Rex Bamba præmisit cum Vandemiro duce decem mil-

(d) Compl. ad-
rant.

(e) Tol. et
Compl. Flodo-
rius.

(f) Compl.
Ranemundus.

(g) Compl. nec
in vestro.

millia pugnatorum , qui tota nocte gradu propero incedentes , in ortu diei ad eos qui Nemausum obsederant , advenerunt , et quanto obsessis creverunt animi , tantum obsessis elanguidis fuit demptum. Cum enim viderunt hostibus exercitum accrevisse , ^(b) existimarunt Bambam Principem advenisse. Cumque Paulus in quandam turrim , ut exercitum conspiceret , ascendisset , deiectus animo sic est affatus : "Æmulum meum video advenisse , quem in suis dispositionibus recognosco. Hæ sunt vires , hæc potentia , hic exercitus , nec habet amplius quid spectet , nihil est quod de cætero timeatis. Famosa enim Gothorum virtus qua gentibus ⁽ⁱ⁾ præminebat , penitus iam defecit , quia præliandi desuetudo torpore confecit quos consuetudo assidua virtute præfecit : et si ad certamen veniremus , facti degeneres potius fugient , quam resistent." Ad hæc ex suis aliqui asserebant , Regem sine vexillorum insignibus non venire. Ad quod Paulus : "Ideo (inquit) sine insignibus advenisse , ut putaremus adhuc alium Regis exercitum superesse , et hoc fraude agitur , ut quos bello non sufficit , dolis eviret." Hæc Paulo dicente , cœpit tubis regalibus exercitus concrepare , et urbem variis insultibus infestare , sed qui intuserant , licet alia iactarent , plus de muri fortitudine quam de suis viribus confidebant. Unde lapidum et iaculorum iniectionibus insistebant , et ingeminantes certamina rediviva , plus ipsi quam exterior exercitus lædebantur. Cumque pars Pauli sagittis , et fundis , et spicu-

lis , et vulneribus graviter urgere-
tur , iam timore affecti , et animo
consternati Paulo dixerunt : "Non
videmus Gothorum audaciam de-
crevisse , non strenuitatem in eo-
rum aliquibus defecisse , sed in-
stans magnanimitas hoc confir-
mat , quod gentis illius antiqua
nobilitas asseverat , et plagarum
et vulnerum profunditas iam nos
docet à quantis viribus infligan-
tur , et excussio iaculorum non
prius percutit , quam extinguat ,
^(j) iactus lapidum simul vulnerat ,
et occidit , præter instantiam sa-
gittarum quibus nequeunt arma
resistere , vel cautela." Quorum
Paulus dum verbis trahitur , despera-
tionis iaculo figebatur.

De irruptione Nemausi , et desperatione Pauli.

CAP. VII.

EXERCITUS itaque Regis Bambæ reputans tardum , si victoria in crastinum differatur , accensis animis concitati fere usque ad horam nonam muros fortiter impugnaverunt , portas urbis ignibus succenderunt , et muros irrumpunt , et in plerisque locis aditu patefacto occupant civitatem. Cumque inclusi non possent ferocitatem intrantium tolerare , in præsidium confugiunt arenarum , quod à Gothis fuerat antiquitus contra Romanorum potentiam obfirmatum : sed viri exercitus persequentes usque ad præsidium cædere non desistunt , adeo quod omnia fere habitacula et plateæ plenæ iacent cadaveribus mortuorum. Aliqui tamen de vulgo qui prædæ insistere

(b) Compl. et Al. extimarunt.

(i) Compl. et Al. eminebant.

(j) Compl. et Al. ictus.

(j) Compl. et Al. ictus.

nitebantur, adverso gladio perierunt. Cumque in parte Pauli dissensio oriretur, eo quod incolæ proditorem in suorum aliquos retorquebant, mutuis ^(k) vulneribus concidebant, et adeo invaluit ista cædes, quod licet ipse Paulus quemdam esse de suis vernulis acclamaret, de manibus ferientium non potuit liberare. Unde et factus contemptibilis, tam ipse, quam sui qui cum eo ab Hispania venerant, ab omnibus incolis suspicioni et despectui habebantur. Verebantur enim, ne in suis capitibus admissam Bambæ Principis gratiam procurarent. Unde et redi-viva concertatione concisi, mirabili spectaculo caterva prosternitur perfidorum, et qui Gothorum evaserant vim, armorum suorum gladiis ceciderunt, ita ut penetralia et abdita cadaveribus essent plena, aliqui etiam letali vulnere sauciati mortuorum effigiem simulabant. Paulus autem talia videns, tyrannidis ferocitate deposita, magna cordis miseria arcebatur, cum nec posset hosti resistere, ^(l) nec civibus subvenire. Vir autem quondam de familia Pauli calamitati compatiens, inquit Paulo: "Quid agis? Ubi sunt consilarii qui te ad tanti ludibrii spectaculum perduxerunt? Quid tibi profuit contra Regem et tuos insurgere, cum nec te nec tuos valeas adiuvere?" ^(m) Nec vir ille insultandi animo dicebat, sed memor beneficii ex compassionis amaritudine loquebatur. Tunc Paulus oravit, ut dolori confusionem non admisceret, et illico vir ille in gradu marmoreo, ubi talia proferebat, à Pauli militibus est oc-

(k) Compl. se
vulneribus.

(l) Compl. et
Al. nec sibi nec
civibus.

(m) Al. Hæc vir
ille.

cisus, licet frequenti lacrima Paulus diceret esse suum, et ut parcerent flagitaret, sed negligitur contemptui habitus, quasi continuo moriturus. Tunc Paulus omnino desperans, quæ superbe præsumperat, regalia deposuit ornamenta, et ea die revoluto anno, hoc est in calendis Septembris, qua religiosus Bamba fuit ad regimen sublimatus, ea die fuit ⁽ⁿ⁾ eruptio civitatis, et Paulus regalibus spoliatus coronam deposuit cum fortuna. His igitur malis Paulus proditor tabefactus, tertia die postquam deposuit regni culmen, suis loquitur, ut mortis vale, aut vitæ consilium sibi darent.

(n) Compl. et
Al. eruptio.

*De legatione Argebadi Episcopi
ad Regem.*

CAP. VIII.

Tunc omnes communiter flagitant Argebadam Antistitem Narbonensem, ut Regi occurreret veniam petiturus. Hic eorum actibus non consensit, sed coactum duxerant à Narbona, et tamen pietate solita condescendens, suscepit officium supplicandi, et celebratis divini Mysterii sacramentis, eisdem sacris vestibus cum quibus Deo immolaverat, quarto ab urbe milliario exivit obviam Principi venienti. Et cum ad Regis præsentiam pervenisset, de equo descendens, coram maiestate regia se prostravit, quem Rex ut vidit, pietate motus illico substitit, et iussit à terra Pontificem elevari, et Pontifex voce flebili Principi supplicavit eiulans, atque dicens: "Peccavimus, inique egimus, nec

Iudith. 7. 19.

tan-

»tanti Principis venia digni sumus,
 »cum sit nostra iniquitas non tan-
 »tum terræ, sed cœlo etiam re-
 »velata, quia et promissæ fidei
 »pacta fregimus, et læsæ crimen
 »incurrimus maiestatis; sed pieta-
 »tis tuæ clementia condescendat,
 (o) Al. *veniam.* »et præstet (o) venia quod petitio
 »non meretur, ut ad internecio-
 »nem mucro non sæviat, et gla-
 »dius reliquias non extinguat, et
 »saltem remaneat seminarium in-
 »colarum: iube ergo cessare à san-
 »guine, quia pauci evasimus, et
 »pro paucis veniam postulamus;
 »si enim cito non peperceris, non
 »supererit cui parcas." Regis cle-
 mentia his commota, vitam omni-
 bus pollicetur salva iustitia tan-
 tæ culpæ. Pro tanta gratia præ-
 sul lætus addidit supplicare, ut
 ad iustitiam condonaret. Sed
 Rex inquit: "Quod iam dixi
 »penitus observabo, sed conditio-
 »nes alias non admitto: tibi autem
 »soli sufficiat me in omnibus pe-
 »percisse." Rex itaque propter ni-
 miam instantiam aliquantulum in-
 dignatus, properavit ad arenarum
 præsidium capiendum animosus,
 eo quod audierat Francorum au-
 xilia advenire. (p) Rege itaque cum
 exercitu procedente, armorum ful-
 gor ex solis reverberatione præful-
 gidus terram quasi splendore du-
 plici radiabat, et tantus erat de-
 cor exercitus, quod vix posset ei
 aliqua gloria comparari, cum ma-
 iores, mediocres, et iuvenes sic
 procederent ordinate, ut nullus
 esset qui à suo ordine dissideret,
 et specialibus vexillis quælibet acies
 signabatur. Fertur etiam Angelo-
 rum præsidia affuisse, et multis vi-
 dentibus, pugnantium animos ere-

(p) Tol. et Al.
Rex.

xisse. Cumque duæ manus quæ
 secum aderant, et illa quæ in
 Aquitaniam iverat, Principi adve-
 nissent uno ab urbe stadio, visio-
 ne iam angelica roboratus, dispo-
 sitis aciebus, corda suorum ad bel-
 lum excitat perfidorum; (q) invalue-
 rat quippe rumor, Francos et Sa-
 xones qui in subsidium venerant
 obsessorum, ad belli dubia se pa-
 rare: sed cum nihil esse Princeps
 strenuus comperisset, nisi quod
 aliqui qui nuper advenerant, ta-
 lia iactitabant, mox præcepit, ut
 de caveis arenarum proditores cum
 sibi faventibus abstrahantur, ut
 vivi Principi præsententur. Bella-
 toribus autem iussa complentibus,
 Paulus cum complicibus mox ex-
 trahitur de abditis arenarum, et
 per murum fune depositus, à duo-
 bus ducibus capillis tractus, et lu-
 dibrio habitus Principi præsentatur.
 Quo viso, Rex magnificus prorum-
 pens in lacrimas, coepit Regem
 omnium collaudare, et protensis
 in cœlum manibus proclamavit:
 "O Rex omnium te collaudo,
 »qui humiliasti superbum, ut *Psalm. 88. 12.*
 »vulneratum, et in brachio vir-
 »tutis tuæ adversarios dispersisti." Sed
 mox Paulus ut faciem Regis
 vidit, soluto cingulo quo cinge-
 batur, super terram coram Re-
 gis pedibus se prostravit, et col-
 lum cingulo propriis manibus alli-
 gavit. Iam enim exanimis et pa-
 vore perterritus, quid faceret, igno-
 rabat, qui paulo ante se viderat
 gloriosum. Quum itaque ante Prin-
 cipem Paulus et complices sic ia-
 cerent, Regis compassio inquit ita:
 "Cur ad tantum malum vesaniæ pro-
 »rupistis, ut malum pro bono (r) be-
 »neficio redderitis? Vitam dono,
 »sed

(q) Al. *inva-
serat.*

Psalm. 88. 12.

(r) Compl. *be-
neficio.*

»sed sub arcta custodia præcipio
»conservari, donec de vindicta iu-
»diciū agitetur.» Tunc traditi
sunt per exercitum certis custo-
diis deputati. Francos autem et
Saxones qui capti fuerant, iubet
mitius pertractari. Erant enim no-
biles, et stipendio, non odio tra-
hebantur: quos omnes post diem
octavum decimum, datis muneribus,
suis terris restituit manumisos.

(s) Compl. et
Al Nomanis.

*De reparatione (s) Nemausi, et
restitutione Sacrorum.*

CAP. IX.

Post hæc autem Rex condolens
dirutæ civitati, præcepit muros
cum instantia reparari, et incensas
ianuas renovari, et occisorum cor-
pora sepeliri, et vulneratos medi-
corum officio confoveri, et thesau-
ros omnes qui capti fuerant, sol-
lenter inquiri, et cum diligentia
custodiri, non cupiditate illectus,
sed Sacrorum reverentia provoca-
tus. Proditor enim Paulus timens,
ne ærarium quod à Rege suscep-
erat, sibi deficeret, Sacrorum spo-
liis ærarium augmentavit, et vasa
aurea et argentea quæ habere po-
tuit, de thesauris Domini sacrile-
gus infiscavit, et coronam auream
quam Recaredus Princeps devo-
tissimus Gerundæ ad altare beati
Felicis obtulerat, vesanus Paulus
suo capiti (t) usurpavit. Rex ergo
Bamba sacra vasa quæ potuit re-
perire, præcepit suis Ecclesiis re-
donari. Tertia feria post victo-
riam, Paulus cum aliis qui erant
custodiæ deputati, ligatus Prin-
cipi exhibetur. Cumque vincula-

(t) Al. usurpa-
verat.

tus cum suis tribunali adsisteret:

«Adiuro te (u) per fidem (inquit Prin-
»ceps) ut si te læsi in aliquo, aut
»tibi malum occasione malitiæ pro-
»curavi, hic edisseras coram cun-
»ctis, ut contra me tantum faci-
»nus cogitares, et regni etiam api-
»cem attentares.» Mox Paulus co-
ram omnibus protestatur, se à Prin-
cipe nunquam læsum, nec in ali-
quo molestatum, sed suis benefi-
ciis plus merito exaltatum, et quod
fecerat, instinctu diaboli se fecisse.

Similiter (x) et omnes factionis
(y) complices responderunt. Tunc

iubentibus senioribus et viris illu-
stribus ex (z) officio palatino qui
iudicialiter assistebant, prolatum
est instrumentum Toleti confe-
ctum, in quo (sicut superius di-
ximus) Paulus fidelitatem, sicut
alii, Regi et patriæ iuramento et
subscriptione manus propriæ ro-
boravit. Allatæ sunt etiam et re-
lectæ conditiones quibus iurare
populum sibi fecit, ut ei insepa-
rabiliter adhærent, et ei fideli-
ter obedirent, et tanquam Prin-
cipem observarent, et contra Re-
gem Bambam et defensores illius
efficaciter adjuvarent, et contra
deiectionem eius vel periculum
usque ad effusionem sanguinis to-
tis viribus dimicarent, et glorio-
sum Bambam infaustum Regem
in concione sua sententialiter iudi-
carunt. His conditionibus et ele-
ctione Bambæ in commune per-
lectis, à senioribus et viris illustri-
bus iudicati sunt sententialiter Pau-
lus et sui, Regis et patriæ prodi-
tores, eo quod in Regis mortem
et patriæ exterminium coniuras-
sent: unde et capitali sententia
condemnantur. Sed Rex verax,

(u) Al. perfide.

(x) Cr. mpl. et
omnis factionis
complices.
(y) Al. complu-
res.

(z) Tol. iudi-
cio.

pro-

promissi non immemor, præcepit eis vitam, sicut Archiepiscopo promiserat, conservari, sed de-calvationis opprobrio tunc confu-sos, effossis oculis, præcepit in vin-culis custodiri.

De fuga Lupi ducis, et metu Francorum.

CAP. X.

Iterum rumor increbuit ex adver-so Francos et ^(a) Teutonicos contra Regem quantocius advenire. Quod Rex memor antiquæ iniuriæ suæ gentis gratanter accepit, experiri cupiens contra Francos. Unde et aliquandiu expectavit, sed falso rumore penitus expirante, delibe-ravit cum eis in eorum finibus experiri. Sed quia pacta pacis cum Rege Francorum ^(b) intercesserunt, noluit pacis fœdera violare: et ta-men Francorum urbes quæ magnis munitionibus præminebant, ad-ventu Regis in Galliam Gothi-cam iam audito, ab eius facie ti-muerunt, et proprium excidium deplorantes, à propriis sedibus re-cesserunt, vitæ suæ latebrosis sub-sidiis providentes. Cumque Rex ^(c) Francorum à vastationis propo-sito iam cessasset, et Nemausen-sem urbem fossatis et muris for-tissimis restaurasset, nuntiatum est ei, Lupum ducem de nobilio-ribus Franciæ Biterrense territo-rium devastare. Quod Rex audiens, cum exercitu properans, Lupi fu-gam voluit prævenire. Sed cum Lupus iuxta Villam quæ Asperia-num dicitur, regressum Principis audivisset, tanto timore fugæ pe-riculum meditatur, ut sui sibi, et

ipse suis viderentur penitus iam deesse. Et partita fuga omnes si-ne comitatus solatio aufugerunt, prædas et spolia et divitias quas attulerant, hostibus reliquerunt, et multi quibus timor abstulit alas, capti postea ^(d) remanserunt, et tanta fuit celeritas fugientis, quod non potuit consequi studium sub-sequentis, et sic fugerunt ad ab-scondita latebrarum, quod pauci aut nulli potuerunt inveniri.

De ^(e) reformatione provinciæ Narbonensis, et reditu Regis in Hispaniam.

CAP. XI.

Fugato itaque Lupo duce, Prin-ceps victor felici regressu Narbo-nam pervenit, et disponens de provincia Narbonensi, et de Ru-teno, et Alba civitatibus quæ tunc ad eam ^(f) provinciam perti-nebant, præcepit diruta restaurari, et eos qui ob metum discidii fu-gerant, revocari, et consuetudi-nes indebitas in melius immutari, et omnia loca à malis usibus re-formari, et locis debitis rectores qui clementer agerent, deputari, ut terra tantis sordibus deformata quasi novo baptismo purgaretur. Præcepit etiam ut Iudæi quos Hil-dericus vocaverat, ab illis finibus pellerentur, ^(g) statutum omnium pacis concordia roboravit, et ra-dicem rebellionis et schismatis pe-nitus extirpavit, et dimisit ibi manum validam fortium bellato-rum, Francorum proelia non for-midans, immo potius vilipendens, cum nullus esset Principum vici-norum qui cum eo præsumeret

H con-

(a) Al. *Theuto-nicos.*

(b) Compl. *in-tercesserant.*

(c) Compl. et Al. *à Francorum vastationis.*

(d) Tol. *rem auferunt.*

(e) Al. *repara-tione.*

(f) Tol. *civi-tatem.*

(g) Compl. *statum.*

concertare. His omnibus provide ordinatis, disposuit in Hispaniam remeare. Cumque ad locum qui Canebat dicitur, pervenisset, concione totius exercitus convocata, omnibus grates refert, quod tam fideliter, tam viriliter, et tam strenue sibi in omnibus astitissent, et quod eorum proeliis tam cito rebellia subiecisset. Unde et imperterritus animo Princeps clemens cunctos absolvit, dans licentiam et sumptus itineris, ut quo placeret itinere, remearent: ipse quoque Helenam veniens, ^(b) biduum ibi mansit. Indeque veniens in Hispaniam, sexto mense à suo recessu rediit gloriosus, et quarto fere milliario ab urbe regia Paulus cum sociis factionis, decalvatis capitibus, rasis barbis, pedibus denudatis, induti saccis, camelis impositi, et Paulus confusionis ⁽ⁱ⁾ potior, corona

^(b) Compl. per biduum.

⁽ⁱ⁾ Compl. potioris.

*Erexit factore Deo Rex inclitus urbem
Bamba, suæ celebrem protendens gentis honorem.*

In memoriis quoque Martyrum, quas super eisdem portarum tur-

*Vos domini Sancti quorum hic præsentia fulget,
Hanc urbem et plebem solito ^(m) servate favore.*

⁽ⁿ⁾ Compl. in Beatae Mariæ Virginis.

Hic anno regni sui quarto in Toletana urbe ⁽ⁿ⁾ beatae Mariæ semperque Virginis atrio in secretario, post transactos octo et decem perturbationum et diversarum cladum annos, Concilium salutis paravit: et istud fuit Concilium undecimum Toletanum sub Quirico urbis regiae Primate. Interfuerunt huic Concilio XVI. Episcopi et multi vicarii absentium Episcoporum, cum quibus et tempora

picea coronatus, sequente longa deductione suorum, quos cæcitas et proditio ^(j) deducebat, facti omnibus in derisum et ludibrium, in opprobrium et cachinnum, urbem ingressi sunt Toletanam, et carceri deputati, ut qui ^(k) supra se nequiter levaverunt, sedeant solitarii, et tabescant.

^(j) Compl. perducebat.

^(k) Compl. se supra se.

De reparatione urbis Toletanæ.

CAP. XII.

Postquam igitur Rex cum triumpho nobili fuit sedi regiae restitutus, sceptrum regni meditans eleganter, civitatem Toleti muro et exquisito opere renovavit, quam et opere scultorio versificando prætitulans, hoc in portarum epigrammatibus stilo ferreo in nitido lucidoque marmore fecit scribi:

ribus titulavit, ^(l) hoc similiter exaravit:

^(l) Compl. hæc.

absque Concilio prætereuntia deplorarunt. In hoc vero Concilio consolationem cum tantis viris recepit, et ibi fuit ^(o) tunc illud Concilium constitutum, ^(p) ut vicini Episcopi singulis per annum mensibus in urbe regia debeant commorari. Huius tempore ducentæ septuaginta naves Arabum ad litus Hispaniæ pervenerunt, cumque cædes et vastationes agerent, et ad Regis notitiam pervenisset,

^(m) Compl. et Al. salvate.

^(o) Compl. non habet tunc.

^(p) Tol. et Compl. cum longe lateque, et ut vicini.

mis-

misso exercitu bellatorum illico capiuntur, et naves incendio concremantur, et pars potior adventorum gladio detruncatur, et pars alia captivatur: et sic exercitus ad Regem cum gloria est reversus. Tempore autem Cindasvindi Regis, ex Græcia vir advenit nomine Ardavastus, qui ab Imperatore suo expulsus, mari ^(q) transvectus, in Hispaniam est ^(r) adductus. Quem Rex Cindasvindus suscepit ^(s) magnifice, et consobrinam suam ei matrimonio copulavit, ex qua suscepit filium quem Ervigium nominavit: qui Ervigius in palatio nutritus, processu temporis honore Comitis sublimatur, mortuoque Cindasvindo in superbiam elevatur, et contra Regem Bambam factionem incepit callide cogitare, et Regis potui ingessit herbam per quam Regis memoria turbaretur. Cumque Quiricus Episcopus urbis regię et optimates palatii intelligerent Regem memoria destitutum, et causam penitus ignorarent, ne Rex Catholicus sacramentis fidei fraudaretur, statim confessionis et pœnitentię antidotum obtulerunt, et Rex ^(t) gloriosus devote suscepit, et religionis habitum postulavit, et ad monasterium convolavit in villa quę Pannisplica dicitur, et ibi creditur tumultus, et vixit in regno annis novem, et in monasterio annis septem.

De regno Ervigii, et Iuliano Pomerio.

CAP. XIII.

Huic succedit Ervigius, eo quod

esset Recensvindi sobrinus, sed tyrannide, non de iure. Reliquerat enim Recensvindus filium parvulum Theodofredum cui regni successio debebatur. Cœpit autem regnare Ervigius Æra DCCXXXIII, ^{Æra 723.} et regnavit annis VII. Hic Cisionem filiam suam magno viro Egicę, Bambę Principis consobri- no, dedit uxorem propter Recensvindi filium Theodofredum, ne regni eius primordia impediret. Huius in tempore fames valida Hispaniam pro parte depopulavit. Hic anno regni sui primo procuravit fieri Concilium duodecimum Toletanum quinto idus Maii, in quo fuerunt XXXV. Episcopi cum inestimabili clero, et Christianorum collegio laicorum. Et hoc Concilium fuit sub Iuliano urbis regię Primate, et subscripserunt Iulianus Hispalensis, Luiba Braccharensis, Stephanus Emeritensis, et suffraganei, et vicarii absentium prælatorum. Anno quarto Flavii Ervigii Principis fuit celebratum tertium decimum Concilium Toletanum sub eodem Iuliano Primate, et interfuerunt Episcopi numero XLVIII, Luiba Braccharensis, Stephanus Emeritensis, ^(u) Spandus Abbas agens vicem Tarraconensis, Pacatus Abbas agens vicem Sumpfredi Narbonensis, et alii Episcopi Hispanię et Gallię cum vicariis absentium vices agentibus. Quartum decimum Concilium Toletanum fuit anno quinto Flavii Ervigii sub Iuliano urbis Regię Primate, subscribentibus Vitelliano Cypriani Tarraconensis metropolitani vicario, et Ioanne Abbate Sumpfredi Narbonensis Archiepiscopi vicem

(q) Compl. transiectus.
(r) Compl. ad- vectus.

(s) Al. honorifice, et sobrinam.

(t) Compl. et Al. Religiosus.

(u) Compl. Spassandus.

(x) Compl. hic
et alibi habet
subscribunt.

agente, et Maximo Abbate vicario Stephani metropolitani Emeritensis, Recisindo vicario Luibæ Archiepiscopi Braccharensis, Gaudentio vicario Florisindi Archiepiscopi Hispalensis, et (x) subscriperunt XVI. Episcopi, et alii vicarii absentium prælatorum. Et fuit celebratum hoc Concilium die Dominico, duodecimo calendas Decembris. In cuius tempore iam Iulianus Episcopus (dictus Pomerius) ex traduce Iudæorum, ut flores rosarum de inter vepres spinarum productus, omnibus mundi partibus in doctrina Christi manet præclarus, qui et iam à parentibus Christianis progenitus splendide in omni prudentia Toleti manebat edoctus, ubi et postmodum episcopatu extitit decoratus.

*De regno Egicæ, et scriptura
Benedicto Papæ transmissa.*

CAP. XIV.

Æra 730.

Egicæ gener et successor Ervigii post mortem eius ad regni Gothorum assumitur principatum Æra DCCXXX, et regnavit annis decem, et cum filio annis tribus: sed isti tres anni patri, non filio computantur, et ita in universo regnavit annis tredecim, et dum regnum accepit, filiam Ervigii coniuratione Bambæ abiecit. Hic Gothos morte fuit et odio persecutus. Huius tempore inguinalis plagæ necessitas invaluit in provincia Narbonensi, occasione cuius ad Narbonensem cathedram Episcopi pertinentes, à Toletano Concilio excusantur, ita tamen quod eiusdem sacri Concilii instituta in sin-

gulis Cathedralibus Ecclesiis nuntientur, et admittantur: et si quis Episcoporum hoc non fecerit, et anathemate feriat, et quinta bonorum parte mulctetur. Anno regni eius primo quintum decimum Concilium celebratur Toleti in Ecclesia prætorienti Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, omnibus Hispaniæ et Galliæ (y) Episcopis aggregatis, beatæ memoriæ Iuliano doctore clarescente, sub LX. numero Episcoporum, et multiplici Christianorum collegio in circuitu assistente. In quo pro diversis causis, et pro absolute iuramenti quod præfato Principi Ervigio noxaliter fecerat, exposcit Synodum, ut solveretur à iuramento. Eius in tempore librum de tribus substantiis, quem dudum Romam miserat Primas sanctissimus Iulianus, et minus caute tractando Benedictus Papa Romanus indixerat reprobandum, ob id quod voluntas genuit voluntatem, Sanctus Iulianus veridicis testimoniis in hoc Concilio ad exactionem præfati Principis per oracula eorum quæ Romam transmiserat, verum esse firmavit, et apologeticum fecit, et Romam misit per suos legatos presbyterum, diaconum, et subdiaconum viros eruditissimos et in omnibus Dei servos, et in divinis Scripturis imbutos, cum versibus etiam acclamatoriis, secundum quod et olim transmiserat de laude Romani Imperatoris. Quod Roma digne et pie recipiens, cunctis legendum indixit, atque (z) Imperator acclamando, *Laus tua Deus in fines terræ*, lectum sæpius notum fecit: qui et rescriptum domino Iulia-

(y) Compl.
Pontificibus.

(z) Al. Papa.

Psalm. 47. 11.

lia-

liano per supra fatos legatos cum gratiarum actione, et cum honore remisit, et omnia quæcumque scripsit, iusta et pia esse deprompsit. Et fuit hoc quintum decimum Concilium Toletanum celebratum anno primo Regis Egicæ, quinto idus Maii, sub Iuliano urbis regiæ Primæ, et subscripserunt ^(a) Sumpfredus Narbonensis, Floresindus Hispalensis, Faustinus Braccharenensis, Maximus Emeritensis metropolitani, et Sisuldu vicarius Cypriani Tarraconensis, et alii vicarii Episcoporum, qui non venerant causa legitima impediti, et fuerunt præter vicarios LXI. Anno sexto Flavii Egicæ nonis Maii fuit celebratum sextum decimum Concilium Toletanum sub Felice urbis regiæ Primæ, et subscripserunt Faustinus Hispalensis, Maximus Emeritensis, Vera Tarraconensis, Felix Braccharenensis metropolitani, et alii Episcopi suffraganei, et vicarii absentium vices agentes. Anno septimo Flavii Egicæ Regis quinto idus Novembris fuit celebratum septimum decimum Concilium Toletanum in Ecclesia Sanctæ Leocadiæ, ubi sanctum eius corpus requiescit, in suburbio Toletano sub Felice urbis regiæ Primæ, qui gravitatis et prudentiæ excellentia nimia præpollebat, et ^(b) subscripserunt Faustinus Hispalensis, Maximus Emeritensis, Vera Tarraconensis, Felix Braccharenensis metropolitani præter absentes qui pro se vicarios destinarunt. In quo Concilio idem Rex præsentialiter adfuit, et coram omnibus humi prostratus, se eorum orationibus commendavit, et tomum quem manute-

nebat, Primati et Concilio offerens, super iis quæ ibi continebantur, sibi satisfieri postulavit, et hæc omnia in libro canonum plenissime declarantur.

De morte Egicæ, et regno Vitizæ.

CAP. XV.

Hic Flavius Egica tribus annis ante mortem ^(c) Vitizam filium suum quem ex Cisilone suscepit, præfecit Gallæciæ quæ olim regnum fuerat Suevorum, et præcepit, ut in Tuda quæ est una de amœnioribus Gallæciæ civitatibus, resideret, et illuc etiam Flavius Egica Fafilam ducem, patrem Pelagii, licet invitum, exilio relegaret. Quem Fafilam Vitiza occasione uxoris fuste in capite vulneravit: ex quo vulnere mortuus fuit iuxta Urbicum, et ibi sepultus in villa quæ Duodecim manus, ab aliis Palatium appellatur. Post hæc Flavius Egica propria morte Toleti moritur, et ibidem honorifice sepelitur. Cui successit filius eius Vitiza Æra DCCXL, et regnavit annis novem, qui patri succedens in solio, quamquam petulcus, clementissimus tamen fuit, et non solum quos pater exilio condemnaverat, ^(d) verum etiam quasi clientulos, ut restitueret, laboravit. Nam quod pater imposuerat grave iugum, ipse modice relevabat, quos et pater patrio solo abdicaverat, ipse restituens, felici statui redonabat: et postremo convocatis omnibus, cautiones instrumentorum quas pater in dolo, confecerat, ipse in conspectu omnium digno incendio concremavit, et non

(a) Al. Sumfredus.

(c) Al. Victizam Compl. semper habet Witizam.

Æra 740.

(b) Al. subscribunt.

(d) Al. recepit ad gratiam, verum misericorditer. Compl. legit recepit ad gratiam, verum etiam quasi.

non solum liberos reddidit ab insolubili vinculo cautionum, verum etiam omnia restituit quæ Egica infiscarat, et expulsos officio restituit palatino. Hic in Ecclesia Sancti Petri quæ est extra Toletum, cum Episcopis et magnatibus super ordinatione regni Concilium celebravit, quod tamen in corpore canonum non habetur. Cumque Vitiza circa initium optime inchoasset, cœpit postmodum flagitiosius se habere, et Pelagium filium Fafilæ ducis Cantabriæ, qui postea contra Sarracenos cum Asturibus rebellavit, ob causam patris quam prædiximus, ab urbe regia coegit expulsus, et cum antea petulanter ageret in occulto, iam nunc luxus^(e) impudicitiam publicat in aperto, et laxatis habenis, nulli vitio se subtrahit. Et utinam solus in suis sordibus periisset, ne nobilitatem Gothorum cleri et populi suis immunditiis infecisset. Ad tantæ enim^(f) perditionis et dissolutionis pervenit cumulum, ut plures uxores, et concubinas ad satietatem libidinis simul detineret. Et exemplo simili viros illustres et potiores Gothorum ad similia facinora inducebat, quorum exemplo in minoribus populi peccata similia inundabant. Per idem tempus Gundericus, Toletanæ sedis Primas, sanctimoniam dono illustris habetur, et in multis mirabilibus clarior celebratur. Huic successit Sinderedus Episcopus urbis regie Primas, vir sanctimoniam studio clarus, et duravit usque ad tempora Roderici, et sub isto fuit perdita civitas Toletana. Hic viros longævos et honorabiles, quos in Ecclesia Toletana repererat, post mor-

tem Sancti Felicis et Gunderici decessorum suorum, zelo sanctitatis, licet non secundum scientiam, cœpit graviter infestare, et hoc ad instinctum Vitizæ, qui propter sui nequitiam eorum iustitiam timebat.

De facinoribus et fraudibus Vitizæ.

CAP. XVI.

Verum quia^(g) ista sibi in facie resistebant, propter vexationem Pontificis ad Romanum Pontificem appellabant. Vitiza facinorosus, timens ne suis criminibus obviarent, et populum ab eius obedientia revocarent, dedit licentiam, immo præceptum, omnibus clericis, ut uxores et concubinas unam et plures haberent publice iuxta libitum voluptatis, et ne Romanis constitutionibus quæ talia prohibent, in aliquo obedirent, et sic per^(h) eos populus retineretur. Tanta igitur temporibus facinorum alluvio inundavit, ut fere Gothorum strenuitas quæ consueverat regnis et gentibus imperare, in vitiorum altitudine iam submersa, omnibus abominationibus subiaceret. Itaque Gothorum Hispanorumque regnum diffusum magnitudine dominabatur à mari usque ad mare (à Tingi enim civitate Africæ usque ad Rhodanum suæ scepra propaginis dilatavit) excelsum nobilitate, largum abundantia, devotum religione, pacificum unione, clarum Conciliorum eloquentia, Episcoporum frequentia, religiosorum reverentia, Sanctorum Pontificum Leandri, Isidori, Helladii, Eugenii,

(g) Al. isti.

(e) Al. impudicitia publicatur.

(f) Compl. non habet perditionis.

(h) Compl. eos populos retinet.

Ildefonsi, Iuliani, Fulgentii, Martini ⁽ⁱ⁾ Dumiensis, Idalii Barcinonensis, ^(j) Talonis Cæsaraugustani clara doctrina, ^(k) et Zazei Cordubensis profunda philosophia. Sed quoniam humani generis inimicus humano generi non desinit invadere, seminavit in potestate superbiam, in religione accidiam, in pace discordiam, in abundantia luxuriam, in sollertia ignaviam, adeo ut sicut populus, sic et Sacerdos, sicut impii, sic et Princeps. Qui cum pro suis iniquitatibus timeret expelli, muros præcepit dirui civitatum ^(l) cunctarum, præter paucas quarum muros destruere formidavit, et arma ferrea in vomeres commutari, ut quasi omnibus connivens illicita, videretur quietem, et pacem et ^(m) licita procurare. Ipse tamen dolose agebat, ne possent sibi resistere, qui volebant eius sceleribus obviare. Alluvione ergo voluptatum in tota Hispania inundante, Vitiza Principe Maiestatis oculos provocante, repleta est terra iniquitate.

Gen. 6. 12. Omnis quippe caro corruperat viam suam, et qui optimus, quasi paliurus, et qui rectus, quasi spina de sepe.

De causis dissensionis propter quas fuit destructio Hispaniæ subsecuta.

CAP. XVII.

Sed quia Dominus voluit Gothorum gloriam incurvare, Satan ⁽ⁿ⁾ immisit in pacem quam simulaverat Vitiza. Cum enim ^(o) Theodofredus filius Recensvindi, qui in ætate parvula à patre fuerat de-

relictus, et in iuvenili ætate placidus, elegantis formæ, et indolis gratiosæ, ab omnibus amaretur, timens Egica pater Vitizæ, ne juvenis tanti generis et tantæ ^(p) spei ad regni fastigium adspiraret, à propriis finibus Cordubam exilio relegavit. Cumque sibi mansio Cordubæ placuisset, ibi palatium miræ fortitudinis fabricavit, quod et filius eius ætatis robore adolescens et dilatavit, et obfirmavit, qui aliquandiu ibi moratus, duxit uxorem de regali genere, nomine ^(q) Ricilonem, ex qua suscepit filium Rodericum. Cum autem Vitiza regni gubernacula post patrem suum Egicam suscepisset, æmulatione qua pater, cœpit persequi Theodofredum, donec captum utroque lumine ^(r) fecit orbem. Pelagium etiam cuius patrem apud Tudam fuste peremerat, volebat pœna simili condemnare, sed ad Cantabriam fugiens, evasit furiam persequentis, quia volebat Dominus liberationis ^(s) asylum in Hispaniis conservari. Vitiza autem, sacerorum canonum inimicus, Oppæ fratri suo Archiepiscopo Hispalensi contradidit Ecclesiam Toletanam, eiusdem Ecclesiæ vivente Pontifice Sinderedo, ut sicut ipse carnali, ita et frater spirituali adulterio fœdaretur; et ut iniquitatem iniquitati adiceret, violatis privilegiis Ecclesiarum, revocavit Iudæos, et maioris immunitatis quam Ecclesias privilegiis honoravit. Sed quia iusto iudicio Dei agitur, ut actores scelerum pœnas subeant ultionis, de manu Domini duplicia susceperunt qui pro simplicibus satisfacere noluerunt. Igitur Rodericus filius Theodofredi, quem Vi-

(i) Tol. Dumien-
nensi.

(j) Tol. et
Compl. Taionis.

(k) Al. et Cor-
dubæ profunda
philosophia.

Compl. eodem
modo legit.

(l) Compl. non
habet cuncta-
rum.

(m) Tol. et
Compl. libita.

Gen. 6. 12.

(n) Compl. im-
misit pacem.

(o) Al. Theu-
defredus. Com-
pl. ita hic et ali-
bi.

(p) Al. speciei.

(q) Al. Vici-
lionem.

(r) Al. orbavit.

(s) Al. auxi-
lium.

(t) Tol. et
Al. visus.

Vitiza, ut patrem, privare oculis nisus fuit, favore Romani senatus qui eum ob Recensvindi gratiam diligebat, contra Vitizam decrevit publice rebellare: qui viribus præeminens, cepit eum, et quod patri suo fecerat, fecit ei, et regno expulsum, sibi regnum electione Gothorum et senatus auxilio vindicavit. Vitiza itaque plenus abominationibus, vacuus regno, orbis oculis, propria morte Cordubæ, quo Theodofredum relegaverat, exul et ex-Rex vitam finivit Æra DCCLI; cumque duos filios reliquisset, Sisibertum et Ebam, neuter successit in regno, eo quod essent propter patris insolentias omnibus odiosi.

De regno Regis Roderici.

CAP. XVIII.

Hortante autem et adiuvante senatu, et adhuc Vitiza vivente, cepit conregnare Rodericus ultimus Rex Gothorum, anno Ulit quarto, Arabum vero XCI, Æra 749. DCCXLIX, anno septimo Vitizæ: et tantum tribus annis regnavit, uno per se, duobus etiam cum Vitiza. Erat autem Rodericus durus in bellis, et ad negotia expeditus, sed in moribus non dissimilis Vitizæ, nam et circa initium regni sui Vitizæ filios Sisibertum et Ebam probris et iniuriis laccessitos à patria propulsa- vit, qui, relicta patria, ad (u) Ricilam Comitem Tingitanæ ob patris amicitiam transfretarunt. Erat autem tunc temporis Toleti palatium à multorum Regum temporibus semper clausum, et se-

(u) Compl. et
Al. Ricilam.

ris pluribus obseratum. Hoc fecit Rex Rodericus contra voluntatem omnium aperiri, ut sciret quid interius haberetur, putabat enim thesauros maximos invenire; sed cum aperuit, præter unam arcam repositam nil invenit. Qua aperta, reperiit quemdam pannum, in quo latinis litteris erat scriptum: "Quod cum contigeret seras frangi, arcam atque palatium aperi- ri, et videri quæ inibi habeban- tur, gentes eius effigiei quæ in eo panno erant depictæ, Hispanias invaderent, et suo dominio subiugarent." Quod Rex videns, doluit aperuisse, et, ut erat prius, fecit arcam et palatium inserari. Erant autem in panno depictæ facies, ut vultus, dispositio, et habitus Arabum adhuc monstrat, qui sua capita tegunt vittis, sedentes in equis, habentes vestes diversis coloribus (x) variegatas, tenentes gladios, et ballistas, et vexilla in altum tensa: qua pictura Rex et proceres timuerunt.

(x) Compl. va-
riatas.

De violentia facta filie Comitissæ Iuliani, et coniuratione cum Arabibus.

CAP. XIX.

Mos erat tunc temporis apud Gothos, ut domicelli et domicellæ magnatum filii in regali curia nutrentur. Inter ceteras domicellas filia Comitissæ Iuliani præstantior habebatur. Erat autem Iulianus vir nobilis de nobili Gothorum prosapia ortus, illustris in officio palatino, in armis exercitatus, Comes Spathariorum, familiaris et consanguineus Vitizæ, et in oppido quod

quod Consocra dicitur, et in maritimis diversarum possessionum titulis abundabat. Contigit autem ut idem Iulianus legationis causa à Rege Roderico in Africam mitteretur. Qua legatione pendente, Rex Rodericus filiam eius de qua diximus, violenter oppressit. Hæc erat Regi promissa, sponsaliter non traducta. Alii dicunt uxori Comitis vim fecisse. Sed utrumlibet fuerit, Galliæ Gothicæ et Hispaniæ exitialis excidii causa fuit. Verum peracta legatione rediens Iulianus, ut stuprum comperit, uxore vel filia revelante, dolorem continuit alacritate exterius procurata, et legatione exposita recessit indignans, et tempore hiemali navigio ivit Septam, ubi uxorem cum rebus domesticis collocavit, et habito verbo cum Arabibus, in Hispaniam est reversus, et ægrotantis matris desiderium simulans, à Rege filiam impetravit infirmæ matri solatio destinandam, quam receptam restituit matri suæ. Eo tempore Comes Iulianus insulam viridem, quæ nunc Arabice *Gelzirat* ^(y) *alhadra* dicitur, detinebat, ex qua barbaris Africanis damna plurima inferbat: unde et ab eis plurimum timebatur. Erat autem tunc temporis in Africa Princeps quidam qui Muza proprio nomine dicebatur, et erat ab Ulit à Miramomenino præses Africæ constitutus. Huic fuit Iulianus Comes factioso colloquio fœderatus, promittens ei, si sibi crederet, Hispaniam sedaturum. Muza autem, cognomento Abenozair, audiens Comitem Iulianum, gaudio est gavisus, eo quod strenuitatis eius magnalia ex-

(y) Al. *balbar-*
da dicitur, ob-
tinebat.

pertus fuerat in periculis gentis suæ, et continuo verbum huiusmodi ^(z) Ulit Amiramomenino Arabum nuntiavit, qui inhibuit ei, ne in Hispaniam cisfretaret, (timebat enim posse in periculum redundare) sed paucos mitteret, per quos posset promissum Comitis aperiri. Muza autem misit cum Comite Iuliano quemdam ^(a) Tarif nomine, et cognomine Abienzarcha, cum C. militibus et CCCC. peditibus Africanis, et hi in quatuor navibus transierunt anno Arabum XCI, Æra DCCL, in mense qui dicitur Ramadan. Et iste fuit primus adventus Arabum citra mare, et applicuerunt ad insulam citra mare, quæ ab eius nomine dicitur ^(b) Gelzirat Harif: et ibi substitit, donec ad se cognati et complices ex Hispania advenerunt, et primos insultus fecit in Gelzirat haladra, et inde abstulit magnam prædam, et alia loca maritima devastavit. Et Hispania misera quæ à tempore Leovigildi Principis fere per CXL. annos in pace substiterat, iam nunc incipit innovatis antiquæ miseriæ cladibus laniari. Cædibusque in Lusitania et Bætica pro parte peractis, Iulianus cum Arabibus quos adduxerat, ad Muzam rediit fastuosus. His diebus Sindredus, de quo diximus, urbis regiæ præsul, et Primas, adventum Arabum expavescens, et Vitizæ insolentiis fatigatus, Romanæ patriæ sese dedit, oves deserens, ut mercenarius, non ut pastor. Viri autem longævi, de quibus diximus, Urbanum virum sanctimoniam in Episcopum elegerunt, intrusione Oppæ qui iam

(z) Tol. et Al.
Abulit.

(a) Tol. et Com.
pl. *Taref.*

Æra 750.

(b) Compl. et
Al. *Gelzira Ta-*
ref.

nil poterat, non obstante.

*De secundo introitu Arabum
in Hispaniam.*

CAP. XX.

Post hæc Muza vocatus ab Ulit à Miramomenino, ivit in Africam, relicto in patriæ principatu ^(c) Taric Abentiet, qui erat Strabo, cui iniunxit, ut Iuliano Comiti auxilia largiretur, et amicitiam conservaret. ^(d) Tunc autem dedit Comiti Iuliano XII. millia bellatorum, quos separatim duxit in Hispaniam in navibus mercatorum, ne causa transitus perciperetur, et convenerunt ad montem, qui ab illo Mauro ^(e) Gebel Taric adhuc hodie nuncupatur, (Arabice autem Gebel mons interpretatur) mense Regeb, anno regni Arabum XCII, Æra DCCLI. Quæ cum ad Regis Roderici notitiam pervenissent, misit contra eos sobrinum suum nomine Eneconem, qui cum eis sæpius dimicans, sæpius fuit victus, et ad ultimum interfectus; unde et Arabes, sumptis animis, audaciam assumpserunt, Iuliano Comite eos per Bæticam et Lusitaniam deducente. Gothorum enim exercitus prima vastatione percussus, et longa pace armorum usibus desuetus, antiqua magnalia ignorabat, et facti desides et imbelles, ^(f) ignari certaminis sunt inventi, et obicibus terga vertentes, ad mortem citius quam ad fugæ subsidia pervenerunt. Taric autem cum Iuliano Comite ad Muzam in Africam est reversus, et Iuliani fidelitas ex his factis apud Arabes fuit

mirabiliter approbata. Unde et Muza Taric et Comiti ampliorem exercitum sociavit, et retinuit ^(g) Ratilam Comitem Tingitanum; terrebant enim eum doli Comitis laqueosi, si forte cum aliis mitteretur. Qui cum in Hispaniam applicassent, in Bætica et Lusitania cœperunt direptiones et excidia exercere. Rex autem Rodericus, audita strage suorum et provinciæ vastatione, Gothis omnibus congregatis, adventui Arabum se obiecit, et ad incursum eorum strenue properavit. ^(b) Cumque venissent ad fluvium qui Guadalete dicitur prope Assidonam, quæ nunc Xerez dicitur, ex alia parte sedit exercitus Africanus. Rex autem Rodericus cum corona aurea et vestibus deauratis à duobus mulis in lecto eburneo ferebatur, ut Gothorum Regum dignitas exigebat. Et per octo dies continuos à Dominica in Dominicam dimicarunt, ita quod de Taric exercitu fere decem et sex millia ceciderunt. Sed Iuliano Comite et Gothis qui secum aderant, dure instantibus, franguntur acies Christianorum, qui longa pace et abundantia desides, imbelles et ignavi certaminis sunt inventi, et obicibus terga dantes. Die Dominica, quinto idus mensis Xavel, anno Arabum ⁽ⁱ⁾ XCIII, Æra DCCLII, Rex Rodericus et christianus exercitus vincitur, et fuga inutili perierunt. Duo autem filii Vitizæ, qui cum Iuliano Comite conspiraverant, Regi Roderico in hoc proelio adstiterunt, et alter à sinistris alter à dextris collaterales acies gubernabant, et dicuntur in præcedenti nocte cum Taric con-

^(g) Compl. et Al. Ricilam.

^(b) Al. Cumque pervenissent ad fluvium qui dicitur Vadalac prope Xerez: ita etiam legit Compl. et in eodumtaxat variat, quod habeat Vedelac.

⁽ⁱ⁾ Compl. et Al. XCII.

Æra 752.

^(f) Compl. et Al. ignavi.

si-

silium habuisse, ut ipsis à bello cessantibus, Gothorum exercitus de facili vinceretur, et Rex Rodericus cum esset magnanimus, antequam fugeret, permetteret se occidi, et eo mortuo, posset eis regnum perditum provenire: non enim credebant, quod possent, vel vellent Arabes patriam retinere; unde et in conflictu armis depositis, quantocius effugerunt. Et hoc ipsum Taric promiserat, quod restitueret eis omnia quæ fuerant patris sui. ^(j) In exercitu christiano fuisse constat plus quam centum millia armatorum, sed erat populus duorum annorum peste et inedia imbecillis. Et quia divina gratia protectionis manum elongaverat ab Hispanis, gens illa victrix, gens illa nobilis, gens Gothorum cui se dederant Asia, et Europa, et eius fugacibus Vandalis orbis cesserat Africanus, triumphis Arabicis incurvatur. Conserto proelio cum Arabibus, Rex Rodericus fortiter insistebat, sed inters manus strenuitatis Gothicæ recurvata, quæ multorum sanguine consueverat gloriari, hostes suo cogitur satiare. Iulianus autem animabat Gothos qui secum aderant, necnon et Arabes, ut bellum acrius restaurarent. Cumque bellum ex utraque parte instantius efferveret, alternis cædibus plurimi cecidere. Iam iamque Gothorum aciebus fere undique consternatis, Rex Rodericus interdum fuga, interdum ^(k) occursibus nitabatur; sed aliquandiu bello protracto, gens Gothorum in parte ceditur, in parte fugæ præsidio liberatur: et dum hoc agitur, quid de Rege Roderico acciderit, ignoratur;

tamen corona, vestes, et insignia, et calciamenta auro et lapidibus adornata, et equus qui Orelia dicebatur, in loco tremulo iuxta fluvium sine corpore sunt inventa. Quid autem de corpore fuerit factum, penitus ignoratur, nisi quod modernis temporibus apud Viseum civitatem Portugalliæ inscriptus tumulus invenitur. *Hic iacet Rodericus ultimus Rex Gothorum. Maledictus furor impius Iuliani quia pertinax, et indignatio quia dura, vesanus furia, animosus indignatione, impetuusus furore, oblitus fidelitatis, immemor religionis, contemptor divinitatis, crudelis in se, homicida in dominum, hostis in domesticos, vastator in patriam, reus in omnes, memoria eius in omni ore amarescet, et nomen eius in æternum putrescet.*

De destructione Gothorum, et commendatione Hispaniæ.

CAP. XXI.

Pro dolor! hic finitur gloria Gothicæ maiestatis Æra DCCLII, ^{Æra 752.} et quæ pluribus bellis regna plurima incurvavit, uno bello vexilla suæ gloriæ inclinavit: qui Scythiam, Pontum, Asiam, Macedoniam, Græciam, et Illyricum variis cædibus vastaverunt, et eorum mulieres Orientalem plagam proeliis subiecerunt, et Cyrum magnum dominum Babyloniam, Assyriam et Mediæ, Syriæ et Hircaniæ, victum et captum in utre sanguinis extinxerunt, et cui victa Roma, provinciarum domina, flexit genu, cui Imperator Valens cessit

(j) Al. Et in exercitu christiano dicuntur fuisse: Al. vero habet dicitur fuisse.

(k) Tol. non habet interdum fuga.

incendio, cui ille eximius Attila Rex Hunnorum Catalaunico bello recognovit imperium, cui Alani fugitivo proelio Pannoniam dimiserunt, cui Vandali cesserunt Gallias fugitivi, quorum bella minibus tonitruis toti mundo à sæculis intonarunt, Machometi nuper orta rebellio uno bello inaudito excidio consummavit, ut discant omnes, ne dives in divitiis, ne potens in potentiis, ne fortis in fortitudine, ne sublimis in gloria gloriatur. Qui gloriatur autem, in Domino gloriatur: quoniam ipse vulnerat, et medetur, ipse percutit, ipse sanat. Cum enim sit Domini omnis terra, omnis populus, omnis natio, omnis lingua, omnia cursu instabili variantur, creatore omnium semper et in omnibus stabili ac permanente, qui mundi partes et climatum singula donis dissimilibus adornavit, inter quas Hispaniam in Occidentis finibus constitutam omnium desiderabilium copia ubertavit. Hanc, ut diximus, peragratis ferme omnibus et ^(l) obtentis Asiæ et Europæ provinciis, et experti bella et certamina, et quibus inderant, varias mansiones attendentes, ^(m) in locorum commoda omnibus prætulere, eo quod inter omnes mundi provincias specialibus ubertatis titulis redundabat: quæ pyrenæis montibus à mari usque ad mare protensis Oceano circumducitur, et Tyrrheno. Gallia ⁽ⁿ⁾ etiam Gothica, id est Narbonensis provincia cum Rutheno, Alba, et Vivario civitatibus, quæ Gothorum tempore ad Narbonensem provinciam pertinebant, et in Africa, una provincia decem ci-

vitatum, quæ Tingitania dicebatur, ad Gothorum dominium pertinebant. Hispania quippe, quasi paradisi Domini, vere principalibus fluminibus irrigatur, scilicet Ibero, Doria, Tago, Ana, et Bæti, montanis inter quemlibet interiectis. Mediæque Valles ^(o) sui latitudine deserviunt ubertati, et humore fluminum fecundantur, et pro magna parte rivis et fontibus irrigantur: sed et puteorum suffragia raro desunt: fecunda frugibus, amœna fructibus, deliciosa piscibus, sapida lacticiniis, clamosa venationibus, gulosa armentis et gregibus, superba equis, commoda mulis, privilegiata castris, curiosa vino, deses pane, dives metallis, gloriosa sericis, dulcis mellibus, copiosa oleo, læta croco, præcellens ingenio, audax in proelio, agilis exercitio, fidelis dominio, facilis studio, pollens eloquio, fertilis in omnibus, nulla in fertilitate similis, nulla munitionibus comparabilis, paucæ magnitudine æquales, in ^(p) libertate præcipua, fidelitate pretiosa, in audacia singularis. Sunt et alia flumina quæ retentis nominibus capitalia nuncupantur, ut Minus qui in parte Gallæciæ oritur, et per eandem discurrens provinciam, in Oceanum derivatur. Ab hoc et flumine provincia illa Minea appellatur. Abaris et Succaris, quæ oriuntur in territorio Segontinensi Toletanæ provinciæ, in Rhenum retentis nominibus dilabuntur. Hoc ergo regnum tam nobile, tam ornatum, patriæ gladio in se verso, quasi in eo manus hostium non coepissent, succubuit uno impetu vix incepto: et captæ fuerunt

(o) Compl. secundum latitudinem.

IA (i)

(p) Compl. liberalitate.

(l) Al. obtentis omnibus.

(m) Compl. et locorum commoda, ipsam omnibus prætulere.

(n) Tol. et Al. et.

omnes Hispaniæ civitates, et manibus diripientium sunt subversæ.

Deploratio Hispaniæ, et de causa excidii Gothorum.

CAP. XXII.

Bello autem miserabiliter consummato, cum vix superesset qui ad bellum ex alterutra partium non venisset, omnibus in se cæsis, remansit terra populis vacua, sanguine plena, fletu madida, ululatu clamosa, advenis hospita, civibus peregrina, nudata incolis, orbata filiis, confusa Barbaris, infecta sanguine, stupida vulnere, destituta munimine, et suorum solatio desolata. Iam clades Herculis innovantur, iam Vandalorum, Alanorum, et Suevorum obducta vulnera reputrescunt: quæ olim Romanorum gladio sauciata, Gothorum medicamine post curata, nunc ipsa ^(q) ferro cæditur, iam extincta et oblita cantica in loquela labii iam lingua loquitur peregrina. Viri exercitus in coccineis, et equorum igneæ sunt habenæ, et eorum facies ut nigredo, vultus gloria quasi ^(r) oleæ, et eorum oculi velut ignis, velocior pardis miles eius, et lupo crudelior vesperino. Enimvero ^(s) genti Afrorum, quæ olim de viribus non præsumens, dolis et divitiis nitebatur, nunc ^(t) cedit Gothorum strenuitas in momento, quæ citius cecidit quam dici possit, et vix relinquitur, ut deploret, quod mortis instantia non reliquit, ut clamet transeuntibus: Iam non ^(u) vivo: attendite si est dolor similis sicut meus, vox eius percipitur ut Py-

thonis, et eloquium eius mussitat ut ex humo, ploratus et ululatus lugubris vix auditur. Hispania suos filios plorat, et consolari non potuit, quia non sunt. Facta est eius habitatio iam deserta, eius gloria iam confusa, iam eius filii gladio ceciderunt, et eius incliti iam captivi: Principes eius in opprobrium ^(x) habuerunt, et vix bellator in exterminium. Qui erant liberi, mancipati sunt servituti, qui consueverant in militia gloriari, coguntur cultro et vomere incurvari, qui vescebantur voluptuose, nec vilibus satiantur, et qui nutriti sunt in croceis, non tangibilia amplexantur, ut nec inundatio pluviarum, nec alluvio tempestatum eis ^(y) potuerunt adæquari. Quæ Hispaniam non prætereunt tempestates ^(z)? Parvuli alliduntur, adolentes cædibus involvuntur, iuvenes gladiis extinguuntur, viri in proeliis prosternuntur, senes excidio consumuntur, et quos senium et decrepita fecerat honorandos, hos Afrorum crudelitas abiicit extirpandos, mulieres servantur ad ignominiam, et earum speciositas ad contumeliam. Qui rubustus animo, occubuit gladio, qui velox pedibus, à sagittariis est confossus: pepercit gladius ^(a) inimicis, et in domesticos debacchatur: non erat qui resisteret Gothis dimicantibus in se ipsos. Quis dabit capiti meo aquas, et fontem oculis lacrimarum, ut plorem excidium Hispanorum, et miseriam gentis Gothorum? Conticuit religio Sacerdotum, cessavit frequentia ministrorum, abscessit diligentia prælatorum, periit doctrina fidei et Sanctorum unio, pater solvitur or-

Jerem. 31. 15.

(x) Compl. et Al. abierunt.

Thr. 4. 5.

(y) Compl. potuerit.

(z) Deest interrogatio in Compl. MS.

(q) Compl. factu ceditur iam extincto.

(r) Al. olla.

(s) Compl. gens.

(t) Compl. ei cedit.

(u) Compl. viva.

Thr. 1. 12.

(a) Al. inimicitie.

Jer. 9. 1.

tho-

thodoxorum, sanctuaria destruuntur, Ecclesiæ diruuntur, et quæ laudabant in cymbalis, provocant in blasphemiiis, lignum salutis à Sanctis eiicitur, non est qui aspiciat ut salvetur. Sollemnia penitus cessaverunt, et Ecclesiæ organa in blasphemiam ^(b) transierunt, non est qui iubilet in Ecclesiis, et subsannat confessio Machometi, defœdat abusio ornamenta, et vasa sancta contaminant alieni, religionem devorant inimici, et omnis habitatio desolatur, cum occiditur habitator, civitates ignominiiis consumuntur, et quæque viridia succiduntur. Adeo enim pestis invaluit, quod in tota Hispania non remansit civitas Cathedralis quæ non fuerit, aut incensa, aut diruta. ^(c) Arabes enim, ^(d) quæ vi non poterant subiugare, falso fœdere deceperunt, Oppa filio Egicæ Hispalensi Episcopo suadente, ut subiecti Arabibus viverent sub tributo, et si forte Dominus patriam visitaret, fierent subvenientibus in succursum. Et sic fraudibus circumventi reddiderunt op-

Num. 21. 9.

(b) Compl. sunt mutata.

(c) Compl. aut obtenta.

(d) Compl. quas.

(e) f. propter peccata.

Regis ad exemplum totus componitur orbis,

^(e) peccata Vitizæ et ultimi Roderici et aliorum Regum qui præcesserant, quorum aliqui factione, aliqui fratricidio, seu parricidio, regni usurpaverant potestatem, successione legitima non servata, incanduit ira Dei, et Gothorum gloriam, quam hactenus sustentarat, eiecit à facie maiestatis, et quos sustinuit in hæresi Ariana à tempore Valentis Imperatoris usque ad tempora Recaredi, sicut superius est descriptum, nunc Vitizæ

abominationibus et aliorum Regum sceleribus provocatus, non addidit ulterius tolerare. Nomina autem Regum hic duximus exprimenda qui factioso gladio perierunt. Athaulphus apud Barchinonam inter familiares fabulas à quodam suorum fuit prodicionaliter interfectus: Segericus fuit à suis similiter interfectus: et Thurismundus apud Tolosam consilio fratris sui à suo famulo interfectus: Theudoricus fuit à fratre suo ^(f) si-

Isai. 13. 3c.

Ibid. v. 21.

Marc. 13. 2.

Al. 61.

Compl. 61.

Compl. 61.

Compl. 61.

(f) Compl. Eurico.

mi-

militer interfectus: Amalaricus apud Narbonam in foro fuit à suo exercitu interfectus: et Theudius fuit interfectus à quodam qui se insanum, ut Regem interficeret, simulavit: Theodiscus apud Hispaniam à quodam suorum fuit inter epulas iugulatus: Agila à suis est apud Emeritam interfectus: Leovigildus interfecit filium suum ^(g) Hermenigildum, eo quod nolebat hæresi consentire: et Luiba filius Recharedi à Viterico fuit proditionaliter interfectus: Vitericus coniuratione quorundam fuit inter epulas interfectus: et Vitiza à Roderico exoculatus: et Rodericus à Iuliano, ut creditur, interfectus: Froila fratrem suum Vimarandum propriis manibus interfecit, et sui in vindictam apud Canicas ^(h) Froilam occiderunt.

Qualiter Taric urbes occupavit.

CAP. XXIII.

Post bellum autem infauste patratum, Taric Christianos fuit usque in Eciam secutus, et qui erant in civitate, ⁽ⁱ⁾ et etiam qui extra fugerant, adhuc de multitudine confidentes, ei improvide occurrerunt, et bello infeliciter inchoato, infelicius perierunt, et occisis pluribus, plures ad civitatis ambitum ^(j) redierunt. Taric autem cum suo exercitu resedit iuxta fluvium ^(k) Cilofontis, qui ex tunc dicitur fons Tarici. Christiani autem audientes quod gens advenerat quæ Gothorum gloriam sua multitudine superarat, et, licet falso, quod humanis carnibus vescebatur, tanta se ignavia abiecerunt, ut nec

resistere cogitarent: et quia Toletum cunctas urbes fortitudine præcallebat, curabant omnes inibi receptari, et aliæ civitates et oppida remanserunt paucis defensoribus ^(l) habitata. Tunc Comes Iulianus Taric consuluit, ut de suo exercitu bellatoribus compartitis, per diversas partes Hispania vastaretur, et ipse daret de suis complicibus qui ducatu et auxilio Arabes adiuverent. Tunc Taric divisit exercitum, et misit quemdam, qui de Christiano factus fuerat Saracenus, qui dicebatur Arabice ^(m) Mogeit airomi, et erat servus Amiramomenini, et duxit secum DCC. milites, et Cordubam est profectus. Vix enim inter Arabes pedes quispiam reperiebatur. Nam ex equis Gothorum de pedestri ordine milites fuerant facti. Et misit alium exercitum contra Malacam et Granatam. Ipse autem cum majori exercitu venit Mentenam prope Giennium, et civitatem funditus dissipavit. Mogeit autem cum Cordubam venisset, in villa quæ Secunda dicitur prope Cordubam, insidias occultavit: et quidam de exercitu à quodam pastore quem ceperant, rumores Cordubæ sciscitarunt, qui et retulit maiores Cordubæ ad Toleti præsidium confugisse, et præfectum urbis cum CCC. militibus remansisse, et urbem circumdatam muro forti, nisi quod iuxta pontem erat muri ambitus intercisus. Mogeit autem cum suo exercitu transivit Bætium, et aere et rore noctu tenebroso venit ad locum per quem muri interruptio viam dabat: ubi etiam erat ficulnea, cui ut scalæ auxilio adhærentes, ad locum

^(l) Tol. et Compl. derelicta. Compl. in margine habet habitata.

^(m) Tol. Mogeit Airomi.

^(g) Al. Hermenigildum.

^(h) Tol. Fedulam.

⁽ⁱ⁾ Compl. et Al. et qui è strage fugerant.

^(j) Tol. redierant.

^(k) Compl. in loco fontis.

cum

(n) Al. *usus.*

cum intercidii ascenderunt, et vitis Mogeit⁽ⁿ⁾ usi pro funibus, ad muri ardua conscenderunt, et vigilibus interfectis, seras et ianuas infregerunt, et per pontis ianuam intraverunt: quod cum urbis dominus percepisset, in Ecclesiae praesidium quod erat fortissimum, se recepit; sed ibi eum tribus mensibus obsederunt: post quos idem dominus civitatis ad montana quae imminent civitati, dimissis aliquibus in Ecclesiae munimento, abiit fugitivus: quod cum ad Mogeit notitiam pervenisset, post eum insecutores continuo destinavit: infelix autem fugitivi equi casu praecipiti conquassatus, desperatis rebus,^(o) ut in proprio clypeo residebat, quem Mogeit superveniens, cepit vivum. Nec aliquis de senioribus Hispanorum captus dicitur praeter istum. Omnes enim alii deditioe, aut foedere se dederunt. Mogeit autem Cordubam rediens, tandiu praesidium Ecclesiae impugnavit, donec captos capitibus mutilavit: et ex tunc dicta fuit Ecclesia captivorum. Iudaeos autem qui inibi morabantur, cum suis Arabibus ad populationem et custodiam Cordubae dimiserunt: dominum autem urbis quem ceperant, Ulit Amiramomenino^(p) Arabi praesentarunt.

(p) Compl. et Al. *Arabum.*

De captione Malacae, Murciae, et Granatae.

CAP. XXIV.

Exercitus autem qui Malacam iverat, cepit eam, et Christiani qui inibi habitabant, ad montium ardua confugerunt. Alius exercitus

Granatam diutius impugnatam victoria simili occupavit, et Iudaeis ibidem morantibus et Arabibus stabilivit. Deinde ad urbem quae tunc Oreola, nunc Murcia dicitur, properavit. Et dominus Murciae egrediens contra eos, infeliciter est^(q) aggressus; et in urbis ambitu circumseptus, cum esset providus et discretus, fecit mulierum capita circumcidi, ut in muris afforis apparentes, viri eminus crederentur, et cannæ quas manibus praeferebant, lanceae putarentur: ipse autem se simulans nuncium civitatis, exivit ad obsessores, et blandiens domino eorumdem, securitatis gratiam impetravit, interposito foedere^(r) treguarum. Tunc paucos ex eis introduxit in civitatem, et cum vidissent hominum raritatem, de datis treguis doluerunt, nec tamen pro religione iuramenti treguas violarunt, sed paucis Arabibus ibi relictis, ceteri Toletum ivere, ubi Taric tunc temporis consistebat. Cum enim Toletum venisset, invenit eam fere habitatoribus destitutam; plures enim ad Amayeram, alii ad Asturias, alii confugerant ad montana. Taric autem ex Arabibus quos secum duxerat, et Iudaeis quos Toleti invenerat, munivit Toletum: exinde ivit Guadal faiaram, et ad montem qui dicitur^(s) Gebelculeman, et imposuit ei nomen Gebeltaric: inde venit ad^(t) civitatem monti vicinam, in qua invenit mensam viridem ex lapide pretioso, et mensa et pedes ex uno lapide erant, et erat immensae latitudinis et longitudinis, et imposuit villae nomen^(u) Medina Talmeida, quod interpretatur civitas men-

(q) Compl. *con-*
gressus.(r) Al. *inducia-*
rum.(s) Compl. *Ge-*
bel Zuleman.(t) Compl. et
Al. *villam monti*
vicinam.(u) Al. *Medi-*
nat Aleneinda.
Compl. legit
Medinat Al-
meinda.

men-

mensæ : exinde venit Amaiam, olim Patriciam civitatem, ad quam propter fortitudinis prærogativam deiecta confugerat multitudo : sed quia fame et penuria fere laborabat tota Hispania, fame protinus fuit capta, et cepit ibi multa millia captivorum, et thesauros, et donaria ^(x) magnatum : exinde campos Gothicos et ^(y) Asturicam devastavit, et in Asturiis civitatem Gegionem, et alia loca plurima occupavit, et in locis idoneis præpositos stabilivit, et Toletum postmodum est reversus anno Arabum XCIII. Muza autem filius Azair anno prædicto, mense Ramadan, audiens magnalia, quæ Taric Princeps ^(z) sui exercitus exercuerat in Hispanos, familiaris zeli ductus invidia, in Hispanias ^(a) cisfretavit, ducens secum plus quam XII. millia bellatorum : et cum venisset ad insulam viridem quæ Gelzirat alhadra iam Arabice dicebatur, incolæ suaserunt, ut ea via qua Taric intraverat, ipse iret, quod noluit acceptare. Tunc ^(b) ductores qui dicuntur ^(c) Adalides, et alii Christiani suaserunt, ut per alia loca et civitates quæ à Taric nondum fuerant acquisitæ, ipse procederet maiora præteritis patraturus, et ipse gaudens, eorum consilio approbato, venit ad locum munitum, qui latine civitas salva, ab Arabibus Medinatsidona exinde fuit dicta, (hæc est inter mare, et eam quæ nunc Xerez, latine autem dicitur Asidonia) et eam pugnæ violentia occupavit. Deinde venit Carmonam, et quia dictum fuerat ei quod vix impugnatione aliqua posset capi, misit Comitem Iulianum cum aliquibus

Christianis, ut fugam quasi victi à proelio simularent : et sic à civibus receptati, pro hospitalitatis officio hospitam civitatem in manus Arabum prodiderunt ; noctu enim vigiles occiderunt, et per portam quæ Cortoba dicitur, Arabes induxerunt. Deinde venit Hispalim, in qua Gothorum substiterat multitudo, quæ ante Gothorum adventum à Silinguis Vandalis urbs regia habebatur, sed Gothi ab ea mutaverunt curiam in Toletum. Hanc Hispalim cum Muza aliquando obsedisset, Christiani qui ^(d) inerant, ad villam quæ Beia dicitur, aufugerunt. Ipse autem captam Hispalim de Iudæis et Arabibus populavit, et inde ivit Beiam, et eam dispendio simili occupavit. Deinde ivit Emeritam, quæ multis et antiquis ædificiis antiquæ dignitatis gloriam testabatur, et incolæ de multitudine præsumentes, contra eum ad proelium exierunt, sed ea die Muza non potuit prævalere. Videns autem quod vi non poterat obtinere, in ^(e) lapicidina urbi proxima insidias occultavit, et sequenti die, ut heri fecerant, cives ad proelium processerunt, sed inter celatam et acies intercepti, ex civibus plurimi occiderunt, et qui evadere potuerunt, ad urbis ambitum confugerunt. Erat enim muri firmitas miro opere fabricata. Christiani autem corde pusillanimi desperantes, sequenti die colloquium petierunt. Cumque permissi ad Muzæ præsentiam accessissent, ^(f) viri canitiem attendentes, ad suos post colloquium redierunt, et exposita canitie obsessoris, opinati sunt senem brevi tempore desitutum, et

(x) Tol. et Compl. magnatorum.

(y) Compl. Asturicam.

(z) Tol. militiæ suæ. Compl. militiæ sui exercitus.

(a) Al. transfretavit.

(b) Tol. et Al. auditores.

(c) Compl. Arabice Adalides.

(d) Tol. et Al. inerant.

(e) Compl. lapicidina.

(f) Tol. et Al. habent et.

ideo illa die à compositionis colloquio destiterunt. Tunc Muza præcepit murum perfodi circumquaque, obsessi autem ab intus exeuntes, plures ex fossoribus occiderunt. Die tertio iterum colloquium postulantes, ad Muzæ præsentiam redierunt, et quos pridie canos notaverant, tincturæ opere coloris contrarii invenerunt, et faitate attoniti miraculum reputarunt, et ad suos illico redeuntes, nuntiarunt virum virtute præditum, qui nunc iuvenili, nunc senili præstantia iuxta beneplacitum mutabatur; et hoc miraculo conturbati urbem protinus reddiderunt, interposito tamen pacto, ut salvis rebus recederent et personis. Cepit itaque villam anno Arabum XCIII. ultima die mensis Ramadan. Et dum hæc fierent, Christiani de Elepla et Beia et aliis partibus insurgentes, Hispalim adierunt, et urbis præsidium occupantes, plures ex Arabibus quos Muza reliquerat, occiderunt; ceteri qui evadere potuerunt, ad Emeritam quam Muza ceperat,

confugerunt. Tunc Muza filium suum Abdulaziz misit Hispalim cum exercitu copioso, qui veniens, urbem illico occupavit, et Christianos qui cædem egerant, interfecit. Eleplam etiam occisis incolis occupavit. Dum hæc aguntur, Pelagius in Asturiis rebellavit. Muza autem victoriis et spoliis gloriosus ivit Toletum, ubi Taric non minori gloria residebat, qui in occursum Muzæ ad Talaveræ confinia est egressus, et iuxta rivum qui Teitar dicitur, simulato gaudio convenerunt. Muza autem qui (g) in Taric calumnias cogitabat, Taric redarguit indignanter, eo quod, licet feliciter, mandatum præterierat in peractis, et Toletum pariter venientes, de obtentis et acquisitis, de divitiis et thesauris, de mensa exquisivit exactissime rationem, et receptis mensa viridi et pecuniis quæ Taric voluntarie revelavit, venientes ambo Cæsaraugustam, ipsam et civitates alias, et plura oppida Carpetaniæ, et Celtiberiæ occuparunt.

(g) Tol. et Al. non habent in.

LIBER QUARTUS.

De rebellionem Pelagii contra Arabes, et de sorore sua, et regno eius.

CAP. I.

Et dum tot dispendiis Hispaniam dissecarent, Deus omnipotens in ira sua misericordiæ non oblitus, Pelagium quasi scintillam modicam in suo conspectu voluit conservare. Hic Pelagius (ut est dictum) fugiens à facie Vitizæ qui

eum voluerat excæcare, licet Spatharius eius fuisset, apud Cantabriam se recepit, sed audiens succubuisse exercitum christianum, et Arabes quæque desiderabilia invasisse, sumpta secum sorore propria, Asturiis se donavit, ut sal-

(b) Al. montibus. saltem in Asturiarum (b) angustiis posset christiani nominis aliquam (i) scintillam conservare. Sarraceni enim totam Hispaniam occupaverant, gentis Gothicæ fortitudine iam contrita, nec alicubi resistente, exceptis paucis reliquiis quæ in montanis Asturiarum, et Biscagiæ, Alavæ, Guipuscuæ, Ruchoniæ, et Aragoniæ remanserunt, quas ideo Dominus reservavit, ne lucerna Sanctorum in Hispaniis coram Domino extingueretur. Præfecerunt itaque Sarraceni in singulis regionibus præpositos, (j) qui à pauperibus, vinitoribus, et agricolis christianis, quos sub tributo permiserant permanere, census colligerent et tributa. Erat enim in regione Gegionis, iam Sarracenis subdita, qui et in montanis aliqua loca (k) occuparunt, præfectus quidam Munuza nomine, Christianus quidem, sed Arabibus fœderatus, qui captus pulchritudine sororis Pelagii, cum eo amicitias simulavit, et fingens causam legationis, Pelagium misit Cordubam, quæ olim Patricia, tunc erat Arabibus sedes regni. Eo misso, Munuza, procurante quodam liberto, sibi sororem Pelagii copulavit, sed postquam Pelagius rediit, facinus noluit tolerare, et resumpta sorore, licet dissimulans, in Asturiis se recepit non minus magnanimus, quam sollicitus, liberationem patriæ adhuc sperans. Munuza autem pro ablatione conjugis reputans se contemptum, Taric Principi nuntiavit, iam manifeste Pelagium rebellare. Qui missis militibus præcepit Munuzæ, ut Pelagium caperet, et Cordubam destinaret. Cumque milites ad Astu-

rias pervenissent, voluerunt Pelagium dolo composito retinere, sed consilio per quemdam amicum in vico qui (l) Urete dicitur, Pelagio revelato, quia non poterat armis resistere, ad oppositam ripam Pionniæ fluminis, equo insidens, pernavavit, et quia fluvius inundabat, Sarraceni persequi cessaverunt, et ad vallem quæ Canice dicitur, solus venit. Inveniensque plurimos qui metu ad edicta Arabum properabant, spiritu fortitudinis et spe in Domino confortavit, quia etsi propter peccata flagellat filios pestilentes, in fine tamen non obliviscetur misereri. Illi autem sacra monita attendentes, excusso metu facti magnanimi et fideles, ad montem magnum qui Auseva dicitur, conscenderunt, et per omnes Astures sacra monita persuadens, quasi de gravi somno pusillanimes excitavit, et de omnibus partibus Asturiarum ad eum tamquam ad Dei nuncium concurrentes, in tanta desolatione ipsum in Principem elegerunt. Cœpitque per loca devia et incerta cædes agere contra Mauros, et quasi gyrovagus eorum (m) totam victoriam perturbare, et suos ad persecutionem Arabum roborare. Exercitus autem, qui in capturam eius venerat, Cordubam est reversus. Quod cum audisset Taric qui Cordubæ residebat, Alchamam principem militiæ contra Pelagium destinavit, et (n) Oppam Episcopum Hispalensem filium Egicæ, ut Pelagium ad obediendum sibi monitis suaderet.

(l) Al. Brete. Tol. habet Prete.

Psalm. 76. 10.

(m) Compl. et Al. tutam.

(n) In Compl. MS. deest Oppam.

*De introitu Pelagii in caveam,
et strage Arabum, et captione
Oppæ, et morte Alchamam.*

CAP. II.

Quorum adventum cum Pelagius percepisset, in cavea quadam quæ est in latere montis Ausevæ, de quo diximus, se recepit; est autem hæc cavea quasi divino artificio rupe inexpugnabili circumclusa, et ab impugnatione secunda. Et cum illa cavea vix sit mille hominum receptiva, assumptis secum quos strenuiores credidit, reliquos divinæ gratiæ commendavit, ut in tutis montium Dei misericordiam, et rei exitum expectarent. Ipse autem in cavea cum iis qui secum aderant, Dei misericordiam imploravit. Cumque Alchamam et Oppa Episcopus cum multitudine fundibulariorum et peditum ad Asturias pervenissent, et vastationes aliquas peregrissent, demum in circuitu cavæ fixis tentoriis ^(o) resederunt. Oppa autem qui multos Christianos suaserat, tunc (ut fertur) mulo insidens, dicitur Pelagium taliter allocutus: "Quanta fuerit Gothorum gloria in Hispaniis, ipse nosti, et licet semper contra Romanos et gentes barbaras invicta fuerit, nunc Dei iudicio victa plorat. Quæ est ergo fiducia tua, ut clausus in antro cum viris pauculis nitaris resistere contra Arabes, quos totus exercitus gentis Gothicæ sub uno Rege non potuit sustinere? Recole Gothorum regnum, quanta doctrina, quanta potentia abundavit, et nunc ultimæ virtutis exinanitione consumptum ad

nihilum est redactum. Consule igitur vitæ tuæ et eorum qui ^(p) tecum pari miseria consumentur, et Taric invicti Principis te exhibe voluntati, ut et honoribus redoneris, et cum iis qui tecum sunt, vita et operibus perfruaris." Cui respondit Pelagius: "Etsi ad tempus Deus percutiat filios pestilentes, non tamen ^(q) proiciet in æternum." Nosti autem, Episcopo Oppa, qualiter tu et fratres tui et ^(r) pater tuus Rex Vitiza vestris sceleribus cum Iuliano Comite iram Altissimi provocastis, propter quod excidium gentis Gothicæ supervenit. Et flet Ecclesia penitus destituta filios perditos et extinctos, nec consolari sufficit, donec Dominus consoletur: sed per id modicum ^(s) et momentaneum exterminii nostri pondus adiiciet Ecclesia, ut resurgat, et ego sperans in misericordia Iesu Christi, hanc multitudinem cum qua venis, nullatenus pertimesco; habemus enim advocatum apud Patrem Dominum Iesum Christum, in quem credimus, et speramus." Tunc Oppa Episcopus de persuasionem desperans, exercitui dixisse fertur: "Inveni hominem obstinatum, nil restat de cetero nisi pugna." Tunc Alchamam præcepit fundibulariis, sagittariis, iaculariis, ostium speluncæ fortiter impugnare. Sed Dei manu pro suis conclusis misericorditer dimicante, lapides, sagittæ, et iacula in emissorum ^(t) interitum vertebantur. Sicque tali iudicio ferme XX. milibus Arabum interfectis, ceteri quasi vertigine turbabantur. Quod Pelagius cum vidisset, laudans Dei potentiam, et spiritu fortitudinis

^(p) Tol. tunc.^(q) Al. percutiet. Psalm. 76. 8.^(r) Compl. et Al. frater tuus.^(s) Tol. non habet et. Psalm. 40. 9.

1. Ioan. 2. 1.

^(t) Compl. et Al. intentum.^(o) Tol. et Al. recederunt.

roboratus, cum suis egreditur à spelunca, et Alchamam cum maxima multitudine Arabum interfecit, præter eos qui eversis iaculis perierunt. Reliqui vero ad Aulsevæ ardua fugientes, ab iis quos Pelagius reliquerat, cædibus perierunt. Qui autem ab iis evaserant, in Libana ad ripam Devæ fluminis pervenerunt, et super quodam montis supercilio incedentes, eodem supercilio in fluvium corruente, et aggere opprimente, in flumine sunt submersi: et Ægyptiorum^(u) submersio novo miraculo præsentatur. Oppa autem à Pelagio captus mansit. Ab aliquibus dicitur Oppa fuisse filius Vitizæ, ab aliquibus frater Comitis Iuliani. Sed verius filius fuit Egicæ et frater Vitizæ. Sed utrumlibet istorum fuerit, certum est fuisse Archiepiscopum Hispalensem.

De translatione arcæ, et reliquiarum, et sacrorum librorum in Asturias.

CAP. III.

Urbanus autem Sinderedi successor, de quo superius diximus, arcam reliquiarum, et scripta beati Ildefonsi, et Iuliani Pomerii, et vestem^(x) sacram quam beata Virgo dederat Ildefonso, cum iam videret in Hispaniis destructionem Ecclesiæ et populi christiani, ad Asturias dicitur detulisse, et de loco in locum,^(y) ut persecutio exposcebat, à fidelibus ferebatur. Postquam vero urbs regia fuit non irruptione, sed foedere ab Arabibus occupata, quod tamen foedus Sarraceni postea irruerunt, celerus et Christiani eieci cum aliis

qui in Hispaniis servituti barbaricæ mancipati elegerunt degere sub tributo, permissi sunt^(z) uti lege et ecclesiasticis institutis, et habere^(a) Pontifices, et evangelicos Sacerdotes: apud quos viguit officium Isidori, et Leandri, et viget hodie in sex parochiis Toletanis. Eo et tempore quo Urbanus in urbe regia præsidebat, Ovantius Archidiaconus Toletanus doctrina, sapientia, et sanctitate, secundum Scripturas spe, fide, et caritate præcipuus habebatur, et Frodoarius Accitanæ urbis Episcopus religione et sapientia prædicabatur insignis, et usque ad tempora Almohadum qui Imperatoris Aldefonsi tempore inceperunt, in pace instituta evangelica servaverunt.

^(b) Et in isto medio fuit apud Hispalim gloriosus et sanctissimus Ioannes Episcopus, qui ab Arabibus^(c) Caeit almatran vocabatur, et magna scientia in lingua Arabica claruit, multis miraculorum operationibus gloriosus effulsit, qui etiam sacras Scripturas catholicis expositionibus declaravit,^(d) quas in formationem posterorum Arabice conscriptas reliquit. Fuit etiam ibi alius electus nomine Clemens, qui fugit à facie Almohadum Talaveram, ibique diu moratus vitam finivit, cuius contemporaneos memini me vidisse. Venerunt etiam tres Episcopi Asidonensis, et^(e) Elepensis, et tertius de Marchena, et quidam Archidiaconus sanctissimus, pro quo etiam Dominus miracula operabatur, qui Archiquez Arabice dicebatur, et usque ad mortem in urbe regia permanserunt episcopalia exercentes, et unus eorum in Ecclesia maiori est sepultus.

Quod

^(u) Tol. *emersio.*

^(z) Tol. et Al. *in lege.*

^(a) Al. *Pontificem.*

^(b) Compl. et Al. *Et in isto medio accidit, quod in canone dicitur de Episcopo Malachitano. Etiam in isto medio.*

^(c) Compl. *Zaeyt.*

^(d) Compl. *quas ad informationem.*

^(x) Al. *sacram, quam beata Virgo beato dederat. Al. habet quam Virgo beato dederat.*

^(y) Al. *prout.*

^(e) Al. *Plepen-sis. Compl. legit Eleplensis.*

Quod autem ab aliquibus dicitur, quod à Iuliano Pontifice Toletano et Pelagio Principe reliquiarum arca et Sanctorum scripta ab Ecclesia Toletana in Asturias sunt translata, stare non potest, cum Iulianus Pomerius tertius fuerit ab Ildefonso, et Sinderedus sub quo Hispaniæ destructio, quartus fuerit à Iuliano. Hoc modo Ildefonso successit Quiricus, cui Iulianus Pomerius, cui Sisibertus, cui Felix, cui Gundericus, cui ^(f) Sinderedus, sub quo fuit ab Arabibus civitas occupata. Item ab aliquibus dicitur, quod primatus Hispaniæ prius fuit in Ecclesia Hispalensi, et post translatus ad Ecclesiam Toletanam, quod etiam stare non potest. In decimo sexto enim Concilio Toletano, ubi Sisibertus Archiepiscopus Toletanus fuit depositus merito culpæ suæ à generali Concilio omnium Archiepiscoporum, Episcoporum, et cleri Hispaniarum, et Galliæ Gothicæ, decreverunt nihil tractandum in Concilio, donec provideretur primæ sedi urbis regiæ de Pastore. Et electus et translatus fuit Felix Archiepiscopus Hispalensis ad Ecclesiam Toletanam factus Pontifex Toletanus. Et in eodem Concilio Faustinus Braccharenis Archiepiscopus factus est Hispalensis, Felix Portugalensis Episcopus factus est ^(g) Braccharenis Archiepiscopus, et postea de ordinatione ^(h) Ecclesiarum concorditer tractaverunt. Unde patet, quod si Hispalensis ⁽ⁱ⁾ Ecclesia maior esset, non transferretur eius ^(j) Episcopus ad minorem. Quia igitur propter diversas relationes scriptorum interdum de veritate historiæ

dubitatur, diligentia lectoris inquirat, ut ex scripturis authenticis videat, quid debeat approbare.

De morte Munuzæ, et filiorum Vitizæ, et Comitum Iuliani, et Regis Pelagii.

CAP. III.

Nunc ergo ad ordinem historiæ revertamur. Cum itaque Dominus divino prælio inimicos suos ad ostium caveæ Pelagii Principis, et in rupe ^(k) Devæ fluvio imminente, præcipitio et iaculis prostravisset, Munuza qui civitati Gegioni maritimæ et Asturiis præsidebat, fugæ periculo se commisit: sed ab Asturibus in vico qui Olalies dicitur, fuit captus et interfectus. Licet autem Gegio civitas sit deserta, Giion terra vulgariter appellatur, in qua est monasterium Sancti Salvatoris. Muza autem condolens stragi, suspicatus est factione filiorum Vitizæ et Iuliani Comitum provenisse, et eos pariter pactis et capitibus et vita privavit. Gothi autem quibus fugæ facultas affuerat, audientes quod à Gothis manus Domini non disceserat, clanculo se furantes, ad Pelagium Principem advenerunt, et zelantes legem, et Machabæorum iustitiam æmulantes, pro fide commori elegerunt. Civitatem etiam Legionem quæ in descensu Asturiarum ab Arabibus tenebatur, primo exercitu invaserunt, in ea vexilla fidei exaltantes. Eo tempore Aldefonsus Catholicus, filius Petri Ducis Cantabriæ, in Asturias transmigravit, bella Domini cum Pelagio Principe pugnaturus, cui Princeps

(f) Al. Sinderedus.

(g) Tol. et Al. Megarensis.

(h) Tol. et Al. earum.

(i) Tol. et Al. Ecclesiæ.

(j) Al. Archiepiscopus.

(k) Compl. ovæ.

ceps Pelagius in uxorem dedit filiam suam Ormisindam. Pelagius vero post multa bella ^(l) decenter exercita migravit cum Domino apud Canicas anno decimo octavo regni sui.

De regno Fafila, et Aldefonsi Catholici, et eorum morte.

CAP. V.

Mortuo Pelagio, cœpit regnare Fafila filius eius Æra DCCLXX.

et regnavit annis duobus: qui levitate ductus, plus debito venationibus insistebat, et quadam die dum ursum insequi niteretur (decreverat enim cum urso singulariter decertare) ab eodem urso fuit miserabiliter interfectus. Iste dignum memoria nihil egit, nisi quod quamdam Ecclesiam sanctæ Crucis pulchro opere decoravit. Post hunc cœpit regnare gener Pelagii Aldefonsus Æra DCCLXXII, et regnavit annis XIX. Hic agnominatus fuit Catholicus, quia documenta fidei in se legaliter observavit, et ad id alios ut zelator fidei provocavit, et ideo ab omnibus ^(m) amabatur, et communi voto ab omnibus in Regem est receptus. Hic fuit filius Petri Ducis Cantabriæ, et habuit fratrem qui Froila dicebatur: (fuit autem Petrus Dux ex progenie gloriosissimi Principis Recaredi) qui cum fratre suo Froila sæpius Arabes bellis intentans, plurima bella gessit, et civitates multas occupatas ab eis christianæ potentiæ redonavit, quasdam muniens, quasdam prosternens quas bellatorum defectu non poterat retinere. Retinuit

autem in Gallæcia Lucum, et Tudam, et Asturicam; in descensu autem Asturiarum, expugnato exercitu Arabum, Legionem quæ postea ex frequenti Regum habitatione urbs regia fuit dicta. Occupavit etiam campos Gothicos, qui ab Estola, Carrione, Pisorica, et Doria fluminibus includuntur, et in partibus Castellæ Septemmancas, Dominas, Saldaniam, Amaiam, Mirandam, Cinisariam, Alesancum, Transmeram, Supportam, ⁽ⁿ⁾ Catrantium. ^(o) Et à Malava, et Ordunia, ^(p) Viscagia, et Navarra, et ^(q) Ruchonia, et Sarasacio usque ad Pyrenæum plurima castra munivit populis christianis, et ^(r) multos ex his qui tenebantur captivi, reduxit ad patriam, et ad loca quæ potuit communire. Ad ipsum enim, tanquam ad singulare christianæ professionis asylum, ex vicinis regionibus quas Arabes occupaverant, christiana mancipia concurrerant, et quamvis divina gratia tantis eum honoribus exaltaret, humilitatem non deserens, omnibus se amabilem exhibebat, et Deo devotus, in civitatibus quas obtinuit, secundum quod potuit, opportunè dedit operam, ut Episcopi crearentur, quorum doctrina reliquiæ christianæ in fide catholica ^(s) firmarentur. Ecclesias etiam, prout tanta desolatio tolerabat, structuris et ornamentis liberaliter decorabat, libros etiam sacræ Scripturæ undecumque poterat, colligebat, et omnia opera pietatis Deo et Ecclesiis et hominibus pro viribus exhibebat. Reliquit autem ex Ormisinda Regis Pelagii filia duos filios Froilam, et Vimaranum, et fi-

(l) Compl. non habet bella.

(m) Al. non habet amabatur, et communi voto ab omnibus.

(n) Al. non habet amabatur, et communi voto ab omnibus.

(o) Al. non habet amabatur, et communi voto ab omnibus.

(p) Al. non habet amabatur, et communi voto ab omnibus.

(n) Compl. et Al. Carrantium.

(o) Compl. et in Alava.

(p) Tol. Biscaglia.

(q) Tol. et Al. Ruboma.

(r) Al. multis.

(s) Compl. et Al. foveantur.

(t) Compl. et Al. foveantur.

(u) Al. foveantur.

(v) Compl. et Al. foveantur.

(w) Compl. et Al. foveantur.

filiam Odisindam, et Mauregatum tertium filium ex ancilla, et propria morte vitam finivit. In cuius transitu voces psallentium in aere feruntur auditæ: "Ecce quomodo tollitur iustus, et nemo considerat: ablatum est à facie iniquitatis, et erit in pace memoria eius." Sepultus est autem cum uxore sua Ormisinda in Ecclesia Sanctæ Mariæ in tentorio Canicarum.

De Froila, et operibus eius, et morte.

CAP. VI.

Post mortem eius Froila filius eius successit in regno Æra DCCXCI, et regnavit annis XIII. Iste populavit Ovetum, et fecit ibi Ecclesiam Cathedralē. Cumque à tempore Vitizæ insolens abominatio esset, ut clerus carnalibus coniugiis potiretur, iste intelligens iram Dei pro tanta immunditia æstuasse, iuxta sacrorum canonum instituta præcepit, ut ministri Ecclesiæ, castitate servata, nullatenus matrimoniis vel connubiis fœderentur, et licet alias austerus fuerit et crudelis, propter hæc quæ circa clerum instituit, direxit Dominus manum eius. Cumque Omar Dux Cordubæ fines Gallæciæ infestasset, occurrens ei Froila, bello prostratum cepit, et interfecit, et in eo proelio quinquaginta quatuor millia Arabum ceciderunt. Rebellantem etiam suo domino Gallæciæ populum subiugavit, eorum provinciam deprædatus. Navarros et rebellantes invasit, et sibi concilians uxorem ex eorum regali progenie, Mo-

Isai. 57. 1.

Æra 791.

(t) Compl. et Al. inolesset.

(u) Compl. fæderentur.

(x) Compl. domino.

(y) Compl. hic et infra habet Moninam.

mernam nomine, sibi duxit, et cum eis Vascones sibi infestos suæ subdidit ditioni. Rediens ad Asturias suscepit filium ex Momerna nomine Aldefonsum. Cumque frater eius Vimaranus esset pulcher, strenuus, et affabilis, ab omnibus amabatur, quem Froila ob zelum regni propriis manibus interfecit, et filium eius Veremundum quasi pro satisfactione in filium adoptavit. Nec tamen cessavit indignatio sui generis contra eum. Unde et à suis apud Canicas fuit factione simili interfectus, et apud Ovetum cum uxore sua Momerna fuit traditus sepulturæ.

De Aurelio, et Silone, et Mauregato, et Veremundo Diacono.

CAP. VII.

Post huius interitum Aurelius frater eius successit in regno Æra DCCCIII, et sex annis regnavit. Cuius tempore servilis origo contra proprios dominos insurrexit, sed eius industria in servitum pristinam sunt redacti. Et in diebus eius Silo frater eius Odisindæ Froilæ Regis sorori coniugio copulatur, propter quam postea obtinuit regni sceptrum, et in principio anni septimi regni sui vitam finivit morte propria, post cuius mortem Silo causa Odisindæ regnum accepit Æra DCCCX, et regnavit annis octo, et in Pravia ad regni solium sublevatur. Cum Arabibus pacem firmavit, et Gallæciam rebellantem in monte Ciperio superavit, et suo imperio subiugavit. Aldefonsus autem filius Froi-

(n) Compl. non habet.

(a) Al. Veremundo. Compl. ubique legit Veremundus.

Æra 804.

(w) Al. non habet.

Æra 810.

(a) Al. Prava.

(b) Al. Cipro.

Froilæ et Momernæ propter Odisindam ^(c) amitam suam regale palatium gubernabat, et ^(d) Silonis negotia procurabat, quia Silo de prole ex Odisinda desperans, iners fiebat, et anno regni sui octavo humanis actibus est ademptus, et in Ecclesia Sancti Ioannis Apostoli, quam ipse construxerat, fuit sepultus. Silone autem defuncto

Æra 818.

Æra DCCCXVIII. omnes magnates palatii cum regina Odisinda ad regni solium elevant Aldefonsum. Mauregatus autem eius patruus ex ancilla, (ut superius diximus) elatus in superbiam, ad Arabes ^(e) se contulit, eisque confœderatus, auxilium postulavit, spondens se eis fideliter servitutum, si eorum auxilio nepotis imperium obtineret. ^(f) Cum enim esset affabilis, persuasit, et dato sibi exercitu Arabum, regnum nepotis invasit, faventibus sibi aliquibus Christianis. Aldefonsus autem à facie eius verens, fugit in Alavam et Navarram. Ipse autem Mauregatus, ut favorem Arabum retineret, contra Dei legem multa commisit. Puellas enim nobiles, ingenuas, et plebeias stupris Arabum concedebat. Unde Deo et hominibus odiosus, expletis in regno quinque annis, ^(g) vitam finivit, et pravus in Pravia habuit sepulturam. Regnavit annis quinque, sed eius anni in computatione temporum annis Aldefonsi Regis annumerantur. Eo mortuo, Veremundus filius Froilæ in Regem eligitur, et quamvis magnanimus, regnum tamen sponte dimisit, recolens se ^(h) olim diaconi ordinem suscepisse, et duobus annis vixit in regno, et sobrinum suum Al-

defonsum qui ad Navarros confugerat, revocavit, et in regno substituit successorem, et cum eo aliis quatuor annis et sex mensibus dulcissimam duxit vitam, et propria morte vitam finivit, sepultus Oveti cum uxore sua ⁽ⁱ⁾ Imilone, quam vivens à se propter conscientiam ordinis separavit, relictis ex ea duobus filiis parvulis Ranimiro et Garsia.

De Aldefonso Casto, et piis operibus eius.

CAP. VIII.

Aldefonsus itaque dictus Castus, filius Regis Froilæ, vir virtutum, castitate et pietate præcipuus, absque contactu feminae cælibem duxit vitam. Unde et Aldefonsus Castus meruit nominari. XLI annis regnavit. Anno sui regni tertio exercitus Arabum cum duce suo nomine Mugay Asturias est ingressus, sed Aldefonsi milites in loco qui ^(j) Lucos dicitur, Arabes prævenerunt, et cum eodem duce, bello inito, septuaginta millia Arabum ceciderunt, multisque præliis repellens Arabes, pacem patriæ confirmavit. Anno autem regni sui undecimo à suis per tyrannidem regno expulsus in Abeliensi Monasterio se recepit. Indeque à Theudo et aliis suis fidelibus revocatus, regni culmini redonatur. Nunc misericordiæ suæ opera prosequamur. Hic cum multis virtutibus emicaret, palatia regia pulchro et forti opere construxit Oveti. Fundavit etiam Ecclesiam Cathedrallem, et maius altare in honorem Sancti Salvatoris, et altaria duo-

L de-

(c) Tol. et Al. amicum.
(d) Tol. Silonius.

(e) Tol. et Compl. convolvit.

(f) Tol. et Al. Cumque enim esset.

(g) Tol. et Al. non habent vitam finivit.

(h) In Al. deest olim. Compl. habet olim ordinem Diaconii suscepisse.

(i) Tol. Imilone.

(j) Compl. Lucos.

decim Apostolorum cum suis titulis elevavit, Ecclesiamque Sanctæ Mariæ iuxta Basilicam Sancti Tyrsi ex lapidibus et columnis marmoreis, argento et auro cum regali palatio adornavit, et Gothorum gloriam tam in Ecclesiis, quam in palatiis, ut olim Toleti fulserat, prout potuit, reparavit. Et sicut reparato templo per Esdram et Nehemiam, lætabantur iuvenes qui prioris templi gloriam ignorabant, et senes flebant qui prioris templi magnificentiam recolebant; sic et ibi qui gloriam viderant Toletanam, perfundebantur lacrimis et mœrore, iuvenes autem, præteritæ gloriæ inscii, Regis magnalia cum laudibus extollebant. In altari etiam Sancti Michaelis posuit arcam reliquiarum, quam Rex Pelagius et Urbanus Episcopus urbis regiæ tempore perditionis Hispaniæ ad Asturias transtulerunt, ad quam hodie ex universis partibus devote concurrunt populi christiani, laudantes Dei beneficia quæ Dominus Iesus Christus ibidem suis fidelibus impartitur. Et in eadem Ecclesia dicitur esse vestis illa gloriosissima quam beata Virgo contulit glorioso Pontifici Ildefonso. Hæc autem arca reliquiarum dicitur Hierosolymis constructa fuisse, et tempore persecutionis Pseudomachometi per mare Hispalim fuisse translata, indeque Toletum adducta, demum (ut dictum est) tempore

(k) Compl. cassationis.

(k) quassationis cum multis aliis Sanctorum reliquiis in Asturiis collocata.

*De Angelicis aurificibus,
et Bernardo.*

CAP. IX.

Ad hæc cum Rex pretiosos lapides coram aspiceret, cogitavit crucem de auro, (l) et eisdem lapidibus fabricare, ipsique ab Ecclesia ad palatium venienti occurrerunt duo Angeli in effigie peregrina, se esse aurifices asserentes: Rex autem, datis auro et lapidibus, etiam dedit domum in qua possent secretius operari. Cumque in prandio consedisent, misit nuncios ad aurifices, sollicitans quinam essent. Cumque nuncii (m) accessissent, invenerunt crucem miro opere consummatam, et corusco splendore totius domus penetralia illustrantem, adeo ut non possent tantum splendorem intuentium oculi tolerare. Quod Rex audiens, festinavit, et tanto splendore comperto, agens gratias Salvatori, convocato clero et populo et Pontifice, gloriosam crucem altari obtulit Salvatoris, et ista referens Leoni tertio qui Sedi Apostolicæ præsidebat, obtinuit, ut in Ovetensi Ecclesia Archiepiscopus crearetur. Cumque circa talia et circa prælia (n) existeret animosus, Semenena soror eius Comiti Sancio viro nobili furtivo connubio clam consensit, ex quo suscepit filium nomine Bernardum. Quod cum ad Regis notitiam pervenisset, Comitem Sancium in castro quod Luna dicitur, carcere et vinculis coartavit, (o) mortis et vinculorum statuens unum finem. Sororem autem Semenenam religioni in monasterio mancipavit. (p) Bernardum, quia

(l) Tol. et Al. non habent et.

(m) Al. accessissent.

(n) Compl. insisteret.

(o) Tol. et mortis vinculorum.

(p) Al. Bernardum: ita etiam semper Compl. MS.

non

non habebat filium, delicate nutritus, qui postquam adolevit, statura, vultu, eloquio, ingenio et consilio, et etiam armis fere omnibus præeminebat.

*De legatione ad Carolum,
et victoria Regis Alfonsi.*

CAP. X.

Rex autem longo regimine et laboribus fatigatus, ad Imperatorem Carolum qui Italis et Teutonicis et Gallicis imperabat, secreta nuncios destinavit, qualiter carebat filiis, et regnum, si veniret in adiutorium, sibi daret. Imperator autem Carolus impugnatione Arabum insistebat. Qui cum Hispanias occupasset, transiit Pyrenæo, Galliam Gothicam, Burdegalam, ^(q) Pataviam, et Turoniam, et fere totam Aquitaniam occuparunt. Sed eos Carolus ab occupatis sedibus virtute prælii abigebat, etiam ^(r) trans Pyrenæum partem Celtiberiæ quæ Catalonia dicitur, ut victor invasit, ut præpotens conservavit; et tamen his præliis occupatus spondit nunciis ad Regem Alfonsi auxilium se venturum. Post nunciorum autem reditum innotuit legatio magnatibus Alfonsi, qui æquanimiter non ferentes, suaserunt Regi cum instantia, ut quod mandaverat, revocaret, alioquin ipsum à regno expellerent, et pacta eius nullatenus observarent, et sibi de ^(s) alieno domino providerent, (malebant enim mori liberi, quam in Francorum degere servitute) in his instante fortius ceteris Bernardo bonæ indolis, bonæ spei. Rex autem li-

cet turbatus ^(t) minis, et consilio satisfacit, et iteratis nunciis ad Carolum, quæ sponderat, revocavit. Iratus autem Carolus, fidem mentitam intentans, cœpit Regi Aldefonso terribiliter comminari, et postpositis bellis Arabum, direxit acies in reliquias ^(u) Hispaniarum. Qui cum ad montana Hispaniæ pervenisset, in quibus pauci qui gladium effugerant, habitabant, cum clamore valido, tacti dolore cordis intrinsecus, lacrimas cum sacrificiis Domino miscuerunt, quasi non superesset eis ulterius vivere, cum cœli sententiam gladio Arabum iam experti, redivivæ morti iterum parabantur, quæ tanto amplius cruciabat, quanto ab illis timebant, de quorum debebant præsumere caritate, et quibus erant coniuncti fibula christiana. Cumque hoc verbum fuisset in Asturiis, Alava, et Biscaglia, Navarra, Ruconia, et Aragonia divulgatum, omnes eodem animo et pari studio elegerunt mori potius, quam servire, collectique insimul cum Rege Aldefonso contra Carolum processerunt. Carolus autem ad radicem Pyrenæi ex opposito in valle quadam exercitum collocavit, quæ adhuc hodie Hospita vallis vocatur. Indeque procedens per vallem quæ vallis Caroli dicitur, ^(x) et planior invenitur, ne ascendentes impediret asperitas Pyrenæi, usque ad summitatem montis porrecto agmine processerunt. In prima acie venerunt præfectus Britannæ Rolandus, Anselmus Comes, et ^(y) Eginardus qui erat præpositus mensæ Caroli. Quibus occurrens Rex Aldefonsus cum prædictis populis, virtute

^(t) Al. nimis, consilio.

^(u) Compl. Hispanorum.

^(q) Compl. et Al. Pictaviam.

^(r) Compl. citra Pyrenæum.

^(s) Tol. et Compl. alio.

^(x) Tol. et Al. non habent et.

^(y) Compl. Eginardus.

gladii, immo Domini superavit, et eis stratis, plures ex eis qui porrecto agmine procedebant, cæde et impetu ceciderunt, adhuc Carolo per vallem Caroli veniente. Cumque stragem præcedentium comperisset, turbatus insonuit buccina quam ferebat, damno, metu, fuga, et periculo comitatus, et aliqui qui à strage præcedentium aberabant, eisdem comitibus sociati,

(z) Al. *se inanimis audita buccina confugerunt*. Compl. habet *semianimes audita buccina confugerunt*.

(a) Al. *qui*.

(b) Tol. et Compl. *deiectus*.

(c) Compl. et Al. *reparato*.

(d) Al. *minitatur*.

(e) Tol. et Al. *istorum*.

(f) Compl. et Al. *Barbinoensis*.

ad eum (z) semianimes audita buccina confugerant, et ad eos qui extrema exercitus observabant, propter Bernardum, de quo fama erat (a) quod cum exercitu Arabum per partes Aspe et Secolæ veniebat, postrema exercitus invasurus, et ipse tamen in strage primorum semper astitit Aldefonso. Carolus autem indignatione et confusione (b) demolitus, tantam multitudinem suorum extinctam deplorans, et clades quas Arabibus intulerat, parvipendens, ad Germaniam repedavit, ut (c) reperto exercitu Hispaniam retentaret. Sed thermarum deliciis interceptus, exercitum crastinando, obiit Aquisgrani, et in glorioso tumulo sepelitur, qui erat priscarum victoriarum epitaphiis circumscriptus, ea parte vacua remanente, qua valle Caroli vindictam (d) minitans, inglorius rediit et inultus. Non nulli (e) histrionum fabulis inhærentes, ferunt Carolum civitates plurimas, castra, et oppida in Hispaniis acquisisse, multaque prælia cum Arabibus strenue perpetrare, et stratam publicam à Gallis et Germania ad Sanctum Iacobum recto itinere direxisse. Quod quidem quantum ad partem Cataloniae, scilicet (f) Varemonensis, Gerundensis, Ausonensis, Ur-

gellensis territoria, satis constat, quæ cum Gothica Gallia Rex Francorum dicit ad se ex ea acquisitione quam superius diximus, pertinere. Sed Comes Barcinonæ dicit se transactione ab eius feudo liberum et exemptum.

De civitatibus Hispaniæ, à quibus acquisitæ.

CAP. XI.

Verum cum Carolus tempore Regis Casti, qui cœpit regnare Æra DCCCXXXV, fuisse noscatur, non invenio, quas civitates, castra, vel oppida in Hispaniis acquisisset. Nam (g) Tarracona diu destructa fuit tempore Bernardi Toletani Primatis, sicut patet in regesto Urbani Papæ secundi, qui Urbanus eundem Bernardum de restauratione civitatis, (h) et Ecclesiæ suis litteris animavit. Post recuperationem etiam Toleti regni civitatis Comes Barcinonæ Ilerdam, (i) Dertosam, et Fragam noscitur acquisisse. Montionem Titio quidam nobilis ex Aragonia acquisivit, et ei castrum illud proditione sublatum Comiti Barcinonæ deditione provenit. Osca à Rege Petro Aragoniæ noscitur acquisita. Cæsaraugustam, Tirasonam, Calataiub, et Darocam cum ceteris adiacentibus Aldefonsus Rex Aragoniæ (j) dicitur acquisisse, assistentibus sibi (k) retro Comite Perticarum, cui convenit Tutelai cum aliis castris, quæ postea dedit Garsie (l) Ranimiro Regi Navarræ cum sua filia Margelina, et Gastone Vice Comite (m) Benearnensi, cui etiam castra et possessiones in Ara-

Æra 825.

(g) Tol. et Compl. *Tarracona Metropolis diu*, sed Compl. ubique legit *Terracbona*.

(h) Tol. et Al. non habent *et*.

(i) Compl. *Dertusam*.

(j) Compl. *acquisivit*.

(k) Al. *Ivreto Comite Perticarum*, cui Tutela provenit. Compl. legit *cui provenit Tutelai*.

(l) Compl. *Ranimiri*.

(m) Compl. *Bearnensi*.

gonia provenerunt. Idem etiam Rex habens uxorem Urracam filiam Regis Aldefonsi qui cepit Toletum, populavit Soriam, ⁽ⁿ⁾Almazan, Valeranicam, quæ nunc Verlanga dicitur, et Belliforamen. Sed in finibus regni Castellæ Aldefonsus qui cepit Toletum, cepit etiam Talaveram, Maquedam, Sanctam Eulaliam, et ^(o)Alfanum, populavit Scalonam, cepit Margeritum, Canales, et ^(p)Ulnos, Talamancam, Uzetam, Guadalfaiaram, Fitam, et Almochariam: populavit Buitragum. Tempore ^(q)eius Bernardus qui tunc temporis erat Primas, Alcalá acquisivit. Idem etiam Rex Aldefonsus Secoviam, Abulam, Salmanticam cum omnibus oppidis et ^(r)villis suarum diœcesium populavit, quæ à tempore vastationis Arabum semper manserant desolatæ. Medina, quæ nunc ^(s)Cœlum, olim Segontia dicebatur, et Atentia, Ripa, ^(t)Fandalus per ipsum et suos suis victoriis accesserunt. Oxoma, Sanctus Stephanus, et ^(u)Gormatum tempore Comitum Castellæ christiano nomini provenerunt. Optam, ^(x)et Antelliam, et Cauliam obtinuit Imperator. Velesium Sancius filius eius suæ subdidit ditioni. Concam, Alarconem, Moiam, Placentiam, Beiam, ^(y)Alarcuis, Calatravam, Caracuel olim perdita Aldefonsus nobilis cum omnibus antedictis addidit fidei christianæ. Rex Ferdinandus pater Regis Aldefonsi qui cepit Toletum, Conimbriam acquisivit. Ulysbonam, Sanctam Ireneam, Elboram, Sintriam cepit Aldefonsus, qui ^(z)primus in Portugallia habuit Regis nomen. Cetera oppida earum diœcesium quæ-

dam ipse, quædam filius eius Rex Sancius popularunt. Ea autem quæ sunt nostris temporibus acquisita, suo loco, prout Deus dederit, prosequemur. Cum igitur hæc omnia infra ducentorum annorum spatium potestati ^(a)accreverint christianæ, non video quid in Hispaniis Carolus acquisiverit, cum ab eius morte anni pene effluerunt quadringentesimi. Facti igitur evidentia est potius annuendum, quam fabulosis narrationibus attendendum. Sive enim à Christianis, sive à Sarracenis, ipse vel eius exercitus ^(b)fuerit victus, itinere retrogrado, comitatus damnis et periculis, retrocessit, nec stratam Sancti Iacobi suo itinere potuit publicare, cui non obvenit transitum vallis Roscidæ penetrare: sed longe post cum gloria Apostoli Iacobi miraculis publicata poenitentium animos incitasset, propulsis à strata Sarracenorum incurribus, occultæ semitæ in viam publicam concreverunt, per quam ferme ab universis Christianorum finibus beati Apostoli limina visitantur: nisi forte aliquod insigne fecerit eo tempore, quo cum Rege Galafrio Toleti degebat. Fertur enim in iuventute sua à Rege Pipino Galliis propulsatus, eo quod contra paternam iustitiam insolecebat. Et ut patri dolorem inferret, Toletum adiit indignatus, et cum inter Regem Galafrium Toleti et Marsilium Cæsaraugustæ dissensio provenisset, ipse sub Rege Toleti functus militia, bella aliqua exercebat, post quæ, audita morte patris Pipini, in Gallias est reversus, ducens secum Galienam filiam Regis ^(c)Galafrii, quam ad fi-

⁽ⁿ⁾ Al. *Almazan.*

^(o) Al. *Alfanum.*

^(p) Compl. *Ulnos.*

^(q) Al. *cuius.*

^(r) Tol. et Al. non habent *villis.*

^(s) Al. *Cœli.* Compl. *Celium.*

^(t) Compl. *Fandalus.*

^(u) Compl. et Al. *Gormatum.*

^(x) Al. *Antelliam, et Cauliam.* Compl. habet etiam *Cauliam.*

^(y) Compl. *Alarcuis.*

^(z) Al. *prius.*

^(a) Al. *accreverunt.*

^(b) Compl. et Tol. *fuit.*

^(c) Al. *Galafri.*

(d) Tol. et Compl. *commis-*
sum.

fidem Christi^(d) conversam duxisse dicitur in uxorem. Fama est et apud Burdegalam ei palatia construxisse.

(e) Compl. ubi-
que legit *Al-*
defonsus.

De victoriis ^(e) *Alfonsi, et morte eius.*

CAP. XII.

Nunc ad prosequenda facta Regis Alfonsi, à quibus divertimus, revertamus. Anno regni eius tricesimo, duo exercitus Arabum Gallæciam sunt ingressi, (dux unius vocabatur Abolabez, dux alterius Melhi) et audacter ingressi, audacius sunt repulsi. Alter in loco qui vocatur Naron, alter in Anceio fluvio perierunt. Subsequente tempore, anno regni eius tricesimo septimo, cum fama sui nominis Christianos et Arabes dulcoraret, vir quidam ^(f) civis Emeritensis Mahamut nomine, de familia Abderramæ Regis Cordubæ cui rebellionem procuraverat, indignationem veritus, confugit ad clementiam Aldefonsi cum multis Arabibus qui ei favebant, et clementer susceptus, per septem annos in Gallæcia fecit moram, qui octavo anno sui adventus, Arabum manu adscita, habitatoribus Gallæciæ molestias inferebat, et proditionis præteritæ non oblitus, addidit congeriem factioni. In castro enim quod Sancta Christina dicitur, in præiudicium clementis domini et exterminium telluris hospitæ nisus est rebellare. Sed Rex audiens, movit exercitum, obsedit castrum cum multis millibus bel-latorum. Cumque bellum contra Regem prædictus proditor præ-

(f) Al. cuius
Emercensis Ma-
hamat nomen.

sumpsisset, victus, capite mutilatur, quod Regi illico præsentatur, castrumque capitur Regis dominio restitutum; et de Arabibus qui secum primum venerant, et de aliis qui postmodum adventaverant, cæsa usque ad quinquaginta millia remanserunt. Rex autem Aldefonsus Ovetum cum victoria est reversus. ^(g) Licet autem dicatur LII. annis regnasse, Siloni annis quatuor conregnavit, et expulsus, annis quinque tempore Mauregati, et duobus in regno particeps Veremundi, solus autem XLI: in quibus licet uxorem habuit, ab eius contactu semper extitit alienus, caste, sobrie, immaculate, ac pie regni gubernacula dirigendo, amabilis Deo et hominibus. Apud Ovetum morte propria consummatus, immaculatum spiritum ad coelos ^(h) dimisit. Cuius corpus omni veneratione delatum in Ecclesiam Sanctæ Mariæ quam ipse fundaverat, in tumulo lapideo sepelitur.

(g) Tol. et Al. *Dicitur, nec ha-*
bent quæ se-
quantur: Silo-
ni annis quatuor
conregnavit, et
expulsus annis.

(h) Compl. et
Al. *emisit.*

De strage Normanorum, et victoriis Ranimiri.

CAP. XIII.

Post obitum eius ⁽ⁱ⁾ Ranimirus filius Veremundi Regis et Diaconi, ipso Rege Aldefonso adhuc in extremis laborante, et hoc ipsum præcipiente, ad regni fastigium sublimatur Æra DCCCLIX, et sex annis regnavit. Sed quia in Bardulia pro accipienda uxore aliquandiu fecit moram, Nepotianus quidam Comes palatii attentavit regnum tyrannide obtinere. Ranimirus autem hoc audiens, festina-

(i) Al. *Rami-*
rus primus.

Æra 859.

to

to revertitur, et apud civitatem Gallæciæ quæ Lucus dicitur, exercitum congregavit, et Asturias irruptione invasit, eo quod Astures Nepotiano favebant. Nepotianus autem, sumpta manu Asturum et Vasconum, Regi Ranimiro occurrit ad pontem fluvii qui Narceia nuncupatur. Nec mora destitutus à suis in ipso certamine fugam parat, fugitivus à duobus Comitibus Somna et Scipione in Pramaria capitur, et sic regnum Ranimiro pacifice subiugatur. Rex autem Nepotianum in monasterium relegari præcepit, ut ibi finem vitæ orbis et monachus expectaret. Tempore Ranimiri gens Normannorum crudelissima et pagana ad Pharam Gallæciæ applicuit cum multis navibus et ^(j) triremibus: quod ut comperit Rex Ranimirus, congregavit exercitum Comitum et magnatum, et in Pharo Gallæciæ supradicto intulit eis bellum, et Domino adiuvante, gens Normannica, licet aspera, fuit victa, et septuaginta naves eorum incendio concrematae, magna eorum multitudine interfecta. Qui supererant, navigio aufugerunt, spoliis multis victoribus derelictis. Fugientes autem Hispalim ^(k) confugerunt, et prædas agentes, plurimos occiderunt, usque adeo quod ipsam Hispalim irruperunt, et post anni circulum ad propria redierunt. Dum hæc aguntur, Ranimirus bellis ^(l) impetitur intestinis. Nam Comes palatii Alderedus, et Piniolus procer palatii cum septem filiis contra Regem in superbiam sunt elati. Sed eorum factionibus Ranimirus occurrens, Alderedum privavit oculis, Piniolum cum se-

ptem filiis interfecit. Post hæc autem Rex Ranimirus nolens otiosus à Dei servitio inveniri, aggressus est loca Arabum, et tam in villis, quam in agris, cuncta quæ reperit, etiam Anagarum incendio concremavit. Tunc Sarraceni cum maxima multitudine occurrerunt. Exercitus autem Regis Ranimiri, visa multitudine, ^(m) in locum qui Clavigium dicitur, se recepit. Cumque in nocte de certamine dubitaret, apparuit ei beatus Iacobus confortans eum, ut certus de victoria sequenti die bellum Arabibus instauraret. Cumque diluculo surrexisset, visionem Episcopis et magnatibus revelavit. Qui pro visionem gratias exolventes, ad pugnam omnes se communiter paraverunt Apostoli oraculo roborati. Sed ⁽ⁿ⁾ ex alia parte Sarraceni de multitudine confidentes, ad prælium processerunt. Hinc inde itaque conserto prælio, Sarraceni confusione turbati, Christianorum ^(o) gladiis terga dederunt, ita quod ex eis fere septuaginta millia ceciderunt. In quo bello beatus Iacobus in equo albo vexillum ^(p) manu baiulans, fertur apparuisse. Tunc Rex Ranimirus cepit Albaidam, Clavigium, Calagurram, et multa alia quæ regno adiecit. Ex tunc, ^(q) fertur, hæc invocatio inolevit, *Deus adiuvæ, et Sancte Iacobe*. Tunc etiam vota et donaria beato Iacobo persolverunt, et in aliquibus locis non ex tristitia, aut necessitate, sed devotione voluntaria adhuc solvunt. Aderant autem cum Rege Garsias frater eius, qui à patre eorum Veremundo Diacono post mortem patris infantulus est relictus, quem Rex Ranimirus tanta be-

(j) Compl. triremibus.

(k) Compl. advennerunt.

(l) Tol. et Al. impellitur.

(m) Compl. in loco munito qui Clavigium.

(n) Compl. et ex alia parte.

(o) Tol. et Al. Gallis.

(p) Compl. album manu baiulans.

(q) Compl. et Al. ut fertur.

benignitate fovebat, quod et tamquam seipsum diligeret, et participem faceret regni sui. Urraca autem ^(r) uxor Ranimiri quam ex Castella duxerat, cum esset christianissima, Ecclesias Sancti Iacobi et Sancti Salvatoris multis donariis adornavit. Construxit etiam Rex Ranimirus Ecclesiam Sanctæ Mariæ opere forniceo in latere montis Naurantii, duobus milliaribus ab Oveto. Anno sexto regni sui propria morte decessit, Oveti honorifice tumulatus.

De Rege Ordonio, et eius magnalibus.

CAP. XIV.

Ranimiro defuncto, Ordonius filius eius successit in regno Æra 866. ^(s) DCCCLXVI, et regnavit annis decem, vir patiens et modestus: uxorem duxit nomine ^(t) Mamadonam, ex qua genuit quinque filios: Aldefonsum, ^(u) Veremundum, Nunium, Odoarium, Froilam, qui dictus est Aragontus. Civitates desertas quas, eiectis Arabibus, Aldefonsus Maior invasione destruxerat, adductis populatoribus, reparavit, scilicet Tudam, Asturicam, Legionem, Amaiam, Patritiam. Contra Arabes sæpissime dimicans triumphavit. In primo anno regni sui adversus Vascones rebellantes exercitum congregavit, et coactos cædibus suo iuri eos et patriam subiugavit. Cumque victor ad propria remearet, audivit Arabes contra se cum exercitu advenire, et cum toto sui exercitus apparatu occurrit intrepidus ad bellandum; et victor in

Arabes, plurimis eorum gladio detruncatis, ceteri aufugerunt, et sumptis spoliis et captivis, Rex Ordonius rediit gloriosus. Interim autem quidam Princeps Sarracenorum, natione Gothus, sed ritu Machometico inquinatus, cum tota sua gente deceptus, quos Arabes ^(x) Bencaharim dicunt, contra Regem Cordubæ rebellavit, eique plurimas civitates, quasdam fraude supplantavit, quasdam gladio, Cæsaraugustam, Oscam, Tudellam, et Toletum, ubi filium suum nomine Lupum præposuerat civitati: postea autem in Francos Cataloniæ et Galliæ Gothicæ arma vertit, prædas, et cædes plurimas inferendo, duosque eorum Francorum duces, Sancium et Pulionem, fraude et prælio vicit, et cepit catenis, et carceri mancipavit. Duos etiam tyrannos Sarracenorum Ibebeanza et Alporz cum filio suo Azeth, partim Muza, partim filius eius Lupus præliando ceperunt. Carolus autem Rex Franciæ, non ille Magnus qui iam decesserat, videns quod sine magnis sumptibus et discrimine ei non poterat obviare, decrevit Muzam muneribus compescendum; et acceptis muneribus, inquietare cessavit. Tunc de tot victoriarum successibus elevatus, præcepit suis, ut eum Regem tertium in Hispania appellarent. Post hæc præsumptione præterita non contentus, collecta manu valida, contra Regem Ordonium se paravit. Sed Rex Ordonius ad eius insaniam comprimendam venit Albaidam, quam dictus Muza nuper Christianis ablatam construxerat, et muris et turribus in ea præsidium obfirmarat,

ad

^(r) Compl. Regina uxor.

^(x) Tol. Beliaz. Compl. Benkarim.

^(s) Compl. et Al. DCCCLXV. ^(t) Al. Mamadona.

^(u) Tol. et Compl. ubique legunt Veremundus.

^(v) Compl. et Al. DCCCLXVI.

^(w) Compl. et Al. DCCCLXVII.

^(x) Tol. et Al. DCCCLXVIII.

^(y) Compl. et Al. DCCCLXIX.

^(z) Compl. et Al. DCCCLXX.

ad quam veniens Rex Ordonius, conclusit obsessam. Quod audiens Muza, manu valida in succursum Albaidæ festinavit, et veniens ad montem qui Laturcius dicitur, fixis tentoriis spectavit. Ordonius autem audiens adventum Muzæ, medietatem exercitus in obsidione dimisit, cum reliqua contra Muzam animose processit, initoque certamine, Muzam cum suo exercitu superavit, interemptis plusquam decem millibus de numero militari, exceptis plebibus interfectis, quæ hunc numerum excedebant. Muza vero trino vulnere sauciatus, vix semivivus evasit, et totius exercitus apparatus et munera quæ à Carolo susceperat gloriosus, devictus amisit, quæ Rex Ordonius et suus exercitus habuerunt. Et sic victor inclitus ad eos quos in obsidione dimiserat, est reversus, et septima die postquam rediit, irruptione munitionem accepit, omnibus qui inerant interfectis, et civitate usque ad fundamenta subversa, ad propria rediit cum triumpho. Lupus autem filius Muzæ, qui principatui præerat Toletano, auditis quæ circa patrem suum acciderant, cum omnibus quæ habebat, Regi Ordonio se subiecit, et dum vixit, subditus ei fuit, et contra Arabes pro Rege Ordonio cui se dederat, plurima bella gessit. Rex autem Ordonius Cauriam cum Rege suo Zeyt, et Salmanticam cum Rege suo Muzarez potenter invasit, et pluribus interfectis, reliquum vulgus cum uxoribus et filiis fecit vendi. Eisdem temporibus Normani piratæ ad Hispaniæ litora pervenerunt, et loca maritima depræ-

dantes, homines gladio, terras incendio consumpserunt. Exinde in transmarinam Mauritaniam transfretantes, ^(y) Nacorum civitatem eius provinciæ invaserunt, magna Sarracenorum multitudine interfecta. Deinde Maioricam, Minoricam, ^(z) Evizam, Frumentariam, ^(z) Al. Ebusam. Baleares insulas vastaverunt. Deinde advecti Græciam, patratis incursionibus, eodem navigio ad propria redierunt. Rex autem Ordonius supradictus, expleto anno decimo, quidam dicunt decimo sexto regni sui, morbo podagrico ^(a) interceptus, Oveti defunctus, in Ecclesia Sanctæ Mariæ cum prioribus Regibus tumulatur.

De Aldefonso Magno, et eius præliis gloriosis.

CAP. XV.

Post mortem Ordonii regnavit Aldefonsus filius eius, qui quatuordecim annorum erat cum regnare cœpisset, Æra DCCCLXXV, et regnavit annis XLVI. Hic in morte patris à palatio absens erat, sed audita morte patris, festinus venit Ovetum, ibique ab omnibus granter susceptus, regni fastigium est adeptus. Cumque regni negotia laudabiliter inchoaret, Froila Veremundi ex partibus Gallæciæ cum magno exercitu veniens, regnum præsumere attentavit. ^(b) Sed tamen ex improvise Rex Aldefonsus Alavæ se recepit, ut collecto maiori exercitu, Froilæ ^(c) Veremundi obviam. Inter hæc autem, dum prædictus Froila plus tyrannice, quam regaliter se haberet, Oveti interficitur à senatu. Cuius mors

(y) Al. Nacor.

(z) Al. Ebusam.

(a) Al. interceptus.

Æra 875.

(b) Compl. et Al. et quia.

(c) Compl. et Al. tyrannidi.

M quan-

quanto iustior, tanto gratior approbatur. Quod audiens Aldefonsus, ab Alava ad Asturias properavit, et statim utilitati inhians, Sublantiam et Ceiam populavit, muris et turribus communivit. Eilo autem Alavensium Comes corda suorum contra Regem indebite incitavit, existimans rebellare; sed dum Rex, collecta manu, factioni resistere properaret Alavensium, adventu Regis territi, manus dederunt, pollicentes se de cetero subditos et fideles. Sicque Alava suo imperio subiugata, Eilonem Comitem ferro vinctum misit Ovetum. Eisdem diebus Legionem exercitus Arabum attentavit cum duobus ducibus Imundar et Alchana, quorum adventum audiens Aldefonsus, cæde et gladio effugavit. Post hæc volens, omissis aliis, stragi Arabum insudare, et fidei terminos dilatare, Gallos et Navarros amicitia sibi iunxit, et ex Francorum regali genere uxorem duxit nomine Amelinam, quæ postea (d) Ximena, mutato nomine, fuit dicta, ex qua suscepit quatuor filios: Garsiam, Ordonium, Froilam, et Gundisalvum qui fuit Archidiaconus Ecclesiæ Ovetensis. Hic Aldefonsus vir bellorum, pietatis, religionis, et iustitiæ fuit amator. Hic volens bellis Domini tempora dedicare, assumptis Gallis Gothiæ et populis Vasconum et Navarrorum, terras quas Arabes detinebant, fame, flamma, cædibus, et incursionibus coarctavit: Lentiam, turribus igne consumptis, obtinuit, habitatoribus interfectis. Inter cetera autem pietatis et religionis opera thesauros quos pater suus sibi reliquerat, Ecclesiis et paupe-

ribus erogavit, Ecclesiam Sancti Iacobi quæ erat terrea, quadris lapidibus et columnis marmoreis reparavit, et Ecclesias multas et palatia intra dioccesim Ovetensem, et per omnia loca regni sui, oppida, munitiones et castra. Factum est autem, ut Arabum maxima multitudo ex regno Toleti ad regni sui exterminium adveniret, sed Aldefonsi Regis occursu confusi, et caruere optatis, (e) et quæ attulerant, perdidit, et maxima multitudo bello perempta, etiam (f) qui fugæ se dederant, perierunt. Peracta victoria in ripa Dorii, Rex rediit cum gloria et honore, et in his bellis Bernardo fortissimo milite sibi strenue assistente. Verum quia pater eius, licet orbis et decrepatus, adhuc in vinculis tenebatur, Bernardus extruxit castrum quod Carpium appellavit, in territorio Salmanticensi, indeque foederatus Arabibus, coepit regni confinia infestare. Unde et Arabes, assumpta maxima multitudo, Legionem et Asturicam et adiacentia loca vastare coeperunt. Sed Rex Aldefonsus absolute patris Bernardum concilians, contra Arabes exercitum instauravit. Arabes vero præ multitudo nil verentes, in duas partes exercitum dividerunt: unam partem Pulverariam (g) miserunt, cum alia Regis exercitui occurrerunt. Sed Bernardus cum parte exercitus eam medietatem quæ contra Regis exercitum mittebatur, in Vallemori prævenit, et eos cæde mirabili devastavit. Rex vero eis, qui (h) Pulverariam iverant, occurrendo, iuxta Urbicum ut potens prostravit, (i) ut victor occidit, ut prævalens exterminavit, et præ-

(e) Al. et confusi facti sunt, et.

(f) Tol. et Al. quæ.

(d) Compl. Ximena.

(g) Compl. destitantes.

(h) Tol. Pulverariam.

(i) Tol. non habet ut.

ter eos qui fugæ periculo perierunt, in campo cæsi usque ad duodecim millia remanserunt, ita quod de utroque exercitu nulli alii evaserunt, præter decem qui oblecti sanguine remanserunt.

Item de præliis, et piis operibus Aldefonsi.

CAP. XVI.

Post hæc iterum exercitus Arabum congregatus, obsedit Zamoram, quod Rex audiens improvisus, cum iis quos ad manum habuit, ingressus est civitatem, mandans omnibus suæ gentis, ut in succursum eius quantocius properarent: et Bernardo sollicitate instigante exercitus adunatus, Arabes exterminio conquassavit, Alchaman eorum propheta gladio interfecto. Quibus cædibus coacti Arabes, ad tempus cum Rege pacis foedera firmaverunt. In diebus huius Aldefonsi dicunt quidam fuisse bellum Roscidæ vallis, et non cum Carolo Magno, sed cum Carolo agnominato Martello cum quoasserunt accidisse. Sed cum tres Caroli fuerunt successive, scilicet Carolus Magnus, Carolus Calvus, Carolus Martellus, ex causa superius assignata, et quia in libris authenticis invenitur, et quia publica fama Francorum et Hispanorum communiter hoc proclamat, tempore Magni Caroli dicimus accidisse. Si quis autem melius dixerit, correctionem in hoc corpusculo non recuso. Per idem tempus Froila frater Regis cum aliis quatuor fratribus (ut fertur) mortem Regis procurans, factione detecta,

in Bardulia se recepit; sed Rex frater eum insequens, comprehendit, et omnes fratres suos Veremundum, Nunium, Odoarium, et Froilam privavit oculis ex hac causa. Veremundus autem clancullo fugit Asturicam, et per septem annos gessit tyrannidem, cum quibus etiam acto exercitu, Grialiare obsedit, sed ab Aldefonso Rege prostrato exercitu, Veremundus orbus ad Arabes fuga celeri convolvavit. Tunc Rex in Ventosam et Asturicam, eo quod Veremundum receperunt, vindicavit. Coimbriam etiam à Sarracenis obsessam, soluta obsidione, suo imperio conservavit. Tunc etiam urbes ^(j) Portugallia, Viseum, Flavium cœperunt habitari ab incolis Christianis. Etiam usque ad fluvium Tagum in partibus Portugalliæ aliqua populavit. Quidam dux et Proconsul Arabum, nomine Abohali, bello comprehensus, Regi est præsentatus, qui, datis pro se centum millibus aureorum, permissus liber abiit et securus. Idem etiam Rex Septemmanças, Dominas, et alias villas in campis Gothicis populavit. Post hæc Rex partes Toleti devastans, et aliquas munitiones evertens, habitatoribus trucidatis, accepta à Sarracenis pecunia, eis per triennium pacem dedit. Sicque reversus ad propria, Addanium quemdam de familia palatina in mortem Regis comperit machinatum, quem fecit illico laniari. Ecclesias quoque beati Iacobi, et Sanctorum Facundi et Primitivi magnifice fabricavit, quas postea Arabes destruxerunt: castrum Gozon in maritima Asturiarum ob tuitionem patriæ obfirmavit,

(j) Al. Portugalia. Compl. legit Portugallensem, Viseum, Flaviensem cœperunt.

vit, civitatem Zamoram nobiliter populavit, quæ ex eo nomen dicitur accepisse. Cum Rex ipse locum ascenderet ad videndum, satelles quidam qui inter ceteros Regem cum spiculo præcedebat, vaccam nigram dicitur invenisse, quam volens ^(k) rusticani applausus vocabulo delinire, fertur dixisse ^(l) Zemora; vaccas enim eius coloris Hispani armentarii moras vocant. Unde et Rex Zemoram nomen indidit civitati. Et cum Rex tantis prosperis lætaretur, duos presbyteros Severum et Desiderium ad Ioannem Papam cum suis litteris destinavit, qui reversi cum ^(m) Reinaldo eiusdem Papæ gerulo epistolam huiusmodi detulerunt.

Epistola Ioannis Papæ ad Aldefonsum Regem.

CAP. XVII.

Ioannes Episcopus servus servorum Dei, Aldefonso Regi christianissimo, seu cunctis venerabilibus Episcopis, Abbatibus, vel orthodoxis Christianis. Quia igitur in cura nos totius christianitatis beati Petri Apostolorum Principis sempiterna providentia successores, ea Domini nostri Iesu Christi constringimur adhortatione, qua beatum Petrum Apostolum monuit, dicens quadam

Matth. 16. 18. voce: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et tibi dabo claves regni cælorum, et reliqua.* ⁽ⁿ⁾ Huic rursus, imminente Domini nostri articulo gloriosæ passionis, inquit:

Luc. 22. 32. *Ego pro te rogavi, ut non desinat fides tua, et tu aliquando*

conversus confirma fratres tuos.
 Ideoque quia vestræ notitiæ fama per hos fratres limina Apostolorum lustrantes per Severum et Desiderium presbyteros nobis miro odore bonitatis est revelata, paterna vos adhortatione commoneo, in cœptis bonis operibus gratia duce perseverare, quatenus copiosa vos beati Petri protectoris vestri et nostra protegat benedictio, et quotiescumque, filii carissimi, ad nos venire quilibet vestrum, aut transmittere voluerit, tota cordis exultatione et animi gaudio de ultimis Gallæciæ finibus cui vos præter me Dominus rectores constituit, tamquam iure filios nostros vos ^(o) colligemus, et Ecclesiæ Ovetensis quam vestro consensu et assidua petitione metropolitanam constituimus, omnes vos subditos esse mandamus, et concedimus etiam prædictæ sedi, ut ea quæ Reges, seu ^(p) quilibet fideles iuste obtulerunt, vel in futurum Domino opitulante contulerint, ratum, firmum, et inconcussum manere in perpetuum præcipimus. Hos quoque latores litterarum nostrarum omnes hortor ut habeatis commendatos. ^(q) Bene valete.

Item alia epistola ab eodem Papa Romano directâ per Arnaldum gerulum mense Iulio.

Alia epistola.

Ioannes Episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Aldefonso glorioso Regi Gallæciarum. Litteras devotionis vestræ suscipientes, quia devotum vos esse cognovimus erga ^(r) nostram sanctam

ctam

(k) Tol. et Al. rusticam.
 (l) Al. mora. Compl. ubique legit Zemora.

(m) Compl. Rainaldo.

(o) Al. colligimus.

(p) Tol. et Al. quibus.

(q) Tol. Bene valentes.

(n) Tol. et Al. Hinc.

(r) Al. nostram Ecclesiam. Tol. vestram sanctam Ecclesiam.

»ctam Ecclesiam, gratias vobis
 »multiplices referimus, Dominum
 »exorantes, ut ^(s) vigor regni vestri
 »abundet de inimicis vestris, vi-
 »ctoriam vobis concedat. Nam
 »^(t) nos, filii carissime, sicut peti-
 »stis, sedulas preces Domino fun-
 »dimus, ut regnum vestrum gu-
 »bernet, vos ^(u) salvos faciat, cu-
 »stodiat, et protegat, et super ini-
 »micos vestros ^(x) erigat. Ecclesiam
 »autem beati Iacobi ^(y) Apostoli ab
 »Hispanis Episcopis consecrari fa-
 »cite, et cum eis Concilium cele-
 »brate. Et nos quidem, gloriose
 »Rex, sicuti vos, à Paganis iam
 »constringimur, et die ac nocte
 »cum illis bella committimus, sed
 »omnipotens Deus ^(z) dat nobis de
 »illis triumphum. Huius rei gratia
 »rogamus dilectionem vestram, et
 »animum deprecamur, ut quia (ut
 »diximus) valde à Paganis oppri-
 »mimur, aliquantos utiles et opti-
 »mos Mauriscos cum armis (quos
 »Hispani cavallos Alfaraces vo-
 »cant) ad nos dirigere non omit-
 »tatis. Qualiter nos recipientes, Do-
 »minum collaudemus, vobis gra-
 »tias referamus, et per eorum
 »^(a) portitorem de benedictionibus
 »Sancti Petri vos remuneremus.
 »Bene ^(b) vale dilectissime filii, et
 »clarissime Rex.

*De sublimatione Ovetensis urbis
 in metropolim, et dedicatione Ec-
 clesie Sancti Iacobi, et de Con-
 cilio Ovetensi.*

CAP. XVIII.

Rex itaque, visis epistolis, gaudio
 est gavisus, et constituit diem in
 qua convenirent nobiles, et ma-

gnates, et Pontifices qui Eccle-
 siam beati Iacobi dedicarent. Et
 celebrata dedicatione, omnes cum
 gaudio ad propria redierunt, et
 fuerunt ibi in dedicatione multi
 Episcopi: Vincentius Legionensis,
 Gomellus Astoricensis, Hermegildus Ovetensis, Didacus Tuden-
 sis, Egila Auriensis, ^(c) Sisnandus
 Iriensis, Recaredus Lucensis,
^(d) Theodosinus Britoniensis. Ho-
 rum civitates iam per Dei gra-
 tiam à Christianis possidebantur.
 Fuerunt ibi alii Episcopi, quorum
 civitates aliquæ desertæ, aliquæ ab
 Arabibus tenebantur: Ioannes Au-
 censis, Dulcidius ^(e) Salmanticen-
 sis, Iacobus Cauriensis, Faustus
^(f) Coimbriensis, Ardimirus La-
 mecensis, Theodemirus Visensis,
^(g) Guimagus Portugallensis, Ar-
 gimirus Bracarensis, Heleca Cæ-
 saraugustanus. Horum urbes etsi
 aliquando Asturiarum Reges obti-
 nuerunt, propter impotentiam re-
 tinendi ab Arabibus occupatæ, aut
 retentæ, aut ^(h) diruptæ remanse-
 runt usque ad tempora Aldefonsi
 qui cepit Toletum. Et earum Epi-
 scopi ad Asturias fugientes, tam
 in civitate, quam in diocesi Ove-
 tensi, partitis sibi territoriis, ut po-
 terant, victitabant. Unde in aliqui-
 bus libris antiquis Ovetum dicitur
 civitas Episcoporum. Transactis
 autem undecim mensibus, prædi-
 ctus Rex una cum uxore et filiis,
 Episcopis, Comitibus, et magnati-
 bus, auctoritate domini Papæ Ioan-
 nis, Ovetum ad celebrandum Con-
 cilio conveniunt, in quo cum
 universali ⁽ⁱ⁾ convenientia civitas
 Ovetensis dignitate metropolitana
 insignitur, et Hermegildus in Ar-
 chiepiscopum sublimatur, quia Hi-

(s) Al. vigor.
Tol. victor.

(t) Tol. et Al.
vos filii carissi-
mi.

(u) Al. salvum.

(x) Tol. et Al.
non habent eri-
gat.

(y) Deest Apo-
stoli in MS. Tol.

(z) Al. donat.

(a) Tol. et Al.
portionem.

(b) Al. valete.

(c) Compl. Sis-
naldus.

(d) Al. Theo-
dosindus. Com-
pl. Theodesindus.

(e) Compl. Sala-
manticensis hic
et alibi.

(f) Compl. Co-
imbriensis hic
et alibi.

(g) Compl. et
Al. Gumagus.

(h) Compl. di-
ruptæ.

(i) Compl. con-
venientia.

spa-

spania, captivatis quinque sedibus metropolitice, silebat officio metropolitico destituta. Incursantium enim hostilitate fugati, intra Asturiarum angustias Prælati qui gladium effugerant, confugerunt, et ut tanta angustia tolerabat, antiqua Toletani Concilii instituta sollicitè contuentes, Ovetensem Ecclesiam et ceteras quibus iam ut metropolis præminebat, ordinabant iuxta canonum sanctiones. Multisque secundum Deum utiliter ordinatis, soluto Concilio, ad propria redierunt.

De incarceratione Garsie filii Regis, et morte Aldefonsi.

CAP. XIX.

Post hæc veniens Zemoram, Garsiam filium suum comprehendit, et apud ^(j) Gazonem ferreis vinculis mancipavit, quia suspectum habebat, eo quod socer eius Munio ^(k) Fernandi tyrannidem actitans, contra Regem rebellare parabat. Ex quo facto alii filii indignati, coniuratione facta, patrem suum regni regimine privare parabant. Huius autem dissensionis causa fuit Regina Semena, quæ dicta fuerat Amelina, quæ satis inhumana studebat nova gravamina et servitutis onera invenire, nihilominus discidia et schismata procurare. Hæc Regem Aldefonsum non habens carum, ut affectus expetit maritalis, excogitavit virum regno privare, et filium suum Garsiam quem pater vinculaverat, subrogare: ^(l) Albam, Gordonem, Arbolium, atque Lunam ^(m) commovit, ut filius eius in his rebellans,

auxiliante socero Munione, captivitas iniurias vindicaret, coniuratione fratrum eum ad talia incitante. Rex autem tam filii, quam suorum persecutionibus coarctatus, in villa quæ Boides dicitur in Asturiis, regni regimine se privavit, et filium suum Garsiam, licet invitus, regni constituit successorem, præsentibus filiis et potioribus regni sui. Post hæc orationis causa beati Iacobi limina visitavit, et rediens, à filio suo Rege Garsia quem ⁽ⁿ⁾ exaltavit, qui ^(o) iam tunc fratribus præminebat, ^(p) petiit, ut semel impeteret Sarracenos, et obtento à filio quod petebat, movit exercitum contra Mauros, et eorum terris stragibus et incendiis devastatis, et factus inclitus spoliis et captivis, victor civitati restituitur Zemorensi, et sicut principium sic finem regni victoriis adornavit. Ibi quoque proprio morbo coactus, felicem spiritum creatori restituens, vitæ cursum feliciter consummavit, et sepultus Astoricæ, post translatus Ovetum, in Ecclesia Sanctæ Mariæ cum uxore sua Semena Regina finalem obtinuit sepulturam, cum regnasset annis XLVI.

De præliis Garsie et morte eius.

CAP. XX.

Aldefonso defuncto, Garsias filius eius successit in regno Æra DCCCCXXI: regnavit annis III. Æra 921. Garsias igitur in initio regni sui terras Arabum est aggressus, et duris incursionibus peragratis, eversis plerisque munitionibus, campestris flamma vorace consumpsit, et

(j) Compl. et Al. Gozonem.

(k) Compl. Frendenandi hic et deinceps sæpe.

(l) Compl. et Al. Unde et munivit castra in confinio Legionis, videlicet Albam.

(m) In Compl. deest commovit.

(n) Al. exaltaverat.

(o) Tol. et Compl. impetravit, quia iam.

(p) In Compl. deest petiit.

et habito proelio cum Aiola Rege Arabum, plurima strage contritum vicit, et captivavit. Prædaque rerum, gregum, et captivorum maxima subsequente, venit ad locum qui Tremulus nuncupatur, ibique custodum incuria Aiolas curiosus abscessit, et ad suos rediit fugitivus. Garsias autem, trium annorum expletis circulis, Zemoræ propria morte decessit, Ovetumque delatus, in monumentis regalibus est sepultus.

*De Rege Ordonio, et bellis eius,
et de translatione Ecclesiæ
Legionensis.*

CAP. XXI.

Post Garsiam Ordonius frater eius regni gubernacula legitur suscepisse Æra DCCCC^(q)XXIII, et regnavit annis octo, mensibus ^(r)sex. Hunc Ordonium Rex Aldefonsus Gallæciæ præfecerat, adhuc regnans. Hic autem Ordonius paterna facta felici æmulatione capessens, ^(s)prudens et sollers, iustus et pius, et in necessitatibus pauperum consolator, regnum provide gubernabat. Cum enim vivente patre principatum teneret, collecto exercitu, aliquantitas Baticæ provinciæ civitates irrumpens, loca campestria devastavit, plurimis habitatoribus interfectis. In initio autem regni Rex Ordonius, collecto exercitu, Talayeram oppidum animosus obsedit, venientesque Arabes ut obsessis fierent in succursum, et ipsi pugna prostrati, et obsessi frustrati, utrique gladio perierunt, et direpto oppido, quæ ibi erant, Regis Ordonii prædæ

cesserunt, et Principem exercitus Cordubensis captum adduxit, qui, multis prædis et captivorum ceteris eius gloriam subsequenti- bus, in regnum suum revertitur gloriose. Post hæc autem, tantis vastationibus arctati Arabes, ad Regem Cordubæ Abderramen et Almotaraph Regem Tingitanæ miserunt auxilia postulantes; qui legationi lugubri annuentes, interminatione pœnali exercitus coegerunt, et ^(t)Avolalpaz Alcaidus Cordubensis cum magno exercitu Arabum et cum alio Rege Tingitanæ, Almotaraph nomine, ad castrum quod Sanctus Stephanus dicitur, in ripa Dorii pervenerunt. Quod Rex Ordonius cum audisset, convocato magno Christianorum agmine, festinus occurrit, et triumphali proelio prostratos delevit, et Rege Ulit, et Almohabat duce magno, et aliis ducibus interfectis, ceteros aut cæde, aut captivitate possedit, et cum triumphali gloria ad propria est reversus. Sed à bellorum magnalibus impatiens abstinere, contra Emeritam exercitum congregavit, et totam Lusitaniam fere devastans, castrum Colubri quod ^(u)Turne Alariz dicitur, occupavit, et acta præda auri, et argenti, et serici, et hominum, triumphaliter ^(x)remeavit. Sed illius provinciæ incolæ occurrentes, oblati muneribus, pacem humiliter postulabant; qua ad tempus indulta ad propria est reversus: et veniens Legionem, pro tantis victoriis omnipotenti Deo gratias referens, convocatis Episcopis et magnatibus, maiorem Ecclesiam Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, quæ minus tute

^(t) Al. Avolalpaz Alcaidus.

Æra 924.

^(q) Tol. XXXIII.

^(r) Al. septem.

^(s) Tol. non habet prudens.

^(u) Compl. nunc Alariz.

^(x) Compl. remeabat.

sistebat, intra urbem decrevit provide transferendam, et in palatio regio quod olim balneum fuerat Paganorum, Episcopalem cathedram collocavit, conveniente Frumínio Legionensi Episcopo cum aliis Episcopis qui tunc temporis ibi erant. Et cum tres essent in palatio mansiones, in prima domo altare maius in honorem Sanctæ Mariæ semper Virginis erexerunt: in secunda domo, Sancti Salvatoris et Apostolorum omnium construxerunt: in tertia domo, Sancti Ioannis Baptistæ et omnium Martyrum et Confessorum. Quibus omnibus dedicatis, prædicta altaria ornamentis aureis et argenteis liberaliter decoravit, et ad dotem Ecclesiæ possessiones varias cumulavit, et in eadem Ecclesia communi favore principum et magnatum à duodecim Pontificibus fuit diademate insignitus.

Item de præliis Ordonii, et uxoribus eius, et captione magnatum, et morte Regis.

CAP. XXII.

His peractis, Rex Cordubensis dolens tantum interitum suæ gentis, invasit terminos regni sui, et ad ^(y) Roindoniam usque pervenit. Cui ^(z) occurrit Rex Ordonius, consertoque prælio, multi ex parte Regis Ordonii, et ex Arabibus corruerunt, et cum per totam diem fortiter dimicassent, neuter victor, neuter victus fuit, sed utrique redierunt ad propria cum iactura. Post hæc venit Abderramen cum magna multitudine suorum et Africæ quos conduxerat,

terramque ingressus est Navarrorum usque ad locum qui Muez adhuc hodie nuncupatur. Quos Rex Garsias, filius Regis Sancii, nequies tolerare, Regi Ordonio nunciavit, qui confestim occurrens, cum ingenti auxilio properavit. Cumque in valle Iuncaria sibi ad invicem exercitus obviassent, sicut Dominus voluit sustinere, multi de christiano exercitu corruerunt. Etiam duo Episcopi Dulcidius Salmanticensis, et ^(a) Hermigius Tundensis fuerunt ibi ab Arabibus comprehensi, et pro isto Hermigio fuit sobrinus eius Sanctus Pelagius datus obses, qui postea fuit Martyr. Similiter et Dulcidius fuit, dato obside, liberatus. Iis autem Rex Ordonius provocatus, ex suis agmina ^(b) congregavit, et ingressus terram Arabum quæ Sintilia dicitur, strages et plurimas cædes egit: castra et oppida plurima in ore gladii occupavit: Sarmalion, Heliph, Palmatum, et Castellionem, et Magnantiam, et multa alia castra diripuit, et destruxit. ^(c) Exinde Zemoram rediens cum triumpho, uxorem suam ^(d) Muninam ^(e) Donniam, quæ et Geloira alio nomine vocabatur, invenit defunctam, ex qua susceperat duos filios, Aldefonsum videlicet, et Ranimirum, plus de morte coniugis contristatus, quam de victoria iucundatus. Aliam quoque duxit uxorem ex partibus Gallæciæ, nomine Aragonium, quam postea suspectam reliquit, pro quo condigne postea satisfacit. His transactis, misit pro Comitibus qui Castellam regere videbantur, ad locum qui Tegulare dicitur, in ripa fluminis Carrionis, quasi cum eis colloquium ha-

(a) Compl. Hermigius hic et infra.

(b) Compl. plurima congregavit.

(c) Al. et inde.
(d) Al. Moninam. Al. Nuninam.
(e) Al. Dopnam.

(y) Al. Mindoniam. Al. Ron-doniam.
(z) Compl. occurrens Rex Ordonius, conserto prælio.

(a) In Compl. dicitur cinnam.

habiturus : et venerunt ad eum Nunius ^(f) Fernandi , et Almondar Albus , et filius eius Didacus , et Fernandus Ansuri filius , et nullo conscio , exceptis consiliariis , cepit eos , et vinctos catenis Legionem adduxit , et carceri mancipatos , post aliquantum ^(g) tempus iussit occidi , et posuit maculam in gloria sua , et cruore innocuo balteum gloriæ offuscavit. Et foederatus Garsia ^(h) Enechonis Aristæ ,

Principi Navarrorum , filiam eius nomine Sanciam duxit uxorem. Post quod etiam cepit Anagarum quod olim ⁽ⁱ⁾ Ticium vocabatur , et Vicariam quæ ex eo nomen dicitur habuisse , quod Gothorum tempore sedes iudicii habebatur. Reversus autem ad propria , cum egrederetur Zemoram , in infirmitate percussus vitam finivit , sepultus Legione in Ecclesia Cathedrali.

LIBER QUINTUS.

De Froila et iudicibus.

CAP. I.

Post mortem Ordonii , Froila frater eius successit in regno **Æra 932. DCCCCXXXII** , et regnavit anno uno , mensibus duobus , et duxit uxorem nomine ^(j) Munina Dompna , ex qua suscepit tres filios , Aldefonsum , Ordonium , et Ranimirum , et quartum de concubina nomine Acenare. Hic nihil egit memoria dignum , nisi quod filios Olmundi nobilis sine culpa aliqua fecit occidi , et ^(k) Fronimium , fratrem eorum , Legionensem Episcopum exilio condemnavit ; et quia viri impii non dimittant dies suos , percussus lepra , unius anni et duorum mensium expleto circulo , vitam finivit , et iuxta fratrem suum Ordonium Legionem inglorius sepelitur. Episcopus Fronimius statim fuit sedi propriæ restitutus. Eisdem diebus nobiles Bardulia quæ nunc Castella dicitur , attendentes nobiles suos

Nunium Fernandi , Almondar Albus , et filium eius Didacum vocatos ad colloquium ex factione à Rege Ordonio interfectos , ^(l) tyrannum etiam Froilam , et multa alia quæ , eis euntibus ad iudicium , à Regibus et magnatibus Legionem iniuriose fiebant ; videntes etiam quod termini gentis suæ ex omnibus partibus arctabantur , et pro iudicio contemptus et contumelias reportabant , sibi et posteris providerunt , et duos milites non de potentioribus , sed de prudentioribus elegerunt , quos et iudices statuerunt , ut dissensiones patriæ et querelantium causæ eorum iudicio sopirentur. Unus fuit Nunius Nunii , dictus ^(m) Rasura , filius Nunii Bellidez : alter dicebatur Flavinus Calvus ; iste tamen aut nil , aut parum de iudiciis cogitabat , sed armis et militiæ insistebat : erat enim facile iracundus ,

(f) Al. Fernandus , et Almondar Albus , et Didacus filius eius , et Ferdinandus Assuvii filius , et nullo.

(g) Compl. temporis.

(h) Al. Enechonis.

(i) Al. Tivium.

(j) Compl. Dompna.

(j) Tol. Monina Dompna : Compl. hic et infra.

(k) Compl. et Al. Fronimium.

(l) Al. tyrannidem etiam Froilam. Compl. tyrannidem et Froilam.

(m) Al. hic et infra Rosoria. Compl. Rasoria.

dus, nec causarum varia pacifice sustinebat; quod non competit iudicanti. Ex huius genere processerunt multi et ⁽ⁿ⁾ alii magni nobiles de Castella. Flavinus Calvus habuit duos filios, Fernandum Flavinum, et Veremundum Flavini. Fernandus genuit Flavinum Fernandi. Flavinus genuit Nunium Flavini. Nunius duxit uxorem nomine Egilonem, ex qua suscepit filium Flavinum Nunii. Flavinus Nunii genuit Didacum Flavini. Didacus Flavini duxit uxorem filiam Roderici Alvari de Asturiis, viri nobilis et magnatis, et ex ea genuit Rodericum Didaci, qui dictus fuit Campiator. Alter filius Flavini Calvi dictus fuit Veremundus Flavini. Veremundus genuit Rodericum Veremundi. Rodericus genuit Fernandum Roderici. Fernandus genuit Petrum Fernandi, non illum qui dictus fuit Castellanus.

De Nunio Rasura et filiis eius.

CAP. II.

Nunius autem ^(o) cognomento Rasura, fuit vir patiens et modestus, sollers et prudens, industrius, circumspectus, et sic ab omnibus amabatur, ut vix esset cui eius iudicia displicerent, aut eius sententias causaretur, quas tamen rarissime proferebat, quia in compositione amicabili fere omnia terminabat; et sic carus ab omnibus habebatur, ut locus aliquis detractio, vel invidiæ non pateret. Hic habuit ^(p) filium nomine Gundisalvum Nunii, qui cum esset adolescens, bona indole coætaneis præemine-

bat, et futurorum indiciis omnibus complacebat. Nunius vero pater eius fere ab omnibus Castellæ militibus domicellos filios petiit nutriendos, quos curialitate, affabilitate, et bonis moribus sic instruxit, ut patres adolescentium de profectu filiorum profiterentur se tali nutricio obligatos; et ipsi adolescentes sic erant Gundisalvo Nunii dilectione coniuncti, ut eum quasi dominum sociarent, nec possent ab eius consortio vel ad modicum separari. Cumque crevisset factus miles, militiam strenuus exercebat, et pacis dulcedinem in patria ^(q) retinebat, ita quod patre suo mortuo, patri fuit favore omnium substitutus, et etiam principatum militiæ, conniventibus iis qui secum nutriti fuerant, addiderunt; et duxit uxorem nobilissimam, Semenam nomine, filiam Nunii ^(r) Fernandi, ex qua suscepit filium nomine Ferdinandum. Hic fuit omnibus patre carior, in sermone verax, in iudicio iustus, in militia gloriosus; multa enim strenue contra Arabes peragendo, fines patriæ ampliavit. Hic habuit filium qui dictus est Ferdinandi Gundisalvi. Hunc Deus supra patrem et avum tot gratiis exaltavit, ut ipso non attendente, tam à magnatibus et militibus, quam ab universis populis Castellanis in Comitem crearetur, et omnes se suæ subiicerent ditioni. Qui factus Comes, totam Castellam sic pacifico dominio confovebat, ut omnes Deo gratias agerent, qui per talem Comitem à populo suo relevaverat sarcinam servitutis. Hic contra Arabes plurima bella gessit, quoniam et Sanctum Stephanum

(n) Compl. non habet alii.

(q) Compl. et Al. nutriebat.

(r) Al. Fydenandi.

(o) Compl. Nunii cognomento Rasoria.

(p) Al. filium Gundisalvum.

(s) Compl. et Al. Nutriebat.

num et alia plurima loca christiana restituit ditioni. Ex quo iste suscepit suæ patriæ Comitatum, cessaverunt Reges Asturiarum insolescere in Castellam, et à flumine Pisorica nihil amplius vindicarunt: strenuitate enim sua eorum insultibus resistebat, nec propter eos à bellis Arabum desistebat. Monasterium Sancti Petri in ripa ^(s) Aslantiaë fluminis ædificavit, et multis possessionibus illud dotavit. Morte propria defunctus, in eodem monasterio est sepultus: cui successit filius eius Garsias Ferdinandi, homo catholicus, qui bella plurima contra Reges Asturiarum conantes Castellæ finibus præeminere, gloriose peregit, et castra plurima in ripa Dorii munifice reparavit, et usque ad fluvium Carrionem iurisdictionis suæ terminos dilatavit. Hic construxit monasterium in honorem ^(t) Sancti Cosmæ et Damiani iuxta ripam ^(u) Dorii fluminis Aslantiaë, in villa quæ Caveæ rubeæ nuncupatur, et amplissimis possessionibus dilatavit, et loca quæ dedit, statuit Infantaticum appellari eo intuitu, quod si aliqua de genere suo non posset, aut nollet mariti comparis solatia adipisci, de bonis monasterii provideretur eidem largiter et decenter, demptis dumtaxat necessariis clericorum qui inibi Deo et Sanctis Martyribus deservirent. Obiit autem morte propria, et in monasterio Sancti Petri de ^(x) Cardonia tumulatur.

De Comite Sancio, et morte eius.

CAP. III.

Huic successit filius eius Comes

Sancius Fernandi, vir virtutum, amator patriæ, et in subditos totus pius. Hic obtinuit Pennam fidelem, et Septempubicam, et ^(y) Madolium, et Montelionem, et Varinatium, ^(z) Oaromam, et Sanctum Stephanum, quæ in captione patris perdidierant Christiani, et multa intulit Agarenis ^(a) bella. Antiquos foros Septempubicæ iste dedit. Castellanis militibus qui et tributa solvere, et militare cum Principe tenebantur, contulit libertates, videlicet ut nec ad tributum aliquod teneantur, nec sine stipendiis militare cogantur. Hic habuit filium qui dictus fuit Infans Garsias, et Legione fuit proditionaliter interfectus: et habuit filiam nomine Geloiram, quam duxit in uxorem Sancius Maior, Rex Aragoniæ et Navarræ, de quo, si Deus dederit, postea prosequemur. Huius mater optans commercium cuiusdam Principis Sarraceni, proposuit filium interficere, ut sic cum munitionibus et oppidis optatis nuptiis potiretur. Cumque quodam sero letali poculo virus mortiferum miscuisset, filius revelatione ^(b) pedissequæ hoc præsensit, et matri, ut prius biberet, supplicavit. Quod ipsa renuens, demum coacta, quod male miscuerat, degustavit, et paricida mater hausit, et meruit mortem in poculo quod paravit. Et tandem Comes Sancius, contriti cordis pœnitentia stimulatus, construxit monasterium ^(c) nobile quod Oniam nominavit, eo quod matrem viventem Mioniam more Hispanico appellabat. Demum post multas victorias strenue consummatas felicem spiritum suo resti-

^(s) Al. *Asiancia.*

^(t) Compl. *Sanctorum Cosmæ et Damiani.*

^(u) Al. *Dori fluminis Aslantiaë.*

^(x) Compl. *Cardenia.*

^(y) Al. *Matrolium.*
^(z) Al. *Oxomam.*

^(a) Tol. et Compl. non habent *bella.*

^(b) Al. *pedissequa.*

^(c) Compl. *valde nobile.*

tuit creatori, et in monasterio Oniensi quod ipse construxerat, est sepultus. Nunc autem ad genus et acta Regum Asturum revertamur.

De ^(d) *Alphonso et Ranimiro, et discordia fratrum.*

CAP. IV.

Mortuo Froila, Aldefonsus filius Regis Ordonii adeptus ^(e) est sceptra patris Æra DCCCCXXXIII, et regnavit annis quinque, mensibus septem, anno uno mensium numerato. ^(f) Nomen uxoris eius Semena, ex qua genuit Infantem Ordonium, qui dictus est Malus, et fuit iuxta Cordubam interfectus. Hic Aldefonsus levitate potius, quam virtute, deliberavit apud se, ut ad viam confessionis et poenitentiae se transferret, et ideo religionis operibus devovit se, et aliquandiu huic proposito inhærendo, decrevit sibi substituere fratrem suum nomine Ranimirum. Cumque propositum fratri per nuncios intimasset, Ranimirus, audito nuncio, cum magno exercitu venit Zemoram, et Aldefonso regni regimen resignante, Ranimirus substituitur fratri suo. Aldefonsus autem iam ex-Rex, ad locum qui Dominos sanctos vulgariter dicitur, super ripam ^(g) Ceiaë fluminis properavit, habitumque monachalem assumens, viam perfectionis elegit.

De regno Ranimiri, et rebellionem monachi Aldefonsi.

CAP. V.

Ranimirus autem successit in regno Æra DCCCCXXXIX, uno anno mensium numerato, et re-

gnavit annis ^(b) decem et novem, mensibus duobus. Et cum esset vir bellis deditus, movit exercitum contra Mauros, et dum exercitum congregabat, frater suus ea levitate, qua de Rege se monachum fecerat, à monasterio apostata resilivit, et Legionem veniens, coepit inibi rebellare, et ad regnum iterum inhiare. Ranimirus cum hoc audivit, direxit congregatum exercitum contra eum, et duobus annis obsessum in deditio- nem recepit ad suæ beneplacitum voluntatis, et statim in carcerem mitti iussit. Et dum hæc fierent, Aldefonsus, et Ordonius, et Ranimirus filii Regis Froilæ supra- dicti, cum ⁽ⁱ⁾ Asturum conniven- tia in Asturiis rebellarunt, et ty- rannidem exercentes, Aldefonsum qui maior erat, honore regio præ- ferebant. Astures enim indignati, eo quod in cessione Aldefonsi et substitutione Ranimiri non fuerant evocati, rebellionem huiusmodi factitabant. Unde et Astures in do- lo evocant Ranimirum, ut si fieri possit, in manus filiorum Froilæ deveniret. Quod præsentiens Ra- nimirus, armata manu Asturias est ingressus, et coactos proeliis man- cipavit, secumque ducens cum fra- tre suo Aldefonso, quondam Re- ge, in eodem carcere coarctavit, et post aliquantulum temporis in- tervallum fratrem et sobrinos cru- deliter excæcavit. Tandem Ra- nimirus poenitentia ductus, prope Legionem in ripa Turii monaste- rium Sancti Iuliani construxit, et in eo fratrem et consobrinos pie, prout potuit, collocavit, ubi usque ad finem vitæ necessaria habue- runt. Mortuus autem Aldefonsus, ibi-

^(b) Al. annis decem, et novem mensibus, diebus duobus. Et cum esset.

^(d) Compl. Al- defonsus hic et infra.

^(e) Tol. non habet est.

Æra 933.

^(f) Al. Duxit uxorem Xemenam.

^(g) Tol. Cega.

⁽ⁱ⁾ Tol. et Al. non habent Asturum.

ibidem sepultus est cum uxore sua Regina Semena et consobrinis. Regnavit autem Aldefonsus annis quinque et mensibus septem, et in quinto anno regni sui fuit orbatus oculis, et postea duobus annis et septem mensibus supervixit.

De victoria Ranimiri, et Comitis Fernandi Gundisalvi.

CAP. VI.

Ranimirus autem regnum ingrediens Toletanum, obsedit oppidum ^(j) Maioritum, et muros dirumpens, sublatis rebus, incolas captivavit, et reduce exercitu remeavit. Post hæc Arabes fines Castellæ invadere decreverunt, et Comes Fernandus Gundisalvi, qui Castellæ tunc temporis præsidebat, nunciavit adventum Arabum Ranimiro, qui convocato exercitu, properavit in auxilium Comitis Castellani. Cumque Legionensis et Castellanus exercitus convenissent, Arabibus apud ^(k) oppidum Oxomam occurrerunt, et collatis signis, adinvicem dimicarunt, sed Dei gratia adjuvante, Christianis victoria, Arabibus cessit fuga, multaque millia captivorum christiano exercitui provenerunt. Sicque Rex Ranimirus ad sua feliciter est reversus.

De proditione Abenaia, et victoria Ranimiri.

CAP. VII.

Post hæc iterum Ranimirus contra Cæsaraugustam exercitum congregavit. Abenaia autem qui inibi

Princeps erat, audito quod Ranimirus et Ferdinandus Gundisalvi Comes Castellæ adinvicem concordarant, timuit in immensum. Unde et seipsum cum terra Ranimiri subdidit ditioni, mentitus Abderramen Regi Cordubæ cui erat subiectione simili obligatus. Rex autem Ranimirus omnes munitiones regni Cæsaraugustæ quæ Abenaia resistebant, cædibus et irruptionibus coegit Abenaia obedire. Post quæ Ranimiro ad sua reverso, Abenaia proditionis non immemor, fregit pacta, et reconciliatus Principi Cordubensi, ratus est ^(l) posse invadere terminos Ranimiri, et agens exercitum, pervenit celeriter Septemmancas. Quod audiens Ranimirus, assumpto exercitu, processit obvius contra eum, et ibidem adinvicem utroque exercitu dimicante, cæsi Arabes, nec fuga, nec strage, sed victoria caruerunt, et secunda feria, in festo scilicet Sanctorum Iusti et Pastoris, ex Arabibus usque ad octoginta millia perierunt, et Abenaia proditor fuit captus: ceteri qui evaserant, ad oppidum quod Alfonso dicitur, confugerunt. Ranimirus autem plus sanguine Arabum, quam ^(m) prædis, vel spoliis cupiens satiari, eos viriliter insecutus, in castro Alfonso quo confugerant, comprehendit. Abderramen autem cum paucis fugæ comitibus vix abscessit. Tunc fuit solis eclipsis per unam totam horam diei. Tunc Rex et sui cum multis spoliis et multa turba pedissequa captivorum revertitur gloriose, secum ducens Abenaiam captivatum.

Item

(j) Compl. Majoritum.

(k) In Compl. et Al. deest oppidum. Al. legit oppidum Gyominum.

(l) Compl. se posse.

(m) Tol. et Al. prædis.

Item de præliis Ranimiri.

CAP. VIII.

His peractis, exercitus Sarracorum per ripam Turmii fluminis est ingressus sub Principe qui Aceipha dicebatur, et faventibus sibi Fernando ⁽ⁿ⁾ Gundisalvi, et Didaco ^(o) Munionis magnatibus regni sui, cœpit populare Salmanticam, ^(p) Letesmiam, Ripas, Balnea, Alfondegam, Pennam, et alia multa castra. Tunc etiam Comes Rodericus populavit Amaiam, et prædas exercuit in Asturiis in partibus Sanctæ Iulianæ. Post Rex Ranimirus, talibus coniurationibus provocatus, exiit obviam Sarracenis, et bellis et cædibus sæpe repulsi, à cœptis operibus destiterunt, et Fernandum Gundisalvi, non illum Comitem Castellæ, et Didacum Munionis fautores Arabum comprehendit, et alterum Legionem, alterum Gordone in carcere vincula vit. Sed procedente tempore, quia ^(q) captione eorum magnates alii murmurabant, recepto ab eis iuramento fidei observandæ, à carcere liberavit, et filio suo Ordonio ^(r) dedit uxorem Urracam filiam ^(s) Fernandi Gundisalvi Comitis Castellani. Post hæc Rex Ranimirus qui ex Regina Tarasia, sorore Garsix Tremulosi Regis Navarræ, cognomine Florentina, genuerat Sancium et Geloiram, ^(t) in honorem Sancti Salvatoris iuxta regale palatium monasterium fabricavit, et ibidem Geloiram filiam Deo dicavit. Decimo nono regni sui anno obsedit oppidum quod olim Aquis, nunc Talavera vocatur, in diocesi To-

letanensi. Arabes autem ei succurrere festinantes, victi à prædicto Rege in proelio ceciderunt, et cæsis fere duodecim millibus, usque ad septem millia captivavit, et reversus ad sua se misericordiæ operibus dedicavit, et uxore sua Regina Tarasia operante, Sancti Andree, et Sancti Christophori super ^(u) Ceiam, et Sanctæ Mariæ in ripa Dorii, et Sancti Michaelis Archangeli in valle Ornæ quæ nunc dicitur Destriana, monasteria ædificavit, et possessionibus multis ditavit. Et cum Ovetum causa orationis adisset, ibidem graviter ægotavit, et Legionem allatus, in vigilia Epiphaniæ, facta confessione Episcopis et Abbatibus qui secum aderant, devote suscepit Sacramentum corporis et sanguinis Domini Iesu Christi: quo facto, à se regnum quod ^(x) à fratre susceperat, abdicavit, proclamans cum lacrimis: *Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus revertar illuc. Dominus mihi adiutor, non timebo, quid faciat mihi homo.* His ita peractis, vitam finivit, et in monasterio Sancti Salvatoris, quod filia sua construxerat, tumulatur. In his decem et novem annis computantur quatuor anni Aldefonsi prædicti, quia post primum annum statim substituit sibi fratrem: per se autem regnavit Aldefonsus anno uno, Ranimirus annis quindecim.

De Rege Ordonio, et dissensione cum Castellanis, et morte eius.

CAP. IX.

Huic successit in regno Ordonius filius eius Æra DCCCCLVIII, et Æra 958.

(n) Compl. Gunsalvi.
(o) Al. Nunionis.

(p) Al. Ledesmiam.

(q) Compl. de captione.

(r) Compl. accepit uxorem.

(s) Al. Fernandi.

(t) Compl. Legionem in honorem.

(u) Al. Ceyam.

(x) Tol. et Al. patre.

Job. 1. 21.

Psalm. 117. 6.

re-

regnavit annis quinque, mensibus sex. Iste Ordonius satis prudens, et in regimine exercitus circumspectus. Unde frater eius Sancius quem Rex Ranimirus ex ^(y) Tarasia sorore Garsia Regis Navarræ suscepit, favore et auxilio eiusdem Garsia avunculi, et Fernandi Gundisalvi Comitis Castellani, ipsis personaliter cum ipso venientibus, Legionem accessit, ut fratrem suum à regno expelleret, et ipse dignitate regia donaretur. Sed Rex Ordonius, ut erat in armis strenuus, civitates munivit, et munitiones viriliter defensavit, et regnum sibi intrepidus conservavit, et uxorem suam Urracam, quia Comitem Fernandum socerum suum hostem senserat, dereliquit, et duxit uxorem aliam nomine Geloiram, ex qua genuit filium qui fuit podagricus, nomine Veremundum. Gallæci autem audientes dissensionem inter Legionenses et Castellanos, cœperunt contra Regem Ordonium rebellare. Ipse vero, congregato exercitu, Gallæcos perdomuit usque Ulisbonam, et vastatione et incendio omnia deprædatus est, et rediit inclitus multis spoliis et captivis. Post hæc autem inter Regem Ordonium et Fernandum Gundisalvi Comitem Castellanorum discordia ^(z) sedata, exercitus Arabum venit ad Sanctum Stephanum in ripa Dorii, et usque Burgis omnia devastabat. Sed Comes Fernandus Gundisalvi cum exercitu Regis Ordonii et suorum, eos usque ^(a) Dorium insecutus, pugna subegit, et magnam multitudinem victor occidit, plurimamque captivavit. Quo audito, Rex Ordonius disposuit in Arabes exer-

citum congregare, sed infirmitate præventus, Zemoræ moritur, et Legionem delatus, in monasterio Sancti Salvatoris quod pater suus condiderat, sepelitur.

De Rege Sancio, et Ordonio Malo.

CAP. X.

Defuncto Ordonio, frater eius Sancius, Regis Ranimiri filius, successit in regno Æra DCCCCLXIII, Æra 963. et regnavit annis duodecim. Cumque magnates regni contra ipsum unanimiter conspirassent, ad Garsiam Regem Navarræ qui dictus est Tremulosus, suum avunculum festinavit. Erat autem Sancius intolerabili pinguedine aggravatus, unde dictus fuit Sancius Crassus, et consuluit ei avunculus Abderramen Principem Cordubæ postulare, ut posset à ^(b) tantæ pinguedinis pondere relevari. Cumque cum eo pacem firmasset, Cordubam veniens, ab Abderramen magnifice est susceptus, qui, convocatis medicis, antidoto cuiusdam herbæ à gravitate pinguedinis liberatur, et agilitati et dispositioni restituitur ceterorum. Inter hæc autem Comes Fernandus et magnates regni Asturiarum Ordonium Malum, quem Rex Aldefonsus cæcus ex uxore sua Semena suscepit, in Regem et Principem elegerunt. Et Comes Fernandus Gundisalvi dedit ei uxorem filiam suam Urracam Regis Ordonii derelictam. Erat autem tunc temporis quidam nobilis adolescens, nomine Vegila, qui cum esset de nobilioribus ^(c) illius patriæ, nolebat Comiti Fernando ut subditus obedire.

(y) Al. *Tberasia* hic et infra. Compl. varie legit.

(z) Compl. iam sedata.

(a) Tol. et Compl. *Dozium*.

(b) Tol. tanto pinguedinis pondere.

(c) In Compl. deest illius.

re. Comes autem eum graviter insecutus, compulit exulare, et ad Arabes compulit ^(d) transmigrare. Rex autem Sancius, assumpta ab Abderramen multitudine Arabum, est ^(e) reversus, ut absens regnum quod perdiderat, veniens obtineret. Quod audiens Ordonius Malus, in Asturiis se recepit, ut difficultate montium inibi rebellaret. Rex autem Sancius, olim ^(f) Crassus, quam cito advenit, rebellibus domitis, regnum recuperavit. Ordonius autem Malus, cum esset vilis, pusillanimis, et effeminatus, ^(g) Deo et hominibus odiosus, operibus pravus, nec in Asturiis se tutum reputans, ivit ad socerum fugiens et abiectus. Comes autem ^(h) filiam ei abstulit, et alteri viro dedit, et ad Arabes ire coegit, cum quibus dum vixit, vilitatis suae poenas exsolvit. Rex vero Sancius, regno pacato, duxit uxorem quae Tarasia dicebatur, ex qua genuit Ranimirum. Tunc Rex Sancius, cum esset homo devotionis, suadentibus uxore sua Tarasia et sorore sanctimoniali Geloira, misit Velascum Legionensem Episcopum et alios nuncios pro pace firmanda, et pro petendo corpore Sancti Pelagii Martyris qui sub Abderramen fuerat Cordubae martyrio coronatus. Rex autem construxit monasterium Legionem, in quo corpus Sancti Pelagii statuerat ⁽ⁱ⁾ collocandum. Et hac legatione pendente, Gallæci discordes inter se prædas et injurias exercebant. Sed Rex adveniens, insolentes domuit, et iniuriosos coegit usque ad Dorium, qui dividit Gallæciam et Lusitaniam. Quod audiens Gundisalvus, qui trans flu-

men Dorii Princeps erat usque ad ripam eiusdem fluminis, congregato potentiae suae exercitu, præceps venit; sed videns se Regi Sancio non posse resistere, suae gratiae se commisit, et præstito iuramento de tributis solvendis, etiam terrae suae dominium Regi Sancio recognovit. Verum proditionis virus in corde ^(j) reservans, virus mortiferum pomo immissum Regi obtulit ad edendum, in cuius esu cor Regis coepit illico titubare, sicut natura exigit venenorum: et Rex intelligens, dum Legionem, mortis conscius, properaret, tertia die in via moritur, et Legionem iuxta patrem in Sancti Salvatoris monasterio sepelitur.

*De Rege Ranimiro, et strage
Normanorum.*

CAP. XI.

Sancio defuncto, filius eius Ranimirus, habens à nativitate annos quinque, patri successit in regno Æra DCCCCLXXV, et regnavit annis viginti quinque. Hic de consilio matris suae Reginae Tarasiae, et amitæ suae Geloiræ monialis, secundum legationem patris cum Arabibus pacem fecit, et corpus Sancti Pelagii, pro quo pater miserat, impetravit, et in monasterio quod pater ad hoc construxerat, collocavit. Anno secundo regni eius multitudo Normanorum cum Rege suo, nomine Gundiredo, in finibus Gallæciæ applicarunt, et stragibus et incursibus urbes et loca Gallæciæ vastaverunt, et Sisnandum Episcopum Sancti Iacobi peremerunt, discurren-

(d) In Compl. deest compulit.

(e) Compl. reversus est, ut regnum quod absens perdiderat, veniens obtineret.

(f) Compl. Crassus hic et supra.

(g) Compl. Deo et hominibus pravis operibus odiosus.

(h) Compl. Fernandus filiam.

(i) Compl. collocandum.

(j) Al. collocare.

(k) Compl. reservat.

(k) Tol. et Al. reservat.

(k) Tol. et Al. reservat.

Æra 975.

(k) Compl. reservat.

(k) Compl. reservat.

Æra 975.

rētes patriam usque ad locum qui mons dicitur Onagrorum. Tertio anno cum, patris vastationibus, vellent ad propria navigare, invocato nomine Domini et beati Iacobi, Comes Gundisalvus Sancii occurrit eis, si posset exterminium vendicare. Et cum prœlium inivissent, Dei gratia et virtute Apostoli, qui sine lege vastaverant, Dei iudicio sunt prostrati, et tam ipsi, quam Rex eorum in ore gladii ceciderunt, et Comes Gundisalvus Sancii eorum navigia igne consumpsit.

De vastatione Castellæ, et Zemoræ, et Gallæciæ, et morte Ranimiri.

CAP. XII.

Et dum hæc fierent, Arabes per Ranimiri Regis pacem securi, contra Castellanos exercitum direxerunt. Cumque Ferdinandus Gundisalvi Comes resistere non valeret, occuparunt Arabes Septemancas, Donias, et Septempubicam, et Varinatium, et multa alia, terram cædibus et incendio devastantes, ad hæc omnia inhumaniter adjuvante Vegila quodam nobili, qui à Fernando Gundisalvi Comite ob rebellionem à partibus Alavæ erat eiectus. Ex tanto ergo successu Arabes insolentes, etiam fœdus quod cum Ranimiro habuerant, infregerunt, et venientes Zemoram, invasam funditus subverterunt. Ea tempestate vir strenuus Fernandus Gundisalvi Comes Castellæ moritur, qui in acquisitione et tuitione et dilatatione patriæ utiliter, strenueque, et fide-

liter laborarat, et in monasterio Sancti Petri de Aslantia quod ipse construxerat, sepelitur. Rex vero Ranimirus duxit uxorem nomine Urracam. Cumque esset puer, nec ad discretionem ætatis venisset, stultis actibus cœpit Comites Gallæciæ provocare, iam a consilio matris et amitæ alienus. Cumque Gallæci non possent eius insolentiam tolerare, quemdam Veremundum filium Regis Ordonii super se Regem ⁽¹⁾ in sede beati Iacobi creaverunt. Quod audiens Ranimirus, contra ipsum collecto exercitu, in Gallæciam festinavit, et ex alia parte veniens Veremundus, in Portella de Arenis prœlium commiserunt. Et licet invicti adinvicem discessissent, ex utraque quamplurimi cæde mutua ceciderunt, et duobus annis, non sine grandi utriusque gentis exterminio, bellum invaluit intestinum. Ranimirus autem morbo correptus obiit Legionem, et in Destriana traditur sepulturæ. Interea Alcorrex Rex Agarenorum eam partem Gallæciæ quæ nunc Portugallia dicitur, et usque ad Sanctum Iacobum, non veritus Apostolum, devastavit, sed merita Apostoli occurrerunt, et immissa in eos infirmitate, aut pauci, aut nulli superstites evaserunt qui in patria nunciarent.

De Rege Veremundo, et miraculo tauri.

CAP. XIII.

Mortuo itaque Ranimiro, Veremundus filius Regis Ordonii veniens Legionem, ab omnibus susci-

O pi-

(1) Tol. et Al. non habent in sede.

Ær. 1000.

pitur, et ad regni gloriam promovetur, eo quod, mortuo Sancio patruo suo et Ranimiro consobri- no, ad ipsum erat de iure regni successio devoluta, Æra M, et regnavit annis decem et septem. Hic leges Gothorum liberaliter confirmavit, et Sanctorum Patrum canonicas sanctiones servari præcepit, et licet alias esset satis prudens, susurronibus et detractoribus aures bibulas inclinabat. Accidit autem quod tres servi de familia Ecclesiæ Sancti Iacobi, quorum unus vocabatur ^(m) Zadon, alter Cadon, alter Ansilon, apud Regem dominum suum, Athaulphum ⁽ⁿ⁾ de crimine pessimo accusarent, et quod etiam promiserat Sarracenis se legem Mahometicam suscepturum, et Gallæciam traditurum. Rex autem credidit, eo quod Episcopus esset filius illius Principis qui Regi Sancio in primo mortis poculum propinarat. Cumque prædictus Episcopus vocatus ad curiam, quinta feria ante Pascha venisset Ovetum, consulentibus sibi aliquibus, ut antequam ad Ecclesiam descenderet, se Regis conspectui præsentaret, Episcopus constanti animo sic respondit; quod prius se præsentia Salvatoris omnium exhiberet, et post in præsentia tyranni Principis compareret: intransque Ecclesiam Salvatoris, illico indutus sacris vestibus divina officia celebravit. Rex autem taurum ferocem præceperat adduci, ut in venientem Episcopum desæviret. Sed Episcopus innocens cum talia præsensisset, consummatis officiis, ad locum ubi taurus æstuans mugiebat, accessit intrepidus, et mox taurus ad Epi-

(n) Tol. et Compl. Athaulphum Episcopum de crimine. Al. legit Athaulphum.

(m) Al. Cadeo.

scopum veniens, cornua in manibus eius ^(o) dimisit, quibus dimissis, ad montem unde venerat, remeavit. Episcopus autem cornua quæ sibi taurus dimiserat, coram altari deponens, Domino Salvatori cum ceteris fidelibus solvit laudes, actores vero falsæ suggestionis et eorum semine maledicto coarctans, ad exemplum David qui pro morte Abner innocui Ioab cum semine condemnavit, sententialiter sic profatur: "De semine ^(p) Zadon, Cadon, et Ansilon non deficiat leprosus, et claudus, cæcus, et mancus, vilis, et tennens fusum." Rex autem viso miraculo perturbatus, obtulit Episcopo satisfactionem, sed Episcopus regem videret noluit; immo secunda feria post festum Paschæ iter arripiens, ad Pamariensem Ecclesiam Sanctæ Eulaliæ usque pervenit. ^(q) Ibi infirmitate correptus, quarta feria vitam finivit. Cumque sui vellent corpus eius ad Ecclesiam beati Iacobi deportare, immobile est inventum; et attendentes quod à Domino fieret, tradiderunt corpus in eadem Ecclesia Sanctæ Eulaliæ sepulturæ.

(o) Compl. misit, quibus.

(p) Al. Cadeon.

(q) Compl. ubi.

*De insolentiis Veremundi, et uxori-
bus eius, et de victoria
Almanzoris.*

CAP. XIII.

Rex vero Veremundus habuit duas nobiles concubinas, et erant sorores, legem Domini obliviscens, et ex una genuit Infantem Ordonium, et ex alia Geloiram. Infans autem Ordonius, procedente tempore, ex Infante ^(r) Fronilda genuit Aldefonsum,

(r) Compl. Fronilde.

sum,

sum, Pelagium, Sancium, et Semenam. ^(s) Prædictus autem Veremundus habuit duas uxores legitimas, Velasquitam videlicet quam viventem dimisit, et non contentus incestu, sibi aliam nomine Ge-loiram adulterino ^(t) contubernio copulavit, ex qua genuit Aldefonsum, et ^(u) Taresiam. Ex Velasquita autem genuit Christinam Infantem. Ipsa vero Christina ex Ordonio Cæco filio Ranimiri Regis genuit Aldefonsum, Ordonium, Pelagium, Comitissam, et Eldontiam. Eldontia autem ex Pelagio Froilæ Diacono genuit Comitem Petrum, Ordonium, Pelagium, Munionem, et matrem Suerii Comitissam. Quæ cum esset domina Carrionis, ibi Ecclesiam Sancti Zoili ædificavit. Hi omnes dicuntur vulgariter Infantes de Carrion. Igitur propter peccata Principis Veremundi et populi christiani Rex Arabum qui Alhagib dicebatur, se Almanzor ^(y) constituit nominari. Alhagib autem interpretatur supercilium, quia sicut supercilium defensio est sive umbraculum oculorum, sic et ipse dicebatur defensio populorum. Unde et clariori vocabulo se Almanzor instituit nominari. Almanzor autem interpretatur defensus, sive defensio, eo quod multis victoriis gloriosus, se et suos strenue defensavit. Cumque Vegila de quo prædiximus, et quidam Comites, et alii plurimi Christiani ad eius præsidium confugissent, promittebant ei terram reliquiarum Hispaniæ se duros, et hac ambitione commotus, adunato exercitu Arabum et Christianorum qui secum ad-

erant, assumpto etiam filio suo Abdelmelic, ^(z) quod interpretatur famulus regius, coepit Legionis, Castellæ, et Navarræ provincias devastare, cui exterminio pro maiori parte causam præbuit dissensio Principum Christianorum qui sibi adinvicem auxilia denegabant. Almanzor autem cum esset prudens, strenuus, hilaris, atque largus, ita sibi Christianos allicere satagebat, ut Christianos Arabibus ostenderet cariores. Hac benignitate carissimus erat suis, adeo quod omnes ex animo ei servire pari studio laborabant, ita quod à Dorio, qui erat limes inter Christianos et Arabes, usque ad fluvium Estolam omnia vastavit, in cuius ripa tentoria collocavit. Quod audiens Veremundus, cum exercitu properavit, et insultum faciens in tentoria Almanzor, multos de suo exercitu interfecit. Cum autem esset Almanzor magnanimus atque constans, à proprio solio, deposito aureo pileo quem pro corona gestabat, humi resedit iuxta morem Principum gentis suæ. Exercitus autem qui eum ex animo diligebat, confusionem autem ferre non sustinens, proelium restauravit, et fugatis Veremundi militibus, usque ad Legionis ianuas pervenerunt. Sed urgentibus pluviis hiemalibus, quæ solent in illis partibus inundare, Almanzor ad propria est reversus. Cives autem Legionenses et Astoricenses timentes in futuro anno super se tantam multitudinem adventuram, corpora Regum quæ erant sepulta Legione et ^(a) Astorica, cum corpore Sancti Pelagii Martyris ad Asturias transtulerunt, et apud

(z) Al. quod in tempore famulus erat regis: in Compl. deest erat.

(s) Compl. Prædictus etiam Veremundus nihilominus habuit.

(t) Al. concubino.

(u) Tol. semper legit Taresiam.

(x) Compl. fratrem eius.

(y) Al. instituit.

(a) Ita legit Al. hic: Compl. vero ubique: sed Tol. habet Asturicam.

Ovetum in Ecclesia Sanctæ Mariæ sepelierunt, et super altare beati Ioannis Baptistæ corpus Sancti Pelagii posuerunt. Quidam autem ex civibus Legionensibus corpus Sancti Froilani Episcopi defrentes infra Pyrenæum ad vallem quæ Cæsaris dicitur, in Sancti Ioannis Apostoli Ecclesia collocarunt.

(b) Al. Legionensi.

De irruptione (b) Legionis et Astorica.

CAP. XV.

Adveniente autem verno tempore, Almanzor iterum exercitum congregavit, et veniens Legionem, obsessam firmiter impugnavit. Veremundus autem se apud Ovetum recepit morbo podagrico præpeditus. Almanzor vero captioni Legionis ferventer insistens, dum fere per anni circulum impugnasset, in porta occidentali prima irruptio facta fuit: quarta die post hoc, secunda irruptio iuxta portam (c) meridionalem. Tunc Guillelmus Consalvi Comes Gallæciæ qui ad defensionem venerat, graviter ægrotabat, sed audiens murum effractum, ad locum periculi se armatum deferri præcepit, ut mortem videret antequam excidium civitatis. Irruentibus itaque Arabibus, idem Comes occiditur, et civitas occupatur, et Almanzor portas urbis opere marmoreo (d) constructas, et arcem præcipuam, portæ orientalis murum, et ceteras turres fecit destrui à fundamentis, una dumtaxat relicta quæ esset posteris in memoriam, quod talium murorum et tantarum turrium destruxerat civitatem. Cepit Astoricam,

(c) Compl. meridionalem.

(d) Compl. pulchre constructas.

et summitatem turrium decurtavit: Coiancam (quæ nunc Valentia) et Sanctum Facundum, et alia plurima loca subvertit: Albam, Lunam, Gordonem, et Arbolium licet (e) impugnaverit, non potuit obtinere. Deinde rediens per terras Castellæ, (f) Oxomam, et Alcovelam, Valeranicam (quæ nunc Berlanga) et Atentiam obtinuit, et destruxit. Exinde ad sua rediit fastu et superbia elevatus. Sic enim super Christianos ira cœlestis Regis exarserat. Ubi cum fere per duodecim annos Christianorum terminos invasisset, et ut voluerat, vastavisset, et plurima loca sibi tributaria effecisset, semper invictus rediit cum triumpho. (g) Unde etiam ab Hispania Gothorum gloria recessit, thesauros Ecclesiæ Arabes abduxerunt, et cultus Ecclesiæ datus est in contemptum, et plaga quæ acciderat tempore Roderici, et iam videbatur obduci, passa est recidivum.

(e) Compl. impugnavit.

(f) Al. Oxoniæ.

(g) Al. Unde cum.

De morte Almanzor.

CAP. XVI.

Igitur anno decimo tertio Almanzor, resumpto exercitu, ingressus est per eam partem Gallæciæ, quæ dicitur (b) Portugale, munitiones et civitates hostiliter devastando. Cumque ad maritima pervenisset, etiam civitatem et Ecclesiam beati Iacobi devastavit, sed fulgure territus, ab eo loco, ubi esse corpus Apostoli credebatur, abstinuit, quod tamen proposuerat violare. Nihilominus tamen campanas minores in signum victoriæ secum tulit, et in Mezquita Cordubensi pro lampadibus collocavit, quæ longo tem-

(b) Compl. Portucale.

po-

pore ibi fuerunt. Almanzor autem cum suo exercitu percussus à Domino, pro scelere sacrilegii dignam sustinuit ultionem; nam qui sanctum locum Apostoli profanarat, immunda sui plaga, scilicet dysenteria fere totus exercitus est consumptus; reliqui morte subitanea perierunt. Quod audiens Rex Veremundus, misit multitudinem peditum expeditam, qui imbelles et infirmitate consumptos in montanis facile trucidarunt. Et sic Almanzor coactus peste, ad propria est reversus. Rex autem Veremundus coactus hostibus, legationem misit Garsiaë Fernandi Comiti Castellano, et Garsiaë Tremuloso Regi Navarrorum, ut obliti iniuriarum, ad agenda proelia fœderati insimul convenirent. Quod audientes, Rex Garsias misit exercitum, Comes Garsias Fernandi personaliter cum sua multitudine, et Rex Veremundus, licet podagricus, gestatus humeris baiulorum, collecta potentia regni sui, omnes insimul convenerunt, et in loco quodam qui Arabice ⁽ⁱ⁾ Calacanazor, Latine autem dicitur Vulturum altitudo, Almanzor venienti cum suis Arabibus, ut Castellam invaderet, occurrerunt. Cumque sese mutuis cædibus invasissent, maxima pars cecidit de exercitu Agareno; tamen noctis tenebris intercepti, neuter neutri cessit campum, et tanta strage comperta suorum, bellum in crastino timuit restaurare. Unde et de nocte fugiens, cum venisset ad vallem Borgecorexi, dolore vexatus, animam exhalavit, et ad Medinam quæ Cœlum dicitur, est delatus. Cumque dies crastina illu-

xisset, exercitus christianus putavit Arabes ad proelium reversuros, sed cum tentoria vacua hominibus conspexissent, ipsa tentoria et suppellectilem et spolia varia occuparunt. Comes autem Garsias Fernandi viriliter insecutus eos qui cædem evaserant, fere usque ad interneccionem delevit. Almanzor autem qui semper invictus fuerat, tanto dolore prosternitur, ut à die proelii neque cibum, neque potum sumpserit, donec diem conclusit extremum.

De fuga Abdelmelich, et morte Regis Veremundi.

CAP. XVII.

Ibidem anno sequenti Abdelmelich filius eius, postquam paternum suscepit honorem, exercitum congregavit, ^(j) ut vastationibus in Christianorum finibus instaret; veniensque Legionem, quod residuum invenit in muris et turribus, dissipavit, ne posset iterum reparari. Sed Comes Garsias Fernandi adveniens ex Castella cum magna multitudine militum et populorum, sibi ^(k) Legionenses adiunxit, et Abdelmelich in ore gladii effugavit. Sicque christianis finibus à tot cladibus liberatis, aliquo tempore terra quievit. Tunc revocatis militibus christianis, Rex Legionis, et Rex Navarra, et Comes Castellæ possessiones et iura militibus restituerunt, ne particularia schismata fierent Arabibus occasio prævalendi. Eo tempore Rex Veremundus à susurrone deceptus, præcepit capi Gudesteum Episcopum Ovetensem, sed ut tantum

(j) Compl. ut vastationes in Christianorum finibus restauraret.

(k) Tol. et Al. Legionem adiunxit.

(i) Compl. Calacanazor.

JA 39.10T (a)

nefas non procederet impunitum, facta est siccitas magna in terra, ita quod totus populus ciborum penuria arctabatur. Cumque quibusdam religiosis fuisset à Domino revelatum, ^(l) famem propter iniuriam Episcopi accidisse, et Regi esset revelatio intimata, confestim absolvit Episcopum, et per Semenum Astoricensem Episcopum cui Rex Episcopum commendaverat, fecit restitui Gudestem, et statim Dominus pluviam voluntariam segregavit, et terra attulit fructus suos. Tunc Rex Veremundus corde compunctus, Ecclesiam beati Iacobi, et cetera loca quæ Almanzor profanarat diripiens, prout potuit, restauravit, et bonis operibus et eleemosynis intentus, de commissis cum consilio Prælatorum poenitentiam agere satagebat, et in villa quæ est in Berizo, moritur, et sepelitur, et ab Alphonso filio et successore transfertur post aliquantum temporis Legionem, et in Ecclesia beati Ioannis Baptistæ cum coniuge Geloira denuo sepelitur.

De Aldefonso, et miraculo sororis suæ, et morte Comitis Garsie Fernandi.

CAP. XVIII.

Post obitum Veremundi Aldefonsus filius eius successit in regno, ^(m) qui quinque annorum erat cum regnare cœpisset, Æra MXVII, et regnavit annis XXVII, nomen matris eius Geloira. Cum esset parvulus, datus est nutriendus Menendo Gundisalvi Comiti Gallaciæ, et uxori eius Comitissæ Ma-

iori. Cum autem adolevisset, accepit uxorem eorum filiam Geloiram, ex qua duos filios dicitur habuisse Veremundum et Sanciam: et hæc Sancia, procedente tempore, nupsit Regi Fernando filio Regis Sancii Navarrorum. Hic autem Aldefonsus in reprobum sensum datus, cum esset puer, dedit Tarasiam sororem suam in uxorem Abdaliæ Regi Toleti sub pacto auxilii contra Principem Cordubensem, ipsa penitus reclamante. Cumque Rex ille vellet eam suis amplexibus commiscere, inquit illa: "Christiana sum, et abhorreo connubia aliena, noli me tangere, ne interficiat te, quem colo, Dominus Iesus Christus." Ille autem deridens talia, invitam corrumpit, statimque percussus ab Angelo, sensit mortis periculum imminere, vocatisque familiaribus, et oneratis camelis auro et argento et vestibus pretiosis et supellectili valde decora, remisit eam protinus Legionem, quæ ibidem in monachali habitu diu vixit; sed ad monasterium Sancti Pelagii se postea transferens, ibidem et vitam finivit, et sepulturam accepit. Eisdem diebus Sancius filius Comitis Garsie Fernandi contra patrem ⁽ⁿ⁾ nisus est rebellare. Cumque inter patrem et filium esset discordia concitata, Sarraceni fomentum impetus habuerunt, et Castellæ terminos invadentes, Abulam quæ populari cœperat, destruxerunt, Cluniam et Sanctum Stephanum occuparunt, cædes et incendia in patria exercentes. Cumque Comes Garsias Fernandi talia percepisset, magnanimitate pulsatus, licet gens sua in eum et filium

^(l) Compl. p- stem propter.

^(m) Compl. non habet qui.

⁽ⁿ⁾ Tol. et Al. visus est.

lium esset divisa, eligens mori pro patria, cum Arabibus decertavit, sed multitudine circumclusus, vivus capitur inter cæsos undique comprehensus; sed paucis diebus moritur, eo quod in bello fuerat letaliter vulneratus, et corpus eius à Sarracenis redemptum in monasterio Sancti Petri de ^(o) Cardonia requiescit.

^(o) Compl. et Al. Cardenia.

De Sancio Comite, et piis operibus Aldefonsi.

CAP. XIX.

Huic successit in Comitatu Sanci filius eius, vir prudens, iustus, liberalis, strenuus, et benignus, qui nobiles nobilitate potiore donavit, et in minoribus servitutis duritiam temperavit. Hic patris iniuriam impatiens sustinere, iuxta foedus cum patre initum, Navarrorum et Legionensium exercitus convocavit, et ingressus cum eis ad partes Toleti, cæde et clade cuncta vastavit, et prædis abductis, quæ remanserant, flamma consumpsit. Nec ab his stragibus fuit regnum Cordubæ alienum. Sed utroque regno vastatione consumpto, et munera obtulerunt, et indignationis faciem donariorum copia placaverunt, et sic patris iniuria vindicata, gloriosus, et inclitus remeavit. Rex autem Aldefonsus Concilium celebravit, et reædificavit Legionem, quam Almanzor et Abdelmelich filius eius destruxerant, (prout superius est expressum) et leges Gothicas reparavit, et alias addidit, quæ in regno Legionis etiam hodie observantur, et colligens ossa Regum

variis direptionibus dispartita, in Sancti Ioannis Basilica sepelivit. His temporibus duo filii Vegilæ ad Sarracenos transfugæ propter insolentias quas agebant, à Sancio Comite recesserunt, et à Rege Aldefonso benigne recepti, in ^(p) submontaneis dominium acceperunt. Post hæc Rex Aldefonsus cum suo exercitu veniens ad oppidum quod Viseum dicitur, mox obsedit. Cumque inermis infirmiora oppidi prospectaret, inter scapulas sagitta percussus, letalis vulneris sensit ictum; et rebus in præsentia Pontificum ordinatis, facta confessione, et sumpto viatici sacramento, vitam finivit, et soluta obsidione, à suis Legionem deducitur, et in paterno ^(q) mausoleo sepelitur.

^(p) Compl. submontanis.

De Rege Veremundo, et filiabus Sanci Comitis Castellani.

CAP. XX.

Post mortem Aldefonsi Veremundus filius eius successit in regno Æra MXLIII, et regnavit decem annis; et quamvis puer, postremis patris actibus adhærens, tam Ecclesias, quam monasteria, quam loca sacra ab Arabibus dissipata studuit reparare, et malorum insolentias refrenare. Hic duxit uxorem nomine ^(r) Taresiam filiam Sanci Comitis Castellani, qui Sanci habuit aliam filiam nomine Geloiram (alii dicunt vocatam Maiorem) quam dedit uxorem Regi Navarrorum Sancio qui dictus est Maior, ex qua suscepit idem Sanci duo filios, Garsiam videlicet, et Fernandum.

^(q) Al. Mausoleo. Compl. Mauseulo.

Ær. 1044.

^(r) Al. Tharsiam.

De

*De ortu et genealogia Regum
Navarrensiū.*

CAP. XXI.

Verum quia genealogiæ Regum Castellæ linea et Legionis in viris post tempora Veremundi et Comitis Sancii defecerunt, et successiones Castellæ et Legionis fuerunt ad feminas devolutæ, oportet genealogiam texere à Regibus Navarrorum, qui heredes feminas in matrimonium assumpserunt. Cum enim Castella, Legio, et Navarra variis Arabum incursionibus vastarentur, vir advenit ex Bigorciæ Comitatu, bellis et incursibus ab infantia assuetus, qui ^(s) Enecho vocabatur, et quia asper in proeliis, Arista agnomine dicebatur, et in Pyrenæi partibus morabatur, et post ad plana Navarræ ^(t) descendens, ibi plurima bella gessit: unde et inter incolas regni meruit principatum. Hic genuit filium Garsiam nomine, cui uxorem Urracam de regio semine procuravit.

(r) Compl. Enecho.

(t) Al. discens.

*De Rege Garsia Enechonis
et filio eius Sancio.*

CAP. XXII.

Mortuo autem Enechone Arista, regnavit Garsias Enechonis filius eius, vir largus, et strenuus, et in bellis ^(u) continue se exercens. Cumque quadam die minus caute in quodam viculo qui ^(x) Larumbe dicitur, resideret, supervenientes Arabes improvidum occiderunt, et Reginam Urracam uxorem suam prægnantem in utero lancea percusserunt. Sed continuo

(u) Compl. quotidie.

(x) Al. Larumbe. Al. Larumba.

adventu suorum latrunculis Arabum effugatis, Regina morti proxima, tamen viva, per vulnus lanceæ, sicut Domino placuit, infantulum est enixa, et fatus ministerio muliebri, vitæ miraculo omnium est servatus, et Sancius Garsia fuit vocatus. Mortua autem matre, quidam nobilis qui à tempore Enechonis Aristæ adhæserat Regi Garsia, suscepit infantulum, et fecit eum diligentissime enutriri, et transactis infantia et pueritiæ annis, cum ad adolescentiam pervenisset, ætatem indole, et indolem strenuis operibus superabat, et successit in regno Regi Garsia Æra DCCCCXVIII. Æra 918. Nutricius autem eius cum esset nobilis et abundans, semper eum consiliis et auxiliis ad magnalia provocabat, et procuratus est ei uxorem de regio semine quæ Theoda vocabatur, ex qua suscepit filium Garsiam nomine, qui agnominatus est Tremulosus. Habuit etiam quatuor filias, Semenam, Mariam, et Tarasiam, et ^(y) Valasquitam, quæ fuit data Comiti Biscagiæ Munioni. Verum Rex Sancius ex Cantabria Arabes graviter infestabat, adeo quod usque ^(z) ad montem Aucæ, et Tudeliam, et prope Oscam fere omnia suæ subdidit ditioni. Acquisivit etiam Aragoniam et montana. Verum populi Cantabrorum agilitati et frigori assueti, tempore irruptionis Arabum expeditiones viriliter sustinebant, et quadam vice cum Arabes hiemali tempore invaderent Pampiloniam, et Rex Sancius ultra Pyrenæum ageret, audito periculo, periculo se ingessit, et propter importunitatem nivium de-

(y) Al. Valasquitam.

(z) Tol. et Al. ad mortem Aucæ.

cru-

crudis coriis fecit abarcas, quibus

(a) Compl. usus
pro sotularibus.

(a) pro sotularibus per medias nives transivit illæsus, et ab hoc facto fuit exinde dictus Abarca: (et aliqui qui ex eius genere processerunt, adhuc hodie cognomen retinent ab Abarca) et circa Auroram obsessis adveniens, impetu

(b) Compl. diripuit.

(b) dirupit obsessores, et tanta succubuit multitudo, ut vix superesset qui Arabum infortunium nunciaret. Et quia habebat populos agiles, et in spiculorum actibus expeditos, ut eos ad bella et infestationes Arabum amplius provocaret, interdum cum militibus studio militari, interdum cum peditibus officio peditali, semper tamen proeliis fidei insistebat, et in rupibus arduis munitiones sæpius

(c) Compl. constituebat.

(c) construebat, et aliquando pugna, aliquando furtim castra plurima occupabat, et more peditum calciatis abarcis, peditibus comitatus, pari, immo præcellenti agilitate, in Carpetania et Celtiberia loca plurima acquisivit, quæ adhuc hodie Regis Sancii Abarcæ dicuntur, et ipse Rex Sancius Abarca adhuc hodie memoratur; et inde sic compescuit incursantes, ut terra diebus eius securitate continua lætaretur, et regnavit Rex Sancius, dictus Abarca, annis (d) XXV, et decessit Æra DCCCCXLIII.

(d) Tol. et Al. XV.
Æra 943.

De Rege Garsia, qui dictus est Tremulosus.

CAP. XXIII.

EO mortuo, Garsias filius eius regnavit pro eo, qui dictus est Tremulosus, eo quod quando ru-

mores periculi audiebat, vel (e) debebat in proelio experiri, à principio totus (f) tremulabat, sed postea constantissimus persistebat.

(e) Al. dolebat.

(f) Compl. et Al. tremebat.

Hic bonus, pius, et largus, strenuus, et benignus, et quidquid habere poterat, militibus erogabat, et quia imitator patris, interdum se peditum phalangibus immiscebat, peditans aggregatim, et etiam calceamentis similibus utebatur: unde dictus fuit Garsias Abarca. Regnavit autem annis XXV, et mortuus fuit Æra DCCCCLXVIII. Æra 968.

De Rege Sancio, et generationibus Regum Navarra.

CAP. XXIII.

Post mortem eius filius eius Sancius, dictus Maior, successit in regimine Navarrorum, et duxit uxorem filiam Comitiss Sancii de Castella, quæ Maior, vel Geloira secundum alios dicebatur, et suscepit ex ea duos filios Garsiam et Fernandum. Et Rex Garsias habuit duos filios, Regem Sancium quem sibi ordinaverat successorem, sed fuit occisus in Poenaleni, et alium qui Sancius similiter est vocatus, qui apud Rhodam fuit proditionaliter interfectus. Hic habuit filium Ranimirum Infantem, qui Ranimirus duxit uxorem filiam Roderici Didaci, cum Valentia morabatur, et suscepit ex ea filium Garsiam Ranimiri, qui primus regnavit in Navarra, ex quo Fernandus filius Sancii Maioris sedem regni à Navarra transtulit in Castellam, et tunc temporis Navarri inter regnum Castellæ, et Aragoniæ, quasi

P ace-

acephali fluctuabant. Unde cum post mortem Petri et Aldefonsi Regum Aragoniæ qui sine filiis decesserunt, regnum Navarræ diversis studiis traheretur, Navarri Garsiam Ranimiri de quo diximus, missis duobus Baronibus, (g) Guillelmo Acenarii de Oteica, et Fortunio Enechonis de Leet, clanculo à Montionis curia evocarunt, et eum sibi in Regem et Principem elegerunt, et per eum fuit regnum Navarræ satis tenue reparatum. Hic duxit uxorem Margelinam filiam Rotronis Comitis Perticarum, ex qua suscepit filium nomine Sancium, qui fuit prudens, magnanimus, et strenuus in agendis. Habuit etiam duas filias Rex Garsias, Blancam quæ nupsit Sancio Regi Castellæ, et habuit filium (h) nomine Aldefonsum, de quo inferius prosequemur, habuit et aliam filiam nomine Margaritam, quæ nupsit Guillelmo Regi Siciliæ, ex qua suscepit Regem Guillelmum, qui semper divitiis et deliciis (i) abundabat. Hic duxit uxorem Ioannam filiam Enrici Regis Anglorum, nec tamen habuit ex ea prolem. Sed eo mortuo, uxor sua Regina Ioanna nupsit Raimundo Comiti de Tolosa, ex quo suscepit filium nomine Raimundum, qui Tolosæ adhuc hodie principatur. Mortua Margelina, Rex Garsias duxit uxorem Urracam filiam Imperatoris, quam habuit ex Gontroida sorore Didaci (j) Abiregonis, ex qua suscepit tertiam filiam. Et mortuo Rege Garsia, Urraca Regina nupsit Alvaro Roderici, et me sua tempora invenerunt. Et ex ista habuit Rex Garsias tertiam filiam nomine San-

ciam, quæ data fuit (k) Gasconi Vicecomiti Bearnensi, et eo mortuo sine prole, nupsit Petro Comiti Molinensi, et suscepit ex ea filium nomine (l) Aimericum, qui fuit Vicecomes Narbonensis, eo quod Comes Petrus fuit filius Ormisindæ, ad quam Narbona successione provenit. Sancius autem Rex Navarræ duxit uxorem nomine (m) Beatiam filiam Imperatoris, ex qua genuit duos filios, Sancium qui successit in regno, qui dicebatur agnomine Inseratus, eo quod in castro Tudeliæ residens, se ab omnibus præterquam à paucis domesticis occultabat: habuit et alium filium Ferdinandum, qui erat merito probitatis in oculis omnium graciosus, sed casu miserabili equi præcipitio (n) quassatus apud Tudeliam vitam finivit. Habuit et tres filias, Berengariam, quæ Ricardi Regis Angliæ fuit uxor. Quo mortuo sine prole, in viduitate laudabili diu vixit, et in civitate (o) Cenomannis ex donatione propter nuptias quam habebat, frequentius morabatur, eleemosynis et orationibus et piis operibus intendendo, castitatis et religionis exemplo provocans studia feminarum, et in eadem civitate vitæ cursum felici exitu consummavit. Secunda filia Regis Navarræ fuit Constantia, quæ fuit mortua nondum nupta. Tertia filia fuit Blanca, quæ nupsit Comiti Campaniæ Theobaldo, et suscepit ex eo filium (p) posthumum Theobaldum. Hic duxit uxorem de (q) Lothoringia filiam Metensis Comitis, sed ab ea postmodum fuit iudicio Ecclesiæ separatus. Postea duxit filiam nobilis Baronis Guiscardi de bel-

(g) Al. Guillelmo.

(h) Compl. nobilem Aldefonsum.

(i) Compl. abundavit.

(j) Compl. Abiregonis.

(k) Compl. Gasconi.

(l) Al. Emericum.

(m) Al. Beatriciam.

(n) Al. conquassatus. Compl. concassatus.

(o) Al. Cenomani.

(p) Al. posthumus.

(q) Tol. Lothringia.

bel-

(r) Compl. Sibyllæ.
(s) Compl. Hannoniæ.
novi.

bello ioco, et ^(r) Sibyllæ filiæ Philippi Comitis Flandriæ et ^(s) Hannoniæ. Ex ista suscepit filiam nomine Blancam, quæ est uxor nobilis Ioannis Ducis Britanniæ. Postea duxit uxorem tertiam nomine Margaritam, filiam nobilis Principis Archembaudi, ex qua suscepit duos filios, Theobaldum et Petrum, et filiam ^(t) Alienor, quorum infantiam Dominus alat, provehat, et exaltet. Hic Theobaldus fidei zelo succensus, assumpta secum maxima multitudo militum, Principum, et Baronum, ivit in subsidium Terræ Sanctæ, et loca plurima acquisivit, quæ christianæ restituit potestati, ibique omnibus militibus indigentibus, etiam iis qui in expensis eius non iverant, usque ad reditum in sumptibus satisfecit, plerosque milites quos Agarenorum versutia captivaverat, pactis et pecuniis liberavit, et reversus in Campaniam, Comitatum et regnum laudabiliter gubernavit, omnibus mansuetus, iustus, pacificus, et modestus, qui nunc Navarræ et Campaniæ principatur, et Dominus dirigit vias eius.

De Infante Garsia, qui fuit occisus in Legionem.

CAP. XXV.

Nunc ad historiam Regis Sancii, qui dictus est Maior, à qua divertimus, revertamur. Mortuo Comite Sancio successit in Comitatu filius eius Garsias, cui magnates Castellæ uxorem procurati sunt Regis Veremundi sororem quæ Sancia dicebatur. Cumque Infans

Garsias cum suo exercitu et Rege Sancio Navarrorum usque ad Sanctum Facundum facturus nuptias pervenisset, ibidem dimisso exercitu, cum paucis clanculo ivit Legionem, ut posset sponsam conspectu mutuo intueri. Erant autem tunc temporis Legionem filii Vegilæ Comitis, Rodericus Vegilæ, Didacus Vegilæ, et Enechus Vegilæ, qui ob patris odium proditionis anhelanti in filium congresserant factionem, et ei obviam occurrentes, manus ^(u) osculo (prout exigit mos Hispanus) se eius dominio subiecerunt, quorum hominibus iam securus, et paranympis dulci alloquio persuasis, permixtus est Infans optatis solatiis delectari. Cumque se mutuo conspexissent, ita fuit uterque amore alteri colligatus, ut vix possent à mutuis aspectibus separari. Tunc quidam milites de regno Legionis cum prædictis filiis Vegilæ ad Saracenos transfugæ, eo quod à Comite Sancio indignanter recesserant à Castella, proditione ^(x) tractata, Infantem Garsiam annorum tredecim occiderunt, Roderico Vegilæ ea manu, qua eum de sacro fonte levaverat, gladio feriente. Et proditionem huiusmodi sponsa sua Sancia quæ utcumque perceperat, revelarat; sed magnates qui secum aderant, cum essent nobiles et fideles, tantum facinus credere noluerunt. Unde et ^(y) peracto facinore, Castellani et Legionenses intestinæ plagæ vulnere corruerunt. Sponsa vero sponsi dulcedine vix gustata, ante vidua, quam traducta, fletu lugubri semiviva lacrimas cum occisi sanguine admiscebat, se occisam ingeminans cum

(u) Al. oculo prono exegerunt: mox Hispani se eius dominio subiecerunt, quorum hominum iam securus.

(x) Compl. et Al. tracta.

(y) Tol. et Al. perpetrato.

occiso. Qui cum in Ecclesia Sancti Ioannis cum patre sponsæ sepeliretur, et ipsa cum sepulto voluit sepeliri. Aliqui autem de proditoribus ad montium ardua confugerunt. Sancius autem, dictus Maior, qui sororem Infantis Garsiaë maiorem duxerat in uxorem, statim Castellæ ingressus est Comitatum, ad quem erat ratione uxoris successio devoluta, ad quem etiam Ducatus Cantabriæ pertinebat, eo quod pater eius Rex Garsias fuerat filius Sancii, qui regno Navarræ Cantabriæ addiderat Principatum, et regnum Navarræ, et Comitatum Castellæ, et Ducatum Cantabriæ bellis indesinentibus mirabiliter ampliarat, cuius sedes fuit Anagarum ab antiquo. Sub isto Comes Didacus Porcelli populavit Burgis, quam quia ex burgellis plurimis^(z) ademerat, Burgis statuit nominari, Æra DCCCCXXII, et iter Sancti Iacobi, quod propter insultus Arabum per Alavam et Asturiarum devia frequentabant, ab Anagaro per Birvescam et Amaiam immutavit, et per confinia Carriónis, donec ad Legionem et Astoricam veniatur.

De divisione regni, et infamiatione Reginae.

CAP. XXVI.

Cumque Arabes victoriis attrivisset, satis secure degebat. Habebat autem equum quem tenerrime diligebat, eo quod celeri fortitudine equis omnibus præeminabat. Erat enim strenuus, domitus, et probatus, et in eo tanquam in

vitæ subsidio confidebat, quem dimisit Anagari uxoris fidei commendatum. Tanta erat tunc temporis infestatio Arabum, quod milites, Comites, et etiam Reges in domibus, ubi uxorum thalami ornabantur, equis stationem parabant, ut quacumque hora clamor invadentium insonaret, ad equos et arma possent sine dilatione aliqua festinare. Filius autem eius Garsias qui erat primogenitus, commendatum equum à matre petiit sibi dari. Et cum illa annuisset precibus inclinata, miles quidam Reginae servitio deputatus, eam à proposito revocavit, ne forte contra eam Regis indignatio incanderet. Sed et ipsa acceptans consilium, quod promiserat, denegavit. Indignatus autem filius vehementer, suavitati fratri, ut matrem suam apud patrem de familiari commercio cum milite qui de equo dissuaserat, accusarent. Sed Fernandus nolens esse matris delator, dixit fratri: "Non accusabo, sed quæ dixeris, tolerabo." Garsias autem cuius furor maledictus quia pertinax, et indignatio quia dura, matris infamiam coram patre proposuit impudenter, et fratris testimonium invocavit. Et Rex credulus filiorum uxorem suam in castro Anagari observavit, et super hoc curia congregata, decretum est Reginae condemnandam duelli certamine, aut salvandam. Sed cum nullus adesset, qui contra Regis filios vellet in certamine pro Regina experiri, Ranimirus advenit homo pulcherrimus, et in armis strenuus, et Regis Sancii filius, non ex illa qua alii ortus matre: ipse se obtulit duelli periculo pro Re-

(z) Compl. ad-anarat.

Æra 922.

gina. Cumque negotium in magno discrimine tractaretur, accessit monachus sanctitate præcipuus ex monasterio ^(a)Anagorensi, qui dixit Regi: "Si Regina falso susurro accusatur, velletis eam à crimine liberare, et delatoribus indulgere?" Qui respondit: "Si posset cum iustitia liberari, nihil posset mihi gratius obvenire." Filii autem confessi fuerant sancto viro, se in matrem suam falso infamiam congressisse. Vir autem sanctus timens, ne in tanto periculo Regina innocens damnaretur, Regi, quæ perceperat, revelavit: et salvatus est Reginæ sanguis innoxius illa die. Rex autem de absolute Reginæ ^(b)iucundus eam rogavit,

(a) Compl. Anagorensi.

(b) Compl. iucundus.

ut filiis impietatis facinus indulgeret. Tunc Regina annuit ea lege, ut Garsias in regno Castellæ quod ei ex parte patris provenerat, non regnaret, quod et ita fuit. Nam cum regnum filiis dividere decrevisset, ne occasio discordiæ viam daret Arabibus prævalendi, ordinatione patris Garsia primogenito regnum Navarrae et Ducatus Cantabriæ provenerunt: Fernando vero Castellæ tradidit Principatum. Regina itaque honori pristino restituta, et etiam ampliori, Aragoniam quæ eius erat ^(c)ex donatione propter nuptias, dedit Ranimiro privigno, qui propter eam se obtulerat ad duellum, id ipsum Rege Sancio confirmante.

(c) Al. propter nuptias donationem dedit.

LIBER SEXTUS.

De Rege Ranimiro, et genealogia Regum Aragoniæ, et de captione Osca.

CAP. I.

Sed quia Ranimirus principium fuit Regum qui in Aragonia regnaverunt, à genealogia fratrum suorum aliquantulum divertentes, successionem Regum Aragonum qui multis victoriis claruerunt, stilo continuo usque ad hæc tempora prosequemur. Fuit itaque Ranimirus filius Regis Sancii qui dictus est Maior, quem suscepit ex quadam nobilissima domina de castro ^(d)Aivarum. Qui, patre mortuo, cum esset strenuus, primus in Aragonia Regem statuit se vocari, et hic fuit in Aragonia Regum primus. Hic genuit filium

(d) Compl. et Al. quod dicitur Aivarum.

quem à patris nomine Sancium nominavit. Hic Sancius obsedit Oscam, et sagitta percussus, sensit se letaliter vulneratum: ^(e)adiuravit filios suos Petrum et Aldefonsum, ^(f)quod nunquam ab obsidione recederent, donec civitas caperetur: et ipso vitam ex vulnere finiente, corpus eius inhumatum tandiu servaverunt, donec civitas fuit capta. Cumque ad solvendam obsidionem multitudo Arabum advenisset, Petrus qui inter filios maior erat, et ibidem, mortuo patre, in Regem fuerat elevatus, à monasterio Sancti Victoriani Mar-

(e) Compl. et adiuravit.

(f) Compl. et Al. ne unquam.

tyris fecit afferri corpus, et eius orationibus se commendans, cum Arabibus concertavit, et Martyris oraculo confortatus, pugnae institit, adeo quod et fugavit Arabes, et de eorum spoliis exercitui inopia laboranti copiam ministravit, et interpositis paucis diebus, sic civitatem strenue impugnavit, ut et civitatem sibi redderent, et se eius dominio manciparent. Hic est Petrus qui in bello postmodum à Roderico Didaci fuit captus, sed hostis clementia continuo liberatus. Hic habuit duos fratres, Aldefonsum cuius facta postea prosequemur, et Ranimirum qui in monasterio Sancti Pontii de Thomaris fuit monachus et Sacerdos.

*De dissensione Aragonensium,
et de regno Monachi Ranimiri.*

CAP. II.

Verum interpositis multis annis, aliis duobus fratribus decedentibus sine prole, fuit inter Aragonenses dissensio subsecuta, quia cum Ranimirus (ut diximus) esset monachus et Sacerdos, non posset bella neque iustitiam more regio exercere, nec posset uxor legitime sibi dari. Unde et quemdam nobilem qui dicebatur Petrus Tarasiæ, volebant Regi mortuo subrogare; et quia ille minus provide se gerebat, coepit de futuro (g) nomine se insolere, et spei, non rei dominio superbire, et nobiles dedignari. Unde duo magnates, scilicet Petrus Titionis de Catherecta, et Peregrinus de castello Acioli, cum essent nobiles et potentes,

et vellent fidelitatem naturali domino custodire, plurimorum animos à primo proposito revocarunt, et ut Ranimirum monachum à monasterio evocarent, vigilantissimo studio procurarunt. Dum enim quadam die apud (b) Boriam Aragonensium curia provenisset, ut prædictum Petrum ad regni fastigium sublevarent, et ex Navarra aliqui ex magnatibus advenissent, et eos Aragonenses minus curialiter recepissent, Petrus Titionis eis occurrens, recepit liberaliter et iucunde, et sciens Petrum Tarasiæ (i) balneis detineri, prædictos magnates duxit ad eum, sed fuit eis à ianitoribus aditus denegatus. Et indignantes illico abierunt, et peracto prandio, cum Petro Titionis, mutato proposito, recesserunt. In eadem autem curia, procurantibus dictis magnatibus, fuit promotio Petri Tarasiæ impedita, et res dilata usque ad curiam Montionis. Cumque in Montione iterum convenissent, potiorum consilium hoc firmavit, ut Ranimirum monachum fratri mortuo subrogarent: et eductum de monasterio apud Oscam in regni solio collocarunt, et sororem Comitis Pictaviensis in uxorem ei post modicum temporis adsciverunt. Hic fuit in proeliis fortunatus, et suis benignus, propitius, liberalis, adeo quod fere omnes villas et castra regalia militibus est largitus. Suscepit autem filiam nomine Petronam, quæ postea dicta fuit Urraca, quæ Raimundo Barcinonensi Comiti fuit nupta, et (j) cum esset nubilus, statim Rex Monachus fuit suo monasterio restitutus. Qui tamen dum in regno existeret, mo-

na-

(g) Compl. nomine insolere. Al. insolescere.

(a) Compl. Boriam.

(b) Tol. Boriam.

(i) Compl. balnei deliciis detineri.

(j) Compl. cum fuit nubilus.

nasterium suum Ecclesiis et possessionibus multis ditavit, quæ adhuc hodie possidet in ^(k) Aragonia et Navarra.

(k) Al. in Catalonia, et Aragonia, et Navarra.

De unione Regni et Comitatus Barcinonæ, et filiis Comitis et Reginae.

CAP. III.

Eius itaque filia Urraca coniuncta Comiti Barcinonæ, fuit regni et Comitatus ^(l) una deinceps successio subsequuta. Et suscepit idem Comes ex Urraca Regina duos filios et unam filiam, Aldefonsum scilicet et Sancium, et Dulciam quæ nupsit Regi ^(m) Sancio Portugallensi, cuius generationem inferius describemus. Sancius duxit uxorem Sanciam filiam Nunii Comitis ex Castella, ex qua suscepit filium Nunium qui fuit mortuus sine prole. Aldefonsus autem primogenitus, patri et matri succedens, scepra regni et Comitatus obtinuit. Hic fuit strenuus et liberalitatis satis amator, et in partibus Provinciæ multa gessit; Comitatus enim Provinciæ suus erat. Hic populavit ⁽ⁿ⁾ Turolum et alia plurima castra, et duxit uxorem Sanciam nomine, quam Imperator Hispaniarum susceperat ex Richa Imperatrice, quæ fuit filia Ducis Poloni, ex qua suscepit tres filios, scilicet Petrum, Aldefonsum, et Fernandum, et tres filias, Constantiam, Alienor, Sanciam. Aldefonso dedit Comitatum Provinciæ. Hic fuit bonus, strenuus, atque largus, et duxit uxorem neptem Comitis ^(o) Folocalquerii, ex qua suscepit filium qui nunc

(l) Compl. unio deinceps subsequuta: ita etiam Al.

(m) In Al. deest Sancio.

(n) Compl. Turolium.

(o) Al. Folqualquevii.

Provinciæ principatur, et est strenuus atque prudens, qui civitates multas et castra à Comitatu perditas acquisivit. Hic duxit uxorem Beatricem filiam Comitis ^(p) Maurienem, ex qua suscepit quatuor filias; quarum una nupsit Regi Francorum domino Ludovico, aliam duxit dominus Angliæ Rex Enricus: Constantia filia Regis Regi Ungariæ fuit nupta, et viro mortuo sine prole, in Aragoniam est reversa, quam Rex Petrus frater eius dedit in uxorem Regi Siciliae ^(q) Federico, qui fuit postea Imperator. Cumque Aldefonsus Comes Provinciæ, frater eius, cum sorore Regina in Siciliam navigasset, ipsa iuncta matrimonialiter Federico, Aldefonsus Comes vitam finivit cum multis aliis nobilibus, qui cum eis ex Aragonia et Catalonia navigarant. Federicus autem suscepit ex Constantia filium Enricum, qui adultus duxit uxorem filiam Ducis Austriae. Sed quia contra patrem intentaverat rebellare, pater eum tandiu tenuit captivatum, donec in Apulia diem ultimum consummavit.

(p) Al. Mauriensis.

(q) Compl. Federico hic et infra: ita Al.

De Petro Rege Aragonie, et eius morte.

CAP. IIII.

Petrus autem qui erat primogenitus, Aldefonso patri successit in regno. Hic fuit strenuus, curialis, et largus, et undecumque pecunias habere poterat, liberaliter erogabat, adeo quod interdum castra et municipia creditoribus obligabat, ne manus solita semper dare, in-

inveniretur à largitionibus aliena. Hic semper fuit Regi Castellæ Aldefonso nobili fidei amicitia foederatus, et cum eo in famosissimo bello ^(r) Ubetæ fuit victor, ut inferius latius disseremus. Hic cepit castellum ^(s) Abibdeimuz, et alia castra quæ à Sarracenorum instantia liberavit. Hic duxit uxorem Mariam filiam Principis nobilis Guillermi ^(t) montis Pesulani, quam habuerat ex filia Imperatoris Constantinopolitani, et suscepit ex ea filium nomine Iacobum. Hic Rex Petrus sub Innocentio Papa tertio Romam adiens, ab eodem Papa fuit in Ecclesia Sancti Pancratii diademate coronatus. Demum cum venerabilis Arnaldus Narbonensis Antistes contra hæreticos qui ^(u) provincia Narbonensi nomen Domini blasphemabant, de Galliis crucis signatorum multitudinem advocasset, advenit Petrus Rex Aragonum in auxilium Comitis Tolosani. Nam ipse Raimundus Comes Tolosæ, Alienor sororem Petri Regis Aragonensis duxerat in uxorem. Raimundus etiam filius eius, patri æquivocus, sorori Regis nomine Sanciæ erat matrimonio copulatus, et ex ista Sancia genuit filiam, quæ nupsit Aldefonso filio ^(x) Ludovici Regis Francorum, Comiti Pictaviensi. Rex itaque Petrus cum paucis Aragonensibus, et pluribus Catalanis, et prædicto Comite, et etiam cum Fuxensi, et aliis magnatibus Galliæ Gothicæ, iuxta castrum quod ^(y) Murelum dicitur, cum Gallicis commiserunt, et sicut Domino placuit, Rex cum Aragonensibus in proelio ceciderunt, quia ipsi soli viriliter perstiterunt, Fuxensi et

Tolosano Comitibus terga præbentibus cum aliquibus Catalanis. Nec Rex Petrus, cum esset plene catholicus, in favorem venerat blasphemorum, sed (ut diximus) affinitatis debito. ^(z) Mortuus autem, sepultus est in Sexena quam mater sua Regina Sancia construxerat hospitali, et instituerat ibi collegium dominarum. Occubuerunt autem cum eo in bello de magnatibus Aragonis Aznarius Pardi, et Petrus Pardi filius eius, et ^(a) Gometius de Luna, et Michael de Lusitania, et multi alii de potioribus Aragonis. Hoc proelium fuit Æra

De Rege Iacobo, et filiis eius, et magnalibus eiusdem.

CAP. V.

Mortuo Rege Petro, filius eius Iacobus adhuc parvulus fuerat à patre Simonis Comitis Montisfortis custodia deputatus, et eius filia desponsatus; sed quia in bello ^(b) Mureli idem Simon Regi Petro dederat causam mortis, Sedes Apostolica sic providit, ut Infans suis naturalibus redderetur, et per Petrum Beneventanum Sanctæ Mariæ in Acquiro diaconum Cardinalem fuit Rex Iacobus suis fidelibus restitutus, hæc omnia venerabili Hispano ^(c) Socobiensi Episcopo sollicitè procurante, et in propriis sumptibus personaliter laborante. Cumque iam ad annos adolescentiæ pervenisset, Alienor filiam Aldefonsi Regis nobilis ex Castella, quam pater dimiserat domicellam, duxit uxorem, et genuit ex ea filium qui dicitur Alde-

(r) Al. Ubedæ.

(s) Al. Alibdeimuz.

(t) Compl. domini montis. Al. Comitis montulani.

(u) Compl. in provincia.

(x) Compl. Ludovici hic et alibi.

(y) Al. Murelum.

(z) Compl. provocatus. Mortuus autem.

(a) Compl. Gometius.

Æ. 1252.

(b) Tol. Murelii.

(c) Tol. Socobiensi.

defonsus ; sed postea per venerabilem Ioannem Apostolicæ Sedis Episcopum Cardinalem fuerunt iudicio Ecclesiæ separati, eo quod sibi consanguinitatis linea ^(d) attingebat, filio tamen per eundem legatum legitimato. Rex vero Iacobus æmulatione magna contendens parentum magnalia superare, cœpit terras Arabum infestare, et cepit oppidum quod dicitur Burriana, multis aliis castris et villis Arabum occupatis. Postea vero magno navigio congregato ex omni litore regni sui, Baleares insulas est aggressus, et Maioricam caput regni, civitatem nobilem, maximam et potentem, impugnatione diutina fatigatam, Rege et incolis pæne cæsis, suo dominio subiugavit, licet de suis multi ^(e) ceciderunt bellis variis intercepti. Obtentis etiam Eviza et Minorica, relictis defensoribus, in Aragoniam cisfretavit. Nec unius regni acquisitione contentus, regnum Valentia, quod multis munitionibus præminebat, adiit confidenter, et longis concertationibus civitas infestata invicto Regi se victam tradidit et subiectam: nec se credens Rex invictus aliquid peregissee, dum agendum aliquid remanebat, ^(f) et invadens ceteras urbes regni, tamdiu incursibus et cædibus regni incolas coarctavit, donec urbes, castra, et fere omnia municipia regni Valentia Regi inclito reddiderunt, ut iam tranquillitate suis regnis undique procurata, et omnibus adversariis iam obtentis, non habeat quibus moveat ex se guerram. Hic (ut diximus) à prima uxore per Ecclesiam separatus, duxit aliam nomine Io-

lesam filiam Andreae Regis Ungariae, et Iolesæ Reginae quæ fuit filia Petri Imperatoris, et Iolesæ Imperatricis Constantinopolitanensis, qui erant de genere Regum Francorum; et ex hac uxore suscepit filiam nomine Iolesam, quam dedit uxorem domino Aldefonso primogenito Regis Fernandi, qui Castellæ, Toletæ, Legioni, Gallæciæ, Cordubæ, Lusitaniæ, et Murciae principatur. Suscepit autem ex eadem alios filios parvulos, quibus Dominus benedicat, et deinceps dirigat vias eius.

De matrimonio Regis Ferdinandi cum sorore Veremundi, et de morte Sancii Regis.

CAP. VI.

Nunc ad Regis Sancii et filiorum eius historiam revertamur. Itaque Rex Sancius, dictus Maior, patriæ finibus dilatatis, et pace inter filios ordinata, contra Veremundum Regem Legionis arma commovit, et de regno eius loca plurima acquisivit. Hic Sancius, dum quadam die se in venationis studio recrearet, aprum secutus, contigit in civitate olim nobili, tunc deserta, quæ Palentia dicebatur, cryptam in forma Ecclesiæ invenire, et altare in honorem Sancti Antonini Martyris adhuc extans. Ad quam cum aper fugiens advenisset, et Rex, vibrato venabulo, feram in crypta occidere voluisset, divino percussus miraculo, quod proposuit, non potuit adimplere; obriguit enim brachium eius dextrum, et sic aper illæsus evasit. Rex autem conver-

Q SUS

(d) Al. attinebant: ita etiam legit Compl.

(e) Al. et Compl. ceciderint.

(f) Tol. et Compl. nisi evinceret ceteras.

sus ad preces beati Martyris Antonini suffragium imploravit, et illico ^(g) restitutus, iussit civitatem ^(b) diruptam reparari, et super cryptam Ecclesiam ædificari, et procuravit ibidem Episcopum consecrari, et totam civitatem cum omnibus terminis et pleno dominio Episcopo et Ecclesiæ donatione obtulit liberali, villas et possessiones alias superaddens, quibus adhuc hodie gaudet Ecclesia Palentina. Magnates autem detrimentum patriæ attendentes, Regem Veremundum suasionem et consilio induxerunt, ut sororem suam Sancieram, valde pulchram virginem, daret Fernando filio Regis Sancii in uxorem, qui et consensit, et à partibus veniens Gallæciæ, regales nuptias in magnis copiis et muneribus celebravit. Tunc Rex Sancius, dictus Maior, quidquid acceperat ultra Pisoricam, Fernando filio suo dedit ⁽ⁱ⁾ et Sancieræ nuri cum beneplacito Veremundi. Post hæc Garsias qui Navarris Rex fuerat assignatus, causa voti beatorum Apostolorum Petri et Pauli limina visitavit, et eo peregre sic agente, Rex Sancius pater eius, plenus dierum, vitæ terminum consummavit, cum regnasset annis triginta quinque. Obiit autem Æra MLIII, quem suus filius Rex Fernandus, regalibus exequiis celebratis, in Ovetensi monasterio sepelivit.

(g) Tol. et Al. destitutus.
 (b) Compl. diruptam.

(i) Tol. et Al. Sancius nurui.

Ær. 1053.

De victoria Regis Garsie contra Regem Ranimirum.

CAP. VII.

Interea Ranimirus cui pater in

Aragonia partem dederat, confederatus Regibus Cæsaraugustæ, Tudeliæ, atque Oscæ, contra fratrem suum Regem Garsiam indebite conspiravit. Qui cum, peracto voto, Roma redisset, invenit Ranimirum fratrem suum iam Regis nomine superbire, et super ^(j) Tafaliam exercitum congregasse. Sed Rex Garsias, cum esset strenuus et magnanimus, Ranimiro occurrit, et insultu turbatum fugæ reliquit; adeo enim improvisus advenit, quod Ranimiro et exercitui ad arma non licuit convolare: immo Ranimirus solis pannis lineis circumtectus, nudis pedibus in equum prosiliit, equum non freno dirigens, sed capistro. Sicque peracta cæde tam in Reges qui auxiliores venerant, quam in exercitum Ranimiri, occupatis tentoriis et supellectilibus utrorumque, Rex Garsias victor ^(k) recedit, et quidquid Ranimirus à patre habuerat, præter ^(l) Suparve et ripam Gurciam, Rex Garsias strenue occupavit.

(j) Al. Tbulphaliam.

(k) Compl. recedit.
 (l) Al. præter superarne et ripagureiam. Tol. vero legit ripam Gutriam.

De morte Regis Veremundi.

CAP. VIII.

Porro est orta discordia inter Regem Fernandum qui Castellæ, et Veremundum qui præerat Legioni. Causa autem discordiæ ista fuit. Cum Aldefonsus pater Veremundi adhuc puer regnare cœpisset, Rex Sancius à flumine Ceia versus Castellam omnia occupavit. Sed cum (ut dictum est) Fernandus Regis filius Sancii sororem Regis Veremundi duxerat in uxorem, terram illam quæ in controversia habebatur, pacifice possidebat, eo quod

si-

sibi et uxori fuerat à Veremundo libere derelicta tempore matrimonii celebrati. Mortuo autem Rege Sancio, Veremundus præteritæ iniuriæ reminiscens, pacta quæ fecerat, non servavit, et partem quam sponte sorori dimiserat, ^(m) voluit vindicare. Quod percipiens Rex Fernandus, adscito Garsia fratre suo Rege Navarrae, contra Regem Veremundum qui cum toto potentia suæ exercitu ⁽ⁿ⁾ veniebat, iuxta fluvium Carrionis occurrit: ibique exercitus congredientes, adinvicem pluribus cædibus se læserunt. Et Rex Veremundus de velocitate et fortitudine equi præsumens, et ipse acer, per cuneos militares imperterritus se iniecit, ut Regem Fernandum posset impetere gladio speciali. Sed Rex Garsias et Rex Fernandus, non minori ferocia pertinaces, ex adverso viriliter resistebant, et dum Rex Veremundus equi impetu traheretur, confossus lancea, in terram cecidit, expers victoriae, simul et vitæ. Multi etiam de suis militibus post eius impetum concurrentes inibi ceciderunt, et eodem momento vita ^(o) et dominio caruerunt. Corpus autem Regis Veremundi Legionem delatum, cum uxore sua Tarasia est sepultum.

De unionè regnorum Castella et Legionis, et de filiis Regis Fernandi.

CAP. IX.

Ær. 1054. **P**ost hæc autem Æra MLIII, cum regnum Legionis ad Regem Fernandum ratione uxoris suæ Sanciae pertineret, (non enim alius he-

res supererat) congregato exercitu, Rex Fernandus impetivit Legionem. Et quamvis propter Veremundi mortem cœpissent ^(p) indigenæ aliquantulum rebellare, tamen de facili obtinuit civitatem, eo quod nondum erat post destructionem Arabum firmiter reparata. Et ingrediens Legionem, in Regem ab omnibus est receptus, et regali diademate decimo calendas Iulii à venerabili ^(q) Servando Legionensi Episcopo insignitus, et regnavit annis XL, mensibus VI, et sic regnorum schismata quieverunt. Confirmavit etiam leges Gothicas, et alias addidit quæ spectabant ad regimen populorum. Hic Rex Fernandus, vir bonus, et iustus, ac timens Deum, et strenuus in agendis, ex prædicta Sancia Veremundi sorore genuit Uracam primogenitam, ornatam moribus et decore, antequam regni fastigium obtineret. Postea genuit Sancium, postea Geloiram, postea Aldefonsum, postea Garsiam. Hos filios fecit instrui liberalibus disciplinis, adultos vero, militaribus studiis assuetos, incursiones et prælia indidit frequentare, filias autem in devotione erudiri præcepit et studiis feminarum.

De discordia fratrum, et morte Regis Garsie.

CAP. X.

Succedentibus autem prosperis Fernando, frater eius Garsias Rex Navarrorum, cum esset magnanimus et superioris impatiens, de fratris successibus torquebatur; cumque eum contigisset apud Ana-

^(p) Tol. et Al. indigne.

^(q) Al. Synan-do.

^(m) Tol. sororio. Al. voluit sororio. Compl. sponte sororio dimiserat, et sorori voluit vindicare.

⁽ⁿ⁾ Compl. et Al. veniebat in vallem Tamaronis, advenit iuxta fluvium Carrionis: ibique.

^(o) Compl. et domino caruerunt.

garum ægrotare, et Rex Fernandus venisset ad eum gratia visitandi, inique cogitans Rex Garsias, eum proposuit retinere. Sed cum consilium patuisset, Rex Fernandus, Dei gratia liberatus, exiit oppidum, et ad propria remeavit. Paucis autem diebus interpositis, Regem Fernandum accidit infirmari. Cumque ad visitandum Rex Garsias modo simili advenisset, ut scelus præteritum expiaret, quod in innoxium cogitavit, ipse noxius est perpessus, et captus à Rege Fernando, custodiendus Ceia deputatur. Sed paucis diebus elapsis, promissione suavis custodibus, solvitur, et suæ patriæ restitutus, cœpit vindictam totis viribus procurare; et congregato exercitu tam suorum, quam Ruchonum, Vasconum, et Maurorum, ad fratris iniuriam properavit. Cumque post transitum montis Aucæ consedisset in loco qui dicitur Ataporca, Rex Fernandus veniens ex adverso, per legatos pacem humiliter postulavit, ut contenti suis pace perpetua lætarentur. Quod Rex Garsias renuens, nuncios, comminando gravia, ^(r) inhonorios à se misit. Cumque iam belli periculum immineret, magnates et milites regni sui ad ipsum communiter accesserunt humiliter supplicantes, ut eis et ablata restitueret, et leges patrias confirmaret. Cum enim præcelleret strenuitate corporis, et virium magnitudine super omnes, adeo ut omnibus præemineret, crudeli superbia grassabatur, et possessiones militum infiscabat, et iura patria immutabat. Ipse autem solis viribus autumans prævalere, petitiones mi-

(r) Tol. et Al.
in bonos ad se
misit.

litum refutavit, ne videretur annuere ex timore. Tunc duo milites quorum bona proscripserat, naturale debitum abnegantes, se in adversarium transtulerunt. Ad hoc nutricius eius, qui eum ab infantia nutrierat, vir prudens, et bonus, strenuus, et fidelis, sinceris lacrimis consulebat, ut et petitis annueret, et sibi suorum animos complanaret. Rex vero animo induratus, neutris satisfacit. Tunc ille nutricius inquit: "Intelligo quod hodie victus et inglorius morieris, sed ego præmoriar, ne te videam morientem quem tanto studio enutrivit." Cumque se exercitus circumspicerent, et ad certamen undique properarent, ille nutricius, depositis clypeo et galea et lorica, pannis dumtaxat usualibus circumtectus, sola lancea et gladio comitatus, morti in prima acie se obiecit, ne alumni et gentis excidii esset testis. Cumque mutuis cædibus hinc inde exercitus se impeterent, cœpit prævalere exercitus Castellanus, eo quod numero et potentia excedebat, et Rex Garsias suorum animos non habebat. Tunc quidam milites qui fuerant ex familia Veremundi, et noctu collem qui Navarrorum exercitui imminebat, clanculo occupant, Regis Garsia acies cum duobus militibus qui ab eo recesserant, impetu irrumpentes, ad Regis aciem pervenerunt, et alter militum qui ab eo recesserat, dicitur eum lancea perforasse: ex quo ictu in terram cecidit Rex Garsias, et duo magnates qui cum eo aderant, inibi ceciderunt. Cumque Rex Fernandus, fratre occiso, et fugato exercitu, de-

de victoria lætaretur, pietatis non immemor, præcepit suis ne fugientes læderent Christianos; tamen Sarraceni qui aderant, pro maiori parte captivitate et gladio perierunt. Tunc Rex Fernandus præcepit corpus Regis Garsiaë honorifice Anagarum deportari, et in monasterio Sanctæ Mariæ quod ipse construxerat, et donariis plurimis adornaverat, sepeliri.

De monarchia Regis Fernandi, et de acquisitione Portugalliaë, et divisione Regnorum.

CAP. XI.

Igitur Rex Fernandus non minus de Dei gratia, quam de victoria gloriosus, regnum fratris obtinuit sine mora, factus Monarchus Hispaniæ ulterioris, scilicet Gallæciæ, Asturiarum, Legionis, et Castellæ, Anagari, et Iberi; terra autem Navarræ inter Iberum et Pyrenæum remansit Sancio filio Regis Garsiaë, qui fuit occisus in Pen-naleni, et Aragonia cum Ripagurtia Ranimiro. Cumque^(s) in tranquillitate secunda gauderet, congregato exercitu, processit, ut Portugalliam et Lusitaniam occuparet, quas tunc temporis Arabes detinebant. Et primo ingressu, cæsis pluribus, cepit Senam, eo pacto ut incolæ remanerent, et essent subditi sub tributo. Inde Viseum veniens, obsedit eam; sed quia civitas multis sagittariis abundabat, Rex, exploratis ingressibus civitatis, præcepit urbis ianuas ab armatis et fortibus observari, et propter sagittarum instantiam præcepit asses clypeis superponi, ne

impugnantes à sagittariis læderentur, et duplex lignum sagittarum impetus hebetaret. Cumque civitatem fortiter et continue impugnaret^(t) Viseum, coactam obtinuit, et habitatoribus captivatis et interfectis, diripientibus dedit manus, repertusque fuit ille sagittarius, qui in alia obsidione socerum suum interfecerat Aldefonsum, eumque captum fecit Rex oculis, et manibus, et pede altero mutilari. Indeque procedens, pervenit Lamecum, et quamvis civitas loci difficultate inexpugnabilis videretur, tamen castris ligneis et diversis machinis coarctata, in continenti capitur, incolis et opibus occupatis, et partem habitantium interfecit, partem ad resarciendas Ecclesias^(u) diruptas reservavit. His itaque munitionibus occupatis, proposuit^(x) Coimbriam, maiorem illius patriæ civitatem, cum Dei adiutorio impugnare, et ad petendum cœleste subsidium Ecclesiam beati Iacobi visitavit; et implorato per triduum divinæ auxilio maiestatis, beati Apostoli oraculo confortatus, contra Coimbriam exercitum congregavit, ubi fixis tentoriis, circumquaque machinas et castra lignea elevavit. Sed quia civitas fortitudine et magnitudine præminebat, obsidionem contigit diutius protelari. Erant autem sub Arabum potestate monachi religiosi in loco arcto, qui Loruanum adhuc hodie appellatur. Hi laboribus manuum insistentes, thesauros frumenti, hordei, et milii, et siliginis, ignorantibus Arabibus, conservarant, hæc omnia proprio victui subtrahentes. Verum quia protracta obsidio victualibus in-

(t) Compl. vi suorum coactam.

(u) Compl. habet hic et sæpissime dirutas.

(x) Compl. hic et alibi legit Coimbriam.

(s) Tol. et Compl. tranquillitate gauderet.

indigebat, de recessu ab omnibus tractabatur. Sed audientes monachi, occurrunt, et quæ à longis temporibus conservarant, Regi et obsidioni liberaliter obtulerunt. Et his victualibus exercitus confortatus, longanimis est effectus, et cibis refocillati, impugnationi urbis de die in diem viriliter institerunt, donec obsessi, fame et pugna coacti, elanguidis animis marcuerunt. Verum Christianis viriliter insistentibus, et machinis undique quasantibus, auxilio Dei et beati Iacobi interventu murus irrumpitur civitatis. Quo viso, Arabes consternati, civitatem et opes Fernando Principi obtulerunt, pro vita tantummodo supplicantes, quod Regis clementia acceptavit, et die Dominica hora tertia invicto Principi civitatis dominium reddiderunt. Eo tempore fertur vir Græculus ex Hierosolyma causa peregrinationis ad Ecclesiam Sancti Iacobi advenisse, qui in devotione pernoctans, audivit indigenas enarrare, ^(y) beatum Iacobum ut militem in Christianorum præliis apparere, sed ipse licet devotus Apostolo, prædicabat non militem, sed piscatorem; cumque in tali pertinacia permaneret, revelatione divina meruit intueri equum splendore conspicuum Apostolo præsentatum, et armorum insignibus decoratum, obsidentibus Coimbriam subvenire. Et peregrinus, de quo diximus, visione huius certus factus, et diem et horam captionis Coimbriæ in Ecclesia Apostoli publice prædicavit, et sicut ipse prædixit, sic postea rei veritas patefecit, et sic remansit terra citra Mondaicum fluvium christia-

(y) In Tol. MS. deest beatum Iacobum.

næ fidei acquisita. Commisit autem custodiam illius patriæ Sisenando, qui olim exul, adhæserat Abenadab Regi Agarenorum, et suæ merito probitatis fuit in eius oculis graciosus, qui bella et vastationes exercuit contra Christicolos Lusitaniam et Portugaliam habitantes, iam nunc reconciliatus Principi Ferdinando, fuit restitutus gratiæ et honori. Rex vero Ferdinandus pro triumpho gratias agens, Ecclesiam beati Iacobi visitavit, et oblatis donariis, ad propria est reversus; et cœpit bonis actibus abundare, et toto tempore vitæ suæ ab infestationibus Arabum non cessavit: et timens ne post mortem eius de regno filii decertarent, ipse vivens, regnum divisit, et dedit Sancio primogenito à flumine Pisorica Castellam, Anagarum, et Iberum: et dedit Aldefonso Legionem, Asturias, et Transmeram usque ad flumen quod dicitur Ove, Astoricam, et partem Camporum qui Gothici nuncupantur, et Berizum usque in villam ^(z) in monte qui dicitur Ezebredus: dedit Urracæ et Geloiræ filiabus Zemoram et Taurum: Garsia dedit ^(a) Gallæciam cum ea parte quæ dicitur ^(b) Portugale.

(z) Compl. Ux in monte.

(a) Compl. totam Gallæciam.

(b) Compl. et Al. Portucale.

De vastatione regni Toleti, et de translatione reliquiarum in regnum suum.

CAP. XII.

Post hæc apud Legionem curia celebrata, direxit acies contra Mauros, et quædam castra Christianis infesta victrici gloria subiugavit,

videlicet Gormatium, Vadum Regis, Aquilariam, ^(c) Valericanam, (quæ nunc Berlanga dicitur) Ripam Sancti Iusti, Sanctam Emerentianam, Gormicis; et turre multas speculatorum (quas nunc dicimus Atalaias) per quas Christianorum introitus nudabatur, in valle ^(d) Borgecorrexii et in loco qui nunc dicitur Caracena usque ad Medinam Cœli, solo diruptas adæquavit. Inde ad loca Cantabriæ properans, expulsis Mauris, montana Aucæ et ^(e) Ioniæ suæ subdidit ditioni. Inde firmans propositum versus Toletum, Talamanticam, Guadalfaiariam, Alcalá, ^(f) Maieritum, cetera loca domini Toletani sic cæde et incendio devastavit, ut Rex Toleti suorum clamoribus concitatus, et munera dedit, et iuramento promisit, tributa annis singulis se daturum. Postea adeo Regem Hispalis infestavit, ut corpus beati Isidori permetteret inde levare, quod à duobus Episcopis, Alvito Legionensi et Ordonio Astoricensi, multis miraculis coruscantibus, translatum est ab Hispali Legionem. Aliqui dicunt corpus beatæ Iustæ cum corpore beati Isidori tunc translatum. Sed quia nostris temporibus corpora Sanctarum Iustæ et Rufinæ revelatione ostensa per Petrum Fernandi nobilem Principem sunt translata ad regale monasterium prope Burgis, ego nolo, sed diffiniat, qui præsumit. Verum Rex Fernandus Ecclesiam honorificam fecit construi, et in honore eiusdem Sancti Isidori dedicari, quam auro et argento et lapidibus pretiosis et cortinis sericis decoravit, et eandem Ecclesiam vespere et mane, noctur-

nisque horis, et sacrificii tempore frequentabat, interdum cum clericis in Dei laudibus modulando, interdum etiam vices cantoris explebat. Cumque sepulturam in monasterio Sancti Facundi aut Sancti Petri de Aslantia eligere decrevisset, uxoris suæ Reginæ Sanciæ precibus inclinatus, Legionem in Ecclesia quam construxerat, elegit sibi et coniugi et successoribus sepulturas, et etiam ab uxore suavis, Regem Sancium patrem suum à monasterio ^(g) Ovetensi ad eandem transtulit sepulturam. Ad instantiam etiam Legionensium Zemoram nobilem civitatem, quam Almanzor olim diruerat, reparavit. Postea cum civitas Abulensis longis temporibus diruta remansisset, Rex Fernandus ab ea corpora Sanctorum Martyrum Vincentii, Sabinæ, et Christetæ dicitur transtulisse. Sed quia aliqui dicunt ea esse Abulæ, alii in monasterio Sancti Petri de Aslantia, alii corpus Sancti Vicentii Legionem, alii corpus Christetæ Palentiæ, dubium pro certo asserere non præsumo. Constituit etiam, ut in toto regno Legionensi leges Gothicæ servarentur.

De religiosis actibus Regis Fernandi, et morte eius, et uxoris illius.

CAP. XIII.

Hic itaque Rex Fernandus iam senectute confectus, vitam suam bonis operibus et Deo placitis dedicavit. Ecclesias regni sui, et præcipue Sancti Iacobi, Sancti Salvatoris, Sancti Isidori, et Cathedra-

(c) Compl. Valericanam.

(d) Compl. Borgecorrexii.

(e) Compl. et Al. Oniæ.

(f) Tol. Maieritum.

(g) Compl. et Tol. legunt Oniensi pro Ovetensi.

dralem Ecclesiam Legionis possessionibus et donariis inclitavit; monasteriorum etiam indigentiam de suis facultatibus sublevabat. Cum vero quadam die in Cathedrali Ecclesia Legionis audiret divina, vidit ministros Ecclesiae causa familiaris inopiae nudis pedibus ministrare, et statim certos reditus ad calceamenta instituit ministrorum. Cæterum cum ad Sancti Facundi monasterium veniebat, cibus eorum contentus, pari ordine et consortio quasi unus ex eis, et divinis officiis insistebat, et cibariis regularibus utebatur. Cumque oblatum vas vitreum de manu Abbatis, ad mensam residens, suscepisset, vas decidens de manu Regis illico fractum fuit. Rex vero pro negligentia valde poenitens, in continentem vas aureum gemmis ornatum fecit afferri, et Abbati offerens, pro vitreo satisfacit. Obtulit insuper Cluniacensi monasterio de regio fisco mille aureos annuatim perpetuo ^(b) solvendo. Nec minus eo Regina Sancia uxor eius bonis et piis operibus abundabat, et in ⁽ⁱ⁾ regimine et bellorum discrimine eius sollertia utilis et sedula apparebat. Cumque Regi Fernando Arabes Celtiberiae et Carpetaniae tributa negarent, ipse Rex cum exercitu eos aggrediens, et vastationibus infestavit, et pristinae restituit servituti. Sed iam vitae sibi termino imminente, apparuit ei beatus Isidorus, et diem sui obitus intimavit; et cum coepisset post modicum infirmari, fecit se Legionem abduci, et nono calendas Ianuarii, die sabbati, ingressus est civitatem, et ex more corpora Sanctorum flexis genibus adoravit,

(b) Compl. persolvendos.

(i) Compl. regni regimine.

petens et supplicans, ut cum dies obitus iam instaret, anima eius ab Angelis duceretur. In ipsa autem nocte nativitatis Dominicae, licet æger, ipse Rex cum clericis interfuit matutinis, concinens, ut infirmitas tolerabat, et observabatur ibi tunc temporis officium Toletanum. Facto autem die, vocatis Episcopis, fecit sibi Missam sollemniter celebrari, et percepit corporis et sanguinis Domini sacramentum. In crastino autem, vocatis Episcopis et Abbatibus et viris religiosis, una cum eis fecit ad Ecclesiam se deferri, et imposito capiti diademate, et indutus regalibus indumentis, coram sarcophago Sancti Isidori clamavit ad Dominum voce clara: "Tua est potentia, tuum est regnum Domine, tu es super omnes Reges, tuo imperio omnia sunt subiecta: quod te donante accepi, restituo tibi regnum, tantum animam meam in æterna luce iubeas collocari." Et his dictis, exutus regalibus ornamentis pro venia exorabat, et recepta ab Episcopis poenitentia et gratia ultimæ unctionis, indutus cilicio, et conspersus cinere, duobus diebus in poenitentia atque lacrimis supervixit. Tertia autem feria, hora sexta, in festo Sancti Ioannis Evangelistæ, plenus dierum, reddidit Deo spiritum immaculatum, et iuxta patrem suum in eadem Ecclesia Sancti Isidori est sepultus. Regnaverat autem, vivente patre, annis XII: in Castella, mortuo patre, annos XII: in Castella et Legione annis XVI: in universo annis XL, mensibus VI, diebus ^(j) II. Regina autem Sancia

1. Par. 29. 12.

(j) Compl. et Al. XII.

UXOR

uxor eius supervixit duobus annis, et obiit sexto idus Novembris, et sepulta est iuxta eum.

De discordia fratrum, et qualiter vicit Sancius Aldefonsum.

CAP. XIII.

Post mortem itaque Regis optimi Fernandi tres filii eius et duæ filiæ remanserunt, Sancius, Aldefonsus, Garsias, Urraca, et Geloira. Sed licet ipse regnum filiis divisisset, et partem suam unicuique assignavisset, quia omnis potestas impatiens est consortis, et quia Reges Hispaniæ à feroci Gothorum sanguine contraxerunt, ne maiores aliquem velint parem, nec minores superiorem, sæpius inter Gothos regalia funera fraterno sanguine maduerunt. Rex itaque Sancius, Castellæ et Navarræ finibus non contentus, inhumanitatis Gothicæ successor et heres, et sanguinem fratrum sitire, et ad eorum regna cœpit cupidus anhela-re, ut nihil fratribus vel sororibus de iis quæ pater dederat, remaneret, sed solus totum ambitiosus haberet. Unde contigit, et cædes varias provenire, et sanguinem innoxium sæpe fundi. Pater vero eorum attendens filii Aldefonsi plus quam ceterorum modestiam, ^(k) Urracam et Geloiram filias ^(l) commendarat. Cum esset vero Urraca sollers et provida, Aldefonsus ei tanquam matri in omnibus deferrebat, et eius consilio se regebat.

(k) Compl. ei Urracam.

(l) Al. commendavit.

(m) Al. Plan-tata.

(n) Al. Plan-tata.

De pugna fratrum, et transitu Aldefonsi ad Regem Toleti.

CAP. XV.

Sancius vero qui erat primogenitus, cœpit regnare Æra MXXCV, Ær. 1095. et sex annis regnavit. Hic regna fratrum sibi voluit vindicare, et primo incursu cœpit Aldefonsum, qui erat medius, infestare. Dum autem Rex Sancius contra fratrem exercitum congregasset, ille veniens ex adverso, occursu opposito se obiecit, et in loco qui ^(m) Plantata dicitur, sunt congressi; et Domino disponente, qui Sancium extollebat, ut lapsu rueret graviori, Rex Sancius fugavit fratrem et exercitum Legionis, et de utroque exercitu plurimi ceciderunt, et quod Arabes consueverant sustinere, fraterno gladio in se verso, Christiani miseri pertulerunt, victusque in proelio Aldefonsus abiit Legionem. Iterum autem diem constituunt ad pugnandum tali pacto, ut victus victori regnum cederet sine pugna. Cumque in loco qui Vulpecularia dicitur, convenissent, iuxta ripam fluminis Carrionis, ex utraque parte pluribus bello cæsis, demum Rex Sancius fuit victus, et cum fugæ dubiæ se dedisset, Rex Aldefonsus volens parcere Christianis, præcepit ut nullus præsumeret persequi fugientes. Erat autem cum Rege Sancio miles strenuus, dictus Rodericus Didaci Campiator. Hic Regem suum devictum animans, persuasit, ut quoad posset, fugientem exercitum revocaret, et in aurora Legionensibus et Gal-læcis improvidis adveniret: gens

R enim

enim illa consuevit in prosperis se iactare, et alios deridere, in adversis fortiter comminari. Unde nocturnis confabulationibus fatigati, circa mane fortius dormierunt, et irruente exercitu Regis Sancii, sunt præventi, et multis captis, aliisque cæsis, ceterisque fugatis, Rex etiam Aldefonsus capitur in Ecclesia beatæ Virginis, quæ est in præsidio Carrionis, et Burgis ducitur captivatus. Tandem procurante Petro Assurii Comite cum consilio Urracæ sororis, ea conditione educitur, ut in monasterio Sanctorum Facundi et Primitivi monachali habitu vestiretur. Cumque hoc totum Rex Sancius acceptasset, Rex Aldefonsus, non proposito, sed timore sumpsit habitum monachalem. Verum procurato consilio cum Petro Assurii Comite, fugit noctu, et Toletum veniens, ab ⁽ⁿ⁾ Almenone Rege inibi dominante sollemniter est receptus, et multis muneribus honoratus. Et Rex Toleti, interposito iuramento securitatis, sibi præstitit cautionem, et in ipso atrio regio domos et mansionem congruam fabricavit, ut Rex Aldefonsus extra strepitum civitatis cum suis Christianis commodius habitaret, et iuxta regale viridarium, ut recreationem reciperet, quando vellet. Erant autem cum eo tres fratres, viri nobiles et fideles, videlicet Petrus Assurii, Gundisalvus Assurii, et Fernandus Assurii, quos Urraca Regina fratris sui Regis Aldefonsi custodiæ et consilio deputarat. Et Almenon in eo gratias tot invenit, quod eum quasi filium diligebat. Ipse vero pro Almenone contra vicinos Reges Ara-

(n) Al. Almeno-
ne.

bum bella utiliter exercebat, et pacis tempore per montana et ripas fluminum venationibus intendebat.

De venationibus et prognosticis Aldefonsi.

CAP. XVI.

Verum tunc temporis inter condensa arborum et in humore fontium ripa ^(o) Tevinia ursis et apris et aliis bestiis abundabat, et ipse ascendens per alveum, locum sibi placidum, qui nunc Brioca dicitur, adinvenit. Cumque sibi castellum et loci amœnitas et venationis copia placuisset, reversus Toletum, à Rege postulans impetravit, et collocatis ibi montariis et venatoribus christianis, remansit locus suæ subditus ditioni; et pauculos Christianos, gnaros venandi et officii sagittandi, ibi accolæ collocavit, quorum successio ibi mansit usque ad tempora Ioannis tertii Archiepiscopi Toletani, qui locum ipsum habitatoribus ampliavit, et vicum parochiæ Sancti Petri, quasi suburbium, populavit. Quadam autem die cum Almenone descendit in viridarium gratia spatiandi, et cum eis turba Arabum circumsedit, et prospiciens cominus civitatem, cœpit altius cogitare, qualiter posset tanta civitas restitui Christianis. Verum cum ^(p) consessu diutino fatigati, per viridarium ambularent, Rex Aldefonsus sub una ^(q) arbore decubuit recreandus, et eo somnium simulante, Rex Almenon cum suis Arabibus loquebatur, si posset tam fortis civitas virtute aliqua expugna-

(o) Compl. Te-
vinia.

(p) Tol. consessu
divino.

(q) Compl. ar-
borum decubuit.

gnari. Cui quispiam sic respondit: "Si per septem annos huic urbi »fruges et vindemiæ auferrentur, »deficientibus victualibus, posset »capi." Quod Aldefonsus audiens, corde intimo conservavit. Iterum quadam die, cum Aldefonsus iuxta Almenonem causa solatii consideret, cœperunt erigi capilli verticis Aldefonsi, et Almenon cœpit comprimere manu sua; sed capilli tanto amplius cœperunt erigi, quanto amplius premebantur. Et sapientes Arabum hoc notantes, suaserunt Regi ut interficeret Aldefonsum, quia prognosticum hoc signabat ipsum ad urbis dominium elevandum. Almenon vero noluit fœdus promissæ fidei violare, sed iurare petiit, ne, eo vivente, sui regni terminos infestaret, et Rex Aldefonsus spontaneus Almenoni hoc iuravit. Eo itaque Toleti degente, Urraca Regina præsensit, quod Rex Sancius frater eius intendebat, eam iis quæ pater sibi dederat, spoliare. Zemorenses vero Regis Aldefonsi exilium æquanimiter non ferentes, (r) Ariam Gundisalvi, virum nobilem et potentem, qui Urracam Reginam nutrierat, in Principem elegerunt, ut eo duce resisterent Castellanis.

Qualiter regna fratrum Rex Sancius occupavit.

CAP. XVII.

Sed Rex Sancius, ex Castellæ et Navarræ partibus exercitu congregato, Legionem advenit, et eam, licet modicum infestatam, ut victor invasit, et cetera quæ Regis

Aldefonsi fuerant ditionis, et sibi trium regnorum imposuit diadema. Et cum Rex Sancius circa huiusmodi moraretur, Rex Garsias in suos tyrannide grassabatur, et vilis ab omnibus et à suis etiam habebatur, et contra fratrem bella, licet segniter intentabat. Habebat autem quemdam (s) vernulam causa familiaris secreti plus debito sibi carum, cuius delationibus contra milites et Barones aures credulas adhibebat, et licet sæpius supplicassent, ut à se prædictum vernulam removeret, discessum eius nullatenus voluit sustinere. Et ipsi reputantes dedecus et iacturam, quia eius delationibus lædebantur, delatorem in eius præsentia occiderunt. In cuius morte se læsum reputans, et confusum illatum dedecus sæpe obiiciens, omnes suos cœpit affligere indistincte, districte comminans, se indignationi suæ nullum terminum positurum. Sui autem minarum pericula pavescentes, et illatum dedecus recolentes, ab eius dominio, prout poterant, discedebant. Occupatis vero Legionem et Asturiis, Rex Sancius vultum versus Gallæciam obfirmavit. Gallæcis autem turbatione, quam diximus, in vota divisis, Rex Sancius de facili, quod optabat, obtinuit. Interim autem Rex Garsias, assumptis secum trecentis militibus, ivit ad Agarenos, et nisus est suadere, ut secum contra fratrem suum exercitum destinarent, regnum fratris et suum eis pollicens se daturum. Cui taliter responderunt: "Cum Rex esses, regnum »tibi servare minime potuisti: quomodo ergo perditum nobis dabis?"

R 2 Ho

(r) Tol. et Al. Ariam Gundisalvi.

(s) Compl. hic et infra legi. vernulum.

Honoratum tamen muneribus, sed despectum ad Christianorum patriam remiserunt: qui duplici confusione contritus, coepit provincias infestare, et in Portugallia se receptans, loca plurima occupavit. Cui occurrens Rex Sancius frater eius in loco qui Sancta Irenæa dicitur, ambo fraternas acies ordinarunt, et inito prælio, victus Garsias, regno perditio, captivatur, et apud Lunam vinculis et custodiae mancipatur.

De obsidione Zamoræ, et Sancii Regis morte.

CAP. XVIII.

Occupatis itaque fratrum regnis, terram ^(t) sororum voluit etiam occupare, indignans sororibus, eo quod Aldefonso fugitivo et exuli condolebant; et dittonis suæ phalangibus conglobatis, urbem aggressus est Zamorensem, et obsidione conclusam coepit fortiter impugnare. Sed Arias Gundisalvi, ^(u) de quo diximus, et obsessi alii viriliter resistebant, nec obsessor obtinere potuit quod optabat. Cumque utrimque certamina agerentur, ^(x) miles quidam ex civitate egrediens, qui dicebatur Bellidius Athaulphi, Regem per castra deambulanti lancea petiit incunctanter, et festinatione qua venerat, se restituit civitati. Verum Rodericus Didaci Campiator zelo domini interfecti eum prosequitur sine mora, et fere in ipsa urbis ianua ^(y) interfecit, sed velocitatem Bellidii non potuit prævenire. Rex autem Sancius privatus habitis et ambitis, recepto vulnere, vita ca-

(t) Tol. suorum voluit.

(u) Al. de quo diximus, obsesioni viriliter resistebat, nec obsessor.

(x) Tol. et Al. habent et miles.

(y) Al. interfecisset.

ruit atque regnis, et in exercitu turbatione non modica excitata, ^(z) inter obsessores conflictus etiam intervenit: et alii diversa fugæ pericula attentantes, alii per devia deviantes, in captivitate et mortis supplicia inciderunt. Castellani autem quorum constantia audaci consilio semper fulsit, corpus Principis in sarcophago egregie locaverunt, et commercio lugubri et resonis planctibus subsequentes, ad ^(a) Oviense monasterium detulerunt, ubi expletis ^(b) exequiis, sepulturæ ^(c) honore regio tradiderunt.

(z) Compl. inter obsessos et obsessores.

(a) Tol. et Compl. Oniense.
(b) Compl. planctus exequiis.
(c) Al. more regio.

De recessu Aldefonsi ab Almenone, et reditu in terram suam.

CAP. XIX.

Celebratis vero exequiis, Castellani et Navarri Burgis pariter convenerunt, et quia Rex Sancius decesserat expers prolis, Castellani et Navarri fidelitatis innatæ semper memores, Aldefonsum qui à facie fratris Toletum confugerat, in Regem et dominum concorditer elegerunt tali pacto, ut prius ab eo reciperent iuramentum, quod Rex Sancius de eius conscientia non fuerat interfectus: et eidem electos nuncios clanculo destina-verunt. Urraca etiam Regina, Legionensium et Zemoensium curia congregata, et eorum recepto consilio, ad fratrem suum Aldefonsum quem præ ceteris diligebat, et Toleti tunc temporis morabatur, nuncios destinavit, ut acceleraret accipere regna fratrum. Et præcepit nunciis, ut hoc consilium secretissimum haberent, ne reve-

la-

latio in Regis periculum verteretur. Sed viri diabolici, qui nunc dicuntur initiati, et solebant Arabibus Christianorum proposita denudare, Regis Sancii morte comperita, nunciare Arabibus percurerunt. Sed Petrus Assurii vir discretus, et in lingua Arabica eruditus, et pro rumoribus patriæ curiosus, omni die extra Toletum, quasi spatiandi gratia, ad tria miliaria vel amplius equitabat. Et casu accidit quodam vespere, ut inveniret quempiam venientem, qui dixit sibi se ideo advenire, ut Regi Almenoni Regis Sancii interitum nunciaret. Petrus autem duxit eum, quasi causa colloquii, extra viam, quem, amputato capite, interfecit: et ad viam rediens, et paulisper procedens, invenit alium rumore et causa simili venientem, quem excidio simili decollavit, sed via alia aliis venientibus, secretum non latuit Almenonem. Petro vero Assurii gressu tertio procedente, Urracæ Reginæ nuncius supervenit, qui, ut facta fuerant omnia, nunciavit; et ille festinus Toletum rediens, cœpit, Aldefonso inscio, itineri necessaria præparare. Cumque die altero Castellanos nuncius advenisset, et Regi negotium indicasset, ipse et Petrus Assurii ^(d) dubitabant, ne si Almenoni nuncium revelarent, Regem caperet, et pacta gravia postularet: vel si celarent, et ipse alias posset scire, hostilius desæviret. Et dum ipsi tali dubio tenerentur, Rex Aldefonsus confidens ^(e) in Domino, sic respondit: "Honorifice me recepit, et necessa-

(d) Compl. cum suis fratribus dubitabant.

(e) Al. in Domino, ait.

ria liberaliter ministravit, et ut filium me tractavit, quomodo eum celare potero quæ mihi Dominus fecit? Et accedens ad eum, quod per nuncios acceperat, revelavit. Almenon autem hæc omnia iam sciebat, et omnium viarum transitus fecerat diligentissime observari, ut si, eo inscio, vellet abire, ab observatoribus caperetur. Cumque audisset quæ dixerat Aldefonsus, factus hilaris sic respondit: "Gratias ago Deo altissimo, qui me ab infamia liberare, et te à periculo voluit custodire; si enim, me inscio, au fugisses, captionem aut mortem nullatenus evasisses. Nunc autem vade, et accipe regnum tuum, et de meo accipe aurum, argentum, equos, et arma, quibus possis tuorum animos componare." Cumque inter eos multa amicabiliter tractarentur, inter cetera hoc exegit, ut Rex Aldefonsus iuramentum sibi et filio suo primogenito, quod de securitate fecerat, innovaret, et cum necessitas immineret, contra vicinos Arabes adjuvaret. Et ipse et filius primogenitus Aldefonso se foedere simili obligarunt. Erat autem minor filius de cuius foedere nil dixerunt, nec Aldefonsus fuit ei in aliquo obligatus. His peractis, Almenon cum maioribus gentis suæ usque ad montem de Velatome Aldefonso regaliter comitato dedit munera et pecunias, ^(f) quibus Aldefonsus Rex inclitus, dicto vale, in summitate montium ab eis discessit, et suis feliciter redonatur.

(f) Compl. quibus inclitus, dicto vale, in summitate montium ab invicem discesserunt; et Aldefonsus suis feliciter redonatur.

De sublimatione Aldefonsi in Regem, et de uxoribus et filiabus eius.

CAP. XX.

Veniens itaque Zemoram cum Regina Urraca, quæ erat prudens et piis operibus dedicata, habito consilio diligenti, cœpit in operibus iustitiæ exerceri. Castellani etiam et Navarri ad ipsum illico convenerunt, et ante omnia iuramentum (ut diximus) exegerunt, quod non fuerat conscius mortis Regis Sancii fratris sui. Sed cum nemo vellet ab eo recipere iuramentum, ad recipiendum se obtulit solus Rodericus Didaci Campiator. Unde et postea licet strenuus, non fuit in eius oculis graciosus. Et Rex Aldefonsus, obtento regno quod perdidit, et etiam regnis fratrum, omnibus acclamantibus *Vivat, vivat*, omnes ei communiter iuraverunt, et accepit imperii diadema Æra MCI. Triginta annorum et septem mensium erat, cum regnare cœpisset, et regnavit quadraginta tribus annis. Hic habuit quinque uxores successive legitimo matrimonio sibi iunctas. Prima fuit Agnes: secunda Constantia, ex qua suscepit filiam nomine Urracam, quæ fuit uxor Comitis Raimundi, de qua ipse Raimundus genuit Sanciam et Aldefonsum qui fuit postea Imperator: tertia Berta ex Tuscia oriunda: quarta Elisabet, ex qua genuit Sanciam quæ fuit uxor Comitis Roderici, et Geloiram quam duxit Rogerius Rex Sicilia. Hic Rogerius fuit frater Roberti Guiscardi, et filius Tancredi de Alta

villa, qui veniens à Normania, Siciliam et Apuliam et Calabriam et Capuam occupavit. Quinta Beatrix ex partibus Gallicanis. Habuit etiam aliam uxorem quæ ^(g) Ceida, postea Maria fuit dicta. Habuit etiam duas nobiles concubinas, una dicebatur Semena Munionis, ex qua genuit Geloiram quæ fuit uxor Raimundi Comitis Tolosani, et ex illo Comite genuit Aldefonsum Iordanis, qui sic dictus, eo quod fuerit in Iordanis flumine baptizatus. Ipsa enim cum viro in Syriam transfretavit tempore illo quo exercitus ille magnus procedens ex partibus Galliarum, isto Raimundo Comite duce ac prævio cum Episcopo ^(h) Aviciensi, Ierusalem, Tripolim, et Antiochiam acquisivit, hortante, et personaliter in Galliis et Italia prædicante beatissimo Urbano Papa secundo, qui primus ⁽ⁱ⁾ instituit euntes in subsidium Terræ sanctæ in dextro humero crucis signaculo insigniri. Et ^(j) ex eadem Semena Munionis genuit aliam filiam quæ Tarsasia dicta fuit, quam duxit Comes Enricus ex partibus ^(k) Bifontinis congermanus Raimundi Comitis patris Imperatoris, ex qua suscepit idem Enricus Aldefonsum qui fuit postea Rex Portugallia.

De virtutibus Aldefonsi.

CAP. XXI.

Nunc ad gestorum eius principia redeamus. Hic fuit strenuitate maxima nobilis, virtute excelsus, gloria singularis, abundavit in diebus eius iustitia, finem accepit servitus, consolationem lacrimæ, augmen-

(g) Compl. in margine habet *Seida quæ postea Maria, mutato nomine, fuit dicta.*

(h) Compl. in margine *Aviciensi.*

(i) Tol. et Al. *substituit.*

(j) Tol. eadem.

(k) Compl. *Bifontinis.*

ÆR. I I O I.

(l) Compl. in margine habet *Agnes*

(m) Compl. in margine habet *Agnes*

(n) Compl. in margine habet *Agnes*

mentum fides, dilatationem patria, audaciam populus, confusus est inimicus, ^(l) obmutuit gladius, cessavit Arabs, timuit Afer, ploratus et ululatus Hispaniæ usque ad istum mansit absque consolatore, dextera eius præsidium patriæ, munimentum absque timore, fortitudo sine perturbatione, protectio pauperum, virtus magnatum: magnitudo cordis eius infra angustias Asturiarum non potuit contineri, et elegit laborem individuum comitem vitæ suæ, delicias miseriam reputabat, et belli dubia experiri delectabile et iucundum, id deperditum reputans vitæ suæ, in quo belli pericula non agebat. Rex accrescens Aldefonsus magnanimus, Rex accrescens sedit ^(m) in forti, arcus eius confisus in Domino invenit gratiam in oculis creatoris, magnificavit eum in timore inimicorum, et in populo suo elegit eum zelare fidem, dilatare regnum, exterminare inimicos, concludere adversarios, multiplicare Ecclesias, restaurare sancta, restituere dissipata. Cumque (ut diximus) Almenoni et filio primogenito foedere teneretur, eum iuxta foedus adiuvit in omnibus, quoad vixit. Et cum Rex Cordubensis regnum Almenonis invadere conaretur, Rex Aldefonsus contra eum pro foederis debito properavit. Cumque adventum eius Almenon audivisset, ⁽ⁿ⁾ timuit eum in sui dispendium advenire. Sed Rex Aldefonsus nunciavit eidem, quod in eius auxilium veniebat, propter pacta quæ olim præcesserant inter eos. Tunc Almenon occurrit ei cum actionibus gratiarum, et ambo intrantes fines Cor-

dubæ, omnia cædibus et incendiis vastaverunt, et actis prædis, uterque ad propria feliciter est reversus; nec præsumpsit Rex Cordubensis regnum Toleti amplius infestare. Tunc, mortua Agnete, duxit uxorem nomine Constantiam ex partibus Galliarum, cuius superius fecimus mentionem.

De obsidione et captione civitatis Toletanæ.

CAP. XXII.

Mortuo autem ^(o) Almenone, et filio suo Issem primogenito, de quo diximus sicut patri fuit semper propitius et adiutor, ipso mortuo, secundus filius Almenon ^(p) Hiaie dictus, post fratrem in regno substituitur Toletano, qui à viis fratris et patris ^(q) nimis aberrans, cœpit in seniores et populum ^(r) insolere, quos tot angariis et perangariis convexabat, ut mortem vitæ præferrent, alias ignominiosus, inutilis, et imbellis. Almenon autem pater suus Regi dederat Aldefonso quædam municipia, Canales et Ulmos, in quibus, cum ipse veniebat in adiutorio Almenon, infirmos et debiles collocabat. Cumque (ut diximus) Toletani à suo Principe præmerentur, et à vicinis gentibus vexarentur, et Rex eorum de eorum miseriis non curaret, coniurati insimul, Regi dixerunt: "Populi et patriæ te exhibe protectorem, aut quæremus alium defensorem." Hiaie autem captus luxuriis, dicta dicentium parvipendit. Tunc ipsi pressi dominio et cladibus vicinorum, Regi Aldefonso nuncios de-

(l) Tol. et Al. obtinuit gladius.

(m) Tol. non habet in forti.

(n) Compl. et Al. timuit, verens eum.

(o) Compl. sæpe legit Almenone.

(p) Al. Hyahye.

(q) Tol. minus.

(r) Tol. et Al. non habent insolere.

(s) Tol. *ante-*
quam eius.

destinarunt, ^(s) antiquam eius notitiam attendentes, et auxilia impensa fideliter recolentes, et ei per nuncios supplicaverunt, ut civitatem, quamvis inexpugnabilem, obsideret, ut coacti pugna, colorem excusationis haberent, cum ei traderent civitatem. Cumque ipse illi Regi nullo foedere teneretur, civium oblatione suscepta, congregavit exercitum ex omnibus parti-

bus regni sui, et fruges et vindemias devastavit per totum territorium Toletanum, et per quatuor annos id ipsum intulit successive. Et licet civitas cunctas superet sui opulentia civitates, tamen tot annorum vastatione continua non potuit victualibus non carere. Et Rex Aldefonsus id ipsum percipiens, congregato exercitu infinito,

O Obsedit secreta suum Castella Toletum,

P Castra sibi septena parans, aditumque recludens.

P Rupibus alta licet, amploque situ populosa,

I Circundante Tago, rerum virtute referta,

D Victu victa carens, invicto se dedit hosti.

A Huic Medina Coelim, Talavera, Conimbria plaudat.

C Abula, Secobia, Salmantica, Publica Septem,

A Cauria, Cauca, Colar, Iscar, Medina, Canales,

P Ulmus, et Ulmetum, ^(t) Magerit, Atentia, Ripa,

T Osoma cum Fluvio lapidum, Valeránica, Maura,

A ^(u) Ascalona, Fita, Consocra, Maqueda, Butracum

Victori sine fine suo ^(x) modulantur ovantes:

Aldefonse, tui resonent super astra triumphii.

(t) Compl. *Magerit.*

(u) Compl. *Escalona.*

(x) Compl. *modulantur.*

Æ. 1123.

(y) Al. XXI.

Cepit itaque Toletum Æra MC ^(y) XXIII, multis pactionibus interpositis, videlicet ut Sarraceni haberent plene et integre domos et possessiones et omnia quæ habebant, et Regi remaneret præsidium civitatis cum viridario ultra pontem: redditus autem qui antiquo iure dabantur Regibus, ei persolverent Agareni, et etiam quod maior Mezquita eis in perpetuum remaneret. Sicque Rex adepto præsidio et civitatis dominio, mansit ibidem pro civitatis tuitione, magno periculo se exponens. Fuit autem capta in die Urbani Papæ et Martyris octavo calendas Junii, vicesimo anno regni sui; et quia de eius ^(z) retentione dubium adhuc

erat, distulerunt electionem Pontificis in futurum. Tunc Rex in urbe regia statuit thronum suum, donec securum præsidium stabiliret, et gentem fidei confirmaret, et electionis populus prævaleret.

De dote Ecclesiæ Toletanæ.

CAP. XXIII.

Videns autem Rex quod Deus prospera indulgebat, convocavit regni proceres, et maiores, Episcopos, et Abbates, et viros religiosos, et quinto decimo calendas Ianuarii omnes in urbe regia convenerunt, et habito diligenti tractatu, dominum Bernardum, virum re-

(z) Tol. et Al. *intentione.*

religionis et prudentiæ, communiter et concorditer in Archiepiscopum elegerunt, et Rex in continenti dotavit Ecclesiam liberaliter et honeste, et dedit ei Briocam quam sibi retinuerat à tempore Almenonis, Barciles, Cabannas de Sagra, ^(a) Covera, Rodiellas, Alcoleia sub Talavera, Azecbuch quæ nunc dicitur Melgar, ^(b) Almonecir, Alpobrega; et in civitate omnes stationes quas vulgariter tendas vocamus, necnon domos, molendina, furnos, viridaria, vineas, et hortos, pro quibus hodie eius memoriam et exequias veneratur Ecclesia Toletana, et multa alia privilegia dedit immunitatis.

Quod Mezquita Maurorum facta est Ecclesia Christianorum.

CAP. XXIII.

Et quia adhuc littera Gothica, et translatio Psalterii, et officium Missæ institutum ab Isidoro et Leandro ^(c) Pontificibus, quod cum translatione et littera dicitur Toletanum, per totam Hispaniam servabantur, ad instantiam uxoris suæ Reginæ Constantiæ quæ erat de partibus Galliarum, misit Romanam ad Gregorium Papam septimum, ut in Hispaniis, omisso Toletano, Romanum seu Gallicanum officium servaretur. Bernardus autem, Toletanæ Ecclesiæ electus, fuit de ^(d) Agenensi territorio oriundus, scilicet de oppido Salvitatis. Hic cum fuisset ab infantia litteratus, omisso clericatu, militiæ se adscripsit, et postmodum infirmitate coactus, in monasterio Sancti

Aurentii Auxitani, beati Benedicti regulæ, sumpto habitu, se dicavit: exinde vocatus ab Hugone Cluniacensi Abbate, cum eo laudabilem egit vitam. Deinde cum Rex Aldefonsus vellet Sanctorum Facundi et Primitivi, ex ea causa quam diximus, monasterium ampliare, ^(e) mittit ad venerabilem Hugonem Cluniacensem Abbatem, ut ei virum providum et religiosum mitteret, qui in prædicto monasterio Sanctorum Facundi et Primitivi Abbatis officio fungeretur; et sicut in Galliis illud monasterium præcellebat, ita et istud omnibus monasteriis eiusdem ordinis in Hispaniis præsideret. Prædictus autem Abbas Cluniacensis Bernardum quem ob sanctitatis meritum carum habebat, cum aliis monachis destinavit. Qui mox veniens, factus Abbas, omnibus se exhibuit amabilem et benignum, adeo quod cum Deus omnipotens Toletum Christianæ restituit potestati, mox ipse post modicum intervallum fuit electus in Archiepiscopum et Primatem. Cumque Rex ad partes Legionis ivisset, ipse electus, Regina Constantia hortante, ^(f) adscitis militibus christianis, maiorem Mezquitam ingressus est Toletanam, et eliminata spurcitia Mahometi, erexit altaria fidei christianæ, et in maiori turri campanas ad convocationem fidelium collocavit. Quod cum ad Regis notitiam pervenisset, indignatus animo, et dolore accensus, eo quod Sarracenis pactum firmaverat de Mezquita, à Sancto Facundo tribus diebus venit Toletum, proponens Bernardum electum et Reginam Constantiam

(a) Compl. et Al. *Covexa.*

(b) Al. *Almonaus.*

(c) In Compl. deest *Pontificibus.*

(d) Al. *Agere-nensi.*

(e) Compl. et Al. *misit ad venerabilem.*

(f) Tol. et Compl. *de nocte ascitis.*

tiam incendio concremare. Cumque tanti furoris indignatio ad notitiam Toletanorum Arabum pervenisset, maiores et minores cum parvulis et uxoribus in pago qui Magam dicitur, Regi obviam exierunt. Cumque Rex ad eorum multitudinem pervenisset, existimans eos causa querelæ venisse, sic respondit: "Non vobis iniuria facta fuit, sed mihi, cuius fides fuit hactenus illibata; sed iam de cetero de fide non potero me iactare: mea autem intererit, et vobis satisfacere, et in præsumptores acrius vindicare." Arabes autem, ut erant prudentes, elevatis vocibus, et flexis poplitibus, cum lacrimis audientiam postularunt. Tunc Rex aliquantum substitit, tenens equum, et Arabes in hunc modum perorare cœperunt: "Bene novimus, quod Archiepiscopus dux et Princeps est legis vestræ, et si causa fuerimus necis eius, ob zelum fidei Christiani nos percutient una die, et si Regina perierit causa nostri, semini eius erimus perpetuo odiosi, et post dies tuos acrius vindicabunt. Unde petimus, ut parcas eis, et nos voluntarie te absolvimus à fœdere iuramenti." His auditis, ira Regis (g) in gaudium commutatur, eo quod Mezquitam habere poterat sine fidei læsione, et ingressus urbem regiam, omnia pacifice tractavit.

(g) Al. compescuit.

*De commutatione Officii
Toletani.*

CAP. XXV.

Gregorius autem septimus de

quo diximus, ad petitionem Regis Aldefonsi misit quemdam Ricardum, Abbatem Sancti Victoris Marsiliensis, ut Ecclesias Hispaniæ, tot persecutionibus perturbatas, ecclesiastico moderamine ordinaret. Qui minus religiose officium peragens, cœpit (b) irregulariter se habere. Quod attendens Toletanus electus, per maris et terræ pericula se Romani Pontificis conspectui præsentavit, et Gregorio septimo viam universæ carnis ingresso, invenit Urbanum secundum in Sede Apostolica substitutum. A quo gratanter et benigne susceptus, consecrationem, pallium, et privilegium obtinuit, et Primas institutus Hispaniarum, Apostolicæ Sedis benedictione suscepta, et per Tolosam rediens, ibidem cum Episcopis Gothicæ Galliæ et Narbonensi Archiepiscopo Concilium celebravit. (i) Inde per Pyrenæum in Hispanias transiens, omnium Ecclesiarum Hispaniæ curam gessit, et statuto die, in festo scilicet Sanctorum Crispini et Crispiniani, octavo calendas Novembris, in honore beatæ Mariæ semper Virginis, et beatorum Apostolorum Petri et Pauli, et Sanctæ Crucis, et beati Stephani Protomartyris, Toletanam Ecclesiam, convocatis Episcopis, dedicavit, et in maiori altari multas et pretiosas reliquias, quas à Sede Apostolica attulerat, et quas Rex et Regina de suis et patrum suorum thesauris obtulerant, collocavit, quorum hodie beneficiis lætatur populus christianus. Verum quia Ricardus legatus se gerebat in aliquibus minus caute, religione et auctoritate compescuit at-

(b) Al. irregulariter.

(i) Tol. et Al. Ideo per.

ten-

tentata, adeo quod ille Ricardus legatione privatus, fuit ab Urbano Pontifice Summo revocatus. Verum ante revocationem clerus et populus totius Hispaniæ ^(j) turbatur, eo quod Gallicanum officium suscipere à legato et Principe cogebantur; et statuto die, Rege, Primate, legato, cleri et populi maxima multitudine congregatis, fuit diutius altercatum, clero, militia, et populo firmiter resistentibus, ne officium mutaretur, Rege, à Regina suaso, contrarium minis et terroribus intonante. Ad hoc ultimo res pervenit, militari pertinacia decernente, ut hæc dissensio duelli certamine sedaretur. Cumque duo milites fuissent electi, unus à Rege, qui pro officio Gallicano, alter à militia et populis, qui pro Toletano pariter decertarent, miles Regis illico victus fuit, populis exultantibus, quod victor erat miles officii Toletani. Sed Rex adeo fuit à Regina Constantia stimulatus, quod à proposito non discessit, duellum iudicans ius non esse. Miles autem qui pugnaverat pro officio Toletano, fuit de domo Matantiæ prope Pisoricam, cuius hodie genus extat. Cumque super hoc magna seditio in militia et populo oriretur, demum placuit, ut liber officii Toletani, et liber officii Gallicani in magna ignis congerie ponerentur. Et indicto omnibus ieiunio à Primate, legato, et clero, et oratione ab omnibus devote peracta, igne consumitur liber officii Gallicani, et prosiliit super omnes flammam incendii, cunctis videntibus et Dominum laudantibus, liber officii Toletani, illæsus omnino

^(k) et à combustionem incendii alienus. Sed cum Rex esset magnanimus, et suæ voluntatis pertinax executor, nec miraculo territus, nec supplicatione suasus, voluit inclinari, sed mortis supplicia et direptionem minitans resistentibus, præcepit ut Gallicanum officium in omnibus regni sui finibus servaretur. Et tunc, cunctis flentibus et dolentibus, inolevit proverbium: *Quo volunt Reges, vadunt leges.* Et ex tunc Gallicanum officium tam in Psalterio, quam in aliis numquam ante susceptum, fuit in Hispaniis observatum, licet in aliquibus monasteriis fuerit aliquanto tempore custoditum, et etiam translatio Psalterii in plurimis Ecclesiis Cathedralibus et monasteriis adhuc hodie recitatur. Ricardo itaque legatione privato, Primas Bernardus cœpit in Hispaniis Ecclesias ordinare.

(k) Tol. et Al.
non habent et.

De schismate clericorum, et de redivo Primatis, et de bonis viris à Galliis ductis.

CAP. XXVI.

Eisdem diebus sanctissimus Urbanus Papa secundus tactus dolore cordis, eo quod ab Agarenis Hierosolymitana civitas tenebatur, personaliter verbum crucis cœpit prædicare omnibus, sicut superius meminimus nos dixisse. Eius indulgentiis provocatus venerabilis Primas Bernardus de clericis indigenis Toletanam Ecclesiam ordinavit, et assumptis ad viam necessariis, crucis signaculo insignitus, recessit à propria civitate, volens cum exercitu de quo superius

diximus, in Syriam transfretare. Cumque vix esset tribus dietis à sede propria elongatus, clerici quos in Ecclesia instituerat, stulte locuti, dixerunt adinvicem, Primatem suum numquam de cetero reversurum. Unde spiritu malignitatis et insipientiæ inflammati, alium electione indebita subrogarunt, et Primatis domesticos eiecerunt, qui gradu concito dominum consequentes, prout factum fuerat, intimarunt. At ille non immerito admiratus, Toletum rediit in auctores sceleris indignatus: quos cum electo suo non tardius degradavit, quam ipsi celeri præcipitio inthronizaverant maledictum; et tollens aliquos de monachis Sancti Facundi in Ecclesia collocavit, ne interim dum rediret, Ecclesia divino officio fraudaretur. Ipse vero, coepto itinere, Romam ivit. Sed cum ad Sedem Apostolicam pervenisset, prohibuit eum dominus Papa Urbanus, ne procederet, sed in tanta novitate ad sedem propriam remearet, ne Pastoris absentia novella plantatio periculo subiaceret. Cumque eum à voti et crucis proposito absolvisset, ipse per partes rediit Galliarum, ubi eligens de diversis locis viros honestos et litteratos, nec non et iuvenes dociles quos habere potuit, in Hispaniam secum duxit. De Mosaico duxit beatum Giraldum, quem prius Cantorem in Ecclesia Toletana, postea fecit Archiepiscopum Bracarensem. De Bituricis Sanctum Petrum, quem prius Archidiaconum Toletanum, postea fecit Episcopum Oxomensem. De Aginno Bernardum, qui fuit Cantor Ec-

clesiæ Toletanæ; postea fecit eum Episcopum Seguntinum, postea Archiepiscopum Compostellanum: et de eadem civitate Petrum, qui fuit iuvenis nutritus in Ecclesia Toletana, postea ^(l) Archidiaconum, postea Episcopum ^(m) Seobiensem: et alium Petrum, quem fecit Episcopum Palentinensem: et Raimundum, qui fuit oriundus de Salvitate, et fecit eum post beatum Petrum Episcopum Oxomensem, qui postea immediate successit eidem in Ecclesia Toletana: et Hieronymum de partibus Petragoricæ, ⁽ⁿ⁾ quem tempore Roderici Campiatoris fecit Episcopum Valentinum, sed in brevi civitate deperdita, eum dominus Bernardus, metropolitanus eius et Primas, in civitate posuit Zamorensi, ut ibi episcopalia exerceret, in qua non dum fuerat nec Episcopus, nec Ecclesia Cathedralis. Duxit etiam de eisdem partibus Bernardum quem post mortem Hieronymi fecit Episcopum in Ecclesia Zemorensi, et iste fuit primus proprius Episcopus Zemorensis.

De schismate et depositione Burdini.

CAP. XXVII.

Duxit etiam de Lemovicis Burdinum, quem primo fecit Archidiaconum Toletanum, postea Episcopum Coimbriensem, postea Archiepiscopum Bracarensem. Hic erat astutus et versipellis, qui cum vocaretur Burdinus, factus Episcopus, fecit se Mauricium appellari; et immemor fidelitatis et gra-

(l) Tol. et Compl. Archiepiscopum.
(m) Tol. Seobiensem.

(n) Al. quoniam.

gratiæ, sanctæ recordationis Urbano Papa secundo viam universæ carnis ingresso, accessit ad Paschalem Papam secundum qui prædicto Urbano fuerat substitutus, et magnum pondus pecuniæ secum portans, promisit domino Paschali Papæ secundo noviter instituto magnam pecuniam se daturum, si remoto Bernardo qui eum creaverat, fieret ipse Pontifex Toletanus. Qui nequitiam eius, in eo quod deliquerat, volens punire, accepit pecuniam, et eum postea petitione frustravit. Cumque eo tempore Ecclesia persecutione gravissima læderetur, eo quod Imperator ^(o) Otho prædictum Papam captivatum cum Cardinalibus carceri mancipasset, idem Burdinus dolore pecuniæ instimulatus, ad schismaticum Imperatorem accessit, eius famulatum se despondens. Cumque de alio eligendo in Papam Imperator tractaret, attendens Burdini astutiam, mox præcepit eum eligi ad culmen Apostolicæ dignitatis, et factus Papa, immo verius Antipapa, Romam ingreditur imperiali potentia comitatus, et in Ecclesia Sancti Petri ut Papa resedit, et sollemnia celebravit, vocatus Gregorius Papa octavus. Cumque divina gratia adjuvante, Paschalis Papa carcerem evasisset, persecutione coactus, per maritima et Apuliam ferebatur incertus, ibique diu degens ut exul, persecutionem constantissime toleravit, et ^(p) Caietæ dicitur obiisse. Ibidemque fuit in ^(q) Papatu Gelasius substitutus, qui scripsit Toletano Primati, sicut in eiusdem Papæ invenitur ^(r) regesto, epistolam sub his verbis: "Gela-

»sius Episcopus servus servorum
 »Dei, venerabili fratri Bernardo
 »Toletano Primati et ceteris Hi-
 »spaniarum Episcopis. Non latere
 »credimus fraternitatem vestram,
 »qualiter frater noster Mauricius
 »Bracarensis Episcopus se iam diu
 »habuerit, et quomodo Ecclesiam
 »suam dimiserit, et quomodo Re-
 »gi excommunicato adhæserit. Il-
 »lud etiam, ut opinamur, nostis,
 »quod à prædecessore nostro san-
 »ctæ memoriæ Paschali Papa in
 »Concilio excommunicatus sit, et
 »quod Bracarensi Ecclesiæ sit man-
 »datum, ut Pastorem sibi alium
 »provideret. Nunc tandem per
 »Regis tyrannidem post longum
 »electionis meæ spatium in cubile
 »sanctæ matris Ecclesiæ se inges-
 »sit. Ideoque fraternitati vestræ
 »mandamus, ut ad electionem in
 »Bracarensi Ecclesia faciendam sol-
 »licitudine caritatis debitæ operam
 »præbeatis: ipsum vero Mauricium
 »excommunicatum, periurum, et
 »matris Ecclesiæ constupratorem
 »ceteris Ecclesiæ filiis publicetis.
 »Datis Caietæ octavo calendas
 »Aprilis." Et idem Papa in Gal-
 »lias navigans, ^(s) Lugduni decessit,
 in Pontificatu anni circulo vix ex-
 pleto: et huic successit Calixtus se-
 cundus, qui erat Archiepiscopus
 Viennensis, frater Raimundi Co-
 mitis patris Aldefonsi Imperatoris
 Hispani. Hic mox, pace formata,
 debitæ restituitur dignitati, et Bur-
 dinum iam ab Imperatore abiec-
 tum Sutrii conclusit obsessum, et
 captum, et depositum, Calabriae
 in monasterio Sanctæ Trinitatis
 de cavea captivitati perpetuæ man-
 cipavit, qui ibi vixit fere usque
 ad tempora ^(t) Eugenii Papæ tertii,

(o) In Tol. le-
 gebatur *Henri-*
cus, sed obli-
 teratum est, et
 in ora habetur
Otho.

(p) Tol. et Com-
 pl. hic et infra
Gayetæ.

(q) Al. *Papam*.

(r) Al. *regi-*
stro.

(s) Al. *Lugdun-*
um.

(t) Compl. *do-*
mini Eugenii.

à quo fuit quartus dominus Alexander. Unde et in secretario pa-

latii Constantiniani hi versus reperiuntur inscripti.

*Ecce Calixtus, honor patriæ, decus imperiale,
Nequam Burdimum damnat, pacemque reformat.*

Hos inquam prædictos viros litteratos, providos, et honestos Primas Bernardus per Gallias transiens, in Hispaniam secum duxit, et eos in Toletana Ecclesia Canonicos ordinavit. Monachos quos ibi reliquerat, Sancti Facundi monasterio^(u) redonavit; et ex eis quos secum duxerat, ut sapiens architectus, fundandis Ecclesiis providit primaria fundamenta, quorum sollers prudentia, et honesta religio causam dotationis et incrementi Ecclesiis præbuerunt, sicut adhuc hodie patet in privilegiis possessionum et libertatum quæ Ecclesiis supradictis ob eorum sanctitatis reverentiam Principes indulserunt.

De captione Alcalæ et Valentia.

CAP. XXVIII.

Cum ergo Primas Bernardus ad sedem propriam rediisset, castro quod dicitur Alcalá, vix expugnabili obsidionem paravit, et in colle qui eidem castro^(x) imminet, castrum aliud obfirmavit. Demumque fame affecti loci incolæ per devia aufugerunt, relicto castro venerabili Bernardo Primati, quod adhuc hodie in Toletanæ Ecclesiæ possessionibus numeratur. Rex autem Aldefonsus, acquisita iam urbe regia et munita, restauratis oppidis et civitatibus extremorum Dorii, inertia in scius, Sarracenorum patrias peragravit, loca mu-

nitiora diruens, et plana devastans, adeo quod sibi coegit servire cismarinos Arabes sub tributo. Et cum tanta gloria emereret, in privilegiis quæ personis vel Ecclesiis conferebat, Imperatorem Hesperia se vocabat. In diebus eius Rodericus Didaci Campiator, qui ex causa quam diximus, non erat in eius oculis graciosus,^(y) conferta manu consanguineorum et militum aliorum, proposuit per se Arabes infestare. Cumque versus frontariam Aragoniæ pervenisset, congressus cum Rege Petro Aragoniæ, obtinuit contra eum, et etiam vivum cepit, sed continuo manumisit. Et inde procedens, pervenit Valentiam, et obsedit. Cumque ad succursum Valentia Buchar Rex Arabum cum exercitu advenisset, inito certamine, obtinuit Rodericus, et Buchar fugit vix vitæ relictus, cæsa tamen ex suis multitudine infinita. Et in continenti civitas se reddidit Roderico, et eam habuit, quoad vixit, et fuit in ea Hieronymus de quo diximus, in Episcopum consecratus à domino Bernardo Primato Archiepiscopo Toletano. Sed postea mortuo Roderico Didaci, fuit civitas iterum ab Arabibus occupata. Corpus autem Roderici Didaci inter insultus Arabum fuit à suis fideliter et strenue deportatum ad monasterium Sancti Petri de^(z) Cardigna, ubi hodie etiam quiescit humatum.

De

(u) Tol. et Al. non habent redonavit.

(y) Compl. conserta.

(x) Tol. et Al. immineret.

(z) Al. Cardigna.

*De morte Regis Garsie,
et (a) sororum eius.*

CAP. XXIX.

His diebus Rex Garsias cœpit in vinculis ægrotare. Quod audiens Rex Aldefonsus, doluit ultra modum, diligebat enim eum, et quia filium non habebat, proposuerat eum substituere successorem; et quam cito Toletum rediit, à vinculis absolvisset, sed verebatur ne cum esset insolens, in regnis rebellia excitaret; unde fecit eum liberiori custodia custodiri, et placita indulgeri. Et cum esset infirmus, et sanguinem minuisset, præcepit Rex ut à vinculis solveretur.

(b) Compl. et Al. Sed et ipse ait: Ex quo Deus noluit.

(b) Ex quo ipse ait: "Deus noluit, ut in vita solverer, absolutionem renuo moriturus, sed rogo, et mando sororibus meis, ut me cum compedibus sepeliant Legionem." Cumque eum ducerent Legionem, prout præceperat, à sororibus et Pontificibus qui convenerant, ibidem regio funere est sepultus, anno decimo sexto regni fratris, Æra MCXVII. Et interfuit etiam Renerius legatus et Romanæ Ecclesiæ Cardinalis; ibidemque celebrato Concilio cum Bernardo Toletano Primate, multa de officiis Ecclesiæ statuerunt, et etiam de cetero omnes scriptores, omnia littera Toletana, quam Gulfilas Gothorum Episcopus adinvenit, Gallicis litteris uterentur. Post hæc obiit Regina Urraca Fernandi, et sepulta est Legionem. Post modicum tempus obiit etiam Geloira, quæ cum sorore sua Urraca et patribus Legionem habuit sepulturam.

Æ. 1117.

De adventu Arabum, et morte Avenabet.

CAP. XXX.

Mortuis autem uxoribus quas habuerat successive, Agnete scilicet, Constantia, Berta, et Elisabeth, duxit Ceidam filiam Avenabeth Principis Hispalensis, quæ postea baptizata, dicta fuit Maria. Hæc, auditis magnalibus Aldefonsi, licet non visum, vehementi tamen desiderio adamavit, adeo ut Christi fidem susciperet, et castra quæ sibi pater dederat, Regis Aldefonsi dominio manciparet. Castra autem quæ viro dedit, sunt ista: Caracuei, Alarcuris, Consocra, Mora, Occania, Aurelia, (c) Uclesium, Opta, Amassatrigo, et Concha. Et suscepit ex ea filium qui Sancius vocabatur, quem Comiti Garsie de Capra dederat nutriendum. Et de consilio soceri Avenabet vocavit ab Africa Almoravides, qui in gente Arabum tenebant tunc temporis principatum, ut eorum auxilio uteretur contra Arabes cismarinos. Sed in contrarium res evenit. Nam cum ipsi in magna multitudine cœsisset, cœperunt Avenabeth gravius infestare, adeo quod eum in quodam proelio peremerunt; reputabant enim eum, quia filiam et castra Christiano dederat, Christianum. Cumque Vandalutii eorum potentiam perpendissent, adinvicem tractaverunt, quid esset gratius, aut Christianorum porcos, aut camelos Almoravidum custodire, et sectæ suæ zelo commoti, servire Almoravidibus elegerunt. Et ex tunc ultramarini et cismarini sub unius

(c) Al. Uclesium.

(c) Compl. et Al. Uclesium.

(c) Compl. et Al. Uclesium.

unius Regis regimine servierunt.

De strage Christianorum in Sacraliis, et victoria Aldefonsi in provincia Hispalensi.

CAP. XXXI.

Congregati igitur Agareni cœperunt invadere Christianos, et effusi sunt super terræ faciem ut locustæ; cumque venissent ad locum Castellæ qui Roda dicitur, occurrerunt eis duo Comites, Garsias et Rodericus. Et in congressu interfectis utrimque multis ^(d) militibus, tandem succubuit exercitus christianus, et magna captivitate patrata, et locis plurimis concrematis, Agareni cum superbia redierunt. Post hæc Aldefonsus stragem huiusmodi non leviter ferens, iterum exercitum adunavit, occurrens exercitui Agareno, qui cum suo maximo Principe quem Amiramomeninum vocant, ex opposito ^(e) egressus est. Cumque ambo exercitus in loco qui Sacralia dicitur, concertassent, demum cessit populus christianus; et licet multi de Arabibus periissent, tot et tanti de Christicolis perierunt, quod illius belli strages et memoria quasi in proverbium adhuc extant. Fugatus itaque Rex Aldefonsus, quem tot victoriæ ^(f) coronaverunt, non fuit tamen animo consternatus, sed resumptis suis, et convocatis de omnibus regnis omnibus convocandis, corde magnifico ad victoriam elevato, eodem anno faciem contra Hispalim obfirmavit; intransque Bœticam, et eam partem Lusitaniæ quæ sibi non suberat, prædis, vastationibus, et

(d) Compl. militibus.

(e) Compl. veniebat. Cumque ambo.

(f) Compl. et Al. coronaverant.

incendiis sic omnia devastavit, quod horum fuga, et Agarenorum victoria felici commercio mutarentur. Et licet Amiramomeninus multos haberet cum Comite Garsia Ordonii Christianos, non tamen ausus fuit Regi occurrere venienti. Et Rex Aldefonsus reversus est præda et victoria gloriosus.

De obsidione Uclesii, et morte Infantis Sancii.

CAP. XXXII.

Cum itaque post labores et bella plurima Rex Aldefonsus longævus degeret et grandævus, confractus infirmitatibus et ætate, Amiramomeninus qui Hali proprio nomine dicebatur, venit Uclesium obsidere. Sed Rex Aldefonsus (ut diximus) senio et gravedine non permissus, misit Garsiam Comitem cum filio suo Sancio adhuc parvulo, et cum eis magnates et milites regni sui. Cumque prope Uclesium pervenissent, Sarracenorum maxima multitudo quæ iam obsessis Uclesii prævalebat, contra venientes egreditur ad pugnandum, et hinc inde dispositis aciebus, congregari inceperunt, et sicut Domino placuit, pars christiana cœpit virtute Arabum infirmari, et in ea parte ubi Comes cum parvo aderat, cœpit fortius invadere. Cumque quispiam equum cui Infans Sancius insidebat, graviter vulnerasset, Comiti dixit: "Pater, pater, equus cui insideo, est percussus." Cui Comes: "Præstolare, quia te etiam ferient successive." Et in continenti cecidit equus qui fuerat sauciatus, et Regis

gis

gis filio simul cadente, Comes descendit, et inter se et clypeum parvum ^(g) collocavit, cæde undique perurgente. Ipse vero cum esset strenuus, et clypeo parvum tutabatur, et undique irruentes cædibus repellebat, sed pede ictu gladii amputato, non potuit amplius sustentari, et incubuit super ^(b) parvum, ut ipse, quam puer, antea cæderetur. Ceteri vero magnates et milites christiani qui mortis periculum evaserunt, fugientes et victi, victoriam effugerunt. Cumque Comes Garsias Fernandi, et Comes Martinus, et alii Comites et magnates ad locum qui nunc Septem Comites dicitur, pervenissent, eos Arabum sequela prævenit. Et septem de magnatibus cum multis aliis ibidem occisis, occisionis locum vocaverunt Arabes Septem porcos, quem postea locum Petrus de Franco Commendator Uclensis, mutato nomine, Septem Comites appellavit. Comites autem et magnates qui fugerant à conflictu, cum Toletum deiectis vultibus advenissent, et Regis præsentia astitissent, Rex dolore ineffabili conturbatus, talia dixit eis: "Ubi est filius meus, iucunditas vitæ meæ, solatium senectutis, unicus heres meus?" Ad quod Comes Gometius sic respondit: "Nobis filium quem exposcitis, non dedistis." Cui ille: "Etsi dedi ⁽ⁱ⁾ alii, consortes prælii et custodiae vos adiunxi; et ille cuius custodiae specialiter reputavi, sustinuit, incubuit, et occubuit super eum, vos autem, relicto puero, cur venistis?" Tunc Alvarus ^(j) Fanun, vir strenuus et fidelis, sic dicitur respondisse:

"Memores laborum quos ab adolescentia tolerastis, civitatum, et oppidorum, patriæ, et castrorum pro quibus ^(k) toties sanguinem effudistis, et quod auxilium extincto parvo non prodesset, huc advenimus, ne cum extincto parvo magnalium ^(l) vestrorum gloria extinguatur, si ea quæ à iuventute vestra feliciter acquisistis, nobis perditis, perderentur." Sed nec sic vis doloris potuit mitigari; quanto enim talia dicebantur, tanto amplius redivivis singultibus memoria filii torquebatur. Tunc autem perdita fuit Concha, Amasatrigo, Opta, Uclesium, Aurelia, Ocania, et Consocra.

*Quod Urraca Regis filia datur
in matrimonium Regi Aragoniæ Aldefonso.*

CAP. XXXIII.

Aliquanto itaque temporis intervallo, videntes Comites et magnates Regem dolore et senio tendere ad defectum, in pago prope Toletum qui Magam dicitur, pariter convenerunt, tractaturi, ut Urraca Regis filia, quæ, mortuo Raimundo Comite viro suo, adhuc vidua permanebat, nuptui traderetur. Et cum inter se aliquandiu tractavissent, demum communi consilio elegerunt, ut Comiti Gomezoni, dicto postea de Campo spinæ, qui erat potior, matrimonio iungeretur. Et quia consilium Regi proponere non audebant, animositatis eius magnificentiam formidantes, quemdam Iudæum, Cidellum nomine, adsciverunt, qui satis erat familiaris Regi propter

T in-

(g) Compl. ut potuit, collocavit.

(b) Compl. hic, supra, et infra legit puerum pro parvum: ita etiam Al.

(k) Compl. totiens.

(l) Al. nostrorum gloria.

(i) Tol. aliis.

(j) Compl. et Tol. Fani.

industriam et scientiam medicinæ; et huic consilium denudantes, mittunt ad Regem, ut quæ tractaverant, nunciaret. Tunc Rex quasi dolore duplici stimulatus, Iudæo tale dicitur dedisse responsum: "Non tibi imputo quod hoc dicere præsumpsisti, sed mihi, cuius familiaritate in tantam audaciam prorrupisti. Cave ergo ne de cetero audeas, in mei præsentia comparere: quod si feceris, illico morieris. Mea autem interit meæ filiæ, sed non ut postulant, providere." Hoc audito, recesserunt confusi Comites et magnates. Iisdem diebus Aldefonsum parvulum filium Raimundi Comitis et Urracæ Comes Petrus de Trava in Gallæcia nutriebat. De quo, quia Comes Raimundus non fuerat in Regis oculis gratus, quasi eius immemor non curabat, sed vocato Toletano Primate et ceteris Episcopis et Abbatibus regni sui, decrevit cum eis, ut filia eius Urraca Aldefonso Regi Aragoniæ matrimonio iungeretur, et vocato Rege Aragonum, quod decreverant, impleverunt. Nuptiis itaque amara conspersione peractis, Aldefonsus Rex Aragoniæ uxorem suam in Aragoniam secum duxit. Rex autem Aldefonsus, dictus Hesperiaæ Imperator, in senectute sua regni pericula sic sedavit, ut nobiles et ignobiles, potentes et impotentes unius legis moderamine regerentur, adeo ut utriusque sexus, quantumlibet imbecillis, per omnes regni semitas incederet sine metu.

*De morte Regis Aldefonsi,
et miraculoso prognostico
mortis eius.*

CAP. XXXIII.

Cumque ei vitæ terminus immineret, fere per annum infirmitate^(m) chronica tenebatur, et tamen consilio medicorum quotidie aliquantulum equitabat, ut laboribus assuetus, exercitio foveretur; et quia Deus omnipotens eius opera acceptarat, eius obitum prognostico flebili voluit intimare. Octavo etenim die, in nativitate Sancti Ioannis, hora sexta, de lapidibus qui erant in altaris gradibus cæmentati, non ex terra, vel ex iuncturis, sed ex ipsa substantia lapidum cœpit aqua, cunctis videntibus, emanare, et tribus diebus continue emanavit. Erant autem illis diebus in civitate Petrus Legionensis Episcopus, et Pelagius Ovetensis, qui, audito miraculo, cum universo clero et populo civitatis, induti sacris vestibus, ab Ecclesia Cathedrali usque ad altare Sancti Isidori, ubi hoc acciderat, processerunt, et peracta Missa, et sermone proposito ab Episcopo Ovetensi, ad locum miraculi accesserunt, et ex ipsa aqua Pontifices et ceteri laudantes Dominum cum lacrimis, potaverunt, ignorantes tamen quid portenti novitas præsignaret. Sed morte Regis audita, illico cognoverunt, quod luctus et tribulatio Hispaniæ orphanæ imminebat, quare et duri lapides ploraverunt. Plenus itaque gratiæ et dierum, calendis Iulii, quinta feria clarescente, reliquit luctum populo suo, periculum

^(m) Tol. et
Compl. cronica.

pa-

patriæ, gaudium hostibus, lamentum pauperibus, suspiria religionis. In eius obitu exivit latro, præsumpsit prædo, latuit pauper, conticuit clerus, luit incola, sævit hostis, fugit victoria, crevit fuga, gladius in domesticos efferatur, et patria exterminio præparatur, quolibet, quod bonum erat in suis oculis, faciente. Rege itaque finito exitu glorioso, Primas Bernardus cum magnatibus et aliis qui aderant, viginti dierum exequias celebravit. Sed quia de tuitione

civitatis, Rege mortuo, non sperabant, corpus eius ad monasterium Sanctorum Facundi et Primitivi quod ipse ditaverat, detulerunt. Ubi sepultus cum hymnis et laudibus, requiescit. Regnavit autem duobus annis fratre vivente, sed isti anni annis fratris annumerantur: postquam vero Toletum rediit, annis quadraginta, mensibus sex, diebus duodecim, qui cum aliis mensibus fiunt quadraginta unus anni. Sepultus ibidem cum suis uxoris superius nominatis.

LIBER SEPTIMUS.

De separatione Regis Aragonum, et Reginae Castellæ.

CAP. I.

Verum Rex Aragonum Aldefonsus, soceri sui audito decessu, mox cum uxore sua ⁽ⁿ⁾ Urraca in Castellam, congregato exercitu, properavit, et totam terram, nullis fere resistentibus, eo quod uxori eius successione provenerat, occupavit, quam ut bonus Princeps quiete et pacifice ordinavit, et à Maurorum incursibus viriliter custodivit, et regnum Castellæ tamquam proprium undique dilatavit: et loca deserta restituens, ductis incolis populavit, videlicet Belliforamen, Valeranicam, Soriam, ^(o) Almazanam. Cumque de uxoris contubernio dubitaret, eo quod consanguinea eius esset, munitio- nes plurimas ^(p) regni Castellæ, Castellanis omissis, Aragonensium fidei commendavit, quas eorum aliqui diu fideliter tenuerunt. Hæc

autem erat consanguinitas inter eos. Rex Sancius, dictus Maior, fuit pater Fernandi Regis Castellæ, et Ranimiri Aragoniæ primi Regis. Fernandus genuit Aldefonsum qui cepit Toletum. Aldefonsus genuit Urracam Reginam. Ranimirus genuit Sancium qui Oscam obsedit. Sancius autem genuit Aldefonsum qui duxit Urracam. Verum Comes Petrus Assurii à Rege Aldefonso qui cepit Toletum, Reginam Urracam parvulam susceperat nutriendam. Mortuo autem Rege, post patris exequias Regina, ingritudinis spiritu incitata, terram abstulit Comiti Petro Assurii. Sed Rex Aragonum uxoris ingritudinem non acceptans, restituit Comiti terram suam, et quia Regina in his et in aliis excedebat, Rex fecit eam in

(n) Compl. Regina Urraca.

(o) Al. Almazanum. Al. Almazanan.

(p) Tol. et Al. Regis Castellæ.

